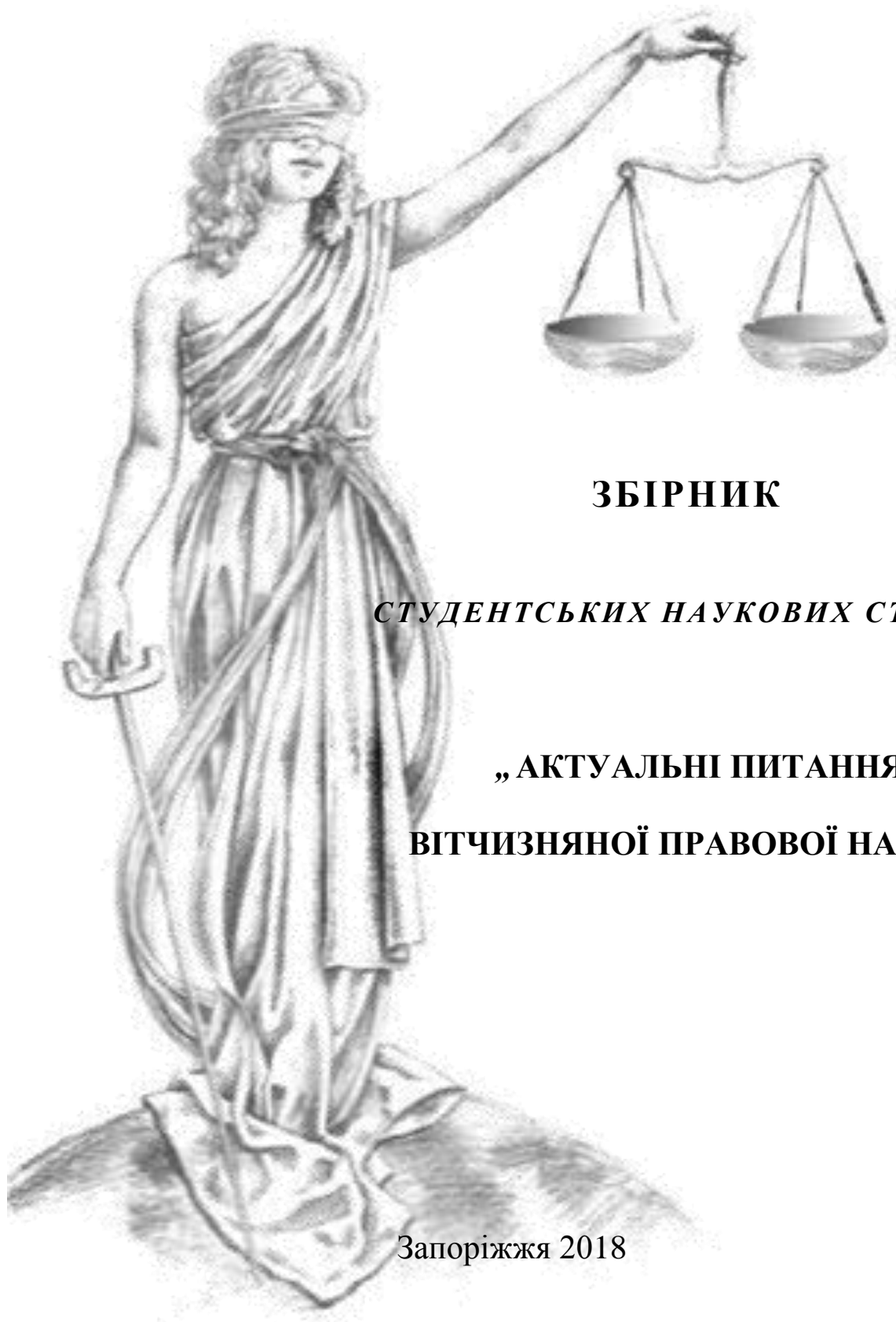

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ

ЗБІРНИК

СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ СТАТЕЙ

„АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ НАУКИ”

Запоріжжя 2018

Редакційна колегія:

Бондар Олександр Григорович – Перший проректор Запорізького національного університету, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права;

Коломоєць Тетяна Олександрівна – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Запорізького національного університету;

Верлос Наталя Володимирівна – заступник декана з навчальної роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного та трудового права;

Пелех Ія Василівна – заступник декана з наукової роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного та трудового права;

Пирожкова Юлія Володимирівна – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального права та правосуддя.

Актуальні питання вітчизняної правової науки: збірник студентських наукових статей 2018 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2018. 139 с.

У збірнику «Актуальні питання вітчизняної правової науки» висвітлені юридичні питання та проблеми, що виникли останнім часом у державі та запропоновані оптимальні шляхи їх вирішення.

ЗМІСТ

Архіпов І.О., Сквірський І.О. Внутрішня організація суду європейського союзу	7
Білокур А.В., Бичківський О.О. Обхід закону в міжнародному приватному праві.....	8
Блажко К.А., Пирожкова Ю.В. Державне мито за вчинення нотаріальних дій як джерело доходу місцевого бюджету	11
Блищик Е.С., Пирожкова Ю.В. Порядок оприлюднення інформації про вакантну посаду державної служби та оголошення про проведення конкурсу	13
Бойко Є.Ю., Єна І.В. Застосування тримання під вартою, в контексті дотримання конституційних прав і свобод особи	14
Бойко Л.Л., Удовика Л.Г. Дотримання принципу гендерної рівності політичними партіями: вітчизняний та міжнародний досвід.....	16
Бойко Ю.Ю., Сквірський І.О. Європейський досвід розвитку та функціонування інститутів громадянського суспільства	17
Бондаренко А.О., Бичківський О.О. Правове регулювання аліментних зобов'язань за участю іноземного елемента: загально-правова характеристика.....	19
Бучинський С.Ю., Мельковський О.В. Законність в діяльності органів МВС України.....	23
Гальчинська Г.М., Алімов К.О. Особливості боротьби з тероризмом в Україні: проблемні питання	24
Гінатуліна А.Р., Бичківський О.О. Приватно-правове регулювання аліментних зобов'язань за участю іноземного елемента.....	28
Данильченко Є.О., Бичківський О.О. Основні колізії у спадкуванні за міжнародним приватним правом	30
Євдокимова А.І., Аганіна А.О. Поняття холдингових компаній та їх правовий статус в Україні.....	32
Желонкин С.С., Єрмоленко Д.О. Співвідношення нормативно-правового договору та закону	34
Замура Д.О., Мельковський О.В. Принципи реформування діяльності підрозділів внутрішньої безпеки МВС України	36
Здановська К.Ю., Бичківський О.О. Уніфікація як закономірна тенденція розвитку міжнародного приватного права	38
Зубрик Д.В., Єрмоленко Д.О. Нормативно-правовий механізм державного управління в системі органів внутрішніх справ України	40

Іваненко Н.Г., Пелех І.В. Моніторинг судового процесу як один із інструментів дотримання принципу рівності перед законом і судом	43
Канакі А.В., Пирожкова Ю.В. Особливості правового регулювання домашнього насильства в Україні: поняття та види домашнього насильства	44
Каряка А.В., Єна І.В. Мета та підстави застосування примусових заходів медичного характеру	47
Касьянова Ю.І., Коломоєць Т.О. Медіація, як спосіб вирішення публічно-правових спорів: вітчизняний та міжнародно-правовий аспекти	49
Кістріна Ю.С., Сківський І.О. Теоретичні аспекти тлумачення норм Конституції України	51
Ключкова К.О., Єрмоленко Д.О. Особливості дефінітивної бази законодавства пострадянських держав про нормативно-правові акти	54
Козлов М.О., Пирожкова Ю.В. Особливості електронного декларування доходів осіб, які претендують на заняття посад в Національній поліції України.....	56
Кривенко М.С., Кушнір С.М. Державна освітня політика в Україні: пріоритети правового визначення	58
Кумуржі В.І., Аганіна А.О. Правові аспекти припинення діяльності суб'єктів господарювання: загальна характеристика	61
Кутузова К.І., Кушнір С.М. Забезпечення якості як основний напрямок діяльності Міністерства освіти і науки України: стандарти правового регулювання та реалізації	63
Левенець М.М., Пирожкова Ю.В. Матеріально-правова відповідальність державного службовця: поняття та сутність.....	65
Лиходід А.В., Сківський І.О. Правова природа органу конституційної юрисдикції в Україні	67
Лукашева А.С., Аганіна А.О. Загальна характеристика міжнародної підприємницької діяльності	69
Мамутова А.І., Шарая А.А. Процедура допуску до самоврядної професії (на прикладі нотаріату) за законодавством України та зарубіжних країн: правовий аспект.....	70
Манжос О.В., Сківський І.О. Правові засади КСУ як офіційного органу тлумачення Конституції України	72
Міллер А.О., Єрмоленко Д.О. Нормотворчість Президента України.....	74
Міхлевська А.І., Пирожкова Ю.В. Особливості діяльності адвоката в ході досудового слідства під час розслідування умисних вбивств	78

Мовчан Т.С., Щипанова О.О. Новели правового регулювання правового статусу товариства з обмеженою відповідальністю у світлі прийняття нового закону	80
Нетеса М.О., Алімов К.О. Міжнародне співробітництво у боротьбі та протидії проявам тероризму	82
Панкратова Д.О., Щипанова О.О. Спеціальні вимоги щодо визначення імені фізичної особи: доцільність запровадження	84
Пасечник В.М., Аганіна А.О. Пріоритети екологічного права громадян у загальній системі прав людини	87
Перепьолкіна Н.В., Коломоєць Т.О. Transparency International як суб'єкт запобігання та протидії корупції в Україні	89
Поліщук О.С., Узунова О.В. Криміналістична характеристика ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) та типові слідчі ситуації	91
Родзін А.В., Сквірський І.О. Муніципальна служба у країнах Євросоюзу: проблеми організації та функціонування	94
Родіна А.С., Щипанова О.О. Реалізація права на приховання факту усиновлення від дитини, яка усиновлена	96
Романовський Д.В., Узунова О.В. До питання про типові слідчі ситуації та особливості планування розслідування хуліганства	99
Савчук О.В., Коломоєць Т.О. Щодо державних програм, спрямованих на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у контексті гендерної політики в системі державної служби України	102
Самборський В.О., Коломоєць Т.О. До питання формування директоратів, як основних суб'єктів упровадження реформ у Міністерстві юстиції	104
Саприкіна А.Є., Шеховцова Л.І. Система тактичних прийомів допиту підозрюваного	105
Скользяєва В.В., Верлос Н.В. Проблеми взаємодії органів самоорганізації населення та органів місцевого самоврядування	106
Сокол Т.І., Єрмоленко Д.О. Щодо співвідношення законів та підзаконних нормативно-правових актів.....	109
Стариковський О.О., Верлос Н.В. Статут територіальної громади – основний нормативний акт місцевого самоврядування	111
Сторчай Д.І., Коломоєць Т.О. Суб'єкти ініціювання та призначення заохочення в сфері судової влади України	113
Фіданян Д.А., Коломоєць Т.О. Інформаційні технології роботи митних служб в різних країнах	116

Франковська С.А., Журавльова Г.С. Інститут громадянства в Україні. Проблеми подвійного громадянства	118
Хайрулліна О.І., Узунова О.В. До питання про типові слідчі ситуації та планування розслідування масових заворушень	120
Цибеленко А.М., Аганіна А.О. Приватизація державного (комунального) майна в Україні	124
Чудновська Д.І., Аганіна А.О. Державне регулювання інвестиційної діяльності в Україні	126
Шелудько Є.В., Ходирєва А.А., Удовика Л.Г. Загальна характеристика мусульманського права	128
Шеховцова Т.О., Бичківський О.О. Проблемні питання відповідальності перевізника у міжнародних морських перевезеннях вантажу.....	131
Яловой І.В., Самойленко Г.В. Соціально-правовий захист прав дітей в умовах проведення антитерористичної операції в зоні АТО	134
Ялоха Д.О., Верлос Н.В. Повноваження органів місцевого самоврядування	136

Внутрішня організація суду європейського союзу

Архіпов І.О., студент

Науковий керівник:

Сквірський І.О., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Внутрішня організація судових інстанцій, що входять в структуру Суду ЄС, включає в себе:

- Голови відповідної інстанції (Голова Суду, Голова Трибуналу);
- Підрозділи, в рамках яких здійснюється розгляд справ (пленум, палати, Велика палата);
- Допоміжний апарат, більшість підрозділів якого є загальними для Суду ЄС в цілому.

Керівником Суду вищої інстанції в структурі Суду ЄС – є Голова Суду. Голова обирається суддями зі свого складу на три роки, тобто на половину терміну повноважень Суду (генеральні адвокати у виборах Голови не беруть участь). Його повноваження можуть поновлюватися необмежену кількість разів (ст. 253 ДФЕС) [1].

Голова не тільки здійснює загальне керівництво Судом, а й має низку серйозних прерогатив в області судової процедури: ведення пленарних засідань і засідань Великої палати, розподіл справ між іншими палатами і ін. [2].

Важливим інструментом в руках Голови також служить право призупиняти виконання оспорюваних актів інститутів, органів, установ ЄС в якості заходів щодо забезпечення позову (ст. 39 Статуту) [3].

Перший генеральний адвокат Суду забезпечує розподіл справ між членами корпусу генеральних адвокатів (на кожен судову справу призначається один відповідальний генеральний адвокат). Першого генерального адвоката, як і Голови Суду, теж обирають судді, але терміном на один рік (ст. 10 процесуального регламенту). Важливою додатковою прерогативою Першого генерального адвоката є внесення на розгляд Суду пропозицій про перегляд рішень Трибуналу, винесених в порядку оскарження рішень Трибуналу по справах публічної служби та інших спеціалізованих трибуналів.

Для більш ефективного розгляду справ, що надходять до Суду, утворені палати в складі трьох і п'яти суддів. Переважна більшість справ розглядається Судом саме в рамках палат. Кожен суддя зазвичай приписаний до різних палат, а спеціалізація між палатами відсутня (немає палат з цивільних, кримінальних справ і т.п.). Палата правомочна розглядати і вирішувати будь-яку справу, підсудну Суду. Рішення, винесені в рамках палати, вважаються рішеннями Суду в цілому.

Такий порядок є додатковою гарантією незалежності Суду, оскільки сторонам та іншим особам, зацікавленим у результаті справи, заздалегідь не відомо, які саме судді розглядатимуть його (розподіл справ між палатами здійснює одноосібно Голова Суду).

«Рішення палат, що складаються з трьох або п'яти суддів, є дійсними, тільки якщо вони прийняті трьома суддями» (ст. 17 Статуту) [3].

У разі, якщо справа представляє велику важливість, а так само на вимогу держав-членів або інститутів Союзу, коли вони є сторонами, судовий розгляд і прийняття рішення здійснюється в рамках Великої палати. Велика палата – це своєрідна «президія» Суду, яка утворена відповідно до Ніщцького договору 2001 року. Велика палата включає 13 суддів, в тому числі Голову Суду та голів палат по п'ять суддів. Кворум для прийняття рішень становить дев'ять суддів (ст. 17 Статуту) [3].

В рамках пленуму Суду (збори всіх суддів) в даний час розглядаються тільки справи про відсторонення від посади незмінних посадових осіб ЄС (наприклад, членів Європейської комісії). «Крім того, коли Суд вважає, що справа, яка йому надійшла володіє виключною важливістю, він може, заслухавши генерального адвоката, вирішити про передачу справи на розгляд пленуму» (ст. 16 Статуту). Кворум для прийняття рішень на пленумі Суду встановлено в 15 присутніх суддів (ст. 17 Статуту) [3].

Секретар – посадова особа Суду, яка забезпечує прийом, отримання і передачу процесуальних документів (позовних заяв і т.д.), а також ведення протоколу і опублікування рішень Суду. Крім того, секретар здійснює поточне керівництво апаратом Суду. Секретаря призначає Суд терміном на шість років. На допомогу йому Суд має право призначити одного або кількох заступників (ст. 13 процесуального регламенту).

Крім того, в якості допоміжних посадових осіб законодавчим актом Європейського парламенту і Ради ЄС може бути передбачено призначення помічників доповідачів, яких дозволено залучати «до участі в розгляді справ, що надійшли до Суду, і до спільної роботи з суддею-доповідачем». В якості помічників доповідачів можуть призначатися особи, «що забезпечують будь-які гарантії своєї незалежності і володіють необхідними правовими кваліфікаціями». Призначення цих допоміжних посадових осіб уповноважена проводити Рада (ст. 13 Статуту) [3].

Внутрішня організація наступної інстанції в структурі Суду ЄС – Трибуналу – в основному, збігається з внутрішньою організацією Суду: Голова Трибуналу, палата з трьох і п'яти суддів, Велика палата і секретар. У Трибуналі також утворена спеціальна палата для розгляду скарг на рішення спеціалізованих трибуналів.

На відміну від Суду, Трибунал не розглядає на пленумі справ (хоча і може це робити відповідно до Статуту Суду Європейського Союзу). У Трибуналі немає Першого генерального адвоката (через відсутність самих генеральних адвокатів). Крім того, допускається винесення рішень по деяких справах одноосібно суддями Трибуналу. Однак така можливість використовується вкрай рідко.

Допоміжний апарат Суду ЄС включає Генеральний директорат, директорат і служби, укомплектовані співробітниками європейської адміністрації: Генеральний директорат по бібліотеці, дослідженням і документації, Генеральний директорат по перекладам, Директорат з протоколу і відвідин, Служба преси та інформації і т.д. [2].

Більшість підрозділів допоміжного апарату є загальними для Суду ЄС в цілому і знаходяться в підпорядкуванні секретаря Суду (тобто секретаря вищої інстанції в структурі Суду ЄС). Крім того, кожна інстанція в структурі Суду ЄС має свою власну канцелярію.

Література

1. Договір про функціонування Європейського Союзу від 1957 року. URL: <http://eulaw.ru/treaties/tfeu>
2. Кашкін С.Ю., Четверіков А.О. Право Європейського Союзу: підручник. Москва: Юрайт, 2011. 255 с.
3. Статут суду Європейського Союзу. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_618

Обхід закону в міжнародному приватному праві

Білокур А.В., студентка

Науковий керівник:

Бичківський О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Обхід закону нині регулюється Законом України «Про міжнародне приватне право» є недосконалим. Як наслідок виникає загроза неправомірного застосування обходу закону в українському законодавстві. Тому тема, яка досліджується є актуальною оскільки існують зловживання обходу закону у системі міжнародного приватного права.

Теоретичним підґрунтям для розробки теми дослідження стали праці таких науковців: В.В. Балдинюка, В.О. Бурдиги, Є.Д. Боярського, І.О. Журавльової, Л. Раапе, Є.Д. Суворова.

Метою даної статті є аналіз визначення обходу закону, який закріплений в Законі України «Про міжнародне приватне право», внесення пропозицій про удосконалення законодавства та механізму притягнення до відповідальності за «обхід закону».

Поняття «обхід закону» часто використовується в теорії міжнародного права. В українському правовому полі під ним розуміють застосування до відносин з іноземцями іншого права, ніж те, що передбачено українським законодавством.

Поява обходу закону в міжнародному приватному праві пов'язана із тим, що учасникам міжнародних приватно-правових відносин не забороняється вчиняти дії, котрі здатні вплинути на відношення правовідносин до певного правопорядку. Таким чином, міжнародне спілкування стало би не можливим, якби не існувало для функціонування колізійного права.

Більшість науковців щодо обходу закону в міжнародному приватному праві згодні з тим, що склад інституту обходу закону формується із елементів, а саме: об'єктивного, тобто свідомого привнесення до правовідносин іноземного елемента, котрий має намір змінити їх підпорядкування. А також має значення й суб'єктивний елемент, де зазначено зміну правопорядків, причому це проведено штучно й навмисно.

Слід зазначити, що до першого елементу належить факт вилучення із приватно-правових відносин, що стосуються іноземців, із сфери дії правовідносин. Подібне можливе у суспільних відносинах, якщо вони відбуваються за двосторонніми колізійними нормами із жорсткими прив'язками. По-суті учасники міжнародних приватно-правових відносин використовують їх для захисту власних свобод, не рідко маніпулюють ними.

До таких прив'язок варто віднести наступне: особистий закон фізичної чи юридичної особи, закон держави місцезнаходження рухомого майна, а також закон держави місця укладання правочину чи вчинення акту.

Варто зазначити, що факт вилучення повинен бути реальним, бо обхід закону не поширюється у ситуаціях, де учасники міжнародних приватно-правових відносин фіктивно створили прив'язку до певного правопорядку.

Вирішальним моментом у другому елементі для застосування обходу закону в міжнародному приватному праві є бажання учасника міжнародних приватно-правових відносин уникнути здійснення об'єктивно компетентного правопорядку.

Як вважає учений Є.Д. Суворов, без мотиву не має змоги обійти закон. Бо інакше – це випадок, а не обхід закону. Тобто, обхід закону завжди є цілеспрямованою дією [1, 162].

Таким чином, обхід закону носитиме протиправний характер в міжнародному приватному праві не шляхом самого факту, який створює чи змінює колізійність правовідносин до відносин правопорядку, а лише через наміри, які покладені в основу прив'язки. Інший науковець В.В. Балдинюк щодо цього висловився, що теорія обходу закону окреслює, що невід'ємним від мети зростає значення акту, особливо під час його вчинення. Власне, законна мета не узаконює незаконний акт, бо мета не виправдовується засобами, проте незаконна мета робить недійсним законний акт [2, 132].

Цікавою є позиція науковця Л. Раапе, котрий наголошує, що сутність справжнього обходу закону є в тому, що закон дотримується тільки зовнішньо, формально, а от порушується – внутрішньо. Тобто, при цих діях букву закону – дотримано, якщо це справжній обхід, але дух – ні. А от при несправжньому обході жодним чином не притримуються й закону. Виходить, що справжній обхід закону завуальований, а несправжній – очевидний [3, 138].

Існує проблема визначення обходу закону і українському праві. Зокрема, відповідно до ч.1 ст.1 Закону України «Про міжнародне приватне право» обхід закону – застосування до правовідносин з іноземним елементом права іншого, ніж право, передбачене відповідним законодавством [4].

Чимало вчених стверджує, що концепція обходу закону це спроба суб'єктів відмовитись від наслідків імперативних норм, які можуть бути використані судом країни, де перебувають іноземці. На нашу думку, такий підхід неправильний, оскільки ст.14 Закону України «Про міжнародне приватне право» не створює рамки застосування до імперативних норм права нашої країни, а лише регулює відносини не залежно від права, яке потрібно застосувати.

Варто зауважити, що навіть коли є умовна прив'язка до права іноземної держави, все одно судова інстанція використовує застереження про публічний порядок для унеможливлення обходу імперативних норм українського законодавства. Оскільки суд повинен розтлумачити норми іноземного законодавства, знайти норми, які регулюють дані відносини та пов'язані з ними. Застосування українських норм права відбувається лише за неможливості здійснення вищезазначених дій.

Дане положення щодо обходу закону свідчить про недосконалість нашого законодавства, бо є й інші засоби захисту вітчизняного правопорядку від застосування законів інших держав.

Фактично такий підхід дозволяє подібним органам, що мають відповідну компетенцію, просто застосувати відмову того чи іншого положення іноземного права та пропонувати звертатись до українського права.

Судові інстанції в Україні також базуються на своєрідній інтерпретації інституту обходу закону. Іноді його дії поширюють на випадки з іноземним елементом, коли закон України це не дозволяє. Так згідно з п.9 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» угода про підпорядкування іноземному праву відносин між акціонерами іноземними фізичними та/або юридичними особами а також між акціонерами та українським акціонерним товариством щодо діяльності товариства, є нікчемною на підставі ст.10 Закону України «Про міжнародне приватне право» [5].

Фахівці вважають, що застосування обходу закону в подібному випадку є недоцільним, бо обмеження автономних принципів волі, свободи учасників міжнародних приватно-правових відносин не виправдано. Вони повинні мати право вибору щодо правовідносин поміж собою, а реалізації сприяють імперативні основи з правового регулювання колізійного та матеріального, від чого сторони відступатись не мають права.

Суд має переконатись, що застосування угоди про вибір права не поширений на правовідносини, щодо яких є неприпустимий вибір права. Таким чином, суду не слід враховувати зміст такої угоди. По-суті, на теперішньому етапі в жодній країні світі інститут обходу закону не застосовується як санкція за відступ учасників міжнародного приватного права, щодо визначених законом меж для виконання принципу автономії волі.

Деякі думки науковців з питань концепції обходу закону викладенні із негативних сторін. Зокрема, науковець В.О. Бурдига наполягає на тому, що серед законних і незаконних дій, обхід закону займає особливе місце. На його погляд, незаконні дії порушують закон не прямо, а підриваючи його мету, на яку був спрямований припис [6, 306].

Крім того, як стверджує інша вчена І.О. Журавльова, виникають проблеми щодо правозастосування, із-за невірного тлумачення норм іноземного права, тому суди, ймовірно, вирішуватимуть справу шляхом обходу закону [7, 166].

З цього випливає, що українська судова гілка влади має перевіряти відповідність норм матеріального права іноземної держави нашому праву так відповідно до ч.1 ст.8 Закону України «Про міжнародне приватне право» при застосуванні права іноземної держави, суд чи інший орган встановлює зміст його норм, керується практикою його застосування та доктриною відповідної іноземної держави. До того ж, згідно з ч.4 ст.8 Закону України «Про міжнародне приватне право» якщо зміст норм права іноземної держави в розумні строки не встановлений, застосовується право України [4]. Тому українське законодавство має свій важіль для захисту національного права, коли виникає неможливість вірного та стислого по строкам тлумачення норм іноземного права.

Привертає до себе увагу науковець Є.Д. Боярський, що вказує на існування положення автономії волі сторін, а також положення про обхід закону, останнє практично зводить нанівець автономію волі сторін, бо надається перевага застосуванню права України [8, 162].

Пропонуємо наступний порядок притягнення до відповідальності за зловживання «обходом закону», який здійснений навмисно та штучно. По-перше, сторона договору, котра

виявила порушення повинна мати право на звернення до суду в Україні, тому варто внести зміни до процесуальних кодексів і прописати розгляд справи у короткі строки.

По-друге, до КК України потрібно внести статтю за подібний злочин. Також необхідно передбачити і цивільну відповідальність, щоб особа могла стягнути збитки, завдані подібними неправомірними діями. По-третє, механізм притягнення до відповідальності повинен включати виконання рішення судової інстанції за «обхід закону».

Отже, виходячи із вищевикладеного, варто наголосити на внесенні змін до Закону України «Про міжнародне приватне право» для того, щоб не було зловживань із обходом закону. Виникає потреба у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право» викласти у наступній редакції: «обхід закону – це дії учасників приватноправових відносин щодо створення та/або припинення одного або кількох іноземних елементів з метою застосування до таких приватноправових відносин права іншого, ніж право, передбачене відповідним законодавством». Такий виклад визначення краще розкриває сутність органів влади та судових інстанцій. Важливо до КК України внести статтю за подібний злочин, передбачити можливість стягнення збитків завданих подібними діями, внести зміни до процесуальних кодексів для більш якісного розгляду подібних справ у короткі терміни, а також забезпечити виконання рішення.

Література

1. Суворов Е.Д. Обход закона. Сделка, оформляющая обход закона. Москва: Издат. дом В. Ема, 2008. 188 с.
2. Балдинюк В.В. Забезпечення застосування колізійної норми: кваліфікація, зворотне відсилання, обхід закону в міжнародному приватному праві: дис.... канд. наук: 12.00.03. Київ, 2008. 194 с.
3. Раапе Л. Международное частное право / под ред. и с пред. Л.А. Лунца; сокр. пер. с нем. издания А.М. Гурвича. Москва: Изд-во Иностранной Литературы, 1960. 607 с.
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Бурдига В.О. Роль положення про обхід закону в колізійному регулюванні. Міжнародні читання: матеріали міжнар. конф. (м. Одеса, 22-23 жовт. 2010 р.). Одеса, 2010. С. 306-308.
7. Журавльова І.О. Проблема «обходу закону» в сучасному міжнародному праві. Актуальні проблеми сучасного міжнародного права: зб. наук. ст. за матеріалами I Харк. міжнар.-прав. читань (м. Харків, 27 листоп. 2015 р.). *ХАРКІВ, 2015*. С.162–167.
8. Боярський Є.Д. Проблема законодавчого визначення обходу закону в міжнародному приватному праві України. Приватне право і підприємництво. 2015. № 14. С. 161-164.

Державне мито за вчинення нотаріальних дій як джерело доходу місцевого бюджету

Блажко К.А., студентка

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Посвідчення договорів, заведення спадкових справ, посвідчення заповітів, видача свідоцтв про право на спадщину, посвідчення довіреностей, засвідчення справжності підпису – з цим усім стикається майже кожна людина у своєму житті, і разом з тим, це все входить до повноважень нотаріуса. Зрозуміло, що за вчинення будь-яких нотаріальних дій, особа, яка користувалась послугами нотаріуса, державного або приватного – не важливо, повинна справити плату.

Актуальність даної роботи, зумовлена тим, що на практиці зустрічається таке, що приватний нотаріус, додатково до оплати за свої послуги справляє державне мито або ґрунтує свій гонорар на такому платежі як державне мито. Крім того, оплата державного мита має значення не тільки в контексті правомірної оплати роботи нотаріуса, але і не аби яке значення як джерело доходу місцевого бюджету, якщо брати до уваги наш Запорізький міський нотаріальний округ. Відповідно до ст. 64 Бюджетного кодексу України до доходів загального фонду бюджетів міст обласного значення, зокрема, належить державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів. Отже, в даній роботі ми спробуємо встановити, чи є правомірним справляння державного мита з боку приватного нотаріуса, адже це безпосередньо впливає на поповнення місцевого бюджету.

Взагалі, питанням правового регулювання, поняття, призначення, функцій, адміністрування мита займаються багато вітчизняних вчених та науковців, серед них: І. Бураковський, О. Буцька, В. Ващенко, С. Войтова, В. Геєць, В. Дудчак, І. Загребя, М. Каленський, І. Карамбівич, Б. Кормич, О. Мартинюк, В. Науменко, С. Осика, П. Пашко, В. Рокоча, Є. Савельєв, К. Сандровський, С. Терещенко, В. Ченцов, Л. Шевченко ті ін.

Згідно із ст. 19 Закону України «Про нотаріат» за вчинення нотаріальних дій державні нотаріуси справляють державне мито у розмірах, встановлених чинним законодавством. За надання державними нотаріусами додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також технічного характеру справляється окрема плата у розмірах, що встановлюються Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі. Кошти, одержані від надання таких додаткових послуг, спрямовуються до Державного бюджету України.

Відповідно до ст. 31 зазначеного вище нормативно-правового акту, приватні нотаріуси за вчинення нотаріальних дій справляють плату, розмір якої визначається за домовленістю між нотаріусом та громадянином або юридичною особою. Оплата додаткових послуг правового характеру, що надаються приватними нотаріусами і не належать до вчинюваної нотаріальної дії, провадиться за домовленістю сторін [1].

Декрет Кабінету Міністрів України «Про державне мито» від 21.01.1993 року № 7-93 встановлює, що платниками державного мита на території України є фізичні та юридичні особи за вчинення в їхніх інтересах дій та видачу документів, що мають юридичне значення, уповноваженими на те органами. Одним із об'єктів справляння державного мита є вчинення нотаріальних дій державними нотаріальними конторами, а також за видачу дублікатів нотаріально засвідчених документів, відповідно до ст. 2 зазначеного вище Декрету.

Стаття 3 Декрету встановлює, що ставки державного мита за нотаріальні дії, вчинювані державними нотаріальними конторами, встановлені відповідно до пунктів 3 та 4 статті 3 Декрету, поширюються на нотаріальні дії, вчинювані приватними нотаріусами [2].

Остаточну крапку в дилемі, чи повинна особа сплачувати державне мито приватному нотаріусу, ставить Указ Президента України «Про впорядкування справляння плати за вчинення нотаріальних дій» від 10.07.1998 року № 762/98, відповідно до якого розмір плати, яка справляється за вчинення нотаріальних дій приватними нотаріусами, не може бути меншим від розміру ставок державного мита, яке справляється державними нотаріусами за аналогічні нотаріальні дії [3].

Враховуючи викладене, приватні нотаріуси не справляють державне мито за вчинення нотаріальних дій, а справляють плату, яка не може бути меншою від розміру ставок державного мита для державних нотаріусів за аналогічні нотаріальні дії згідно Декрету Кабміну № 7-93.

Отже, користуючись необізнаністю платників та недоліками законодавства, нечесні приватні нотаріуси при вчиненні нотаріальних дій, заявляють про необхідність оплати не тільки послуг нотаріуса, а й стягнення з платників державного мита, чим підривають авторитет держави і нотаріату в цілому.

Література

1. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. №3425-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#o185> (дата звернення: 20.10.2018).
2. Про державне мито: Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 р. №7-93. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-93> (дата звернення 20.10.2018).
3. Про впорядкування справляння плати за вчинення нотаріальних дій: Указ Президента України від 10.07.1998 року № 762/98. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/762/98> (дата звернення 20.10.2018).

Порядок оприлюднення інформації про вакантну посаду державної служби та оголошення про проведення конкурсу

Блищук Е.С., студентка

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На сьогоднішній день саме на державні органи покладається найвідповідальніше завдання нашої держави – забезпечення державно-політичної стабільності України, тому питання щодо порядку оприлюднення інформації про вакантну посаду державної служби та оголошення конкурсу з метою залучення молоді на державну службу є дуже актуальним. Адже без оновлення її кадрового потенціалу та залучення молоді неможливе подальше зростання та розвиток інституту державної служби. Тому перший етап в процесі залучення молоді до державної служби починається шляхом оприлюднення інформації про вакантну посаду державної служби та оголошення про проведення конкурсу.

Окремі правові аспекти порядку оприлюднення інформації про вакантну посаду державної служби розглядаються такими відомими вченими, як: А.В. Погорілецька, А.І. Марущак, В.В. Гайтан та ін.

Право на інформацію є одним з інформаційних прав людини, яке закріплено і гарантовано на рівні міжнародно-правових актів у галузі прав людини. Інформаційні права людини – це гарантовані державою можливості людини задовольняти потреби у створенні, збиранні, одержанні, зберіганні, використанні, поширенні, охороні та захисті інформації, необхідної для належного рівня життєдіяльності в суспільстві [2]. Доступ до інформації як складова суб'єктивного права на інформацію – це гарантована державою можливість фізичних, юридичних осіб, а також суб'єктів владних повноважень вільно одержувати відомості, необхідні їм для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій, що не порушує права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Доступ до такої інформації забезпечується шляхом систематичного та оперативного оприлюднення інформації (в офіційних друкованих виданнях; на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет; на єдиному державному веб-порталі відкритих даних; на інформаційних стендах; будь-яким іншим способом) або надання інформації за запитами на інформацію [3].

Покладання на органи державної влади та місцевого самоврядування обов'язку оприлюднювати інформацію про свою діяльність виступає однією з гарантій права на доступ до публічної (в даному випадку її складової – офіційної) інформації.

На розпорядників публічної інформації покладається обов'язок оприлюднювати інформацію про діяльність суб'єктів владних повноважень, а саме про вакансії, порядок та умови проходження конкурсу на заміщення вакантних посад.

Інформація про вакантну посаду державної служби оприлюднюється на офіційних веб-сайтах державного органу, в якому проводиться конкурс, та центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби [1].

Рішення про оголошення конкурсу на зайняття вакантної посади державної служби категорії “А” приймає суб'єкт призначення, на вакантні посади державної служби категорій “Б” і “В” – керівник державної служби.

Суб'єкт призначення або керівник державної служби забезпечує оприлюднення та передачу центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби, наказу (розпорядження) про оголошення конкурсу та його умови в електронній формі не пізніше наступного робочого дня з дня підписання відповідного наказу (розпорядження).

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби, здійснює перевірку наказу (розпорядження) про оголошення конкурсу та його умови на відповідність вимогам законодавства з питань державної служби і в разі відсутності зауважень узагальнює подану інформацію та не пізніше наступного робочого дня з дня їх надходження розміщує її на своєму офіційному веб-сайті.

У разі невідповідності наказу (розпорядження) про оголошення конкурсу та його умови вимогам законодавства з питань державної служби центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби, не пізніше наступного робочого дня з дня надходження наказу (розпорядження) повідомляє про це відповідному суб'єкту призначення або керівнику державної служби для приведення його у відповідність із законодавством.

В оприлюдненому оголошенні про проведення конкурсу зазначаються: найменування і місцезнаходження державного органу; назва посади; посадові обов'язки; умови оплати праці; вимоги до професійної компетентності кандидата на посаду; інформація щодо строковості чи безстроковості призначення на посаду; вичерпний перелік документів, необхідних для участі в конкурсі, та строк їх подання; дата і місце проведення конкурсу; прізвище, номер телефону та адреса електронної пошти особи, яка надає додаткову інформацію з питань проведення конкурсу.

Строк подання документів для участі в конкурсі не може становити менше 15 та більше 30 календарних днів з дня оприлюднення інформації про проведення конкурсу. Результати конкурсу оприлюднюються не пізніше 45 календарних днів з дня оприлюднення інформації про проведення такого конкурсу.

Отже, оприлюднення інформації про діяльність суб'єктів владних повноважень, а саме про вакансії, порядок та умови проходження конкурсу на заміщення вакантних посад – це обов'язок який покладається на розпорядників публічної інформації. Така інформація оприлюднюється на офіційних веб-сайтах державного органу, в якому проводиться конкурс, та центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби

Література

1. Про Державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 2475. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 13.10.2018).
2. Про інформацію: Закон України від 2.10.1992 р. № 1774. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 13.10.2018).
3. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 319. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 13.10.2018).

Застосування тримання під вартою, в контексті дотримання конституційних прав і свобод особи

Бойко Є.Ю., студентка

Науковий керівник:

Єна І.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Суттєвим обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина у кримінальному провадженні є застосування до підозрюваного чи обвинуваченого такого запобіжного заходу, як взяття під варту.

Обрання даного запобіжного заходу залежить від ступеня покарання за вчинений злочин і застосовується з метою запобігання та уникнення серйозних і непереборних

ускладнень, які можуть негативно позначитися на правоохоронних інтересах, а також для своєчасного впливу на поведінку ненадійного або недобросовісного суб'єкта кримінального провадження.

До проблем застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та обмеження при цьому конституційного права громадян на свободу та особисту недоторканність звертались у своїх працях Л. Даньшина, С. Іващенко, Ю. Манаєв, І. Петрухін, В. Посник, В. Сміронов, В. Тертишник, Д. Шевченко та інші. Деякі фрагменти щодо розгляду цієї проблеми вміщені у підручниках і навчальних посібниках з кримінального процесу.

Метою написання даних тез є аналіз стану, проблем і перспектив удосконалення законодавчого врегулювання застосування даного запобіжного заходу з урахуванням мінімізації обмеження конституційних прав підозрюваного та обвинуваченого.

Взяття під варту вважається найсуворішим з усіх передбачених чинним законодавством запобіжних заходів, пов'язаних із позбавленням волі людини, необхідністю дотримуватися вимог режиму в місцях ув'язнення і з певним обмеженням прав. Застосування цього запобіжного заходу суттєво обмежує права людини і передусім – право на свободу та особисту недоторканність, гарантоване Конституцією України (ст. 29). Положення про те, що ніхто не може бути підданий безпідставному арешту чи триманню під вартою і не може бути позбавлений волі інакше як за таких підстав і відповідно до такої процедури, яка врегульована (установлена) законом, є міжнародним стандартом, закріпленим у низці міжнародних документів про права людини, зокрема: Загальною декларацією прав людини (ст. 9), Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 5).

Під час застосування запобіжних заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, велику роль відіграє психологічний характер їх впливу на обвинуваченого (підозрюваного), проте при взятті під варту має значення фізичне обмеження свободи, коли зменшується можливість переховуватися від слідства і суду, перешкоджати встановленню істини в кримінальній справі.

Взяття під варту є найбільш ефективним запобіжним заходом, а оскільки він суттєво обмежує свободу громадян, тому повинен застосовуватися лише у випадках, коли застосовувати інші заходи недоцільно. В своїх наукових працях відомий вчений В. Корнуков з цього приводу слушно зазначає, що при обранні цього запобіжного заходу завжди необхідно пам'ятати, що він максимально обмежує права та свободи особи і надмірне захоплення ним виявляється насамперед у непотрібному, невиправданому обмеженні свободи обвинувачених (підозрюваних) осіб.

Суттєвою проблемою, що обмежує конституційне право особи на свободу, є тяганина під час судового розгляду кримінальних справ стосовно заарештованих.

Водночас, при визначенні оптимальності застосування взяття під варту необхідно враховувати ступінь соціальних витрат на його реалізацію. У цьому сенсі взяття під варту – найбільш дорогий запобіжний захід, оскільки обвинувачений на тривалий термін позбавляється можливості продуктивно працювати за своєю спеціальністю, щоб приносити максимальну користь суспільству. Безпосередньо процедура взяття під варту (враховуючи доправлення обвинуваченого до слідчого ізолятора, особистий обшук, дактилоскопіювання, фотографування тощо) – більш трудомістка, ніж отримання в обвинуваченого, наприклад, підписки про невиїзд. Так, щорічно держава витрачає велику частину від Державного бюджету України на реалізацію даного запобіжного заходу. Більш того, взяття під варту накладає фінансовий тягар на самих заарештованих, їхню родину і на суспільство в цілому, адже заарештовані щороку втрачають неотриману заробітну платню та інші фінансові витрати, що зазнають їх близькі та родичі, які відвідують ув'язнених (передачі, оплата додаткових послуг адвоката тощо).

Втім, існуючі деякі недосконалі моменти чинного законодавства України в цій галузі можуть призвести (інколи призводить) не лише до обмеження, а й порушення конституційних прав особи, оскільки особа може перебувати під вартою незаконно. Трапляються випадки, коли обвинуваченим пере kwalіфіковували склад злочину, який вони вчинили, на такий, що не передбачає як санкцію позбавлення волі.

Підсумовуючи вищезазначене, слід звернути увагу на той факт, що законодавцю варто зміщувати пріоритети у кримінальному провадженні щодо інтересів держави та особи на

користь останньої; а працівникам правоохоронних органів України – досить обережно використовувати такий запобіжний захід, як взяття під варту.

Література

1. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес: навчальний посібник. К.: Ваіте, 2014. 280 с.

Дотримання принципу гендерної рівності політичними партіями: вітчизняний та міжнародний досвід

Бойко Л.Л., слухач магістратури

Науковий керівник:

Удовика Л.Г., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Сучасний досвід переконливо свідчить про прискорений розвиток політичних партій. Одним із основних питань як в Україні так і у світовому просторі є питання щодо дотримання принципу гендерної рівності. Даний принцип використовується майже в усіх правових системах світу в тому числі і в Україні. Водночас відповідно до додержання принципу гендерної рівності є низка проблем.

Зазначену актуальність питання щодо підґрунтя дослідження даної проблеми складають праці таких учених, як В.І. Акуленко, Н.В. Аніщук, М.В. Буроменський, В.Г. Буткевич, О.І. Вінгловська, Н.В. Грицяк, Р.В. Губань, О.Р. Дашковська та інші.

Використання гендерного підходу в політичній діяльності досить важливе. Партії, представляючи інтереси населення, виступаючи від його імені, мають представляти інтереси саме усіх його прошарків, адже не секрет, що погляди на життя, на першочерговість у вирішенні проблем серед жінок і чоловіків розбіжні.

У Чехії, Угорщині, Литві і Польщі встановлені партійні квоти, які забезпечують не менше 20 % представництва жінок у партійних списках провідних партій. Наприклад, три польські партії – «Союз лівиці демократичної», «Унія праці» і «Унія вольності» – мають 30 % квоти. Це трансформується в приблизно двадцятивідсоткове представництво жінок у Сеймі. У чеському парламенті – 17 % жінок, у Литві – 22 %.

Такі квоти, зазвичай, застосовуються як перехідний механізм з метою підготовки громадської думки до усвідомлення необхідності ширшого представництва жінок у законодавчих органах. Інколи виборче законодавство передбачає певну кількість місць для жінок у представницькому органі влади.

У деяких країнах жінки-парламентарії створюють жіночі комітети, за допомогою яких вносять питання повноважень та рівності жінок у порядок денний роботи парламенту. За останні 15 років кількість жінок у парламенті зросла в багатьох країнах. Особливо в Уганді, Аргентині на Багамських островах в Барбадосі, Австрії, Норвегії, Канаді, Швеції. Причиною цього стало встановлені гендерні квоти в політичних структурах влади для жінок. Наприклад, у Нідерландах і на Мальті це забезпечується встановленою гендерною квотою в політичних партіях. Основною причиною введення цих квот є активна діяльність жіночих організацій, національних рухів [1].

Гендерні квоти – це політико-правовий спосіб згладжування наслідків гендерної дискримінації в усіх суспільних сферах шляхом надання легітимної політичної трибуни для артикуляції, представництва та реалізації відповідних соціальних інтересів.

В багатьох країнах світу виборче законодавство передбачає висування в кандидати від партії певний процент жінок. Наприклад в Аргентині на законодавчому рівні зазначено, що жінок повинні висувати на «прохідні» місця у виборчих списках.

Жінки країн Скандинавії (Данія, Ісландія, Норвегія, Фінляндія та Швеція) за багатьма параметрами політичної участі, у тому числі по представленості в законодавчих органах та урядах, у муніципалітетах та органах регіонального управління, випереджають інші країни світу. Вони займають посади голів великих міст, спікерів у парламентах, лідерів політичних партій [2].

Часто політичні партії встановлюють власні неофіційні квоти для жінок – кандидатів на парламентських виборах. Це найпоширеніший механізм забезпечення активної участі жінок у політичному житті країни, який з різним успіхом використовується партіями в багатьох країнах світу.

Відповідно до ч.17 ст.1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» гендерна рівність – це рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [3]. Згідно Закону України «Про політичні партії» зазначено, що мінімальний рівень представництва жінок і чоловіків у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії у загальнодержавному окрузі, кандидатів у депутати місцевих рад в багатомандатних виборчих округах і має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку [4].

Статистичні дані свідчать, що на сучасному етапі розвитку політичних партій в Україні до складу їх членів входить менше 30% жінок, процентне співвідношення чоловіків і жінок які є депутатами в парламенті України є 11% жінок та 89% чоловіків.

Отже, підсумовуючи все вищевикладене можна зробити такий висновок, що в нашій країні при здійсненні своєю діяльністю політичними партіями не повністю дотримуються гендерної рівності. Стосовно зарубіжного досвіду то в інших країнах гендерна рівність запроваджена на законодавчому рівні та запроваджують відповідні квоти.

Література

1. Гонюкова Л.В. Гендерна політика в системі державного управління: підручник. Запоріжжя: Друкар, 2011. URL: <http://visnyk. academy.gov./pages/dop/54/files/6ef17aa5-7aff-41ef8f6437f3e81a7518.pdf>.
2. Мельник Т.М. Правові аспекти гендеру: основи теорії гендеру: навчальний посібник. К.: “К.І.С.”, 2004. URL: <http://azgender.net/ua/genderna-rivnist.html>.
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09. 2005 року № 2866-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2866-15>.
4. Про політичні партії: Закон України від 05.04.2001року № 2365-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.

Європейський досвід розвитку та функціонування інститутів громадянського суспільства

Бойко Ю.Ю., студентка

Науковий керівник:

Сквірський І.О., д.ю.н., професор

Запорізький Національний Університет

На сучасному етапі Україна прикладає досить багато зусиль, для отримання статусу повноцінного члена Європейського Союзу. Дана обставина актуалізує проблему більш швидкого й ефективного досягнення стандартів різних сфер життя. Інститути громадянського суспільства останнім часом отримують велику підтримку як з боку держави, так і з боку громадян в країнах Європейського Союзу. В Україні існують проблеми прозорості та підзвітності органів державної влади перед суспільством. Дослідження європейського досвіду необхідне для України, адже при цьому можна визначити механізми співпраці інститутів громадянського суспільства з органами державної влади.

Громадянське суспільство – це сфера життєдіяльності людей, які об'єднавшись у групи і організації, можуть реалізовувати свої інтереси, при цьому вони є незалежними від органів державної влади та мають право їх контролювати. Згідно з ч. 2 ст. 11 Договору про Європейський Союз від 7 лютого 1992 року інститути підтримують відкритий, прозорий і регулярний діалог з представницькими асоціаціями та громадянським суспільством [1].

Громадянське суспільство є головним у розвитку політичного, економічного, культурного життя в країнах Європейського Союзу. В ЄС механізми функціонування громадянського суспільства закладені ще в договорах Європейських Спільнот. Було створено Європейський економічний та соціальний комітет 1958 року, згідно з Договором про заснування Європейської Спільноти, задля забезпечення представництва інтересів різних економічних і соціальних груп. Цей комітет складається з 350 членів, призначає Рада Європейського Союзу за рекомендацією національних урядів, терміном на 5 років. До завдань ЄЕСК відноситься: давати поради Комісії й Раді, які зобов'язані консультиватися з ним щодо соціальних та економічних питань. Соціально-економічний комітет може також висловлювати свою позицію з власної ініціативи. Таким чином, Соціально-економічний комітет відіграє роль містка між Європейським Союзом та громадянами [2].

Суттєвим у функціонуванні громадянського суспільства в країнах Європейського Союзу є розвиток публічних консультацій між інститутами громадянського суспільства та вищими органами Європейського Союзу. Також особливим у розвитку інститутів громадянського суспільства є їх активна участь у боротьбі з бідністю та соціальною несправедливістю. Особливе місце інститутів громадянського суспільства Європейського Союзу посідають громадські організації, котрі захищають права людини. Взаємодія ЄС з громадянським суспільством у захисті прав людини, проводиться регулярно, на основі консультацій з такими структурами громадянського суспільства, європейською мережею незалежних політичних фондів за розвиток демократії, як європейською конфедерацією допомоги та розвитку щодо неурядових організацій, європейською мережею фондів за демократію, європейським Ліанським офісом і мережею інституцій з прав людини і демократії [3].

Європейський Союз приділяє значну увагу формуванню допоміжних органів самоврядування. Ці органи створюються задля вирішення локальних проблем, таких як боротьба з бідністю. Прикладом можна навести Республіку Польща, де передбачені окремі правові форми місцевої самоорганізації громадян, що входять до складу більших територіальних громад, які, у свою чергу, є основою для функціонування єдиних органів місцевого самоврядування [4]. У Чехії особливий розвиток набули некомерційні організації, які забезпечують суспільно значущі послуги, при цьому громадяни повинні мати вільний доступ до цих послуг. Цим організаціям дозволяється займатися комерційною діяльністю, але прибуток повинен спрямовуватися до резервного фонду, щоб покрити майбутні витрати, а потім може бути використаний для розширення сфери надання послуг [5].

Завдяки сформованій у ЄС системі відносин між громадянським суспільством і управлінськими наддержавними структурами, налічується велика кількість представницьких громадянських органів, громадянських платформ і форумів, що представляють інтереси країн-членів Європейського Союзу у різних сферах діяльності. Згідно зі ст. 12 Хартії фундаментальних прав Європейського Союзу, «кожному гарантується право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднань на всіх рівнях, особливо в політичних, профспілкових і громадських справах, що означає право кожного створювати або вступати у профспілки задля захисту власних інтересів» [6].

Отже, можна зробити висновок, що громадянське суспільство відіграє значну роль у розвитку Європейського Союзу. Це спостерігається у співпраці громадянського суспільства з владою. Європейська модель взаємодії громадянського суспільства з владою є досить багатогранною, вона складається з таких способів взаємодії: спеціальних консультацій, зустрічей та онлайн консультацій щодо різних соціальних, культурних та політичних питань. Система цих відносин забезпечена на правовому рівні. Досвід Європейського Союзу у сфері

взаємодії держави та громадянського суспільства є дуже важливим для України, бо складовим елементом демократичного суспільства є громадська активність – ініціативна і добровільна участь людей у виробленні політики на різних рівнях і у різних сегментах життєдіяльності суспільства.

Держава має підтримувати громадські ініціативи, створюючи сприятливі умови для їх впровадження та реалізації.

Література

1. Про Європейський Союз: Договір від 7.01.1992 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (дата звернення: 10.10.2018).
2. Європейський економічний та соціальний комітет у десяти запитаннях. URL: www.ntser.gov.ua/assets/files/.../EECK (дата звернення: 10.10.2018).
3. Співпраця з громадянським суспільством: Зовнішня політика захист прав людини в усьому світі. URL: http://eeas.europa.eu/human_rights/cooperation_with_ngo/index_en.htm (дата звернення: 11.10.2018).
4. Лендшел М.О. Правові можливості для формування допоміжних рівнів та органів самоорганізації у країнах Європи: досвід для України: Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/952> (дата звернення: 11.10.2018).
5. Європейська соціальна хартія : Хартія, Міжнародний документ від 03.05.1996 № 163. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_062/page2 (дата звернення: 11.10.2018).
6. Хартія основних прав Європейського Союзу: Хартія, Міжнародний документ від 7.12.2000. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524 (дата звернення: 11.10.2018).

Правове регулювання аліментних зобов'язань за участю іноземного елемента: загально-правова характеристика

Бондаренко А.О., студентка

Науковий керівник:

Бичківський О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Питання регулювання аліментних зобов'язань батьків і дітей на сьогоднішній день залишається досить актуальним. Норми національного законодавства, а саме Конституції України і Сімейного кодексу України прямо передбачають обов'язок належного виконання батьками зобов'язання щодо утримання дитини до досягнення нею повноліття, так само і прав та обов'язків подружжя по утриманню один одного. Проте, шлюбно-сімейні відносини не обмежуються лише застосуванням внутрішнього законодавства країни. Наявність у даних правовідносинах специфічного суб'єкта – іноземного елемента, потребує застосування міжнародно-правових норм. Таким чином, саме наявність іноземного елемента в сімейно-шлюбних відносинах надає їм міжнародного характеру, відносить їх до сфери міжнародних приватноправових відносин, які регулюються різноманітними джерелами міжнародного приватного права.

Дослідження даного питання знайшло своє відображення як на міжнародному так і на національному рівнях у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як М.М. Богуславський, А.С. Довгерт, А.А. Степанюк, Г.С. Фединак, Л.С. Фединак, В.Л. Чубарев, О.І. Митрофанова, О.О. Якименко, А.І. Пергамент та інших вчених у галузі міжнародного приватного права.

Метою роботи є визначення та загально-правова характеристика міжнародних договорів і національного законодавства, що регулюють аліментні зобов'язання за участю іноземного елемента.

Аліментні зобов'язання можна визначити як правовідносини, що виникають на підставі передбачених законом юридичних фактів: домовленості сторін або рішення суду, за

яким одні члени сім'ї зобов'язані надати утримання іншим членам, а останні мають право його вимагати [1, 207].

Серед джерел міжнародного приватного права науковці, зокрема С.І. Шимон, виділяють національне (внутрішнє) законодавство, міжнародні договори, міжнародні звичаї, а також судову та арбітражну практику [2, 10]. Отже, на національному рівні регулювання сімейних відносин з іноземним елементом здійснюється як Сімейним кодексом України [3], так і спеціальним Законом України «Про міжнародне приватне право», який закріплює, що права та обов'язки батьків і дітей визначаються особистим законом дитини або правом, яке має тісний зв'язок із відповідними відносинами і якщо воно є більш сприятливим для дитини (ст.66). Відповідно до ст.67 Закону, зобов'язання щодо утримання, які виникають із сімейних відносин, крім випадків, передбачених статтею 66 цього Закону, регулюються правом держави, у якій має місце проживання особа, яка має право на утримання. Якщо дана особа не може одержати аліменти відповідно до вказаного вище права, застосовується право їхнього спільного особистого закону. Якщо це неможливо й за останнім правом, застосовуватиметься право держави, у якій особа, яка зобов'язана надати утримання, має місце проживання. Окрему норму присвячено вирішенню колізійної проблеми щодо утримання родичів та інших членів сім'ї (крім батьків та дітей) (ст. 68). Відповідно до Закону, вимога про утримання вказаних осіб не може бути задоволена, якщо відповідно до права місця проживання особи, яка зобов'язана надати утримання, такого зобов'язання про утримання не існує [4].

Важливу роль у регулюванні аліментних зобов'язань відіграють міжнародні конвенції та договори про правову допомогу. Так, 02.10.1973 р. в Гаазі було підписано Конвенцію про право, що застосовується до аліментних зобов'язань. Документ застосовується до аліментних зобов'язань, що виникають із сімейних відносин, батьківства і материнства, шлюбу та свояцтва, включаючи аліментні зобов'язання щодо позашлюбної дитини. Конвенція носить колізійний характер і вирішує виключно колізійні питання виплати аліментів. Його перевагою є дозвіл на застосування іноземного права навіть недоговорної держави, незалежно від вимоги про взаємність. У разі неможливості застосування права країни звичайного місця проживання кредитора колізійні норми договору відсилають до права країни спільного громадянства сторін аліментних відносин. Якщо й тоді кредитор не зможе отримати аліменти від платника (боржника), незважаючи на застосування вказаних колізійних прив'язок, підлягає застосуванню право країни запитуваного органу [5].

Україна є учасницею Конвенції про стягнення аліментів за кордоном від 20 червня 1956 р., яку було ратифіковано 20 липня 2006 р. Для реалізації її положень, наказом Міністерства юстиції України від 29 грудня 2006 р. було затверджено Інструкцію про виконання в Україні Конвенції про стягнення аліментів за кордоном. Сфера дії Конвенції поширюється на стягнення аліментів, на які особа (позивач), що перебуває на території однієї з Договірних Сторін, заявляє своє право, з іншої особи (відповідача), яка підпадає під юрисдикцію іншої Договірної Сторони. Ця мета досягається за допомогою так званих «передавальних» і «приймаючих» інстанцій. Перевагою Конвенції є норми, які стосуються надання позивачам пільгових умов у частині безоплатної правової допомоги, а також звільнення від сплати витрат і зборів, які надаються за послуги, передбачені Конвенцією. Також документом встановлено пріоритет для грошових переказів за кордон, призначених для аліментних виплат [6].

Інструкція, відповідно до положень Конвенції, закріплює порядок звернення із заявою про стягнення аліментів з відповідача (боржника), який проживає за кордоном; звернення з клопотанням про визнання і виконання рішення суду України про стягнення аліментів на території іншої держави; опрацювання звернень, що надходять від іноземних заявників, про стягнення аліментів та про визнання і виконання рішення іноземного суду про стягнення аліментів з осіб, які проживають в Україні; надання міжнародної правової допомоги у зв'язку з розглядом справ на підставі Конвенції; функції Міністерства юстиції України, як органу, що приймає, та органу, що передає, а також територіальних управлінь юстиції [7].

Вагомим документом для регулювання міжнародних сімейних відносин стала Конвенція про визнання та виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання, прийнята 02.10.1973 р. Відмінною рисою Конвенції, серед вже розглянутих, є увага саме на матеріально-правові, а не колізійні норми. Також специфікою угоди виступає сфера її застосування: вона не залежить від громадянства чи постійного місця проживання сторін і має вплив на рішення, які походять з держави, яка не є Договірною Державою [8].

Конвенція СНД про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. також містить норми щодо вирішення колізійної проблеми у випадках виникнення аліментних зобов'язань. Конвенцією передбачено, що громадяни кожної з Договірних Сторін і особи, що проживають на її території, звільняються від сплати і відшкодування судових і нотаріальних мит і витрат, а також користуються безкоштовною юридичною допомогою на тих же умовах, що і власні громадяни.

Відповідно до ст.8 угоди, при виконанні доручення про надання правової допомоги запитувана установа застосовує законодавство своєї країни. На прохання запитуючої установи вона може застосувати і процесуальні норми запитуючої Договірної Сторони, якщо вони не суперечать законодавству запитуваної Договірної Сторони.

Частини другу та третю Конвенції присвячено колізійним нормам, які пов'язують певні юридичні факти з особистим законом громадян. Проте, ч.1 ст.32 визначено, що правовідносини батьків і дітей визначаються за законодавством Договірної Сторони, на території якої постійно проживають діти. У справах про стягнення аліментів з повнолітніх дітей застосовується законодавство Договірної Сторони, на території якої має місце проживання особа, що претендує на одержання аліментів [9].

Окрім загальної Конвенції з країнами СНД про правову допомогу з колізійних питань аліментних зобов'язань, Україна підписала низку двосторонніх договорів про правову допомогу та правові відносини в цивільних та кримінальних справах. Зокрема, такі договори було укладено, а згодом ратифіковано між Україною та Сирійською Арабською Республікою, Республікою Болгарія, Ісламською Республікою Іран, Корейською Народно-Демократичною Республікою, Республікою Куба, Румунією, Угорською Республікою, Чеською Республікою, Республікою Македонія, Соціалістичною Республікою В'єтнам, Республікою Узбекистан, Латвійською Республікою, Естонською республікою, Республікою Грузія, Литовською Республікою, Республікою Молдова, республікою Польща, Китайською Народною Республікою.

У договорі між Україною та Корейською Народно-Демократичною Республікою про правову допомогу в цивільних та кримінальних справах міститься колізійна прив'язка, за якою передбачено, що у випадку, якщо цей Договір не встановлює іншого, то суди кожної Договірних Сторін є компетентними розглядати цивільні справи, якщо відповідач фізична особа має на її території місце проживання, а відповідач юридична особа – місцезнаходження. Якщо місце проживання кого-небудь із батьків знаходиться на території однієї Договірної Сторони, а місце проживання дитини – на території другої Договірної Сторони, правовідносини між ними визначаються законодавством Договірної Сторони, громадянином якої є дитина [10].

На відміну від інших двосторонніх договорів Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах окремо визначає колізійні прив'язки щодо аліментних зобов'язань: в правових стосунках між батьками і дітьми, в тому числі аліментних обов'язках батьків застосовується законодавство тієї Договірної Сторони, громадянином якої є дитина. В справах про інші аліментні обов'язки з галузі сімейного права застосовується законодавство тієї Договірної Сторони, на території якої має місце проживання особа, яка порушує клопотання про стягнення аліментів [11]. У Договорі між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах чітко зазначається, що під поняттям «цивільні справи» слід розуміти також сімейні і трудові справи. В правових стосунках між батьками і дітьми, в тому числі аліментних обов'язках батьків застосовується законодавство тієї

Договірної Сторони, громадянином якої є дитина. Однак поряд з колізійною прив'язкою громадянства дитини може застосовуватися прив'язка місця проживання дитини [12].

Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. № 1203 затверджено Порядок стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової допомоги, в якій передбачено, що у разі виїзду одного з батьків, який є громадянином України, для постійного проживання в іноземній державі, з якою Україна не має договору про подання правової допомоги (далі – постійне проживання за кордоном), він повинен виконати аліментні зобов'язання з утримання дитини (дітей) до досягнення нею повноліття (далі – аліментні зобов'язання), які оформляються договором між цією особою та одним з батьків, з яким залишається дитина (діти), або її опікуном, піклувальником (далі – одержувач аліментів), або договором про припинення права на аліменти для дитини (дітей) у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо). Якщо аліментні зобов'язання не були виконані особою, що виїжджає, стягнення аліментів провадиться за рішенням суду [13].

Проаналізувавши зазначені нормативні акти, можна зробити висновок, що права та інтереси дитини мають пріоритетне значення у суспільстві, завдяки чому дитина повинна визнаватися особливим суб'єктом права. Що стосується прав інших членів сім'ї щодо утримання, вони також визнаються і гарантуються державою.

Оскільки розглянуті нами відносини, що виникають з аліментних зобов'язань ускладнені іноземним елементом, держава використовує два способи захисту прав дитини: національне законодавство і норми міжнародного приватного права. На національному рівні регуляторами аліментних відносин виступають Сімейний кодекс України, Цивільний та Цивільний процесуальний кодекси України, Закони України «Про міжнародне приватне право», «Про виконавче провадження» та ін. Більше розмаїття має міжнародне законодавство. Воно включає в себе як загальні міжнародні договори, так і договори, які регулюють виключно сферу аліментних відносин. Крім того, Україна є учасницею численних багатосторонніх та двосторонніх договорів з питань правової допомоги у напрямку механізму стягнення аліментів за кордоном.

Література

1. Міжнародне приватне право: навч. посіб. / за ред.: Г.С. Фединяк, Л.С. Фединяк. 2-ге вид. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 416 с.
2. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2004. 220 с.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 21-22. Ст.135. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 01.03.2018).
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 32. Ст.422. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2709-15> (дата звернення: 01.03.2018).
5. Конвенція про право, що застосовується до аліментних зобов'язань від 02.10.1973 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_426
6. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном від 20.07.2006 р. № 39. Ст.325. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_425
7. Про затвердження Інструкції про виконання в Україні Конвенції про стягнення аліментів за кордоном: Наказ Міністерства юстиції України від 29.12.200 р. № 121/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1390-06> (дата звернення: 01.03.2018).
8. Конвенція про визнання та виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання від 14.09.2006 р. № 43. Ст.416. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/973_0014
9. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 21.01.2006 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_009 (дата звернення: 01.03.2018).

10. Договір між Україною та Корейською Народно-Демократичною Республікою про правову допомогу в цивільних та кримінальних справах від 04.06.2004 р. № 36. Ст.439. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/408_012

11. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 10.11.1994 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/498_604

12. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 24.05.1993 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_174 (дата звернення: 01.03.2018).

13. Про затвердження порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладений договір про надання правової допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2002 р. № 1203. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1203-2002-%D0%BF>

Законність в діяльності органів МВС України

Бучинський С.Ю., слухач магістратури

Науковий керівник:

Мельковський О.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Основна особливість діяльності органів МВС України – це можливість вчиняти від імені держави дії, які мають примусовий характер. Тому на сучасному етапі функціонування правоохоронних органів проблема дотримання законності їх діяльності була і залишається найбільш актуальною.

До речі, ця проблема не є новою для незалежної України, а була залишається в переліку найбільш злободенних питань кожної держави за різних історичних періодів.

Сьогодні є потреба створення механізмів, які б гарантували належну, законну поведінку співробітників органів МВС та запобігли порушенням вимог закону з їх боку, і у випадку все ж таки порушення гарантували повне, об'єктивне, неупереджене розслідування та притягнення до відповідальності осіб які допустили ці порушення.

Ця потреба відповідає положенням Стратегії розвитку системи МВС України до 2020 року, в якій зазначено, що однією з умов

Впровадження євроінтеграційної політики у сфері внутрішніх справ та досягнення критеріїв, необхідних для набуття повноправного членства України в Організації Північноатлантичного договору є забезпечення прав людини органами системи МВС.

Дослідження професійної злочинності співробітників органів МВС України носили циклічний характер. Періоди цікавості вчених до даної проблеми чергувались повним зупиненням досліджень у даному напрямку. Так, наприклад, у дореволюційні часи було відмічено зростання уваги щодо дослідження проблем професійної злочинності. В подальшому в силу політичних причин було заявлено, що у соціалістичному суспільстві професійна злочинність ліквідована, саме тому кримінологічні дослідження з цього приводу були згорнуті та поновились тільки у 80-90-х роках минулого століття.

Дана проблема досліджувалась такими вченими, як М.М. Гродзинський, В.В. Голіна, А.Ф. Зелінський, О.М. Литвак, А.П. Закалюк тощо.

Сьогодні, враховуючи активний процес реформування правоохоронної сфери ми вважаємо за необхідне проаналізувати сутність законності діяльності Департаменту внутрішньої безпеки, яка направлена на запобігання та виявлення корупційних і злочинних проявів серед співробітників ОВС.

Так, законність часто описується як суворе і неухильне слідування державними органами та посадовими особами закону в процесі застосування права [1, 28].

Принципи законності – це відправні засади, незаперечні засадничі вимоги, які лежать в основі формування норм права і ставляться до поведінки учасників правових відносин.

Принципи законності розкривають її сутність як режиму суспільно-політичного життя в демократичній правовій державі [2, 62].

Один з аспектів реалізації принципу законності в діяльності органів МВС України знайшов своє відображення у Стратегії розвитку органів внутрішніх справ, в якій зазначено, що поліція повинна відповідати перед законом, а не перед урядом.

Усі рішення поліції мають бути вмотивовані законом та підтримані судом, а не диктуватися урядом та побажаннями політичних партій. Рекомендації, ноти підтримки або протесту, декларації та політичні заяви, звичайно ж, можуть бути прийняті до уваги керівниками поліції при прийнятті управлінських рішень, проте лише як додаткові аргументи (контраргументи) до вимог закону, на підставі яких діє поліція.

Слід окремо оцінювати роль і ступінь причетності керівників поліції до розробки та впровадження законодавства, щоб уникнути випадків їх можливої політичної заангажованості [3].

Відомчий контроль за дотриманням законності діяльності органів МВС України здійснює керівництво МВС, яке приділяє суттєву увагу необхідності протидії корупції серед поліцейських, особливо актуалізуючи такі аспекти.

По-перше. Співробітники поліції не мають вчиняти і мають протистояти будь-якому акту корупції.

По-друге. Для протидії корупції необхідним є запровадження антикорупційної політики і кодексів поведінки, а також ефективних заходів для виконання цієї політики в поліцейських установах усіх рівнів. При цьому такі заходи повинні в рівній ступені стосуватися як проблеми низьких доходів поліцейських і високого ступня ризику отримання неправомірної вигоди в окремих сферах поліцейської діяльності, так і покращувати дієвість систем дисциплінарної відповідальності і санкцій [4, 231-232].

Проведений аналіз основних принципів реформування європейських поліцейських підрозділів окреслює перед вітчизняними фахівцями головні напрями, за якими має формуватися стратегія перетворень ОВС України на сучасну правоохоронну структуру сервісного типу.

Література

1. Марченко М.Н. Проблемы теории государства и права. Москва: Проспект, 2001. 687 с.
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум. 2001. 656 с.
3. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 р. № 1023-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80>.
4. Мартиненко О.А., Теличкін І.О. Запобігання злочинам серед працівників в органах внутрішніх справ України: міжнародні та національні аспекти: монографія. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2015. 236 с.

Особливості боротьби з тероризмом в Україні: проблемні питання

Гальчинська Г.М., слухач магістратури

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На сучасному етапі розвитку суспільства тероризм, нажаль, стає невід'ємною частиною політичних і економічних процесів в світі та представляє собою все більшу загрозу громадській і національній безпеці, із поодиноких проявів перетворюється в масове явище. В сучасних умовах спостерігається ескалація терористичної діяльності не тільки екстремістських організацій, окремих осіб, а і цілих держав. При цьому ускладнюється характер їх дій, зростає нестандартність і жорстокість терористичних актів [1, 159].

Вагомий внесок у вивчення окремих аспектів протидії тероризму здійснили такі вчені, як В. Антипенко, А. Дорошенко, С. Дрьомов, В. Ємельянов, Ю. Іванов, В. Кудрявцев, В. Крутов, В. Ліпкан, Л. Мошкова, О. Остапенко, І. Рижов, С. Телешун, О. Чередниченко, І. Шкурат та ін. Проте застосування терористами нових форм і засобів здійснення терористичних актів є свідченням необхідності подальшого дослідження вченими і практиками цих проблемних питань задля ефективної боротьби з тероризмом в подальшому.

Так, в Україні на законодавчому рівні, а саме Законом України «Про боротьбу з тероризмом» визначено, що тероризмом є суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [2]. Обов'язковими елементами, які характеризують тероризм, О. Чередниченко визначає наявність насильства, як правило, збройного або його загрози; заподіяння чи загроза заподіяння шкоди здоров'ю людини, або матеріальних, моральних збитків; позбавлення або загроза позбавлення життя людей. Такі дії здатні викликати широкий резонанс, залишити глибокий слід у психології населення або значної його частини, підірвати атмосферу безпеки, спокою, стабільності в суспільстві [1, 159-160].

На думку С. Телешуна, саме суспільство вимагає проявів тероризму, коли держава неадекватно реагує на суспільні зміни, втрачає повноваження соціального арбітра і не виконує правничої функції. Тому тероризм можна визначити і як засіб використання недержавного насилля або загрозу насиллям для того, щоб спричинити тотальну паніку в суспільстві, послабити або повалити урядові структури і викликати політичні зміни, спровокувати у населення стурбованість своєю беззахисністю перед насиллям, а, отже, й призвести до зміни державної влади та задовольнити нові політичні, соціальні, релігійні і етнічні вимоги. Тероризм з'являється там, де суттєво ослаблено владу, неспроможну професійно реалізовувати інтереси громадян і яку ці громадяни не зацікавлені підтримувати, де не працюють міжнародні механізми політичного і правового регулювання розвитку суспільства [3, 166].

Так, одним із важливих елементів протидії терористичним загрозам є з'ясування факторів, причин та умов, що сприяють терористичній діяльності. Серед науковців на цей рахунок існують різні погляди, кожен з яких заслуговує на увагу. Наприклад, О. Остапенко до факторів, що впливають на появу причин тероризму, зараховує такі:

- пропаганда діяльності з метою подальшої її легітимізації (наприклад, утворення так званих держав, свідомий вибір терористичного насильства з боку терористів для масової «ДНР», «ЛНР»);
- наявність екстремістської ідеології, яка поширюється однією особою, групою осіб або навіть державою через засоби масової інформації;
- наявність намірів щодо захоплення влади, всупереч інтересам більшої частини населення країни, що призводить до виникнення соціальних конфліктів;
- наявність прогалин політичного, правового, фінансового, міграційного та прикордонного змісту, що свідчить про недостатню ефективність діяльності органів державної влади та управління у забезпеченні безпеки країни від внутрішніх та зовнішніх посягань;
- наявність певних груп населення в країні, які не згодні з політикою та діями органів державної влади й управління і протидіють їм, використовуючи насильство як одну з форм поведінки [4, 46-47]. Натомість С. Телешун розглядає такі опосередковані передумови можливого виникнення і розвитку тероризму в нашій країні, серед яких: політична нестабільність; існування конфліктів у релігійному середовищі; незадовільний стан екології; міжкланові конфлікти; низький рівень медичного обслуговування, санітарного, епідеміологічного контролю; висока концентрація в регіоні об'єктів підвищеної небезпеки; етнічні протиріччя в окремих регіонах України; незахищеність інформаційного простору України тощо [3, 168-169].

Варто погодитись з І. Рижовим, який зауважує, що тероризм являє собою складне, багатомірне явище. Крім правових, він торкається цілого ряду інших проблем – психологічні, історичні, технологічні тощо. Саме цей факт й обумовлює необхідність більш детального аналізу стратегій боротьби з тероризмом, їх позиціонування в свідомості громадянського населення, в інтересах якого ця боротьба ведеться [5, 140].

На сьогоднішній день чинною є Концепція боротьби з тероризмом, затверджена Указом Президента України від 25.04.2013 р., у якій регламентовано положення про те, що процес поглиблення інтеграції України у глобальний безпековий простір потребує адекватного коригування системи державного управління у сфері забезпечення безпеки з урахуванням необхідності її синхронізації із загальносвітовими підходами до проблеми запобігання терористичній загрозі. Одним із пріоритетних міжнародних зобов'язань України перед ООН, іншими міжнародними організаціями, що здійснюють боротьбу з тероризмом, є імплементація світових стандартів безпеки, а також комплексне та збалансоване впровадження всіх компонентів Глобальної контртерористичної стратегії ООН, насамперед, у частині здійснення заходів з усунення причин і умов, що сприяють поширенню тероризму, а також забезпечення при цьому захисту прав і свобод людини.

З метою дотримання основних принципів, визначених національним законодавством, проблему боротьби з тероризмом на території України передбачається розв'язувати шляхом зосередження зусиль на: запобіганні терористичній діяльності; виявленні і припиненні терористичної діяльності; усуненні та мінімізації наслідків терористичної діяльності; інформаційному, науковому та іншому забезпеченні боротьби з тероризмом; міжнародному співробітництві з питань боротьби з тероризмом.

Концепція також передбачає, що запобігання терористичній діяльності має здійснюватися шляхом:

а) ужиття заходів організаційного, правового, адміністративного, режимного та технічного характеру, спрямованих на усунення чинників, що сприяють виникненню тероризму, та його проявів;

б) посилення контролю за додержанням законодавства у сфері боротьби з тероризмом;

в) поліпшення стану інформаційного забезпечення боротьби з тероризмом, впровадження сучасних інформаційних систем і технологій у зазначену діяльність;

г) проведення серед населення інформаційно-роз'яснювальної та профілактичної роботи, спрямованої на неприйнятність тероризму та відмову від ідей використання терористичних методів для досягнення мети [6].

Необхідним є також дослідження теоретичних узагальнень науковців щодо вироблення практичних заходів, спрямованих на ефективну боротьбу з тероризмом. Так, О. Остапенко виокремлює наступні групи заходів щодо боротьби та протидії тероризму:

1) політичні та управлінські заходи: звернення до конкретної причини політичного незадоволення терористів; участь у вирішенні конфліктної ситуації; пропозиції щодо політичних уступок; участь у широкому політичному діалозі; прийняття і проведення амністії; дипломатичний тиск на державу, яка підтримує терористів;

2) економічні та соціальні заходи: звертання уваги на специфічні соціально-економічні скарги терористів; проведення соціально-економічної політики, яка зменшує наміри терористів щодо вчинення терористичних актів; звернення уваги на фінансування терористичних організацій;

3) психологічні та комунікаційно-освітні заходи: спроба встановлення загальної бази цінностей, які важливі для терористів; надання можливості вільного волевиявлення думок між учасниками соціального конфлікту; використання засобів масової інформації для проведення контртерористичних інформаційних заходів;

4) військові заходи: проведення антитерористичних операцій; використання Збройних Сил України для захисту її територіальної цілісності та населення; підготовка спеціальних підрозділів та окремих груп населення з метою залучення їх до протидії тероризму;

5) судові та юридичні засоби протидії тероризму: міжнародні зусилля держави; приведення у відповідність національного законодавства в частині протидії тероризму; формування доказової бази та показів свідків терористичних актів [4, 48].

На думку Д. Архієрейського, О. Бажана, Т. Бикової, комплексна протидія тероризму має здійснюватись одночасно в трьох напрямках: 1) постійний оперативний і офіційний вплив на соціальні процеси, що містять теророгенний потенціал. Він включає: вивчення оперативної обстановки на основних теророгенних напрямках, прогнозування найбільш значної терористичної активності з визначенням її можливих суб'єктів та інформування зацікавлених інстанцій на загальнодержавному рівні; 2) виявлення і попередження терактів, що готуються, а також профілактичні заходи. Цей напрям пов'язаний з діяльністю щодо виявлення суб'єктів і об'єктів тероризму, з аналізом причин і способів злочинних проявів; 3) припинення терактів, затримка злочинців і притягнення їх до кримінальної відповідальності. Принципово важливим є покарання не тільки рядових виконавців і підсоби́ників, але також організаторів і натхненників терактів [7, 848].

Ескалація розвитку міжнародного тероризму обумовила необхідність переорієнтації підходів з боку держав і правоохоронних структур до засобів і методів боротьби з цим явищем. Проте, національні й міжнародно-правові засоби та методи боротьби з тероризмом мають істотні недоліки: по-перше, усі вони орієнтовані в основному на протидію власне терористичних проявів взагалі. Відчувається гостра потреба у пошуку і розробленні засобів і методів, спрямованих на боротьбу з конкретними терористичними організаціями, групами і «терористичними» ідеологіями; по-друге, є чимало юридичних, юридично-технічних, політичних, моральних та інших перешкод для використання міжнародних і національних методів і засобів боротьби з тероризмом; по-третє, ескалація терору провокує використання тоталітаристських методів протидії цьому, що тягне за собою порушення прав людини, а отже – може стимулювати нові прояви тероризму [7, 862]. Отже, у процесі такого протидіювання удосконалюються засоби і методи терористичної діяльності.

Таким чином, можна зробити наступні висновки про те, що сучасні умови розвитку терористичної активності зумовлюють необхідність комплексного підходу у протидії цьому явищу з використанням усіх наявних засобів у межах правового поля. Вбачається доцільним запозичення зарубіжного досвіду у сфері боротьби з тероризмом, адже вироблення правових антитерористичних норм у національному законодавстві на основі глибокого вивчення досягнень інших країн у цій галузі дозволить використовувати алгоритми боротьби з цим явищем. Тому наразі дуже гостро стає питання прийняття нових, більш сучасних та доопрацьованих аналогічних законів у цій сфері.

Література

1. Чередниченко О.Ю., Чередниченко А.О. Актуальні питання боротьби з тероризмом в Україні в сучасних умовах. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 57. С. 158-163.
2. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Дата оновлення: 04.11.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.
3. Телешун С. Сучасний тероризм – українські реалії. Окремі політико-правові зауваження. *Політичний менеджмент*. 2005. № 1. С. 163-169.
4. Остапенко О.І. Протидія терористичним загрозам в Україні: адміністративно-правовий аспект. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2014. № 810. С. 43-48.
5. Рижов І.М. Стратегічне планування боротьби з тероризмом в Україні: сутність, стан та перспективи вдосконалення. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. – 2009. – №3. – С. 140-149.
6. Про Концепцію боротьби з тероризмом: Указ Президента України від 25.04.2013 р. № 230/2013. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/230/2013>.

7. Архієрейський Д.В., Бажан О.Г., Бикова Т.В. Політичний терор і тероризм в Україні. XIX-XX ст. Історичні нариси / відповід. ред. В.А. Смолій. Київ: Наукова думка, 2002. 952 с.

Приватно-правове регулювання аліментних зобов'язань за участю іноземного елементу

Гінатуліна А.Р., студентка

Науковий керівник:

Бичківський О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У міжнародному приватному праві одне з пріоритетних місць відводиться правовому регулюванню особистих немайнових і майнових відносин дітей і батьків, що ускладнені іноземним елементом. Загальновизнаним є обов'язок батьків утримувати своїх неповнолітніх чи повнолітніх непрацездатних дітей, які потребують матеріальної допомоги. При ухиленні від виконання цього обов'язку, кошти на утримання можуть бути стягнуті у судовому порядку. Особливе місце в національному, зарубіжному та міжнародному сімейному праві відведено регулюванню аліментних зобов'язань. Ця проблема дуже актуальна в умовах змішаних сімей, роздільного проживання подружжя чи колишнього подружжя, розірвання шлюбів, укладених з іноземцями.

Окремим аспектам питання приватно-правового регулювання аліментних зобов'язань, за участю іноземного елементу, присвячена низка наукових праць, а саме: Я.М. Шевченко, З.В. Ромовської М.О. Шершньової, Н.М. Гресь та інших, у яких висвітлюються важливі питання особливостей національного законодавства різних країн, щодо відносин батьків і дітей, а також застосування для їх регулювання колізійних норм.

Законодавство України визначило правові засади регулювання відносин батьків і дітей за участю іноземного елемента. Воно базується на нормах Конституції України, Сімейного кодексу України, закону України «Про міжнародне приватне право», закону України «Про громадянство України», постанови Кабінету Міністрів України «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб», постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової допомоги», указах Президента України та інших нормативно-правових актах щодо охорони батьківства і дитинства, захисту їх особистих прав.

Окрім національного законодавства, важливу роль у регулюванні цих питань відіграють міжнародні конвенції, учасниками яких є і Україна. Так, Конвенція ООН про права дитини закладає основи правового забезпечення захисту прав дитини на міждержавному рівні [1].

Конвенція ООН про право, що застосовується до аліментних зобов'язань, встановлює загальні положення відносно вибору компетентного права, що застосовується до аліментних зобов'язань, як відносно повнолітніх осіб, так і стосовно дітей. Ця Конвенція застосовується до аліментних зобов'язань, що виникають із сімейних відносин, батьківства і материнства, шлюбу та свояцтва, включаючи аліментні зобов'язання щодо позашлюбної дитини. Вибір права відповідно до Конвенції здійснюється за допомогою декількох прив'язок, які перебувають у субпідрядному зв'язку: звичайно застосовується право держави звичайного проживання кредитора, що отримує аліменти; якщо за названим правом отримання аліментів неможливе, застосовується право їх спільного громадянства; якщо й останнє не надає права на отримання аліментів, застосовується внутрішнє право держави місця знаходження компетентного органу, до якого здійснюється запит. Обране за вказаними правилами право, визначає чи вправі кредитор вимагати аліменти і від кого, хто має право порушувати справу

про стягнення аліментів і які строки позовної давності для її порушення; розмір зобов'язань боржника [2].

Також Україна є учасницею Конвенції ООН про стягнення аліментів за кордоном, вона спрямована саме на матеріально-правове регулювання аліментних відносин [3]. Конвенція визначає процедуру стягнення аліментів на дитину або утримання на іншого члена сім'ї. Тобто, вона встановлює:

- порядок звернення із заявою про стягнення аліментів з боржника, який проживає за кордоном;
- порядок визнання і виконання рішення іноземного суду про стягнення аліментів з осіб, які проживають у країні-учасниці Конвенції;
- особливості надання правової допомоги, у зв'язку з розглядом справ на підставі Конвенції.

Важливим питанням є визначення розміру аліментних зобов'язань. Сторонам дається можливість добровільно вирішити предмет спору. У разі, якщо це є неможливим, розмір аліментів визначає суд. При цьому він бере до уваги матеріальний та сімейний стан платника та одержувача аліментів. Сукупний розмір аліментів, що підлягає стягненню, не може бути меншим, ніж 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Також суд встановлює строк, протягом якого будуть стягуватися аліменти.

Аліменти, одержані на дитину, є власністю того з батьків, на чие ім'я вони виплачуються, і мають використовуватися за цільовим призначенням. Неповнолітня дитина має право брати участь у розпорядженні аліментами, які одержані на її утримання. У разі смерті одного з батьків, з ким проживала неповнолітня дитина, аліменти стають власністю дитини, і вона може вільно ними розпоряджатися. У разі якщо отримувачем аліментів є малолітня дитина, опікун, до настання дитиною неповнолітнього віку, розпоряджається аліментами.

На сьогодні, законодавство України містить певні обмеження у праві виїзду за кордон осіб, які мають непогашені аліментні зобов'язання. Відповідно до п. 2 ст. 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21 січня 1994 року громадянинові України може бути тимчасово відмовлено у виїзді за кордон або у видачі паспорта у випадку, якщо діють не врегульовані аліментні, договірні чи інші невиконані зобов'язання – до виконання зобов'язань, або розв'язання спору за погодженням сторін у передбачених законом випадках, або забезпечення зобов'язань заставою, якщо інше не передбачено міжнародним договором України [4].

У висновку слід зазначити, що українським законодавством унормовано порядок регулювання правовідносин батьків і дітей за участю іноземного елемента. Разом з тим необхідно продовжувати роботу щодо приєднання України до міжнародних конвенцій та договорів в сфері міжнародного сімейного права, оскільки це є запорукою більш ефективного захисту прав дітей при регулюванні відносин батьків і дітей, що ускладнені іноземним елементом. Це є дуже важливим питанням змішаних шлюбів, кількість яких з кожним роком збільшується.

Література

1. Про права дитини: Конвенція ООН від 11.11.1989 р. №789-XII. Дата оновлення: 20.11.2014. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021
2. Про право, що застосовується до аліментних зобов'язань: Конвенція ООН від 02.11.1973 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_426
3. Про стягнення аліментів за кордоном: Конвенція ООН від 20.06.1956 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_425
4. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994 р. №3857-XII. Дата оновлення: 06.02.2018. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3857-12>

Основні колізії у спадкуванні за міжнародним приватним правом

Данильченко Є.О., студентка

Науковий керівник:

Бичківський О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Серед міжнародних приватноправових відносин важливе місце посідає інститут спадкування. Саме перехід прав та обов'язків від спадкодавця до спадкоємця, з наявністю іноземного елемента, породжує виникнення міжнародних спадкових відносин, у зв'язку із чим виникає потреба як матеріально-правового, так і колізійного їх регулювання.

Метою статті є дослідити колізійне регулювання спадкових правовідносин загалом та регулювання спадкування окремих видів прав та обов'язків спадкодавця.

Деякі аспекти колізійного регулювання були вже теоретично досліджені в науці міжнародного приватного права, в тому числі колізії міжнародного спадкування. Помітний внесок у розвиток доктрини міжнародного приватного права зробили: М.М. Богуславський, М.І. Брун, Л.Н. Галенська, Д.Х. Гольська, О.В. Кабатова тощо.

Для того щоб дослідити колізійне регулювання спадкових відносин, пропонується визначити, що представляє собою дана колізія. Колізією в міжнародному спадкуванні слід визначити як правову ситуацію, в якій відносини по спадкуванню пов'язані з двома чи більше національними системами права, що шляхом взаємодії здатні їх регулювати [1, 196].

М.О. Михайлів диференціювала колізійні норми у сфері міжнародного спадкування залежно від видів спадкування, зокрема, на колізійні норми у сфері: спадкування за законом та спадкування за заповітом. Тому залежно від предмета спадкових відносин колізійні норми можемо розподілити на: колізійні норми щодо спадкування рухомого майна; колізійні норми щодо спадкування нерухомого майна; колізійні норми щодо спадкування інших майнових прав та обов'язків [2].

Закон України «Про міжнародне приватне право» чітко не визначає, які саме колізійні норми необхідно застосовувати щодо спадкування за законом. У ст.70 даного Закону лише зазначено, що спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо спадкодавцем не обрано в заповіті право держави, громадянином якої він був. Проте із загального правила про регулювання спадкових відносин передбачено виняток: спадкодавець у заповіті має право обирати право держави, громадянином якої він був. Такий вибір права буде недійсним, якщо спадкодавець після складання заповіту змінив громадянство [3].

Виходячи із змісту цієї норми можна вважати, що здатність особи до спадкування, черговість прийняття спадщини, розмір частки у спадщині будуть визначатися правом держави, де спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо інше не було передбачено у заповіті. Проте у законодавстві України чітко не визначено, що необхідно розуміти під останнім місцем проживання. Загальне цивільне законодавство України також не містить визначення поняття «останнє місце проживання». Отже, доцільно звернутися до інших нормативно-правових актів щоб зрозуміти, що являє собою «останнє місце проживання».

Відповідно до ст.1 Закону України від 16 квітня 1991 р. «Про зовнішньоекономічну діяльність» під постійним місцем проживання необхідно розуміти місце проживання на території якої-небудь держави не менше одного року фізичної особи, яка не має постійного місця проживання на території інших держав і має намір проживати на території цієї держави протягом необмеженого строку, не обмежуючи таке проживання певною метою, і за умови, що таке проживання не є наслідком виконання цією особою службових обов'язків або зобов'язань за договором (контрактом). У зв'язку із цим вважаємо, що під останнім місцем проживанням необхідно розуміти житло, розташоване на території адміністративно-територіальної одиниці, в якому особа останнім часом проживає строком понад шість місяців на рік [4].

Отже, у сфері спадкування за законом з іноземним елементом згідно з українським законодавством значення має не право держави, де настала смерть фізичної особи, а право держави, де спадкодавець мав останнє місце проживання на момент смерті.

Відповідно до ст. 38 Закону України «Про міжнародне приватне право» положення про те, що право власності визначається правом держави, в якій це майно знаходиться, стосується рухомого і нерухомого майна. Якщо ж розглядати цю норму в контексті спадкового права, то вона може бути сприйнята як виникнення колізійно-правового розщеплення статуту спадкування, коли через неоднакове місцезнаходження рухомого і нерухомого майна до спадкових відносин застосовуються різні правопорядки [3].

Таким чином, спадкування різних категорій майна може бути підпорядковане різним правопорядкам – вітчизняному чи іноземному. А в результаті звернення до різних правопорядків такі категорії, як «місце проживання», «останнє місце проживання», «рухоме і нерухоме майно», можуть призвести до розбіжностей в їхньому тлумаченні.

Водночас, складнощі на практиці виникають у зв'язку з тим, що спадкодавці можуть мати спадкоємців у різних країнах, вони можуть залишати своє спадкове майно в кількох країнах. Розбіжності між внутрішніми законами спадкування частково мають технічну природу, як, наприклад, ситуація з процедурою переходу майна при спадкуванні: у країнах континентальної Європи спадкування є універсальним правонаступництвом, що означає безпосередній перехід прав і обов'язків спадкодавця до спадкоємців, а у країнах загального права спадкове майно спершу потрапляє до особистого представника померлого, який передає його спадкоємцям тільки після процедури очищення від боргів, тобто після розрахунків з кредиторами [5, 174].

Однією з форм переходу спадкового майна є спадкування за заповітом. У ст.72 Закону України «Про міжнародне приватне право» містяться колізійні норми щодо здатності осіб на складання і скасування заповіту, форми заповіту та акта його скасування. Таким чином, ці норми визначаються правом держави, в якій спадкодавець мав постійне місце проживання в момент складання акта або в момент смерті. Заповіт або акт його скасування не можуть бути визнані недійсними внаслідок недодержання форми, якщо остання відповідає вимогам права місця складання заповіту, або права громадянства, або права звичайного місця перебування спадкодавця в момент складання акта чи в момент смерті, а також права держави, в якій знаходиться нерухоме майно [3]. Це положення має дві колізійні норми, які начебто схожі між собою, але в дійсності належать до не пов'язаних між собою питань спадкування за заповітом. В одній з них визначається право, за яким вирішується питання щодо заповідальної дієздатності, тобто про визнання за громадянином, з точки зору закону, права складати, змінювати та відміняти заповіт [6, 201].

Для визначення заповідальної дієздатності фізичної особи не мають значення такі обставини, як те, що заповіт складений не в тій державі, де заповідач мав місце проживання, а в державі його тимчасового перебування або навіть поза межами якої-небудь держави; право держави місця проживання заповідача в момент складання заповіту може не збігатися з його особистим законом у цей момент тощо [2].

У тих випадках, коли здатність особи складати чи скасовувати заповіт відповідно до ст.72 Закону України «Про міжнародне приватне право» визначається за українським правом, потрібно брати до уваги перш за все норми щодо цивільної дієздатності фізичної особи, які містяться у статтях 1233, 1234, а також 30, 35, 36, 39 ЦК України [7].

Друга складна колізійна норма питань спадкування за заповітом визначає право, вимогам якого повинна відповідати форма заповіту, і форма акта, яким заповіт змінюється чи скасовується. Слід зазначити, що загальні вимоги до форми заповіту викладені у ст.1247 ЦК України [7]. Якщо спадкові відносини ускладнені іноземним елементом, то форма заповіту повинна відповідати вимогам хоча б одного з перелічених у ст.72 Закону України «Про міжнародне приватне право» правопорядків: праву місця складання заповіту, або праву громадянства, або праву звичайного місця перебування спадкодавця у момент складання акта чи в момент смерті, чи праву держави, у якій знаходиться нерухоме майно [3].

Підсумовуючи наведене, можна дійти висновку, що колізія у міжнародному спадкуванні постає у вигляді протиріччя між системами та нормами права, що стосуються міжнародного спадкування у різних країнах через їх здатність до взаємодії. Багато також невирішених питань щодо національного законодавства України щодо міжнародного приватного права, зокрема, колізійних норм щодо спадкування. Тому, колізію в міжнародному спадкуванні слід визначити як таку правову ситуацію, в якій відносини по спадкуванню пов'язані з двома або більше національними системами права, що шляхом взаємодії здатні їх регулювати.

Література

1. Бігун В.А., Білоусов Є.М., Жуков І.М. Міжнародне приватне право: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. проф. В.П. Жушмана та доц. І.А. Шуміло. Харків : Право, 2015. 320 с.
2. Михайлів М.О. Особливості колізійного регулювання спадкових відносин в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 3. С. 148–152. URL: file:///C:/Users/Eliz/Downloads/Chkup_2014_3_35.pdf
3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.07.2005 р. №2709-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2709-15> (дата звернення: 16.04.2018).
4. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/959-12/page> (дата звернення: 16.04.2018).
5. Вусенко Ю.В Проблеми спадкових відносин у міжнародному приватному праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 21. С. 173-175.
6. Міжнародне приватне право: навч. посіб. / за ред. С.Г. Кузьменка. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 316 с.
7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 16.04.2018).

Поняття холдингових компаній та їх правовий статус в Україні

Євдокимова А.І., студент

Науковий керівник:

Аганіна А.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

У процесі розвитку економіки України вагому увагу приділяють появі нових учасників відносин у сфері господарювання та нових способів управління господарськими процесами. Поширеним способом здійснення ринкових перетворень є створення на базі великих промислових підприємств холдингових компаній, які володіють контрольними пакетами акцій інших компаній і мають на меті контроль та управління їх діяльністю.

Окремі аспекти правового статусу холдингових компаній досліджувалися у роботах таких науковців, як С.Ф. Покропивний, О.М. Вінник, В.В. Данніков, З.І. Тенюх, В.М. Кравчук, К.А. Ковалевська, Л.М. Чепурда, С.С. Белєєва, М.В. Плахотніков та інших авторів. Проте, через різницю концептуальних підходів до визначення суті холдингових компаній, механізму та способів їх реалізації це питання й досі залишається предметом наукових дискусій.

Метою даних тез є аналіз теоретичних положень щодо поняття холдингова компанія її правового статусу в Україні.

Холдингову структуру популярною у світі зробили постійний розвиток холдингових компаній та їх конкурентоспроможність. Підґрунтя для нині діючих холдингів було закладено ще у XIX столітті, коли широкого поширення набули процеси об'єднання підприємств для більш ефективного ведення господарської діяльності, у результаті чого сформувались різні види об'єднань підприємств, у тому числі з відносинами контролю-підпорядкування всередині об'єднання [1, 7].

На сьогоднішній день діяльність холдингових компаній в Україні регламентується Господарським кодексом України (далі – ГК України) та законом України «Про холдингові компанії в Україні» (далі – Закон), який визначає загальні засади функціонування холдингових компаній в Україні, особливості їх утворення, діяльності та ліквідації. Правовий статус холдингових компаній в Україні також визначається відповідними положеннями про господарські товариства об'єднання капіталів, що містяться в Цивільному кодексі, законах «Про господарські товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок».

У ч.5 ст.126 ГК України міститься дефініція холдингової компанії як публічного акціонерного товариства, яке володіє, користується, а також розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств (крім пакетів акцій, що перебувають у державній власності [2]. Крім того, ГК України закріпив головний принцип функціонування холдингової структури, а саме, установлення між холдинговою компанією й дочірніми підприємствами відносин контролю-підпорядкування. Закон України «Про холдингові компанії в Україні» розглядає останню як спеціальну організаційно-правову форму – ПАТ, яка володіє та здійснює управління холдинговим корпоративним пакетом акцій. Аналіз цього закону свідчить, що основною його метою було не врегулювання відносин між товариствами у рамках холдингової групи, а встановлення низки обмежень щодо діяльності холдингової компанії, спрямованих на захист інтересів її засновників (держави) [8, 134].

Щодо самого поняття холдингова компанія, то воно законодавче закріплено у Законі України «Про холдингові компанії» який визначає, що холдинговою компанією є акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств [3].

З огляду на вищевикладене визначення поняття «холдингова компанія», яке міститься у ГК України є більш широким.

Серед науковців не існує єдиного визначення сутності холдингової компанії, так С.Ф. Покропивний стверджує, що холдинги (холдингові компанії) – специфічна організаційна форма об'єднання капіталів: інтегроване товариство, що безпосередньо не займається виробничою діяльністю, а використовує свої кошти для придбання контрольних пакетів акцій інших підприємств, які є учасниками концерну або іншого добровільного об'єднання [4, 325].

В.В. Данніков вважає, що холдингова компанія – це компанія, головним напрямком діяльності якої є розрахована на тривалий термін дольова участь, яка забезпечує контроль (як правило, більш ніж 50%) в одній або декількох юридично самостійних компаніях [5, 145].

Натомість З.І. Тенюх обґрунтовує поняття холдинг, як компанію, що володіє контрольними пакетами акцій інших підприємств з метою здійснення по відношенню до них функцій контролю та управління [6, 135].

У своїх працях Л.М. Чепурда, С.С. Белеєва, М.В. Плахотнікова трактують холдинг по своєму, описуючи його, як особливий вид компанії, що створюється для володіння контрольними пакетами акцій інших компаній з метою контролю та управління їхньою діяльністю [7, 120].

Поняття «холдингова компанія» використовується і у праві ЄС, однак чітке його визначення відсутнє. Холдингова компанія за своєю суттю не може бути об'єднанням підприємств, оскільки в американському та англійському праві – це компанія, яка здійснює контроль над дочірніми компаніями. Ст.51 Угоди про партнерство та співробітництво між Європейськими Співтовариствами та Україною визначає сферу права компаній в якості однієї з пріоритетних сфер зближення законодавства України та поступового приведення його до законодавства ЄС [8, 136].

На основі виконаних досліджень літературних джерел, можна сформулювати таке узагальнене визначення поняття «холдингова компанія», під яким слід розуміти, головну компанію, яка здійснює контроль над іншими дочірніми підприємствами через переважну участь в їх статутному капіталі, та здатна утримувати більшість голосів у їх органах

управління, або у інший законодавчо – визначений спосіб здійснює контроль над дочірнім товариством.

Література

1. Ібрагімова Н.В. Правовий статус холдингів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Вінниця, 2015. 20 с.
2. Господарський Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 21–22. Ст. 144
3. Про холдингові компанії: Закон України від 15.03.2006 р. № 3528-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1666–19> (Дата звернення: 17.04.2018).
4. Покропивний С.Ф., Швиданенко Г.О., Федонін О.С. Економіка підприємства : підручник / за заг.ред. С.Ф. Покропивний. Київ: КНЕУ, 2005. 528 с.
5. Данников В.В. Холдинги в нефтегазовом бизнесе: стратегия и управление. Москва: Элвойс, 2004. 464 с.
6. Ковалевська К.А. Світові моделі управління холдинговими компаніями. *Вісник МНТУ. Економіка*. 2009. №2 (5). С. 129–140.
7. Ковалевська К.А. Організаційно-економічна сутність формування механізму управління холдинговою компанією. *Вісник МНТУ. Економіка*. 2011. №2 (5). С. 117–123
8. Хрептак В.І. Холдинговий статус холдингової компанії в Україні. *Правозахисний рух: історія та сучасність*. 2015. №3. С. 134–137.

Співвідношення нормативно-правового договору та закону

Желонкин С.С., слухач магістратури

Науковий керівник:

Єрмоленко Д.О., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Договірне регулювання як частина механізму правового регулювання в сучасний період набуває важливого значення. Зміни, що відбуваються в економічних відносинах, ґрунтовані на широкій самостійності господарюючих суб'єктів. Чимало відносин громадян і юридичних осіб регулюються договорами. Майже в усіх галузях права договір набуває значення важливого засобу саморегуляції відносин партнерів. Тому нормативні договори, безперечно, стають одними з пріоритетних джерел права.

Особливу зацікавленість викликає питання співвідношення нормативного договору і закону. Це пояснюється тим, що: по-перше, вказані акти є найбільш вагомими джерелами права; по-друге, сьогодишнє бачення проблеми не дозволяють в повній мірі провести дослідження взаємозв'язку і взаємовпливу нормативного договору з іншими джерелами права. Теоретичні напрацювання вчених, а також теперішнє визнання судового прецеденту, доктрин, звичаїв як значущих джерел права, ще неоднозначні та не дозволяють обрати критерії такого співвідношення і, тим більше, зробити будь-які конструктивні висновки.

Питання про співвідношення нормативного договору і закону невід'ємно пов'язане з проблемою верховенства закону. Механізм законотворчості і вживання закону деколи буває настільки заплутаним і суперечливим, що важко визначити місце закону в системі джерел права.

В основі принципу верховенства закону в середовищі нормативно-правових актів лежить категорія «юридична сила». Юридична сила нормативного акту – це головна ознака, порівняльна властивість, місце в ієрархічній структурі законодавства, що його виражає. В юридичній енциклопедії під редакцією Ю. О. Тихомирова дається таке визначення юридичної сили (англ. *juridical power*) (нормативного правового акту) – «...обов'язковість нормативного правового акту взагалі, так і його пріоритет перед іншими актами або підпорядкованість їм. При цьому акти меншої юридичної сили настільки ж обов'язкові для

виконання, наскільки і акти вищої юридичної сили (закон), якщо вони видані відповідно до актів вищих органів і компетенції органу, що видав акт» [1, с. 403].

Поняття «юридична сила» запозичене з інших сфер знання і наповнене специфічним юридичним змістом. Наприклад, фізичне поняття «сила» в юридичному сенсі означає обов'язкову відповідність акту, прийнятому нижчим державним органом, акту прийнятому вищим державним органом, або відповідність акту. Це означає вимогу дотримуватись принципу «підзаконне», «відповідність» в побудові системи нормативно-правових актів, в ієрархії актів. Реалізація і забезпечення цієї ієрархії є складним завданням, яке вирішується як самими державними органами, так і спеціальними механізмами перевірки «відповідності».

Отже, юридична сила акту – це його місце в ієрархії нормативно-правових актів, відповідність, підпорядкованість актів, прийнятих нижчим органом, вищим актам.

Узагальнюючи накопичений теоретичний матеріал, можна стверджувати, що однією з специфічних особливостей закону, що виділяють його серед інших нормативно-правових актів, є його вища юридична сила порівняно з іншими джерелами права, його верховенство і визнання головною формою права. Верховенство закону як принцип правової держави означає не лише обов'язковість виконання закону, але і обов'язкову відповідність всіх інших нормативних актів закону.

Така особливість закону постійно підтверджувалася державно-правовою теорією і практикою багатьох країн і, як правило, не бралася під сумнів. Проте стосовно правової системи Великобританії і деяких інших країн, де широкого поширення як джерела права набув судовий прецедент, питання про очолювану роль закону в системі інших форм права трактується неоднозначно і береться під сумнів. У традиційній англійській концепції права закон «не вважається нормальною формою вираження права, а завжди є чужорідним тілом в системі англійського права. Провідну роль в англійській правовій системі грає судовий прецедент. В цілому у Великій Британії, як зазначає В.О. Богдановська, «верховенству закону ніколи не було призначено затвердитися» [2, с. 78].

Не вдаючись в суть полеміки і протиріч, що стосуються питання «верховенства» закону в системі інших форм (джерел) права, варто підкреслити, що ця ознака вказаного правового акту, хоча і є сталою, але зовсім не загальновизнаною. Наведене дозволяє зробити висновок про обмеженість дії принципу верховенства закону. По суті, в «чистому вигляді», на думку професора Г.І. Муромцева, концепція верховенства закону (у її традиційному варіанті) реалізовувалася лише в класичному мусульманському праві [3, с. 12].

Але і в тих правових системах, де відкрито проголошується принцип верховенства закону, дія його далеко не безумовна. Це пов'язано з тенденцією обмеження повноважень парламенту на користь органів виконавчої влади. Тому реальне місце закону в системі джерел права багато в чому визначається співвідношенням компетенції парламенту і уряду (президента). Крім того, зазвичай, допускається коректування закону конституційними або загальними судами. Обмеженість дії принципу верховенства закону пояснюється також його взаємодією з нормами міжнародного права [3, с. 15].

У сучасних умовах розвитку економічних, торгівельних, фінансових і інших зв'язків між державами особливої значущості набуває можливість вживання норм міжнародного права до внутрішньодержавних відносин.

Нові тенденції «на стику» міжнародного і національного права виявляються у визнанні загальновизнаних принципів і норм міжнародного права складовою частиною національного права, в конституційному закріпленні верховенства міжнародного договору перед внутрішньодержавним законом у країнах Західної Європи. Зокрема, з цієї причини принцип верховенства закону набуває обмеженого тлумачення.

Система законодавства, що формується, досить складна. У ній можна виділити декілька рівнів. Перший рівень утворює законодавство у вузькому сенсі (конституції (статути) і закони). Другий рівень включає нормативні договори, угоди. Третій рівень – нормативні акти. Проте відсутня чіткість у визначенні співвідношення юридичної сили різних правових актів. Не вказано співвідношення нормативних договорів (угод) і

конституцій (статутів), договорів (угод) і законів, не врегульована процедура підготовки, укладення, ратифікації і денонсації цих актів. Простежується необхідність побудови ієрархічної системи джерел права, подолання неузгодженостей правових актів різного рівня.

Тому, якщо підходити з різних сторін до питання про вищу юридичну силу закону, то можна говорити про її відносність з таких міркуваннях: по-перше, в державно-правову реальність нестримно вриваються і інші джерела права, які мають рівну, а в деяких сферах і пріоритетну силу, значущість – нормативний договір, судовий прецедент тощо; по-друге, категорія юридичної сили повинна трактуватися не лише щодо нормативно-правових актів, але і щодо інших джерел права, які такими не є, проте тоді ця категорія буде некоректною відносно нормативних договорів, судових прецедентів; термін «юридична сила» в сучасних умовах втрачає своє первинне значення і доцільніше замінити його на «пріоритет в ієрархії джерел (форм) права», інакше як ставити питання про юридичну силу нормативного договору, коли термін «юридична сила» застосовується лише до нормативно-правових актів.

Отже, залежність договорів від законів, безумовно, має місце, але цей чинник слід враховувати поряд з прикладами зворотної залежності законів від нормативних договорів. Безумовно, нормативний договір є не лише джерелом права, але і «приходить на допомогу» праву, вираженому в законі. І тут, як з'ясовано, відносини закону і договору виявляються різні, деколи несподівані і парадоксальні сторони їх взаємозв'язку.

Найбільш істотні з них стосуються таких чотирьох проблем: по-перше, правотворчої функції нормативного договору і її ролі волевиявлення щодо закону; по-друге, залежності місця і ролі нормативного договору від закону, його якості і юридично-технічних особливостей; по-третє, отримання нормативним договором своїх власних, вихідних функцій в умовах, коли діє (хоч і відносно) принцип верховенства закону; по-четверте, залежності співвідношення нормативного договору і закону від сфери, де вони застосовуються, а, отже, галузі права, регулюючої ці відносини [4, с. 10].

Утім, при всій значущості нормативних договорів існує невизначеність в їх нормативному положенні, співвідношенні їх юридичної сили з іншими нормативними актами. Потребує спеціального розгляду питання про засіб надання правилам нормативних договорів загальної нормативної дії.

Правові акти та їх норми розташовуються в певній ієрархії, і їх співвідношення між собою встановлюється за допомогою загально правових принципів та пріоритетів. Норми-пріоритети означають переважаючу міру юридичної сили одного акту порівняно з іншим. Такими пріоритетами є міжнародні договори перед національними законами.

Література

1. Юридическая энциклопедия / под. ред. Тихомирова М. Ю. М., 2014. 972 с.
2. Богдановская И.Ю. Закон в английском праве. М., 1988. 138 с.
3. Муромцев Г.И. Юридическая техника (некоторые юридические аспекты). *Правоведение*. 2000. № 1. С. 9–20.
4. Тихомиров Ю.А. Договор в экономике. М.: Экономика, 1993. 146 с.

Принципи реформування діяльності підрозділів внутрішньої безпеки МВС України

Замура Д.О., слухач магістратури

Науковий керівник:

Мельковський О.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Сьогодні ми спостерігаємо негативні зміни в економіці України, соціальній, правовій сферах, що негативно позначається на функціонуванні різних сфер суспільства. Одним з негативних явищ є зростання рівня злочинності. Злочинці стають небезпечніші та зухваліші, мають зброю, в тому числі вогнепальну, що підвищує суспільну небезпеку діянь.

Така ситуація, на нашу думку, не останнім чином сформувалась внаслідок того, що правоохоронні органи протягом останніх років знаходяться у стані активного реформування, яке направлене на приведення їх діяльності у відповідність до міжнародних стандартів. Крім того, відбувається упорядкування їх структури, діяльності, компетенції.

Така ситуація характерна і для підрозділів внутрішньої безпеки МВС України. Так, наприклад, робочою групою експертів Національної громадської платформи «Реформуємо МВС: прозорість та відповідальність» ще у 2015 році було розроблено проект «Положення про Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України» та запропоновано опрацювати та запровадити в діяльність Національної поліції [1].

Нажаль і сьогодні вказаний проект не запроваджений у життя і ми спостерігаємо велику кількість факторів, які негативно впливають на роботу правоохоронних органів в цілому, органів Національної поліції, зокрема і підрозділів внутрішньої безпеки МВС України.

До таких факторів можна віднести: низький рівень довіри громадян; застаріла структура МВС та система відомчого управління; за роки незалежності МВС не змінило успадковану від СРСР мілітаризовану модель діяльності; МВС у плануванні своєї діяльності залишається під суттєвим впливом політичних сил; політичний вплив поглиблюється хронічним недофінансуванням; забезпечення умов праці персоналу МВС залишається вкрай незадовільним. Низку системних недоліків завершує відомча політика у сфері прозорості та підзвітності суспільству, де МВС в цілому вкрай повільно змінює закрито-упереджене ставлення до стосунків з громадськістю [2].

Така ситуація потребує негайного вирішення, і повинна включати удосконалення структури МВС в цілому і окремих підрозділів; визначення сфери відповідальності підрозділів внутрішньої безпеки; удосконалення законодавства, яке регулює діяльність підрозділів внутрішньої безпеки з метою закріплення кола завдань, повноважень, відповідальності, тощо.

Вирішити зазначені задачі можливо, спираючись на Стратегію розвитку органів внутрішніх справ розроблену ще у 2014 році, в якій закріплені, в тому числі принципи на яких повинно будуватись удосконалення діяльності підрозділів внутрішньої безпеки МВС України. До таких принципів можна віднести наступні:

- 1) верховенство права
- 2) деполітизація;
- 3) демілітаризація;
- 4) децентралізація;
- 5) підзвітність та прозорість в роботі;
- 6) тісна співпраця з населенням та місцевими громадами;
- 7) професійна підготовка персоналу.

Розглянемо зазначені принципи докладніше.

Верховенство права є головним принципом, який визначає вимоги до суспільних інститутів з метою забезпечення природних прав і свобод людини. Цей принцип має застосовуватися у всіх сферах державного і суспільного життя, а особливо в діяльності апарату державної влади [3, 50].

Верховенства права – забезпечення пріоритету прав і свобод людини і громадянина відповідно до Конституції України, що визначають зміст та спрямованість діяльності державного службовця під час виконання завдань і функцій держави [4].

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про Національну поліцію» політична нейтральність є принципом діяльності поліції, відповідно до якого поліція забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності, а у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань.

Вихідним положенням принципу демілітаризації є розуміння того, що поліція, виконуючи у суспільстві сервісну функцію та сприймаючи громадян як клієнтів та партнерів, повинна мати іншу організаційну структуру, ніж військові підрозділи [5, 140].

Підзвітність означає встановлення дієвих механізмів за допомогою яких суспільство може здійснювати контроль за діяльністю правоохоронців на предмет відповідності їх діяльності закону. Реалізація цього положення передбачає активну громадську позицію суспільства, створення громадських організацій, які будуть здійснювати контроль.

До правоохоронців зазвичай пред'являються суворі вимоги відповідності професії, що проявляється в процесі прийому працівників на роботу.

Такі високі вимоги пов'язані з тим, що саме правоохоронні органи тісно співпрацюють з органами державної влади, реалізуючи прийняті ними рішення у примусовому порядку відповідно до закону. Тому співробітники поліції повинні отримувати не тільки професійну підготовку, а і отримувати специфічні знання та навички.

Крім того, обов'язковим є постійне підвищення кваліфікації, з метою отримання нових знань з кримінального процесу, криміналістики, щоб мати уявлення про сучасні світові тенденції та успішно застосовувати у своїй професійній діяльності.

Реформування органів МВС України є умовою становлення України, як правової держави в якій права людини є високою цінністю та їх дотримання охороняється законом. І успішним реформування може стати при отриманні тих провідних принципів, які ми розглянули вище. Тим більше, що в більшості країн ЄС дотримання саме цих принципів дало позитивний результат та допомогло сформувати правоохоронні органи, які мають високий професіоналізм та рівень довіри у суспільстві.

Крім того, відповідно до зазначених принципів слід налагодити тісну співпрацю з населенням та місцевими громадами.

Також ми вважаємо, що має на належному законодавчому рівні забезпечуватись сучасний ефективний механізм внутрішніх дисциплінарних розслідувань, що дозволить не тільки притягати винних до відповідальності, але й захистить рядових поліцейських від свавілля керівників.

Література

1. Про Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України: Проект Положення від 20.11.2015 р. URL: http://police-reform.org/library/proekt_polozhennya_pro_departament_vnutrishnoyi_bezpeki_nacionalnoyi_poli_ciyi_ukra.
2. Стратегія розвитку органів внутрішніх справ. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1411470323>.
3. Цвік М.В. Загальна теорія держави та права: підручник. Харків: Право, 2012. 584 с.
4. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/889-19/ed20151210#n63>.
5. Мартиненко О. Основні принципи реформування органів внутрішніх справ як превентивний фактор порушень прав людини. *Право України*. 2009. № 10. С. 139-145.

Уніфікація як закономірна тенденція розвитку міжнародного приватного права

Здановська К.Ю., студентка

Науковий керівник:

Бичківський О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Одною з загальноновизнаних тенденцій розвитку сучасного міжнародного приватного права слід вважати зміцнення такого явища, як уніфікація права. Необхідність уніфікації міжнародного приватного права обумовлена не тільки розширенням традиційних сфер

взаємодії суб'єктів різних національних правових систем, таких, як міжнародна купівля-продаж товарів, банківські операції, міжнародні перевезення різними видами транспорту, а й зростаючим колом нових видів правовідносин, які раніше не піддавалися уніфікації, зокрема: неспроможність; електронна торгівля; операції юридичних осіб, що діють на територіях офшорних зон; нові види договірних відносин; делікти; окремі нові інститути сімейного права (наприклад, сурогатне материнство, одностатеві шлюби) та інші.

Різні наукові підходи до визначення уніфікації права в цілому та в галузі міжнародного приватного права зокрема, відсутність єдиної обґрунтованої позиції стосовно її правової природи, форм, прийомів та напрямків вказують на необхідність подальших теоретичних розробок цієї проблематики, але серед вітчизняних дослідників можна виділити таких як, Г.В. Галущенко, А.С. Довгєрта, В.І. Кисіля, В.Я. Калакуру, О.О. Мережко, В.В. Попко та інші. Серед зарубіжних науковців слід відзначити, М. Ансель, С.В. Бахін, М. Бонелл, Ю. Базедов, Н.Г. Вілкова, Р. Давід, І.С. Зикін, Л.А. Лунц, А.Л. Маковський, К. Шмітгофф та інші.

З самого початку розвитку уніфікації найбільш ідеальною її формою вважалась міжнародно-договірна уніфікація, так як завдяки міжнародному договору, прийняття котрого є необхідною умовою даної форми уніфікації, забезпечується відносна одностайність та стабільність регулювання відповідних відносин на території різних країн. Крім того, виконання між-народного договору та реалізація зафіксованих у ньому норм забезпечується примусовою силою держави-учасниці [1].

Міжнародно-договірна форма уніфікації не повною мірою виправдала своє призначення, а саме – досягнення одностайного регулювання відповідних відносин, так як деякі з міжнародних конвенцій досі не вступили в силу з ряду причин: одна з них – недостатня кількість приєднавшихся до них держав. Існує і ряд інших причин правового, політичного та економічного характеру, аналіз яких заслуговує на окреме дослідження [2]. Наочним прикладом цьому можуть служити міжнародні конвенції, що регулюють відносини з перевезень вантажів різними видами транспорту.

В контексті цієї теми слід виділити концепцію *Lex mercatoria*, яка відома з Середньовіччя, або, як вона наразі зветься – нова *Lex mercatoria* [3]. Як відомо, суть цієї доктрини полягає у створенні автономної системи регулювання міжнародного торгового обороту на основі звичаїв і усталеної практики. На користь застосування цієї доктрини вказує і той факт, що колізійний спосіб регулювання не повною мірою задовольняє потребам міжнародної торгівлі (хоча заради справедливості треба зауважити, що серед тенденцій сучасного розвитку міжнародного приватного права виділяються і відносно нові підходи стосовно «гнучких» колізійних принципів [4].

Слід відмітити, що взагалі сучасний етап розвитку правовідносин, які є предметом міжнародного приватного права, характеризується зростанням потреби в механізмі недержавного міжнародного третейського розгляду, оскільки такий порядок вирішення спорів створює необхідні умови для застосування договірних конструкцій, які сторони розробляють для регулювання своїх відносин, і забезпечує адекватне застосування уніфікованих норм *Lex mercatoria*. У зв'язку з цим актуалізуються перспективи уніфікації законодавства про альтернативні способи врегулювання комерційних спорів – транскордонні погоджувальні процедури. У даному контексті особлива роль належить Типовому закону ЮНСІТРАЛ про міжнародні комерційні погоджувальні процедури, Погоджувальному регламенту ЮНСІТРАЛ [3], які можна прийняти за основу розробки, зокрема, українського законодавства про медіацію (посередництво), який сьогодні існує у формі законопроекту.

Ще одною відмінною рисою сучасного етапу уніфікації міжнародного приватного права у світовому масштабі є регіональна уніфікації приватного права, яка розглядається як більш дієвий механізм регулювання правовідносин, в порівнянні з універсальною міжнародно-договірною уніфікацією. Мається на увазі уніфікація в рамках ЄС, СНД, ЄврАзЕС, Латинської Америки, Африки та ін. [5].

Одним з нових напрямків в сучасних дослідженнях міжнародного приватного права є дифузія права. Теорія дифузії розглядається в якості стихійного проникнення правових норм, що діють в іноземній державі, в національне право. Цінністю дифузії як способу уніфікації права вважається те, що вона здійснюється незалежно від наявності взаємної домовленості між відповідними суб'єктами міжнародного права і може розглядатися в якості альтернативи міжнародно-правовому способу уніфікації права. Дослідження явища дифузії права актуально в силу того, що запозичення вдало сформульованих норм права чи принципів правового регулювання приймає все більш поширений характер. Завдяки переходу багатьох держав до ринкової системи в надрах економічних відносин найчастіше зустрічаються однотипні договірні зв'язки. Поряд з дифузією права в якості нових способів уніфікації виділяють також трансплантацію норм права, експорт права як різні види вираження загального прагнення забезпечити гармонійну взаємодію національних правових норм, тобто уніфікувати правове регулювання взаємовідносин між суб'єктами громадянського права різних держав. Дослідники даної теорії вважають її найбільш пристосованою для адаптації іноземної правової системи до національних умов [6].

Отже, розглянувши загальні проблеми уніфікації міжнародного приватного права можна дійти висновку, що уніфікація, в різних її проявах, способах і формах, була і залишається закономірною тенденцією розвитку міжнародного приватного права. Причому, спостерігається як загальне прагнення до уніфікації норм шляхом прийняття міжнародних договорів універсального і регіонального характеру у межах інтеграційних об'єднань, так й переосмислення традиційних форм уніфікації та вироблення нових альтернативних її способів і прийомів.

Література

1. Стрельцова Є.Д. Уніфікація як закономірна тенденція розвитку міжнародного приватного права: загальний огляд. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. № 2. С. 26-33.
2. Маковский А.Л. Международно-договорная унификация морского права: некоторые итоги, тенденции и перспективы: материалы междунар. научн.-практ. конф. (г. Москва, 25 января 1999 года). Москва, 1999. С. 156-165.
3. UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation with Guide to Enactment and Use (2002). URL: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/0390953_Ebook.pdf. (дата звертання 05.04.2018).
4. Довгерт А.С. Уніфікація матеріальних норм міжнародного приватного договірної права: навч. посіб. Київ: Алерта, 2015. 400 с.
5. Кисіль В.І. Міжнародне приватне право. Загальна частина: навч. посіб. Київ: Алерта, 2014. 376 с.
6. Spamman H. Contemporary Legal Transplants – Legal Families and the Diffusion of (Corporate) Law. URL: http://www.law.harvard.edu/programs/olin_center/ (дата звертання 05.04.2018).

Нормативно-правовий механізм державного управління в системі органів внутрішніх справ України

Зубрик Д.В., слухач магістратури

Науковий керівник:

Єрмоленко Д.О., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

На теперішньому етапі розвитку України державними органами управління велике значення приділяється нормативно-правовому механізму належного забезпечення дієвості всіх суб'єктів державного управління і, зокрема, ОВС – одного з базових державних інститутів. Від рівня нормативно-правового забезпечення діяльності ОВС залежить як

ступінь захищеності людини та суспільства, так і, значною мірою, перспективи розвитку самої держави.

Оскільки правове забезпечення ОВС є одним із основних завдань реформування правоохоронних органів, нормативно-правові акти визначають організацію функціонування ОВС та покладають на них певні завдання, а саме: охорону громадського порядку; гарантування внутрішньої безпеки країни; застереження правових порушень та їх припинення; забезпечення дорожнього руху; гарантування прямої безпеки населення, охорону їх свобод, прав та правових інтересів; охорону всіх форм власності; охорону природної сфери; виявлення та розкриття злочинів.

Становлення державності в Україні, радикальні реформи в усіх сферах життя нашої країни, певні процеси глобалізації та геополітичні зміни в сучасному світі, а також значне зростання кількості правопорушень, поява нових видів злочинів у країні зумовлює виникнення нових, складніших, багатопланових проблем гарантування внутрішньої безпеки, що вимагали перегляду усталених підходів до нормативно-правового забезпечення функціонування ОВС у цій сфері. Це дає можливість стверджувати, що ефективне виконання завдань ОВС щодо реалізації внутрішньої безпеки держави залежить від розвинутої нормативно-правової бази, тобто від чіткого нормативно-правового механізму забезпечення їх діяльності. Таке нормативно-правове забезпечення повинно здійснюватися з метою: розмежування права різних підрозділів ОВС; формулювання кола питань національної безпеки; закріплення заходів та видів покарань співробітників.

Оскільки законодавство, яке визначає нормативно-правове забезпечення функціонування ОВС, покладає на них ряд завдань, основним завданням ОВС є діяльність щодо організації належного рівня внутрішньої безпеки держави. Відповідне правове забезпечення має здійснюватися з ціллю визначення певного кола питань національної безпеки, що потребують їх розв'язання з боку ОВС, розмежування компетенцій (обов'язків і прав) різних служб ОВС та їх службовців щодо виконання завдань внутрішньої безпеки держави, суспільства і громадянина.

Важливе місце в системі законодавчих актів, які формують діяльність органів правопорядку (зокрема ОВС) в галузі гарантування внутрішньої безпеки країни, займає законодавча база. На жаль, сучасний стан нормативно-правової діяльності органів внутрішніх справ стосовно реалізації завдань внутрішньої безпеки держави ще не відповідає змісту сучасних нормативно-правових відносин у сфері державного управління безпекою країни. Основою у вирішенні цього питання, на нашу думку, повинна стати розроблена ґрунтовна класифікація нормативно-правових постанов, які налагоджують роботу ОВС у галузі гарантування внутрішньої безпеки держави і суспільства.

Для покращення роботи ОВС стосовно організації внутрішньої безпеки держави, суспільства і громадянина необхідно зробити все для закріплення основних міжнародних законодавчих правил для боротьби з оргзлочинністю; привести національне законодавство у відповідність до міжнародних норм; забезпечити правильне та широке використання національно-правових правил, які мають відповідати світовим нормам як у самостійній діяльності цих органів, так й у взаємовідносинах з органами іноземних країн.

В сучасному світі безпека людини залежить від можливості держави за допомогою нормативно-правового механізму оберігати свободу та права всіх верств населення, протистояти антидемократичним й антисоціальним проявам, від кого вони б не надходили. Для цього державне управління діяльністю правоохоронних органів встановлює спеціальну правову норму, призначення якої – визначення кола суб'єктів, включно і ОВС України, котрі попадають під правову норму законодавства. Обсягом та складністю вирішених завдань ОВС у цій сфері залежить від розуміння конкретних небезпек життєдіяльності держави, встановлених на основі об'єктивних аналізів.

Спеціальне законодавство забезпечує нормативно-правові засади діяльності ОВС у сфері боротьби з криміналітетом, яке регулює питання протидії конкретним найбільш небезпечним загрозам внутрішньої безпеки України. Такими загрозами є наявні та

потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку: порушення правопорядку, поширення корупції, організованої злочинної діяльності, тероризм.

Нормативно-правовий механізм щодо функціонування ОВС України у сфері внутрішньої безпеки країни визначає їх завдання, яке охоплює як боротьбу з оргзлочинністю в карно-правовій площині, так і боротьбу стосовно запобігання їй. Сукупність встановлених вищими органами влади нормативно-правових якостей, які надають ОВС можливість здійснювати діяльність, спрямовану на протидію різним видам злочинності у різних сферах суспільних відносин, визначається спеціальним законодавством.

Найбільш унормованими спеціальним законодавством у сфері гарантування внутрішньої безпеки держави органами внутрішніх справ є спеціальні (правоохоронні) заходи, спрямовані на протидію порушенням правопорядку, які здійснюються шляхом застосування передбачених законом заходів до осіб, що їх вчинили або готуються до їх вчинення, з дотриманням встановленого законом порядку застосування таких заходів.

Необхідно зазначити, що активність організованої злочинності завдає чималих збитків суспільству та державі. Тому це зумовлює необхідність розробки і прийняття законодавчих актів, що направляють роботу ОВС у питаннях боротьби з оргзлочинністю як важливу умову гарантування національної безпеки і побудови на урядовому рівні адекватної та ефективної структури її попередження.

Нормативно-правовий механізм, який визначає зміст діяльності ОВС в галузі громадської безпеки та захисту громадського порядку, дає можливість зробити акцент на двох основних напрямках діяльності поліції – це охорона встановленого громадського порядку, здоров'я та життя людей від загрозливих посягань та другий напрямок зафіксовано в нормах законодавства про адмінправопорушення. Отже, нормативно-правовий механізм основне своє призначення щодо адміністративних правопорушень визначає як припинення та попередження адмінправопорушень, гарантування притягнення винних до адмінвідповідальності [1, с. 266].

Державне управління діяльністю ОВС щодо гарантування внутрішньої безпеки держави характеризується як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами, основними з яких є: існуючий стан спеціального законодавства, способів нормативно-правової організації діяльності цих органів; ступінь урегульованості правом визначених напрямків діяльності різних підрозділів ОВС; стійкість та стабільність їх відносин у цій сфері, які планується врегулювати правом. Вказані особливості спеціального законодавства за своєю сутністю є алгоритмом правового забезпечення діяльності ОВС у контексті реалізації завдань щодо гарантування безпеки держави, суспільства і громадян.

Спрямування на демократичний розвиток виокремлює наповнення та використання основних, демократичних за змістом, принципів нормативно-правового забезпечення функціонування ОВС відповідно до виконання завдань щодо гарантування внутрішньої безпеки держави.

Всі принципи, закріплено законодавцем у законодавчих актах, які забезпечують діяльність ОВС у сфері внутрішньої безпеки держави, діють у певному взаємозв'язку, адже об'єднані спільною метою сприяти механізму ефективної дієвості даних органів, закріпити відповідне виконання обов'язків і прав своїх працівників. Адже сутність законності полягає в дотриманні вимог законів та нормативних актів органами держави, посадових осіб, громадських організацій та громадян. До основних принципів державного управління з забезпечення правових засад функціонування ОВС можна віднести: принцип законності; принцип верховенства права; принцип об'єктивності; принцип системності; принцип пріоритету норм міжнародного права щодо державного законодавства; принцип гарантії безпеки особи; принцип гуманізму; принцип неупередженості; принцип нерозривності правового регулювання та правового впливу; принцип адміністративного впливу; принцип адміністративної відповідальності; принцип єдності та цілісності діяльності правоохоронних органів і включно ОВС; принцип правової обґрунтованості нормотворчих ініціатив ОВС;

принцип науковості, наукової обґрунтованості діяльності ОВС; принцип гласності; принцип демократизму; принцип ефективності.

Це дає можливість констатувати, що значення та зміст принципів державного управління з забезпечення правових засад функціонування ОВС обумовлюється тим, що всі вони діють й існують не ізольовано один від одного, а у встановленій системі. Але порушення навіть одного принципу неминуче може призвести до порушення інших, неможливості успішного виконання завдань, поставлених перед ОВС щодо гарантування безпеки держави, суспільства і громадян.

Література

1. Криштанович М.Ф. Державне регулювання нормативно-правових засад діяльності ОВС у сфері забезпечення національної безпеки України. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр.* 2014. Вип.1 (45). С. 262-269.

Моніторинг судового процесу як один із інструментів дотримання принципу рівності перед законом і судом

Іваненко Н.Г., студент

Науковий керівник:

Пелех І.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Захист прав людини є одним із головних завдань судової реформи в Україні. Оскільки на сьогодні рівень довіри громадян до правосуддя дуже низький, за допомогою моніторингу судового процесу з боку громадськості, стає можливим забезпечення прозорості судової системи, гарантування громадянам винесення справедливого та неупередженого судового рішення, дотримання принципу рівності.

Моніторинг, або спостереження, – це відстеження певної діяльності або ситуації, яке полягає у зборі інформації за заздалегідь визначеними критеріями для з'ясування поточного стану справ, виявлення успіхів і невдач. Результати моніторингу часто порівнюють зі стандартами, планом, або попередніми результатами моніторингу, зокрема, щоб виявити певні відхилення від норми або виміряти ступінь прогресу чи регресу у певній сфері. Таким чином, моніторинг – це діагностичний інструмент [1, с. 18].

На початку 2017 року ЦППР, за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні, здійснив підготовку майже 100 спостерігачів судових процесів. Навесні-влітку 24 з них разом з 5-ма експертами ЦППР провели моніторинг 1400 судових засідань [2, с. 16].

Спочатку 50 правників, відібраних на конкурсних засадах із 217 претендентів, пройшли тренінг, який включав теоретичну підготовку і квест столичними судами, а також програму наставництва в регіонах. За результатами підготовки було відібрано 24 кращих спостерігачів, які разом із 5 наставниками виконали програму моніторингу. Загалом лише кожну другу справу монітори оцінили як таку, що розглянута бездоганно. Виявлено серйозні проблеми у забезпеченні публічності судових розглядів, дотриманні етичних правил, а також розумних строків розгляду. Результати цього моніторингу оприлюднені (http://pravo.org.ua/ua/about/books/trial_monitoring) і можуть стати точкою відліку для оцінювання прогресу здійснення судової реформи. Також Голова Ради суддів України і Ректор Національної школи суддів висловили готовність втілювати в життя рекомендації за наслідками моніторингу [1, с. 23].

Відповідно до ст. 7 Загальної декларації прав людини «Всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації» [3].

На національному рівні, згідно із ст. 9 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового

процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак [4].

Щоб перевірити наскільки діяльність суду відповідала вимогам безсторонності і принципу рівності сторін, спостерігачі фіксували:

- чи роз'яснив головуючий право на відвід складу суду;
- чи враховував суд вік, загальний рівень розвитку, психічний і фізичний стан учасників процесу під час роз'яснення їм процесуальних прав;
- чи заслуховував суд думку учасників судового процесу в усіх випадках, коли заслуховування такої думки передбачено процесуальним законом;
- чи приділяв суд достатньо уваги аргументам або клопотанням учасників справи, і якщо їх відхиляв, то чи робив це вмотивовано;
- чи давав суд можливість учасникам процесу ознайомитися з доказами, іншими документами у справі, якщо ті про це клопотали;
- чи обмежував суд учасників судового засідання у праві виступати в судових дебатах (у засіданнях, де відбулися судові дебати);
- чи здійснював моральний тиск на учасників процесу під час судового процесу;
- чи ставився суд до однієї зі сторін більш прихильно у порівнянні з іншою [5].

У 77 % випадків головуючий повідомляв учасникам справи про право на відвід складу суду.

У 95 % випадків суд ураховував вік, загальний рівень розвитку, психічний і фізичний стан учасників процесу при роз'ясненні їм процесуальних прав [5].

Оскільки моніторинг судового процесу як інструмент дотримання принципу рівності перед законом і судом відносно нещодавно почав працювати в Україні, слід підкреслити, що він досить позитивно впливає на процес підвищення рівня довіри громадян до прозорості та неупередженості судового процесу. Здійснення правосуддя стає більш відкритим та зрозумілим для кожного громадянина, а судді у свою чергу відчують підвищену відповідальність за свої дії та рішення під час судового процесу та керуються принципом захисту прав людини.

Література

1. Куйбіда Р., Лебедь О., Ліхачов Р., Трубенкова О. Судова реформа: як громадяни можуть зробити її успішною. Київ, 2018. 62 с.
2. Звіт про діяльність ЦППР за 2017 рік. URL: <http://pravo.org.ua>.
3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 № 995_015. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015. (дата звернення: 19.11.2018).
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст.545.
5. Дотримання права на справедливий суд у судових процесах України: Звіт про результати першої програми моніторингу судового процесу в Україні. URL: <http://pravo.org.ua>.

Особливості правового регулювання домашнього насильства в Україні: поняття та види домашнього насильства

Канакі А.В., слухач магістратури

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

За даними громадської організації «Ла-Страда Україна» тільки за 2017 рік в Національну поліцію України надійшло близько 150 тис. заяв про домашнє насильство, що становить не більше 10% від загальної кількості постраждалих. Щороку в Україні від

домашнього насильства гине близько 600 дівчат, а кожен день поліція фіксує 348 фактів домашнього насильства, причому в 80% випадків жертвами стають саме жінки [2].

Тому, перш за все, зупинимось на аналізі поняття «насильство» як філософсько-правового та окреслимо специфіку його закріплення в чинному вітчизняному законодавстві.

У філософсько-правовій науці, такими науковцями як: І.Н. Сорокотягин, І.Н. Мосечкін, В.Є. Круковський, поняття «насильство» розглядається як застосування тим чи іншим класом (соціальною групою) різних, аж до озброєного впливу, форм примусу щодо інших класів (соціальних груп) з метою придбання або збереження економічного і політичного панування, завоювання тих чи інших прав або привілеїв [4, с. 218].

У кримінально-правовій науці розглядають насильство як фізичний або психічний вплив однієї людини на іншу, що порушує право громадян на особисту недоторканність (у фізичному і духовному сенсі) [1, с. 112].

Аналіз різноманітних існуючих підходів до поняття насильства дозволяє визначити найбільш істотні його ознаки: 1) насильство здійснюється проти або поза волею потерпілого; 2) насильство пов'язане з фізичним та/або психічним впливом на потерпілого; 3) застосування насильства може заподіяти шкоду потерпілому; 4) насильство може бути як засобом досягнення мети, так і метою [3].

Слід зазначити, що домашнє насильство – одна зі складових насилля і тому починаючи від 15.11.2001 р., № 2789-III діяв Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», який передбачав заходи та повноваження органів державної влади у запобіганні та реагуванні на факти застосування фізичної сили в родині [7].

Проте, цей нормативно-правовий акт не був позбавлений ряду недоліків, найважливішим з яких було те, що домашнє насильство зводилось тільки до фізичного насилля, що суттєво обмежувало підхід до даного явища. Тому, в Україні набув чинності новий закон, в якому запропоновано новий підхід (із використанням європейських стандартів) до боротьби з цим негативним явищем у суспільстві.

Закон України від 07.01.2018 р., № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству», в якому удосконалено дефініцію «домашнє насильство», до якого відноситься: будь-яка дія фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, а також погрози вчинення таких діянь. Постраждалими визнаються особи, незалежно від того, чи проживають вони спільно зі своїми кривдниками, чи ні (наречені, подружжя, колишнє подружжя, мати, батько, діти, їх батьки, брати, сестри, нерідні батьки, опікуни, піклувальники, їхні діти, прийомні діти, діти-вихованці, інші родичі до двоюрідного ступеню зв'язку, особи, які спільно проживали або проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі, їх діти та батьки) та особи, які проживають разом (будь-які інші родичі, люди, які пов'язані спільним побутом, мають спільні права та обов'язки). Постраждалою дитиною визнається не лише та, яка зазнала домашнього насильства, а й свідок (очевидець) такого насильства. Акцентуємо увагу на позитивних аспектах зазначеного нормативно-правового акту: цей закон визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства [6].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» у ст. 1 визначає:

1) економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру;

2) психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у

репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи;

3) сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності;

4) фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру [6].

Реалізація зазначеного нормативно-правового акту дозволить імплементувати міжнародні стандарти протидії насильству, забезпечити комплексний підхід до запобігання будь-яких його форм, його профілактику, розширює коло осіб, які підпадають під дію чинного законодавства, вводить додаткові заходи, спрямовані на створення заходів і захисних механізмів боротьби з усіма формами насильства, передбачає вдосконалення роботи служб підтримки постраждалих від насильства, в тому числі державних телефонних "гарячих ліній", і збору упорядкованих за категоріями відповідних статистичних даних. З 11 січня 2019 року наберуть чинності зміни, які передбачає інший прийнятий Закон України від 6 грудня 2017 року № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству над жінками та домашнього насильства і боротьбу з цими явищами» [5].

Отже, дослідивши проблему домашнього насильства слід сказати, що у новому законі «Про запобігання та протидію домашньому насильству» добре розкриті категорії, які визначають насильство в родині, бо у попередньому законі нічого не було зазначено стосовно економічного, психологічного, сексуального насилля. Але є ряд недоліків: люди не завжди розуміють, коли над ними здійснюється психологічне насилля. Тому, щоб люди були більш обізнані та могли відстоювати свої права необхідно на законодавчому рівні ввести предмет у школі, який стосується міжособистісних взаємозв'язків.

Література

1. Базаров Р. В. Кримінально-правова характеристика насильства. Проблеми забезпечення особистої безпеки громадян: навч. посіб. Москва : Академія МВС, 1995. 112 с.
2. Все, що потрібно знати сьогодні: домашнє насильство в Україні, скільки в країні жертв і що загрожує кривдникам. URL: <https://www.segodnya.ua/ukraine/domashnee-nasilie-v-ukraine-kto-stanovitsya-zhertvami-i-chto-grozit-obidchikam-1099013.html> (дата звернення: 05.10.2018).
3. Ігнатов О. М. Насильство як спосіб вчинення злочину : поняття та сутність : Форум права, 2010. № 3. С. 144–151. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10iomptc.pdf> (дата звернення: 05.10.2018).
4. Іллічов Л. М. Філософський енциклопедичний словник. навч. посіб. Москва : Радянська енциклопедія, 1983. 218 с.
5. Інститут релігійної свободи: вступили в силу закони проти домашнього насильства. URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1873%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=ru (дата звернення: 05.10.2018).
6. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 05.10.2018).

7. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 р. № 2789-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14> (дата звернення: 05.10.2018).

Мета та підстави застосування примусових заходів медичного характеру

Каряка А.В., слухач магістратури

Науковий керівник:

Єна І.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Кожний має право на свободу і особисту недоторканність – це фундаментальне положення знайшло закріплення у Конституції України (ст. 29) і детально регламентується Кримінальним процесуальним кодексом України (ст. 12) (далі – КПК України).

Особливе значення положення цих нормативних актів набуває у випадку кримінального провадження щодо осіб які вчинили кримінальне правопорушення у стані неосудності, або захворіли на психічну хворобу після початку досудового розслідування. В цьому випадку завдання кримінально-правового захисту не можуть бути досягнуті, оскільки до цих осіб, відповідно положень Кримінального кодексу України не можуть бути застосовані кримінально-правові заборони, хоча ці особи порушили кримінальний закон. Це вказує на особливий статус таких осіб у кримінальному провадженні.

Але і суспільство у свою чергу потребує захисту від суспільно небезпечних діянь осіб з психічними розладами. Питання такого захисту було і залишається актуальним, причому не тільки для України, а і інших, більш розвинутих держав світу.

Про це свідчить закріплення основних принципів захисту осіб з психічними захворюваннями в міжнародних нормативно-правових актах, до яких можна віднести Віденську декларацію, прийняту на Всесвітній конференції по правам людини 25.07.1993 року, Декларацію про права розумово відсталих осіб, прийняту Генеральною Асамблеєю ООН 20.12.1971 року, прийняті 18.02.1992 року Генеральною Асамблеєю ООН Принципи захисту осіб з психічними захворюваннями та покращення психіатричної допомоги тощо.

Але, нажаль ми не можемо стверджувати, що це питання є ґрунтовно дослідженим, хоча і знаходились у колі наукових досліджень таких вчених, як О.М. Ларін, В.Г. Лукашевич, А.М. Батанов, С.В. Бородін, В.В. Голіна, В.П. Ємельянов, А.А. Музика, Ю.В. Баулін, М.М. Мальцева тощо. І всі вони мають різні позиції з досліджуваного питання.

Взагалі, еволюція поглядів на проблему лікування осіб із психічними розладами має багатовікову історію. Розвиток інституту примусових заходів пройшов шлях від міфологічних уявлень про психічні розлади й відсутності медичної допомоги до виокремлення психіатрії в окрему галузь науки та виділення примусових заходів медичного характеру в самостійний інститут кримінального права [1, 9].

Відповідно до задекларованого у Конституції та КПК України принципу гуманізму, процесуальним законодавством передбачено особливий порядок провадження щодо кримінальних правопорушень вчинених особами, які страждають на психічні хвороби або мають інші психічні розлади, що зумовлюють потребу в застосуванні примусових заходів медичного характеру чи примусового лікування.

Закріплення такого особливого порядку провадження обумовлено і тим, що застосування примусових заходів медичного характеру (примусове поміщення особи до психіатричного медичного закладу) порушує конституційні права та свободи людини, а сьогодні ми спостерігаємо процес активного реформування судово-правової сфери, внаслідок якої має бути побудоване судочинство охоронного типу. Що у свою чергу має забезпечити і щодо такої категорії осіб реалізацію конституційного положення, відповідно до якого людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, особиста недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод – обов'язком держави [2].

З іншого боку обов'язком держави є захист громадян від злочинних посягань. Саме з метою забезпечення безпеки суспільства законодавство України передбачає можливість застосувати по відношенню до осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння в стані неосудності або захворіли душевною хворобою після вчинення злочину примусових заходів медичного характеру.

Кримінальний кодекс України (далі – КК України) розглядає мету застосування таких примусових заходів по іншому – попередити вчинення нових суспільно небезпечних діянь або виправити засуджених у разі застосування до них примусових заходів медичного характеру [3].

На наш погляд, законодавчо визначена мета не охоплює всього комплексу задач, які повинні бути виконані при застосуванні примусових заходів медичного характеру.

Ми пропонуємо в якості мети застосування примусових заходів медичного характеру виділити наступні аспекти:

- 1) забезпечення безпеки суспільства;
- 2) попередження вчинення нових суспільно-небезпечних діянь;
- 3) виправлення засуджених;
- 4) лікування осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння в стані неосудності або захворіли душевною хворобою після вчинення злочину.

Примусові заходи медичного характеру застосовуються лише до осіб, які є суспільно небезпечними (ст. 503 КПК України).

У випадку, який ми розглядаємо примусове (недобровільне) поміщення особи до психіатричного закладу можливе лише за наявності передбачених законом підстав і тільки за рішенням суду.

Відповідно змісту статті 94 КК України впливає, що одночасна наявність медичного та юридичного критеріїв є обов'язковим для застосування до особи примусових заходів медичного характеру. Тобто, підставами для їх застосування є сукупність вказаних критеріїв.

Юридичний критерій – факт вчинення суспільно-небезпечного діяння, передбаченого Особливою частиною КК України.

Медичний критерій – наявність, на момент розгляду справи по суті, у особи хронічної психічної хвороби, тимчасового розладу психічної діяльності, слабоумства або іншого хворобливого стану психіки, що істотно впливають на свідомість і волю людини та заважають її здатності розуміти значення своїх дій та керувати ними.

Схожі критерії містить і ст. 503 КПК України, відповідно до якої кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, здійснюється за наявності достатніх підстав вважати, що:

- 1) особа вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності;
- 2) особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку [4].

М.Н. Сенченко вважає цей перелік є недостатньо повним, оскільки стверджувати про стан осудності чи неосудності особи можливо тільки на підставі ухвали суду, яка набрала законної сили. Доречніше вести мову про наявність підстав вважати, що виникли сумніви щодо стану психічного здоров'я особи, яка підозрюється у вчиненні суспільно небезпечного діяння.

Відповідно на її думку є більш доречним доповнити перелік підстав, зокрема, пунктом наступного змісту: 3) при наявності в особи розладу психічної діяльності чи психічної хвороби або інших відомостей, які викликають сумнів щодо її осудності на час вчинення суспільно небезпечного діяння, досудового розслідування чи судового розгляду [5, 134].

Але така позиція не вважається нами доречною, оскільки приймати рішення у кримінальному провадженні слід лише на підставі достатніх доказів, які в даному випадку вказують на наявність розладу психічної діяльності чи психічної хвороби. А ці достатні

підстави можуть бути отримані на підставі висновків судово-психіатричної експертизи, які є джерелом доказів.

Сумнів не має фактичного характеру, тому не може бути покладений в основу прийняття рішення про застосування примусових заходів медичного характеру.

Таким чином, примусові заходи медичного характеру мають комплексний характер і представляє собою сукупність кримінального і кримінального процесуального інститутів.

Література

1. Книга М.М. Примусові заходи медичного характеру як засіб попередження злочинності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Дніпропетровськ, 2009. 22 с.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Сенченко Н.М. Своєчасність виявлення психічного захворювання в учасників процесуальних відносин як гарантія забезпечення їх прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 3. С. 132-136.

Медіація, як спосіб вирішення публічно-правових спорів: вітчизняний та міжнародно-правовий аспекти

Касьянова Ю.І., студентка

Науковий керівник

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, Заслужений юрист України

Запорізький національний університет

Правові конфлікти є невід'ємною складовою людського життя, їх виникнення можливе у будь-якій сфері діяльності людини. Традиційною формою захисту прав і вирішення спорів є звернення до суду. Все частіше увага правознавців акцентується на технологіях альтернативного врегулювання спорів (Alternative dispute resolution, ADR) і доцільності впровадження медіації в Україні.

Застосування процедури медіації найчастіше відбувається у цивільно-правових спорах між юридично рівними суб'єктами. Питання можливості застосування медіації у адміністративних справах при врегулюванні управлінських спорів фізичних та юридичних осіб із органами публічної влади в умовах нерівності правового статусу суб'єктів наразі залишається дискусійним.

Питання доцільності запровадження у національне законодавство інституту медіації для врегулювання спорів із органами публічного управління висвітлюються у працях таких вітчизняних вчених як Г. Єрьоменко, О. Музи, Л. Юхтенко, В. Балуха, В.Свириденка, А. Лиско та ін.. Проте шляхи нормативно-правового забезпечення цього процесу потребують більшої конкретизації та дослідження.

Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV, а саме п.1 ч.1 ст. 4 надає визначення терміну «публічно-правовий спір – спір, у якому: хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або хоча б одна сторона надає адміністративні послуги і на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи» [1].

Публічно-правові спори, які вирішуються в порядку адміністративного судочинства часто називають немедіабельними, тобто такими, які не можуть бути вирішені шляхом застосування медіації. Це зумовлено тим фактом, що однією зі сторін адміністративно-процесуальних відносин завжди виступає орган публічної адміністрації [2], який повинен діяти в межах наданих йому повноважень, а тому дуже важко уявити участь органів державної влади та органів місцевого самоврядування у переговорах. Хоча, можна розділити думку Л. Юхтенко, яка зауважує, що «тенденція сучасного розвитку економіки потребує від органів державної влади та органів місцевого самоврядування зміни свого ставлення до спілкування з громадянами та суб'єктами господарювання і тим самим є шляхом скорішого запровадження процедури досудового врегулювання спору в адміністративній юрисдикції» [3, с. 110].

Вітчизняні науковці по-різному відносяться до процедури медіації, наприклад, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Муза О.В. наголошує, що медіація не може бути застосована у адміністративному судочинстві абсолютно [4], Лиско А.А. – не може застосовуватися у деяких адміністративних правовідносинах [3].

Останній із науковців відносив спори, які пов'язані з виборчим процесом до таких, які не можна врегулювати шляхом застосування медіації. Хоча, на мою думку, це питання спірне. Так, зі слів секретаря пленуму на той час Вищого Адміністративного Суду України Михайла Смоковича, на виборах Президента України 2014 року до адмінсудів про захист своїх прав звернулося майже 5 тис. суб'єктів. Під час виборів народних депутатів 2015 року таких звернень було 2,5 тис. Якщо аналізувати за категоріями справ, то лівова частка звернень на виборах Президента – 98% – стосувалася уточнення списків, зміни місця виборчої адреси та місця голосування [5]. Тобто, ті категорії справ, які можна було врегулювати шляхом переговорів.

Враховуючи іноземний досвід, а саме на прикладі країни Німеччини, можна зробити висновок, що застосування процедури медіації можливе і до податкових правовідносин. Німеччина почала експеримент з упровадження медіації у 2000 році. У липні 2012 року законодавець імплементував Директиву ЄС 2008/52/EWG в національне законодавство і прийняв Закон про сприяння медіації та іншим методам врегулювання спорів, який передбачає стандартну позасудову та судову медіацію [6]. Першим кроком є протест до інстанції, яка прийняла рішення, протягом одного місяця з дня повідомлення. Дана інстанція намагається вирішити проблему в неофіційному порядку, відкрито обговорити справу з платником податків. 60-90% протестів зникають в результаті цієї дискусії.

Аналогічні підходи до застосування медіації і в Нідерландах. Медіацію в адміністративних справах, зокрема з податкових спорів в цій країні позитивно оцінюють обидві сторони конфлікту. 80% випадків знайшли взаємоприйнятне рішення у цій категорії справ, а це означає, що не було потреби передавати справу до суду. Основним аргументом на користь медіації в адміністративних справах є дані про те, що на кожному разі, за яким застосовується процедура медіації, держава економить в середньому від 20 до 50 тис. євро [7].

Проаналізувавши усе вищевикладене, можна виокремити публічно-правові спори, до яких застосування процедури медіації буде доречним:

- 1) Оскарження правових актів індивідуальної дії, дій чи бездіяльності органу місцевого самоврядування чи посадової або службової особи органів місцевого самоврядування;
- 2) Спори, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення. Скасування чи визнання не чинними адміністративні договори;
- 3) Спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження та звільнення;
- 4) Окремі виборчі спори;
- 5) Спори з приводу оскарження рішень, дії або бездіяльності державної виконавчої служби;

6) Усі адміністративні справи щодо спорів фізичних осіб з суб'єктами владних повноважень з приводу обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням ;

7) Спори фізичних та юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності у частині доступу до публічної інформації.

Запровадження інституту медіації розвантажить суди від справ, які можна вирішити ти силами учасників спору, зекономити не тільки їх, а й бюджетні кошти, які сьогодні витрачаються на забезпечення судів, поліпшить взаємовідносини між органами публічної адміністрації та приватним сектором, сприятиме правовому вихованню та підвищенню правової культури населення. Однак, впровадження інституту медіації в Україні супроводжується низкою проблем. Отож, лише спільна робота науковців, органів державної влади та професійних громадських організацій щодо вивчення та запровадження процедури медіації здатна подолати проблеми та сприяти становленню інституту медіації.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747–IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 02.11.2018).
2. Лиско А. Проблеми впровадження та проведення медіації в адміністративному судочинстві України. URL: www.gromada.lviv.ua/analytic/587 (дата звернення 01.11.2018)
3. Юхтенко Л. Досудове врегулювання спору шляхом проведення переговорів за допомогою судді в адміністративному судочинстві: сутність та проблеми запровадження. *Юридичний вісник*. 2013. № 3. С. 110.
4. Муза О.В. Деякі аспекти використання медіації в адміністративному судочинстві України. *Університетські наукові записки*. 2011. № 4. С. 239–244.
5. Смокович М. Ліквідація адмінсудів свідчатиме про небажання будувати демократичну державу. URL: http://www.vasu.gov.ua/publikazii/zib_4_24-30_01_2015/ (дата звернення 02.11.2018).
6. Дендорфер Р. Медиация в Германии: структура, особенности и современное состояние: сборник статей/ под. ред. С. К. Загайновой, В. О. Аболонина. Москва: Инфорпик Медиа, 2012. С. 1–27.
7. Ясиновський І. Г. Характеристика моделей медіації в розвинутих країнах. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 94–98

Теоретичні аспекти тлумачення норм Конституції України

Кістріна Ю.С., студентка

Науковий керівник:

Сквірський І.О., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Повноваження Конституційного Суду України зазнали суттєвих змін після прийняття Закону України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” від 2 червня 2016 року №1401-VIII., який набрав чинності 30 вересня 2016 року. Відтепер відповідно до положень статей 147, 150 Конституції України Конституційний Суд України не розглядає питань щодо офіційного тлумачення законів України. Таким чином офіційне тлумачення Конституції України Конституційний Суд України здійснює виключно за конституційними поданнями Президента України, щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, Верховного Суду, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Тлумачення Конституції України є окремою формою тлумачення правових норм. Особливість якої зумовлена специфікою юридичних, соціальних, політичних рис об'єкта

тлумачення, а також наявністю офіційного нормативного інтерпретатора – Конституційного Суду України.

Актуальність дослідження обумовлюється неможливістю звернення до інших джерел права для тлумачення конституційних норм, що має неоціненне суспільне значення тлумачення Конституції України, положення якої виключають можливість офіційного тлумачення Основного закону будь-якими іншими суб'єктами.

Визначний вклад у розвиток теоретичних і практичних аспектів до тлумаченням Конституції і законів України зробили такі відомі вчені як С. Бобровник, О. Оніщенко, В. Погорілко, П. Рабінович, А. Селіванов, В. Тацій, Ю. Тодика, В. Федоренко, С. Шевчук та багато інших.

Тлумачення Конституції України – особливий вид правової діяльності Конституційного Суду України, спрямований на охорону Основного Закону, забезпечення стабільності конституційного ладу, гарантування прав людини і громадянина, усіх форм реалізації права, попередження всіх видів правопорушень [1].

Наведене поняття тлумачення є видом правової діяльності високого юридичного рівня, оскільки акти тлумачення Конституції України і законів України мають силу останніх. Конституційне тлумачення має офіційний характер, виходить від компетентного державного органу, який має право здійснювати його, закріплено як окреме повноваження Конституційного Суду України, що реалізується шляхом прийняття в порядку особливого розгляду рішення про тлумачення конституційної норми. Тлумачення Конституції України означає і роз'яснення, і розкриття конституційної норми. Воно є засобом вирішення та попередження юридичних колізій. Статтею 150 Конституції України зафіксовано спеціальне право здійснювати тлумачення Конституції України й законів України тільки Конституційним Судом України [2].

Офіційне тлумачення Конституції України і законів України означає діяльність Конституційного Суду України в межах законодавчо встановлених процедур за допомогою апробованих наукою і практикою прийомів та способів подолання невизначеності розуміння Конституції України і законів України у формі нормативної чи казуальної інтерпретації з метою забезпечення конституційної законності та конституційного правопорядку [3, с. 813-816].

До моменту прийняття Закону України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” від 2 червня 2016 року №1401-VIII., який набрав чинності 30 вересня 2016 року, тлумачення Конституції України і законів України могли здійснювати наукові і навчальні юридичні установи, організації, окремі вчені, спеціалісти, засоби масової інформації. Хоча вони й не мали загальнообов'язкового характеру, проте могли бути корисними для громадян.

На даний час загальнообов'язковий характер має лише офіційне тлумачення (і казуальне, і нормативне) Конституційного Суду України [4, с. 319]. Детально розглянемо термін «тлумачення» (інтерпретація), який означає уясування, роз'яснення, розкриття сутності певного явища. Цей термін не є суто правовим, він використовується також й іншими гуманітарними науками, досягнення яких враховуються при розробленні теорії тлумачення права. В юридичній науці поняття «тлумачення права» розуміється в двох значеннях: 1) як певний розумовий процес, інтелектуальна діяльність, спрямована на встановлення змісту норм права. В такому розумінні тлумачення права виражається в сукупності способів його інтерпретації; 2) як результат зазначеної діяльності, що виражається у тексті, в якому розкривається, відтворюється дійсний зміст відповідних норм права. Таким чином, тлумачення норм права можна визначити як діяльність, спрямовану на з'ясування, осмислення дійсного змісту норм права з метою сприяння їх практичній реалізації, а також результат такої діяльності, що переважно виражається в інтерпретаційноправовому акті [5, с. 420].

По характеру та юридичним наслідкам офіційне тлумачення в теорії держави і права підрозділяється, на казуальне і нормативне. Казуальне офіційне тлумачення — це тлумачення, що застосовується до конкретного випадку. Його особливістю є те, що воно

обов'язково тільки для тих осіб, у відношенні яких воно дається. Відмінною рисою казуального тлумачення Конституційного Суду України є його офіційна загальнообов'язковість (не тільки для конкретних осіб). Офіційне тлумачення Конституційним Судом України дається як нормам закону, конституційність якого перевіряється, так і відповідним положенням Конституції. Найбільша кількість розглянутих Конституційним Судом України справ здійснюється за допомогою казуального тлумачення. Насамперед це стосується спорів про перевірку на відповідність Конституції України законів та інших правових актів. Інтерпретуючи те або інше положення, Конституційний Суд України розкриває зміст установлень, звертається до духу і букви закону, перевіряє відповідність положення, що заперечується, основним принципам, закладеним у Конституції України: про поділ влади, компетенції, розмежуванні предметів ведення і повноважень. І оскільки вся ця аргументація спрямована на вирішення конкретного спору, то сформульовані правові позиції, що виражають право розуміння відповідного конституційного принципу в рішенні Конституційного Суду України, застосовуються не тільки до конкретного випадку, а спрямовані на запобігання неправильного розуміння правових вимог усіх осіб. Таким чином, виражена правова позиція відносно конституційності певного акта або норми є правилом, яким повинні керуватися Верховна Рада України, Президент, судові й інші органи, посадові особи при вирішенні питань у рамках своєї компетенції стосовно до аналогічного по змісту актам, нормам. Нормативне тлумачення — офіційне роз'яснення, яке, як і норма права, має загальну дію, тобто поширюється на невизначене коло осіб і на необмежену кількість випадків, характеризується державною обов'язковістю. Закріплене законодавцем за Конституційним Судом України право давати офіційне тлумачення (частина друга статті 150 Конституції України) має на увазі, що воно вже саме по собі є нормативним, надається незалежним органом державної влади, здобуває юридичну форму і є загальнообов'язковим [6, с. 140-142].

Зазвичай застосовується казуальне тлумачення, оскільки йдеться переважно про запити компетентних органів і осіб щодо відповідності Конституції України законів, інших нормативно-правових актів, і норми Конституції тлумачаться відносно конкретної ситуації. Якщо ж є прямий запит щодо тлумачення відповідних конституційних норм, то в цьому разі застосовується нормативне конституційне тлумачення. Казуальне тлумачення застосовується у тих випадках, коли Конституційний Суд України виносить такі рішення: щодо спорів про компетенцію; щодо скарг на порушення конституційних прав і свобод громадян; щодо запитів судів відносно конституційності застосованих законів чи таких, що підлягають застосуванню в конкретній справі. Нормативне тлумачення застосовується насамперед тоді, коли виявляються розбіжності в розумінні конституційних норм вищим органом державної влади, виникають конфлікти, усталюється різна практика [3].

Необхідність тлумачення права зумовлена особливостями його предмета, а саме: 1) нормативністю права, загальним, абстрактним характером правових норм. Реалізація абстрактної норми права в конкретній життєвій ситуації без з'ясування її змісту виявляється неможливою; 2) формальною визначеністю правил поведінки в юридичному тексті, що зумовлює такі обставини, що викликають необхідність тлумачення; 3) системністю норм права, що зобов'язує суб'єкта тлумачення враховувати взаємозв'язок і взаємозумовленість норм права (наприклад, зв'язок між загальними та спеціальними, конкретизуючими, спеціалізованими правовими нормами); 4) необхідністю забезпечення органічної єдності «духу» і «букви» закону [5, с. 420]. С.П. Погребняк наголошує на тому, що тлумачення може бути засобом подолання колізії в тому разі, якщо вибір між конфліктуючими нормами неможливо зробити на підставі колізійних норм і правоположень або їх недостатньо (наприклад, при колізії спеціальних норм). Запропоновані варіанти тлумачення надалі (після їх визнання на практиці і кількаразового одноманітного застосування) можуть набувати характеру правоположень [5, с. 329].

Слід відзначити той факт, що рішення Конституційного Суду України є остаточними та не підлягають оскарженню. Дана правова ситуація, коли акти окремого органу мають у

правовій системі особливий статус – таких властивостей немає у інших видів правових актів. Через те, актуальним є питання стосовно якості даних рішень, недопущення помилок у тлумаченні, оскільки такі помилки дуже важко виправити в звичайному режимі – як правило, лише через внесення змін до Конституції та законів України [7, с. 62].

Література

1. Копейчиков В.В. Теоретичні і практичні питання тлумачення конституції. *Вісник Академії правових наук України*. 1996. № 7. С. 61-68.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Наливайко О.І., Сеньків О.М. Теоретико-прикладні проблеми тлумачення Конституції України та законів України Конституційним Судом України. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). С. 813-816.
4. Цимбалістий Т.О. Конституційна юстиція в Україні : навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2007. 200 с.
5. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
6. Тесленко М.В. Судебный конституционный контроль в Украине: монография. К.: Ин-т государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины, 2001. 344 с.
7. Тацій В.Я. Межі тлумачення Конституційним Судом Конституції і законів України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2002. № 2. С. 60-64.

Особливості дефінітивної бази законодавства пострадянських держав про нормативно-правові акти

Клочкова К.О., слухач магістратури

Науковий керівник:

Єрмоленко Д.О., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

В пострадянських країнах широке коло питань, що стосуються юридичної техніки відомчого нормопроєктування, юридичної сили відомчих нормативно-правових актів, способів їх тлумачення, набуття ними чинності сконцентровані не в підзаконних актах як в Україні, а саме в законах про нормативно-правові акти.

Зокрема, в Азербайджанській Республіці ці питання врегульовані у Конституційному законі «Про нормативно-правові акти» від 21.12.2010 № 21-IVKQ. В Республіці Білорусь вони визначаються у Законі «Про нормативних правових актах Республіки Білорусь» від 10.01.2000 № 361-3. В Литовській Республіці подібні питання визначаються у Законі Литовської Республіки «Про основи правотворчості» від 18.09.2012 № XI-2220.

В Вірменії порядок розробки відомчих нормативно-правових актів, їхньої експертизи, прийняття, оприлюднення, дії, зміни, припинення дії тлумачення та систематизації встановлено у Законі «Про правові акти» від 29.04.2002 № ЗР-320. Ті ж самі питання в Грузії опосередковано Законом «Про нормативні акти» від 22.10.2009 № 1876-Іс, в Казахстані – також аналогічним Законом «Про правові акти» від 06.04.2016 № 480-V ЗРК.

В Узбекистані, як і в Республіці Білорусь, прийнято та діє Закон «Про нормативно-правові акти» від 14.12.2000 № 160-II.

На відміну від всіх інших пострадянських країн, в Республіці Молдова діє окремий закон в якому встановлено правила ініціювання, розробки, узгодження, публічного консультування, експертизи, редагування та видання нормативних актів Уряду та інших

органів центрального та місцевого публічного управління – Закон «Про нормативні акти Уряду та інших органів центрального та місцевого публічного управління» від 18.07.2003 № 317-XV.

В Туркменістані Закон «О правових актах» № 589-V прийнято нещодавно – 26.08.2017 р.

Незважаючи на те, що обсяг дефінітивної бази у перелічених законах є неоднаковим, вони не містять дефініцію поняття «відомчий нормативно-правовий акт», про те всі без виключення розкривають зміст поняття «нормативно-правовий акт», який має майже однакове юридичне й смислове наповнення. Так, відповідно до статті першої Закону Республіки Білорусь «Про нормативні правові акти Республіки Білорусь» від 10.01.2000 № 361-З, нормативний правовий акт – офіційний документ встановленої форми, прийнятий (виданий) в межах компетенції уповноваженого державного органу (посадової особи) або шляхом референдуму з дотриманням встановленої законодавством Республіки Білорусь процедури, що містить загальнообов'язкові правила поведінки, розраховані на невизначене коло осіб та неодноразове застосування [1].

Пункт 3 статті 2 Закону Республіки Вірменія «Про правові акти» від 29.04.2002 № ЗР-320, передбачає, що нормативний правовий акт – це прийнятий народом Республіки Вірменія, державними органами або органами місцевого самоврядування Республіки Вірменія в встановлених Конституцією Республіки Вірменія, законом випадках та порядку, в межах їхніх повноважень передбачений законом офіційний письмовий документ, який спрямовано на встановлення, зміну або припинення дії правової норми або правових норм [2].

Згідно зі ст. 2 Закону Республіки Молдова «Про нормативні акти Уряду та інших органів центрального та місцевого публічного управління» від 18.07.2003 № 317-XV, нормативним актом є виданий Урядом та іншими органами центрального та місцевого публічного управління на підставі конституційних та законодавчих норм юридичний акт, що встановлює обов'язкові правила, котрі підлягають неодноразовому застосуванню у необмеженому числі однорідних ситуацій [3].

Нормативно-правовим актом є офіційний документ, прийнятий в визначеній цим Законом формі, спрямований на встановлення, зміну або скасування норм законодавства як загальнообов'язкових державних приписів (ст. 2 Закону Республіки Узбекистан «Про нормативно-правові акти» від 14.12.2000 № 160-II) [4].

Свою чергою, згідно зі статтею другою Закону Киргизької Республіки «Про нормативно-правові акти Киргизької Республіки» від 20.06.2009 № 241, нормативний правовий акт – офіційний документ, встановленої форми, прийнятий (виданий) в межах компетенції уповноваженого державного органу (посадової особи), органу місцевого самоврядування або шляхом референдуму, спрямований на встановлення, зміну або скасування норм права (правових норм) [5].

В Законі Республіки Таджикистан «Про нормативні правові акти» від 26.03.2009 № 506, вказується, що нормативний правовий акт – офіційний документ встановленого зразку, прийнятий шляхом всенародного референдуму або державним органом або органом самоуправління селища, села, або державною уповноваженою посадовою особою, котрий містить вказівки загальнообов'язкового характеру та встановлює, змінює або скасовує правові норми (ст. 2) [6]. Крім того, цей Закон встановлює, що підзаконні акти – це нормативні правові акти, що приймаються на підставі та з метою виконання законів (ст. 2) [6]. Аналогічний термін (підзаконні нормативні акти) у Законі Туркменістану «Про правові акти» від 26.08.2017 № 589-V, визначається як нормативні правові акти, котрі не є законодавчими актами, приймаються на підставі або з метою виконання або подальшої реалізації законодавчих актів та інших вищестоящих по ієрархії нормативних правових актів [7].

Таким чином, спільною рисою законодавства України та пострадянських країн про нормативно-правові акти є те, що в дефінітивній базі відповідних законів не надано легального визначення поняття «відомчий нормативно-правовий акт», про те в них розкрито зміст окремих видів відомчих нормативно-правових актів, таких як: «інструкція», «наказ» та

«положення». Майже у всіх пострадянських країнах закони про нормативно-правові акти також містять застереження про те, що перелік таких актів не є вичерпним та може розширюватися. Це означає, що під час розробки в Україні якісно нового проекту Закону «Про нормативно-правові акти» законодавець має уникнути подібної ситуації; спочатку в проекті закону подати легальну дефініцію поняття «відомчий нормативно-правовий акт», а потім охарактеризувати необхідні для правової системи види відомчих актів, супроводжуючи їх необхідною термінологією. Також маємо наголосити на тому, що вичерпність видів відомчих нормативно-правових актів буде сприяти стабілізації національної правової системи України та затвердженню панування принципу верховенства права.

В законодавстві про нормативно-правові акти, у випадку коли йде мова про відомчі акти, що мають однакову юридичну силу, їхня юридична сила напряду пов'язується з роллю та статусом суб'єктів владних повноважень в державному механізмі. Такий підхід є цілком виправданим через те, що зміна ролі та місця того чи іншого органу в механізмі держави не тягне за собою подальші зміни в законодавстві про нормативно-правові акти.

Література

1. О нормативных правовых актах Республики Беларусь : Закон Республики Беларусь от 10.01.2000 № 361-3. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=1837.
2. О правовых актах : Закон Республики Армения от 29.04.2002 № ЗР-320. URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1280&lang=rus>
3. О нормативных актах Правительства и других органов центрального и местного публичного управления : Закон Республики Молдова от 18.07.2003. № 317-XV. URL: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=2&id=312810>
4. О нормативно-правовых актах : Закон Республики Узбекистан от 14.12.2000 № 160-II. URL: http://www.lex.uz/pages/getpage.aspx?lact_id=17141
5. О нормативных правовых актах Кыргызской Республики : Закон Кыргызской Республики от 20.07.2009 № 241. URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202591?cl=ru-ru>
6. О нормативных правовых актах : Закон Республики Таджикистан от 26.03.2009 № 506. URL: <http://minfin.tj/downloads/onpa.pdf>
7. О правовых актах : Закон Туркменистана от 26.08.2017 № 589-V. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=98294

Особливості електронного декларування доходів осіб, які претендують на заняття посад в Національній поліції України

Козлов М.О., студент

Науковий керівник

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Для України останнім часом є характерним реформування правоохоронної системи, яка після проведення реформи повинне буде відповідати вимогам правової, демократичної держави. У липні 2015 року почав функціонувати новий державний правоохоронний орган – Національна поліція України. Але незважаючи на реформування, корупція в органах поліції має свої прояви, й остаточно усунути це негативне явище не вдалося. Відсутність у поліцейських мотивації, технічного обладнання та цілісності в правоохоронній системі не дозволяє викоренити корупцію.

Корупція є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності. Можна вважати, що корупція стала основною політичною проблемою кінця ХХ століття. Це повною мірою стосується України, високий рівень корумпованості якої визнано її політичним керівництвом, законодавчим органом, вітчизняними та зарубіжними аналітиками, відповідними міжнародними інституціями. По перше потрібно визначити, що таке насправді корупція. Корупція (від лат. corrumpere – псувати) – протиправна діяльність, яка полягає у

використанні службовими особами їх прав і посадових можливостей для особистого збагачення; підкупність і продажність громадських і політичних діячів.

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури та прискорення глобальних процесів змусили уряди країн світу замислитись над створенням системи «єдиного вікна», до якого мало б доступ населення. Така система пришвидшує роботу приватного й державного сектору, а також заощаджує час та гроші громадян. Теоретичні та практичні аспекти декларування в цілому висвітлюють такі українські вчені, як В. Дудчак, Р. Базаров, П. Беспалов, М. Боунс, С. Бурас, М. Вершинін, В. Глушков, М. Демков, С. Дубова, В. Дрожинов, І. Георгієв, А. Данилін, С. Зурідіс, О. Ємельяненко [1].

З 1 вересня 2016 року в Україні стартувала система електронного декларування доходів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не є виключенням і претенденти на заняття посад в Національній поліції України.

Таким чином відповідно до ст. 57 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700 особа, яка претендує на зайняття посади подає до Національного агентства з питань запобігання корупції в порядку, визначеному ч. 1 ст. 45 цього Закону, декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Частиною 1 ст. 45 Закону № 1700 передбачено, що «особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством». Тож з 01.01.2017 р. претендент на посаду має подати електронну декларацію шляхом заповнення її на сайті НАЗК. Така декларація охоплює звітний рік (період з 01 січня до 31 грудня включно), що передує року, в якому особа подала заяву на зайняття посади (участь у конкурсі), якщо інше не передбачено законодавством, та містить інформацію станом на 31 грудня звітного року[2].

Слід відмітити, при вході до електронної системи декларування офіційного веб-сайту НАЗК міститься перелік із 16 акредитованих центрів сертифікації ключів, у якому, зокрема, зазначається АЦСК органів юстиції України, АЦСК ПАТ КБ «ПриватБанк», АЦСК ПАТ «УкрСиббанк», що дає змогу отримати ЕЦП суб'єкту декларування за певних умов самостійно. Для отримання кандидату електронного підпису йому необхідно надати до Акредитованого центру сертифікації ключів наступні документи:

- заповнена та підписана реєстраційна картка встановленого зразка, у двох примірниках;
- копія паспорта підписувача (копії 1-2 сторінок (3-6 за наявності відміток) та сторінка з відміткою про реєстрацію місця проживання) або копія паспорта підписувача виготовленого у формі картки, що містить безконтактний електронний носій (копії лицьового та зворотного боку та копія паперового витягу з Єдиного державного демографічного реєстру про адресу реєстрації місця проживання, або копія Довідки про реєстрацію місця проживання фізичної особи), або паспорта громадянина України для виїзду за кордон з відміткою про постійне місце проживання в іноземній державі, засвідчена підписом власника;
- копія посвідки на постійне (тимчасове) місце проживання, засвідчена підписом власника, або паспорт громадянина іншої країни із нотаріально засвідченим перекладом на українську мову (для іноземних громадян);
- копія картки платника податків, засвідчена підписом власника. За наявності у паспорті громадянина України реєстраційного номера облікової картки платника податків, замість копії картки платника податків, може бути подана копія сторінки паспорта громадянина України з відповідною відміткою, засвідчена підписом власника. Якщо через релігійні переконання фізична особа відмовилась від реєстраційного номеру облікової картки

платника податків, додатково подається копія сторінки паспорту з відміткою про таку відмову[3].

Електронна декларація нового зразка складається з 16 блоків, кожен із яких декларант зможе заповнити і зберегти автоматично. Вся ця інформація надалі зберігатиметься в системі, і під час кожного створення наступної декларації її поля будуть автоматично заповнені, а декларант зможе просто й швидко відредагувати їх, аби відбити зміни, що відбулися в його майновому статусі за звітний період. Більше того, на кожній сторінці системи є підказки (зокрема й відео) про те, що і як декларувати. Ці пояснення набагато простіші й зрозуміліші, ніж сухий текст закону «Про запобігання корупції». Технічну помилку зробити теж майже неможливо, – система просить рівно стільки цифр, скільки ви маєте вписати, не дозволить уписати букви замість цифр, перевірить, чи ви заповнили всі обов’язкові поля, проведе логічні перевірки й підкаже, побачивши десь помилку, яку слід виправити [4].

Стає зрозумілим, що фінансовий контроль кандидатів на заняття посад в органах Національної поліції України направлений на запобігання корупції, є потужним механізмом відбору.

Література

1. Камлик М., Невмержицький Є.В. Корупція в Україні. К.: Знання, КОО, 1998. 187 с.
2. Особа, яка претендує на заняття посади. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
3. Перелік необхідних документів. URL: https://acskidd.gov.ua/fiz_osoba
4. Електронна система нового зразка. URL: <https://dt.ua/internal/chogo-vam-nikoli-ne-rozpovidali-pro-elektronne-deklaruvannya-chinovnikiv>

Державна освітня політика в Україні: пріоритети правового визначення

Кривенко М.С., слухач магістратури

Науковий керівник:

Кушнір С.М., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Сучасна система освіти в Україні перебуває в стані реформування вже не одне десятиліття. І це не дивно, адже освіта – це саме та галузь життя цивілізованого суспільства, яка потребує постійного оновлення та змін. Водночас очевидним є те, що на перший план має висуватися питання ефективності тих змін і реформ, які здійснюються у сфері освіти. Реалізація реформ у галузі освіти та їх ефективність повною мірою залежать від освітньої політики, яка закладається в її основу, від зусиль держави та всіх інститутів демократичного суспільства, що спрямовуються на їх здійснення, а також від професійності управлінців, які реалізовуватимуть ці реформи [1, 3].

Окремі питання механізмів забезпечення і реалізації, сучасні тенденції державної освітньої політики в Україні стали предметом наукового дослідження таких вітчизняних вчених, як Ф. Андрушкевич, Р. Валєєв, Н. Гедікова, Н. Губерська, О. Дем’янчук, В. Журавський, М. Згуровський, Г. Клімова, І. Колодій, К. Корсак, Є. Красняков, В. Маслов, Л. Наливайко, В. Філіпова, О. Хохленко, Н. Шульга та ін. Проте, залишається відкритим питання постійного вивчення процесу реалізації державної політики у цій сфері у зв’язку з інтеграційною спрямованістю України у світовий освітній простір.

Так, термін «державна політика у сфері освіти», або «державна освітня політика», використовується з 60-х рр. ХХ ст., коли роль освіти на державному рівні почали розглядати як важливий фактор економічного розвитку і соціального прогресу, як сферу, що потребує особливої уваги на загальнодержавному рівні [2, 11].

Щодо поняття та змісту державної освітньої політики серед науковців існує безліч підходів. Н. Шульга стверджує, що термін «державна освітня політика» інтегрує в собі

внутрішні характеристики таких понять, як «політика» (організаційна, регулятивна і контролююча сфера суспільства, орієнтована на досягнення певних цілей, утримання досягнутого та адекватну його реалізацію), «державна політика» (офіційні дії держави), «освіта» (процес і результат оволодіння індивідом певної системи наук, знань, практичних умінь; соціокультурний інститут, завдяки діяльності якого забезпечується соціальне, культурне функціонування й удосконалення суспільства). Державна освітня політика – це офіційно визначена, організована й цілеспрямована діяльність держави та підпорядкованих їй установ, спрямована на функціонування і подальший розвиток системи освіти як провідного інституту демократичного суспільства [3]. На думку Л. Наливайко, державною освітньою політикою є складова частина політики держави, спрямована на вирішення завдань у сфері освіти, забезпечення потреб особи в освітній галузі та комплектацію органів держави кваліфікованими кадрами з метою духовно-ідеологічного збагачення суспільства й соціально-економічного розвитку держави» [4, 35]. Р. Валєєв вважає, що державна освітня політика – цілеспрямована діяльність державних органів щодо забезпечення права кожного на освіту, що досягається завдяки забезпеченню функціонування та розвитку освітньої системи [5, 109]. Н. Губерська визначила державну політику у сфері вищої освіти як невід’ємну складову загальної освітньої політики держави, зміст якої полягає у формуванні та нормативно-правовому закріпленні загальної стратегії вищої освіти, визначенні цілей, завдань та відповідних напрямів дії, спрямованих на забезпечення функціонування та розвитку системи вищої освіти [6, 154]. За В. Журавським, державною освітньою політикою є політика, що забезпечує розвиток і функціонування системи освіти; спрямована на забезпечення суспільства знаннями, необхідними для суспільного розвитку [7, 20].

В. Філіпова вважає, що головними рисами державної освітньої політики є те, що вона виступає як частина соціальної політики, яка проводиться державою; здійснюється публічною владою, іншими суб’єктами для досягнення цілей і вирішення завдань національного і глобального характеру у сфері освіти; об’єктом її впливу є система освіти в цілому або окремі її ланки, а також інші соціальні системи, пов’язані зі здійсненням освітнього процесу [8, 41].

Нормативною базою державної освітньої політики в Україні є Конституція України, яка визначає загальні положення права на освіту, галузеві Закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р.); «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») (1993 р.), Національна доктрина розвитку освіти (2002 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), проект Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років та інші нормативно-правові акти.

Законом України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII регламентовано, що державну політику у сфері освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, інші центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Державна політика у сфері освіти формується і реалізується на основі наукових досліджень, міжнародних зобов’язань, вітчизняного та іноземного досвіду з урахуванням прогнозів, статистичних даних та індикаторів розвитку з метою задоволення потреб людини та суспільства. Держава створює умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов’язаних з реалізацією особою своїх прав і обов’язків як члена суспільства, усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина (ст. 5) [9].

У Національній доктрині розвитку освіти, затвердженій Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002, метою державної політики щодо розвитку освіти визначено створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського

суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти. Пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку освіти є: особистісна орієнтація освіти; формування національних і загальнолюдських цінностей; створення для громадян рівних можливостей у здобутті освіти; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя; пропаганда здорового способу життя; розширення україномовного освітнього простору; забезпечення освітніх потреб національних меншин; забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу; розвиток дошкільної, позашкільної, загальної середньої освіти у сільській місцевості та професійно-технічної освіти; органічне поєднання освіти і науки, розвиток педагогічної та психологічної науки, дистанційної освіти; запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій; створення індустрії сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів; створення ринку освітніх послуг та його науково-методичного забезпечення; інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів [10].

Ще один важливий документ в освітньому законодавстві схвалено Указом Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 – Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, яка визначає, що стратегія розвитку національної системи освіти повинна формуватися адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, що забезпечить стійкий рух та розвиток України в першій чверті XXI століття, інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір. Стратегічними напрямками державної політики у сфері освіти повинні стати: реформування системи освіти, в основу якої покладатиметься принцип пріоритетності людини; оновлення згідно з вимогами часу нормативної бази системи освіти; модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу; створення та забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, створення навчальних закладів різних типів і форм власності; побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді; забезпечення доступності та безперервності освіти протягом усього життя; формування безпечного освітнього середовища, екологізації освіти; розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі; інформатизація освіти, вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки; забезпечення проведення національного моніторингу системи освіти; підвищення соціального статусу педагогічних і науково-педагогічних працівників; створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти [11].

Державна освітня політика, відображаючи загальнонаціональні інтереси у сфері освіти та пред'являючи їх світовому співтовариству, враховує разом з тим загальні тенденції світового розвитку. Зокрема, до основних сучасних тенденцій світового розвитку, що зумовлюють істотні зміни в системі освіти, належать: прискорення темпів розвитку суспільства і, як наслідок, необхідність підготовки людей до життя в швидкозмінних умовах; перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, значне розширення масштабів міжкультурної взаємодії, у зв'язку з чим особливу важливість набувають фактори комунікабельності й толерантності; виникнення і зростання глобальних проблем, які можуть бути вирішені лише в результаті співробітництва в межах міжнародного співтовариства, що вимагає формування сучасного мислення у молодого покоління; демократизація суспільства, розширення можливостей політичного і соціального вибору, що викликає необхідність підвищення рівня готовності громадян до такого вибору; динамічний розвиток економіки, зростання конкуренції, скорочення сфери некваліфікованої та малокваліфікованої праці, глибокі структурні зміни у сфері зайнятості тощо [8, 41].

Незважаючи на значні досягнення, здобуті протягом усього періоду існування незалежної України, у галузі освіти все ж залишаються невирішені питання. У зв'язку з

реформуванням освітнього законодавства наразі тривають слухання проекту Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років.

Отже, на даному етапі в Україні є чітко визначена власна стратегія розвитку освіти, що визначає освіту як одну з пріоритетних сфер життєдіяльності суспільства. У зв'язку з євроінтеграційними процесами реформування освіти спрямовано у європейський освітній простір, що має на меті піднесення конкурентоспроможності вітчизняної освіти на світовому та європейському просторах. Розроблення та узгодження державної освітньої політики повинно відповідати вимогам і стандартам європейських держав, при цьому зберігаючи і примножуючи власний досвід у цій сфері. Тому необхідним є дослідження зарубіжного досвіду європейських країн у реформуванні освітньої сфери для подальшого його запозичення.

Література

1. Протасова Н.Г., Крисюк С.В., Лукіна Т.О. Державне управління у сфері освіти: конспект лекцій. Київ: НАДУ, 2012. 60 с.
2. Красняков Є.В. Освітня політика як інструмент впливу держави на систему освіти. *Шлях освіти*. 2006. № 4. С. 11-13.
3. Шульга Н.Д. Сутнісні характеристики поняття «державна освітня політика». *Державне управління: теорія і практика*. 2011. № 2. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Shulga.pdf>.
4. Наливайко Л.П. Трансформація державної освітньої політики в Україні в умовах євроінтеграції. *Право і суспільство*. 2015. № 3. Ч. 3. С. 31-36.
5. Валєєв Р.Г. Освітнє право України: навч. посіб. Луганськ: Луганськ. Правова фундація, 2011. 287 с.
6. Губерська Н.Л. Державне регулювання вищої освіти в умовах демократизації публічних відносин в Україні. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 153-158.
7. Журавський В.С. Державна освітня політика: поняття, системність, політичні аспекти. *Правова держава*. 2003. Вип. 14. С. 20-30.
8. Філіпова В.Д. Модернізація державної політики в галузі освіти України. *Наукові праці. Державне управління*. 2012. Вип. 196. Том 208. С. 40-44.
9. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 05.09.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
10. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
11. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

Правові аспекти припинення діяльності суб'єктів господарювання: загальна характеристика

Кумуржі В.І., студентка

Науковий керівник:

Аганіна А.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

На сьогоднішній день в Україні дедалі більше відбувається припинення значної кількості господарських товариств, що в свою чергу викликають неоднозначну реакцію серед представників державних органів, учасників та кредиторів таких суб'єктів господарювання. Саме процес припинення суб'єктів господарювання обумовлюється рядом проблемних питань, як теоретичного, так і практичного характеру, що нерідко затягують його у часі та створюють цілу низку завдань для підприємства, що припиняється, без вирішення яких ця процедура неможлива.

Таким чином, темі правового регулювання процедури припинення суб'єктів господарювання завжди приділялася значна увага. Загалом проблема правового регулювання припинення діяльності суб'єктів господарювання розглядалася у працях О.М. Вінник, В.М. Гайворонського, В.В. Джуна, Л.М. Дорошенко, В.П. Жушмана, О.Р. Зельдіної, О.Р. Кібенко, П.О. Повар, А.П. Ефіменко, І.О. Пушко, Б.М. Полякова, О.В. Старцева, О.В. Титової, В.С. Щербини та інших.

Порядок припинення суб'єктів господарювання регулюється значною кількістю нормативних актів, до яких, насамперед, належать Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), Господарський кодекс України (далі – ГК України), Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року, Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року, Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 року та інші нормативно-правові акти [1].

Законодавством України не визначено поняття припинення діяльності суб'єктів підприємництва, але воно є достатньо розробленим на теоретичному рівні. Так, припиненням вважаються юридичні умови, за яких суб'єкти господарювання втрачають право провадити господарську діяльність та, відповідно, підприємницьку правосуб'єктність з моменту внесення відповідного запису до Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності [2, 224].

Також, сутність цього поняття впливає із загальних положень про процедуру припинення такої діяльності, що містяться у Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», та з положень Цивільного кодексу України. Так, ЦК України вказує, що юридична особа припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам – правонаступникам (злиття, приєднання, поділ, перетворення) або в результаті ліквідації [3].

В.С. Щербина дещо інакше трактує це поняття. Під припиненням суб'єкта господарювання він розуміє специфічну правову роботу, яка включає юридичні підстави (умови), акти та процесуально-правові дії щодо припинення суб'єкта господарювання як суб'єкта права [4, 134].

При цьому, одним із дискусійних питань є співвідношення поняття «припинення господарських товариств» з поняттями «припинення діяльності господарських товариств». Вирішуючи дану проблему, слід звернути увагу на позицію Вищого господарського суду України (далі – ВГСУ), висловлену у Інформаційному листі від 07.04.2008 № 01-8/211, згідно з якою у випадку припинення юридичної особи відбувається і припинення її підприємницької діяльності, проте, припинення підприємницької діяльності не означає автоматичного припинення юридичної особи [5].

Аналізуючи положення ЦК України та ГК України, можна дійти висновку, що слід визначати співвідношення понять «припинення юридичної особи», «припинення суб'єктів господарювання» та «припинення господарських товариств». Із наведеного слідує висновок про можливість застосування до припинення господарських товариств загальних норм про припинення суб'єктів господарювання та юридичних осіб із урахуванням специфіки правового статусу конкретного товариства [6].

Так, під припиненням суб'єкта господарювання слід розуміти сукупність юридичних фактів, при настанні яких суб'єкт господарювання припиняє своє існування як юридична особа [6, 111].

Визначальною ознакою даної проблематики є форми припинення господарських товариств. Адже даний перелік джерел, що регулює порядок припинення суб'єктів господарювання не наводить точний перелік відповідних форм, а тільки визначає, що дана процедура здійснюється відповідно до закону. Таким чином, стаття 107 ЦК регламентує порядок припинення юридичної особи шляхом злиття, приєднання, поділу та перетворення [3].

Не зупиняючись на детальній характеристиці форм припинення господарських товариств, слід вказати на те, що істотна відмінність між ліквідацією та реорганізацією полягає в тому, що в першому випадку має місце остаточне припинення будь-якої діяльності

господарського товариства, у другому – припинення його функціонування в конкретній організаційно – правовій формі із заміною на нову [1, 73].

Після закінчення строку для пред'явлення вимог кредиторами та задоволення чи відхилення цих вимог комісія з припинення юридичної особи складає передавальний акт (у разі злиття, приєднання або перетворення) або розподільчий баланс (у разі поділу), який має містити положення про правонаступництво щодо майна, прав та обов'язків юридичної особи, що припиняється шляхом поділу, стосовно всіх її кредиторів та боржників, включаючи зобов'язання, які оспоруються сторонами. Порухення зазначених положень (ч.ч.2 і 3 ст.107 ЦК) є підставою для відмови у внесенні до єдиного державного реєстру запису про припинення юридичної особи та державній реєстрації створюваних юридичних осіб – правонаступників [3].

Охарактеризувавши та дослідивши правові аспекти припинення діяльності суб'єктів господарювання, слід зазначити, що дану процедуру може бути здійснено двома шляхами: ліквідацією чи реорганізацією. Таким чином, можна зробити висновок, що українське законодавство з даного питання є дуже розгалуженим та детально не визначеним, що значно ускладнює цю процедуру. Також, у нормативно-правових актах відсутня конкретизація відповідних визначень притаманних припиненню діяльності суб'єктів господарських товариств, що є суттєвою прогалиною з боку законодавця.

Література

1. Підприємницьке право : навч. посіб. / за ред. О.В. Старцева. К. : Істина, 2006. 208 с.
2. Підприємницьке право : підручник / за ред. О.В. Старцева. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Істина, 2005. 600 с.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст.356.
4. Щербина В.С. Господарське право : підручник. К.: Юрінком Інтер, 2013. 636 с.
5. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України : Інформаційний лист від 07.04.2008 р. № 01- 8/211. URL: <http://www.arbitr.gov.ua/news/709/> (дата звернення: 28.03.20178).
6. Петров Є.В. Окремі питання ліквідації юридичних осіб. Юридичний вісник. Цивільне і трудове право. Київ, 2016. № 4. С. 109-112.

Забезпечення якості як основний напрямок діяльності Міністерства освіти і науки України: стандарти правового регулювання та реалізації

Кутузова К.І., слухач магістратури

Науковий керівник:

Кушнір С.М., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На сучасному етапі реформування освіти постає актуальним вирішення проблем внутрішньої та зовнішньої системи забезпечення якості нормативно правовою базою закладів освіти, органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти.

З прийняттям нового освітнього законодавства передбачено децентралізацію управління освітою, перехід до програмно-цільового управління, поєднання державного і громадського контролю, а також запровадження нової етики управлінської діяльності, що базується на принципах взаємоповаги, позитивної мотивації, чіткому розмежуванні повноважень між центральними та місцевими органами управління. Змінилась мета освіти, але маркери залишились колишні, тобто до кінця не розроблені та відповідно не затверджені спеціальні нормативно-правові акти.

Важливо розуміти, забезпечення якості потребує регулярного моніторингу та оцінку якості освіти. У наш час моніторингові методи активно використовуються з метою оцінки якості освіти та її комплексних характеристик, здатності суб'єкта або освітньої системи до розвитку [5].

На Міністерство освіти і науки покладено вичерпний перелік завдань з внутрішньої та зовнішньої системи забезпечення якості до яких входить завдання визначення інструментів моніторингу якості освіти: затвердження порядку, видів та форм проведення моніторингу. У структурі Міністерства освіти і науки діють органи, які досліджують, аналізують та реалізують державну політику у сфері забезпечення якості вищої освіти. [2]

Якість освіти було предметом дослідження: багатьох вчених таких як Мозальов В.Є., Зінченко В.О., Антонюк Т.В., Муліна Н. І., Бліхар Т.; науково-методичними центрами моніторингу якості освіти НПУ імені М.П. Драгоманова, науково-методичним центром кредитно-модульного навчання і моніторингу якості освіти Київського університету імені Бориса Грінченка; Програма PISA (Programme for International Student Assessment) запровадженого й підтримуваного Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та ін.

За допомогою освітнього моніторингу робляться спроби відповісти на питання про ефективність тієї або іншої технології навчання, виділити чинники, що впливають на якість навчання, знайти приклади зв'язку кваліфікації викладача і результатів викладання, отримати об'єктивний зріз стану освітньої системи, підвести основу визначення її місця у рейтингу, слугувати розробці освітньої політики, давати матеріал для аналізу стану системи освіти у порівнянні з іншими країнами, узгодити параметри освітньої політики із світовими тенденціями [1].

Подальшого вдосконалення потребують технологія й інструментарій внутрішньовузівського моніторингу навчальних досягнень з урахуванням індикаторів і показників, що дозволяють залучити до управління якістю всіх суб'єктів освітнього процесу, а також розробка та впровадження нових технологій та методик моніторингу [4].

Отже, функцією Міністерства освіти і науки є формування та реалізація державної політики у сфері освіти і науки, в рамках реформи освіти забезпечення якості його основний напрям діяльності. На сьогодні в структурі Міністерства освіти і науки діють Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО), Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), а зовсім нещодавно в Україні розпочався процес утворення як юридичної особи публічного права територіальних органів Державної служби якості освіти. Діяльність територіальних органів Державної служби якості освіти України спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки та який реалізує державну політику у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства. Завданням територіальних органів Державної служби якості освіти України реалізація державної політики у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства, у межах повноважень, передбачених законом та внесення на розгляд Міністра освіти і науки пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері освіти з питань, що належать до їх компетенції. [3].

Література

1. Положення про Міністерство освіти і науки України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014р. № 630. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 54-55. Ст. 5-7.
2. Про утворення територіальних органів Державної служби якості освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.17.2018 р. № 935. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 61-62. Ст. 5-7.С. 1.

3. Бліхар Т., Тачинська Т. Моніторинг навчальних досягнень у вищих навчальних закладах: підходи, здобутки. *Моніторинг якості вищої освіти: досвід роботи, інновації, проблеми*: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Ірпінь: НУ ДПСУ, 2013. С. 129-130.

4. Антонюк Т.В. Якість освітніх послуг як головна умова конкурентоспроможності української системи вищої освіти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*: зб. наук. праць. 2010. № 14. С. 33-36.

5. Зінченко В.О. Освітній моніторинг як складова ефективного управління якістю освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Луганськ, 2014. № 2. С. 3-4. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.

Матеріально-правова відповідальність державного службовця: поняття та сутність

Левенець М.М., слухач магістратури

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., д.ю.н, доцент

Запорізький національний університет

Актуальність цієї теми полягає в тому, що державна служба відіграє важливу роль, яка зосереджена на виконанні завдань держави та реалізації її функцій. Завдання і функції держави, виконання яких покладається на державну службу, витікають із Конституції та законів України.

Державні службовці є кадровим складом органів державного управління. Будучи співробітником державного органу, вони фактично перебувають на службі у держави і виконують її завдання та функції.

Саме вони є останньою ланкою державного управління, через яку реалізується виконавча влада. З огляду цього фактору державні службовці несуть дуже велику відповідальність за свої дії.

Відповідальність державного службовця – його здатність усвідомлювати й виконувати покладені на нього завдання, та обов'язки, передбачати наслідки своїх вчинків, дій та бездіяльності як у сфері наданих повноважень, так, і в суспільній сфері [1, с. 148].

Проблема відповідальності державних службовців, у свій час, привертала увагу таких дослідників як: В. Баштанник зосередився на дослідженні адміністративної та кримінальної відповідальності державних службовців; М. Бойко, С. Дубенко, Т. Желюк окреслили особливості дисциплінарної відповідальності державних службовців, Н. Плохатнюк, С. Серьогін, М. Стадник акцентували увагу на особливості цивільної відповідальності державних службовців.

Юридична відповідальність є багатоманітною, вона поділяється на конституційно-правову, дисциплінарну, матеріальну та цивільно-правову [2, с. 75-77].

Матеріальна відповідальність – різновид юридичної відповідальності, яка настає у випадку порушення норм законодавства про державну службу та неефективного виконання посадових обов'язків, що завдало матеріальних збитків державній організації. Матеріальна відповідальність виконує відновну функцію та передбачає відшкодування збитків. Умови накладення матеріальної відповідальності передбачені законодавством, це є:

1. Пряма дійсна шкода.
2. Протиправна поведінка працівника.
3. Причинний зв'язок між протиправними діями чи бездіяльністю та виниклою шкодою.
4. Провина працівника в заподіяній шкоді.

Підставою для матеріальної відповідальності скоєне правопорушення, яке породжує відповідні правовідносини й відповідну відповідальність особи, яка вчинила правопорушення та завдала збитки. Збитками є: витрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити

для відновлення свого порушеного права; доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушено [3, с. 148].

До прямої дійсної шкоди можуть бути віднесені й суми незаконно нарахованої заробітної плати, премії, субсидії.

Протиправними вважаються такі дії чи бездіяльність працівника, які становлять порушення норм поведінки, встановлені законодавством, правилами внутрішнього трудового розпорядку, посадовими інструкціями, наказами і розпорядженнями власника або уповноваженого ним органу.

Протиправна поведінка може бути вираженою як дія, що заборонена законом, або як бездіяльність, коли працівник був зобов'язаний вчинити певні дії внаслідок своїх трудових обов'язків, але не вчинив їх. Тобто протиправна поведінка працівника може проявлятися у двох формах: протиправної дії або протиправної бездіяльності.

Протиправна дія чи бездіяльність працівника створює умову покладення на нього матеріальної відповідальності лише тоді, коли шкода настала не тільки після протиправних дій чи бездіяльності, але й була заподіяна саме ними. Між діями чи бездіяльністю працівника і наслідками, що настали-у вигляді прямої дійсної шкоди, повинен бути причинний зв'язок. Тому причинний зв'язок є другою умовою для покладення на працівника матеріальної відповідальності. За відсутності причинного зв'язку між протиправними діями і протиправною бездіяльністю і наслідком, що настали, працівник не може бути притягнений до матеріальної відповідальності [4].

Відповідальність за шкоду, завдану державним службовцем, державний орган несе в разі, коли такі дії мають державний характер. У разі, коли шкода заподіяна службовою особою в робочій час під час виконання службових обов'язків, вона відшкодовується не органом, а безпосередньо винною посадовою особою.

Невиконання службових обов'язків, що призвело до людських жертв або заподіяло значної матеріальної чи моральної шкоди громадянину, державі, підприємству, установі, організації чи об'єднанні громадян, є підставою для відсторонення державного службовця від виконання повноважень за посадою зі збереженням заробітної плати. Рішення про відсторонення державного службовця від виконання повноважень за посадою приймається керівником державного органу, в якому працює цей службовець.

Отже, державні службовці перебувають на службі у держави, виконують її завдання та функції, тому вони несуть дуже велику відповідальність за свої дії. Інститут юридичної відповідальності відіграє важливу роль в системі організації державної влади і державної служби. Саме відповідальність державних службовців дозволяє контролювати їх діяльність з метою недопущення порушення прав і законних інтересів як окремі громадяни так і всієї держави, будучи, таким чином, своєрідною зворотним зв'язком у відносинах між державно-управлінськими системами і соціумом.

Література

1. Серьогіна С.М. Державна служба: навчальний посібник. Київ: Сік груп Україна. 2012. 526 с.
2. Федоренко В. Л. Енциклопедія державного управління: у 8 т. Київ: Колегія 2011. т.6 232 с.
3. Скоріков В.А. Види відповідальності державних службовців. К: Нац. Академія держ. Упр. При Президентові України. 2017. 151 с.
4. Прокопенко В. І. Підстави і умови матеріальної відповідальності за трудовим правом. URL: https://pidruchniki.com/1083062243397/pravo/pidstava_umovi_materialnoyi_vidpovidalnosti_pratsivnikiv

Правова природа органу конституційної юрисдикції в Україні

Лиходід А.В., студентка

Науковий керівник:

Сквірський І.О., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Діяльність органів конституційної юрисдикції пов'язана з прийняттям певних документів, актів, які опосередковують процес здійснення ними своїх повноважень, а також виступають в якості засобу юридичного оформлення результатів такої діяльності. Правова природа таких актів нерозривно пов'язана з місцем органу судового конституційного контролю в механізмі держави, особливостями правового регулювання їх статусу.

Питання правової природи та юридичних характеристик актів Конституційного Суду України досліджується в роботах Є. Євграфової (“Акти Конституційного Суду України в системі національного законодавства”), В. Тація та Ю. Тодики (“Межі тлумачення Конституційним Судом України Конституції та законів України”), А. Кордуна (“Правова природа актів Конституційного Суду України”), А. Толочко (“Прецедентність судових актів Конституційного Суду України”), С. Шевчука (“Щодо обов'язковості рішень Конституційного Суду України у контексті доктрини судового прецеденту”), В. Шаповала (“Становлення конституційної юрисдикції в Україні”), В. Тихого (“Дія рішень Конституційного Суду України в часі”, “Право тлумачення Конституційним Судом України та правова природа його рішень”), М. Тесленка (“Правова природа актів Конституційного Суду України”), В. Скоморохи, І. Пшеничного (“Конституційний контроль: питання розгляду справ, характеру та змісту рішень Конституційного Суду України”) та ін.

Юридичні характеристики актів, що приймаються органом конституційної юрисдикції, визначальною мірою обумовлюють положення та роль Конституційного Суду України в системі стримувань і противаг і в механізмі захисту конституційної законності

Актам Конституційного Суду України притаманні певні особливості, які зумовлені насамперед природою органу конституційної юрисдикції.

Особливості актів Конституційного Суду України полягають в тому, що вони:

- мають спеціальний предмет (об'єкт) – актами Конституційного Суду України вирішуються питання, віднесені до його виключної компетенції.

Жоден інший державний орган не уповноважений вирішувати питання, які є предметом діяльності Конституційного Суду України;

- приймаються в особливому процесуальному порядку;
- є загальнообов'язковими на всій території України;
- є остаточними і оскарженню не підлягають;
- є засобом гарантування верховенства Конституції України на всій території держави, забезпечення прямої дії її норм і формування єдиного конституційного праворозуміння.

Таким чином, акти Конституційного Суду України – це спеціальні правові акти, що приймаються Конституційним Судом в особливому процесуальному порядку з метою реалізації своїх повноважень як органу конституційної юрисдикції і є остаточними та загальнообов'язковими на всій території України.

Діяльність Конституційного Суду України, як і інших вищих владних структур, повинна здійснюватись у конституційно визначених процедурних формах і межах. Ст. 19 Конституції України встановлює, що всі органи державної влади повинні діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України. Безперечно, імперативна вимога ст. 19 своїм регулятивним впливом охоплює й право тлумачну діяльність Конституційного Суду України, яка ґрунтується на положеннях Конституції і Закону України “Про Конституційний Суд України” [1].

При цьому слід врахувати, що Конституційний Суд України в державній структурі посідає особливе місце й відіграє істотну роль у забезпеченні дії системи стримувань і

противаг. Тому сама постановка питання про юридичну природу актів Конституційного Суду України зумовлена на сам перед його особливим місцем в системі вищих органів влади.

Питання про те, якою є юридична природа рішень і висновків Конституційного Суду України, безпосередньо зв'язане із проблематикою визначення функціональних меж діяльності Суду..

Особлива юридична природа рішень Конституційного Суду України полягає також і в тому, що визнаючи неконституційними закони та інші правові акти, вони водночас визначають напрям певної правової політики Парламенту, Глави держави, Кабінету Міністрів України [2].

У даному аспекті особливий статус актів органу конституційної юрисдикції визначається і тією обставиною, що акти Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України є остаточними й оскарженню не підлягають. Офіційне тлумачення Конституції і законів України є обов'язковим для всіх суб'єктів конституційно-правових відносин, зокрема, для таких вищих органів держави як Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України.

Ці акти в ієрархії національного законодавства передують законам Парламенту, іншим правовим актам, адже рішення і висновки Конституційного Суду України про офіційне тлумачення опосередковано є частиною Конституції України, вони, як і Основний Закон України, мають вищу юридичну силу [3].

Водночас такі акти втрачають силу разом із втратою чинності норм, що ними тлумачаться. Це унікальна правова ситуація, коли акти певного органу, у даному випадку – Конституційного Суду України, у національній правовій системі мають особливий статус. Такі нормативні характеристики, якими володіють акти Конституційного Суду України, відсутні в нормах права, створюваних Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, акти яких можуть бути оскаржені до органу конституційної юрисдикції.

В основі правової позиції Суду лежать конституційні принципи, наукові знання, різні правові доктрини і право розуміння, а також наукова і професійна правосвідомість суддів Конституційного Суду. Але оскільки їх право розуміння не завжди є однаковим, а підходи до вирішення певних правових проблем також не завжди співпадають, то загальнообов'язковими є ті правові позиції, які колегіально прийняті Конституційним Судом і містяться у його актах. Лише такі правові позиції набувають офіційного характеру, на відміну від окремих думок суддів [4, 5].

Таким чином, природа правових позицій Конституційного Суду України впливає з характеристики останнього як єдиного в Україні органу конституційної юрисдикції, який покликаний гарантувати верховенство Конституції України на всій території держави.

Правові позиції є формою і результатом інтерпретації Конституційним Судом України Конституції і законів України, містяться у актах Конституційного Суду України і стосуються різних галузей правового регулювання.

Правові позиції Конституційного Суду України мають особливу правову природу, прецедентний характер і разом з актами Конституційного Суду України, в яких вони викладені, повинні розглядатися як джерело (форма) права. Разом з цим, правова невизначеність, відсутність чітких вказівок в законодавстві про природу правових позицій Конституційного Суду України свідчить про очевидність законодавчого врегулювання відповідних питань.

Література

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141.
2. Євграфова Є. Акти Конституційного Суду України в системі національного законодавства. Право України. 2001. № 10. С. 67.
3. Тесленко М. Правова природа актів Конституційного Суду України. Право України. 2000. № 2. С. 9-11.

4. Ткачук П. Правові позиції Конституційного Суду України. Вісник Конституційного Суду України. 2006. № 2. С. 12– 14.
5. Тесленко М. Судебный конституционный контроль в Украине. К., 2001. 344 с.

Загальна характеристика міжнародної підприємницької діяльності

Лукашева А.С., студентка

Науковий керівник:

Аганіна А.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

У нинішніх ринкових умовах розвитку світової економіки все більшого значення набуває міжнародна підприємницька діяльність, тобто сфера практичної реалізації форм міжнародних економічних відносин.

Велику увагу дослідженню міжнародної підприємницької діяльності приділяли І.М. Бойчук, К.В. Єрмілова, С.Ф. Покропивний, О.Г. Мельник і інші.

Міжнародна підприємницька діяльність – це діяльність, що здійснюється через науково-технічну, виробничу, торговельну, сервісну та іншу взаємокорисну співпрацю суб'єктів господарювання двох чи більше країн (міжнародних партнерів) [1]. Вона регулюється на державному, національному та наднаціональному рівнях.

Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» суб'єктами міжнародної підприємницької діяльності є: фізичні особи-громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території України; юридичні особи зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України, в тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності; об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність; структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення, тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України; спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України; інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України [2].

Необхідно зазначити, що міжнародне підприємництво передбачає існування певних передумов: поглиблення міжнародного поділу праці та створенням світового ринку, що сприяє інтернаціоналізації національного підприємництва; розвиток міжнародного кредиту гарантує залучення у місцеве виробництво іноземних інвестицій, поширення науково-технічного співробітництва між країнами; розвиток транснаціональних компаній (ТНК), що діють на теренах різних країн, що сприяють вивозу капіталу та технологій із індустріально розвинутих країн у менш розвинуті. Тобто, перелічені передумови роблять національне підприємництво міжнародним потенціально [3, 302-303].

Основними рисами міжнародного підприємництва є участь у ньому економічних суб'єктів кількох країн; спільне ведення цими суб'єктами підприємницької діяльності, спільне формування ресурсів і участь у розподілі та привласненні доходів; відображення в економіко-правовому режимі такого підприємництва інтересів усіх його учасників і одержання ними пільг у підприємницькій діяльності [4].

Теорія і практика міжнародної підприємницької діяльності передбачають певні рівні та форми інтернаціоналізації різних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. До найнижчої за рівнем інтернаціоналізації форми підприємницької діяльності належить виконання окремих зовнішньоекономічних операцій – експортно-імпортних, лізингових, посередницьких, а також надання консультаційних і маркетингових послуг. Друга форма

характеризується невисоким рівнем інтернаціоналізації і охоплює науково-технічну, виробничу та сервісну кооперацію. Відносно високий рівень інтернаціоналізації суб'єктів господарювання репрезентує спільне підприємництво, що здійснюється через створення і функціонування спільних підприємств, ліцензування та управління за контрактом. Найвищим рівнем інтернаціоналізації суб'єктів господарювання є комплекси територіально-виробничих і багатосторонніх економічних зв'язків [5]. Реалізація на практиці окремих форм міжнародної підприємницької діяльності досягається двома способами: перший – без створення нової юридичної особи та другий – із заснуванням нового спільного підприємства чи зарубіжної філії (представництва).

На сьогоднішній час, міжнародне підприємництво має безліч проблем: політико-правові проблеми (в результаті недосконалості або відсутності необхідних законодавчих актів, що регулюють міжнародну підприємницьку діяльність); організаційно-структурні (через недосконалість і нерозвинутість вітчизняних ринкових інфраструктурних інституцій); економічні проблеми (в результаті недостатньої конвертованості національної валюти); соціально-економічні проблеми (через відсутність досвіду професійного менеджменту у значної частини суб'єктів міжнародних економічних відносин) [4].

Отже, міжнародна підприємницька діяльність – інтернаціоналізація діяльності, здійснюваної через науково-технічне, виробниче, торговельне, сервісне та інше взаємне співробітництво суб'єктів господарювання двох чи більше країн (міжнародних партнерів).

На сучасному етапі розвитку світового господарства, на якому воно характеризується процесами інтеграції та глобалізації, міжнародна підприємницька діяльність набуває все більшого і більшого розмаху. Міжнародна підприємницька діяльність має достатньо проблем, але незважаючи на це Україна безумовно, цікавить іноземних інвесторів [4]. Цей інтерес зумовлюється загальними масштабами сфери застосування іноземних інвестицій та позитивними зрушеннями щодо ринкових перетворень і стабілізації політичної обстановки. Також, необхідно зазначити, що ефективна участь України в світових економічних процесах безпосередньо пов'язана з спільним підприємництвом з країнами, що розвиваються. Тобто, Україні необхідно розробити концепцію економічних відносин з країнами, що розвиваються, як в цілому, так і з групами країн та окремими країнами-партнерами.

Література

1. Міжнародна підприємницька діяльність. URL: <http://readbookz.net/book/1/35.html> (дата звернення: 28.03.2018).
2. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ. Дата оновлення: 03.01.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/959-12> (дата звернення: 28.03.2018).
3. Савчук В.С., Беляєв О.О., Кривенко К.Т. Основи економічної науки : курс лекцій. Київ : КНЕУ, 2010. 372 с.
4. Сутність та види міжнародної підприємницької діяльності. URL: https://otherreferats.allbest.ru/economy/00133374_0.html (дата звернення: 28.03.2018).
5. Міжнародна підприємницька діяльність. URL: http://helpstudenty.at.ua/publ/katalog_dlja_studenta/ehkonomika_predprijatija/mizhнародna_pidpriemnicka_dijalnist/27-1-0-794 (дата звернення: 28.03.2018).

Процедура допуску до самоврядної професії (на прикладі нотаріату) за законодавством України та зарубіжних країн: правовий аспект

Мамотова А.І., студентка

Науковий керівник:

Шарая А.А., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На сучасному етапі розвитку України влада намагається оптимізувати систему державних органів з тим, щоб вони працювали ефективно та якісно. Серед кроків, які

запроваджуються в цьому напрямку, – ліквідація певних органів, зміна їхнього статусу. Саме в такому напрямку сьогодні розвивається і інститут нотаріату в Україні, а саме: відбувається його модернізації. В цих умовах вкрай важливо розуміти, хто саме надає сьогодні нотаріальні послуги, чи достатніми є вимоги до цих осіб, щоб казати про їхню дійсну надійність та професіоналізм. Задля відповіді на ці питання пропонується провести дослідження, метою якого є вивчення вимог до осіб, які мають намір працювати нотаріусом в Україні, визначення їх повноти та достатності, а також внесення пропозицій щодо їх удосконалення. Поставленої мети вважається за доцільне досягти через огляд та аналіз українського законодавства щодо визначеного питання та законодавства іноземних держав, з метою виявлення позитивного досвіду та можливості його впровадження в Україні.

Окремим питанням встановлення та удосконалення вимог до осіб, які мають намір працювати нотаріусом в Україні, а також діяльності нотаріусів приділяли увагу І.Г.Бережная, І.В.Гура, Н.В.Ільєва, В.В. Комаров, С.Я.Фурса, В.Г. Шишленко та інші. Однак, практика діяльності нотаріусів підтверджує, що вимоги до кандидатів на посаду нотаріуса недосконалі та потребують певних змін та доповнень.

Відповідно до Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року (далі – Закон), нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на яких покладено обов’язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Законом України «Про нотаріат» встановлені вимоги до осіб, які мають намір працювати нотаріусом. Так, «нотаріусом може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Не може бути нотаріусом особа, яка має судимість за вчинення злочину; обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду» [1, ст. 3]. Лише за наявності перелічених, встановлених законодавством факторів, особа може претендувати набути правовий статус нотаріуса в Україні.

Наступною вимогою для заняття посади нотаріуса є одержання свідоцтва про право на заняття цієї посади. Це свідоцтво є підставою для призначення на посаду державного нотаріуса або реєстрації приватної нотаріальної діяльності.

Нотаріуси в їхній діяльності повинні бути неупередженими і незалежними. Тому дуже важливою вимогою для забезпечення об’єктивності в діяльності нотаріуса є заборона перебувати у штаті інших державних, приватних і громадських підприємств та організацій, займатися підприємницькою і посередницькою діяльністю, а також виконувати іншу оплачувану роботу. Ця вимога усуває можливість впливати на нотаріусів, використовуючи їхнє підлегле становище в інших установах, де вони працювали б за сумісництвом. Заборона підприємницької та посередницької діяльності спрямована на те, щоб забезпечити нотаріусові можливість кваліфіковано виконувати його прями обов’язки і не принижувати свої професійну гідність і авторитет.

Таким чином, з наведеного вище можна вказати на певні вимоги, яким має відповідати посада нотаріуса: він повинен бути компетентним та ерудованим, вміти спілкуватися з людьми і встановлювати з ними психологічний контакт, відзначатися високими морально-етичними якостями.

В.В. Комаров також вважає, що нотаріус має володіти певними здібностями, які в подальшому будуть відображатися на діяльності нотаріуса і впливати на якість нотаріальних послуг та пропонує поділити їх на інтелектуальні (професійні знання, здібність до навчання, концентрації, сприймання інформації тощо), світоглядові (правова свідомість, ставлення до соціальних цінностей, етичні та моральні нормативи тощо) та психологічні (психологічне сприйняття, комунікативність, стійкість до стресу, поведінка у конфліктних ситуаціях тощо) [2, с. 59-60]. В.Г. Шишленко в свою чергу зазначає, що в сучасних умовах від нотаріуса, крім професійних знань та розвинутого кругозору, потрібна наявність особистих етичних,

моральних якостей, які мають особливий сенс. Так, «чесність, непідкупність, неупередженість, об'єктивність – це ті якості, якими повинен володіти будь-який нотаріус» [3, с. 973].

Підсумовуючи, вважаємо за доцільне додати перелік вимог до осіб, які мають намір працювати нотаріусом в Україні. Так, необхідно зазначити, що кандидат має постійно проживати на території України, володіти іноземною мовою; мати особисті, ділові здібності, а також придатність до виконання функцій нотаріуса. Також з метою набуття максимального практичного досвіду доцільно було б запровадити стажування строком не менш двох років на базі, як мінімум, двох нотаріальних контор (під керівництвом двох різних нотаріусів). На нашу думку, встановлення підвищених вимог до осіб, які мають намір працювати нотаріусом, має сприяти росту престижу інституту нотаріату в Україні взагалі, а також підвищенню якості надання нотаріальних послуг.

Література

1. Про нотаріат: Закон України № 3425XII від 02.09.1993 року (із змінами). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>
2. Нотаріат в Україні: підручник / ред. В.В. Комаров. К.: Юрінком, 2006. 320 с.
3. Шишленко В.Г. Правове регулювання та організація діяльності нотаріату України. *Форум права*. 2010. № 4. С. 971-975.

Правові засади КСУ як офіційного органу тлумачення Конституції України

Манжос О.В., студентка

Науковий керівник:

Сквірський І.О., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Національне законодавство держави повинно виражати суверенну волю народу країни, бути спрямованим на забезпечення прав і свобод людини, охорону її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки. Оскільки ці принципи в Україні визнаються найвищою соціальною цінністю. Конституція України як Основний Закон держави наділена універсальною юридичною силою. Так, положення статті 8 Конституції України визначають, що вона має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується [1].

Діяльність Конституційного Суду України (далі КСУ) – забезпечення конституціоналізації законодавства держави. У процесі впровадження конституційної законності, підвищення правової культури, розвитку демократичних засад суспільства, у національній правовій системі актуальним стало слово «колізія». Колізії в законодавстві є різновидом юридичних колізій, що виникають за наявності розбіжності (зокрема, суперечності) між реально або формально-чинними нормами права, які закріплені в законодавстві і регулюють однакові фактичні відносини. Залежно від правових форм діяльності, під час здійснення яких виникають юридичні колізії, можна говорити про: – колізії в правотворчості (наприклад, колізії між різними нормативно-правовими актами); – колізії в правозастосуванні (колізії між різними правозастосовними актами, колізії між нормативно-правовими актами і правозастосовними актами); – колізії в тлумаченні права (колізії між різними актами тлумачення, колізії між нормативно-правовими актами і актами тлумачення, колізії між правозастосовними актами і актами тлумачення). Залежно від характеру зв'язку з правом юридичні колізії поділяють на: – колізії в праві, тобто колізії між правовими нормами; – колізії між правом та іншими елементами правової системи (колізії між правом і правосвідомістю, колізії між правом і реалізацією права); – колізії між іншими

елементами правової системи (наприклад, колізії між юридичною наукою і юридичною практикою). Законодавчо встановлено, наприклад, ієрархічний статус Конституції України (у ст. 8 Конституції сказано, що «Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй»). Це означає, що в разі суперечності між нормами Конституції та нормами будь-яких інших нормативно-правових актів повинні застосовуватись саме норми Конституції [2, с. 326-329].

Ефективним способом вирішення проблем юридичних суперечностей є тлумачення, що дає можливість виявити суперечливі і колізійні норми в законодавстві, встановити зв'язок загальних і спеціальних норм, допомагає правильно зрозуміти сферу їх дії, коло осіб, на яких поширюється їх дія, зміст того чи іншого законодавчого терміну [3].

Основними функціями Конституційного Суду України і є вирішення питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України та офіційне тлумачення Конституції та законів України [4, с. 256].

Варто погодитися із думкою В.Ф. Погорілко, який справедливо зазначає, що діяльність Конституційного Суду – важлива передумова зміцнення конституційних основ державності, перетворення Конституції на діюче право [5, с. 405].

Відносно нещодавно Верховною радою України був прийнятий Закон України «Про Конституційний Суд України» № 2136-VIII від 13.07.2017 року, який визначає порядок організації та діяльності Конституційного Суду України, статус суддів Конституційного Суду України, підстави і порядок звернення до нього, процедуру розгляду ним справ і виконання його рішень.

Відповідно до свого статусу Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України [6].

Засадами діяльності КСУ є верховенство права, незалежність, колегіальність, гласність, відкритість, повний і всебічний розгляд справ, обґрунтованість та обов'язковість ухвалених ним рішень і висновків [6].

Норми статті 8 Конституції України гарантують звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України. Статтею 124 Конституції України передбачено, що судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції [1]. З точки зору дотримання прав і свобод людини і громадянина дуже важливою є процедура правильного застосування законів України всіма суб'єктами конституційно-правових відносин. Конституційному Суду України – єдиному судовому органу конституційного контролю в Україні надана така можливість – за допомогою офіційного тлумачення здійснювати контроль за відповідністю Конституції України законів та інших правових актів (відповідно до статей 147, 150). Зазначеними статтями Конституції громадянам встановлена гарантія судового захисту Конституційним Судом, зокрема, шляхом офіційного тлумачення Конституції України та законів України. Адже, Конституція України – це нормативний акт вищої юридичної сили, норми якого у випадку виникнення прогалин, мають пряме, безпосереднє застосування. Відповідно й офіційне тлумачення її норм може переборювати прогалини в законодавстві. У зв'язку з цим мова йде про судову правотворчість. Виступаючи гарантом захисту основних прав та свобод людини і громадянина, закріплених в Основному Законі України, Конституційний Суд України за допомогою загальнообов'язкового роз'яснення положень конституційних норм може попередити потенційну загрозу порушення цих прав. Оскільки при практичному застосуванні того чи іншого положення Конституції або іншого закону іноді виникають складнощі з визначенням та з'ясуванням змісту окремих положень правової норми, у зв'язку з чим необхідно керуватися офіційним тлумаченням для правильного та однакового його застосування [7].

Суб'єктами права на конституційне подання з питань дачі висновку Конституційним Судом України у випадку офіційного тлумачення Конституції та законів України є: Президент України, не менш як сорок п'ять народних депутатів України (підпис депутата не відкликається), Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховний Суд України, Кабінет Міністрів України, інші органи державної влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування. Суб'єктами права на конституційне звернення з цього ж питання, є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи (статті 41 та 43 Конституції України). Підставами для звернення до Конституційного Суду України про офіційне тлумачення Конституції України та законів України у формах конституційного подання і конституційного звернення є відповідно: практична необхідність у з'ясуванні або роз'ясненні, офіційному тлумаченні положень Конституції України та законів України (ч. 1 ст. 93 Закону України «Про Конституційний Суд України») або наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може спричинитися або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (ст. 94 Закону України «Про Конституційний Суд України») [7].

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
3. Майстренко О.О. Роль тлумачень та роз'яснень законодавства. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2007. № 2. С. 110-118.
4. Тацій В.Я., Погоріло В.Ф., Тодика Ю.М. Конституційне право України. К.: Український центр правничих студій, 1999. 376 с.
5. Погорілко В.Ф. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика (Нормативні документи та коментарі): монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України: А.С.К., 2003. 652 с.
6. Про Конституційний Суд України: Закон України № 2136-VIII від 13.07.2017 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
7. Бакірова І. Офіційне тлумачення конституції та законів України як одна із форм забезпечення судового захисту прав людини і громадянина конституційним судом України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_17870

Нормотворчість Президента України

Міллер А.О., студентка
Науковий керівник:
Єрмоленко Д.О., д.ю.н., професор
Запорізький національний університет

Проблема нормотворчої діяльності Президента України пов'язана не лише з питаннями природи актів, які видаються главою держави, чи переліком і характеристикою суб'єктів, що сприяють йому у забезпеченні цієї діяльності, вона стосується також процедурно-процесуальних аспектів підготовки проектів актів Президента України.

Тобто за допомогою нормотворчості будь-яке усне або письмове рішення глави держави може реалізуватися у відповідному акті (нормі матеріального права).

Існує чимало поглядів стосовно визначення понять «нормотворча діяльність», «нормотворчість» і «нормотворчий процес».

Як відомо, переважну більшість своїх конституційних функцій і повноважень Президент України реалізує здійснюючи нормопроектну та нормотворчу діяльність. Навіть визначені українськими правознавцями установчі, нормотворчі, правозастосовні, контрольні, інтерпретаційні форми, а також форми здійснення зовнішньополітичної діяльності Президента України, не заперечують очевидність їх здійснення, насамперед через відповідну юридичну діяльність. Цю тезу підтверджують і положення Конституції України. Так, ч. 3 ст. 106 Основного Закону встановлює, що Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими для виконання на всій території нашої держави. Стаття 93 Конституції України також закріплює за главою держави право законодавчої ініціативи, що загалом відповідає усталеній практиці держав – учасниць Європейського Союзу (Данія, Естонія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Польща, Угорщина, Фінляндія, Швеція) щодо конституційного унормування відповідних законодавчих преференцій за монархами чи президентами.

При цьому проекти законів України і пропозиції до проектів законів України, підготовлені Президентом України, а також проекти інших правових актів глави держави вносяться разом із супровідною запискою, яка повинна містити обґрунтування необхідності їх розробки й прийняття, а також характеристику цілей, завдань та основних положень майбутніх законів чи правових актів, вказівку на їх місце у системі чинного законодавства, містити результати антикорупційної експертизи, а також положення про очікувані соціально-економічні та інші наслідки їх застосування.

Зазначене покладає високу відповідальність на суб'єктів, уповноважених відповідно до Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, зокрема Указу Президента України «Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України» від 15 листопада 2006 р. № 970, здійснювати нормопроектне забезпечення діяльності Президента України.

Відповідний вид юридичної діяльності має ґрунтуватися насамперед на принципах науковості, що передбачає проведення комплексних правових досліджень проблем теорії та практики нормопроектної діяльності глави держави, юридичної природи результатів такої діяльності, об'єктивованих у правових актах Президента України, правового статусу суб'єктів нормопроектного забезпечення діяльності Президента України та їх системи, а також процедурно-процесуальних і організаційно-правових аспектів нормопроектного забезпечення діяльності глави держави.

Зазначене пояснюється складністю, необхідністю пошуку новітніх методологічних підходів і нестандартних рішень для вирішення як традиційних, так і нових проблем, пов'язаних із нормопроектним забезпеченням діяльності Президента України.

Здійснення належного теоретико-методологічного обґрунтування нормопроектного забезпечення діяльності Президента України та удосконалення чинного законодавства у цій сфері вбачається неможливим без відповіді на питання про сутність і зміст нормотворчої та нормопроектної діяльності глави держави в Україні, виявлення ключових ознак і властивостей цих особливих видів юридичної діяльності. Результати відповідних досліджень матимуть і відому наукову цінність, оскільки монографічних досліджень, присвячених цій проблематиці, на відміну, наприклад, від Російської Федерації, в Україні не проводилося. Тобто проблематика, винесена в заголовок цього дослідження, відрізняється не лише своєю актуальністю, а й науковою новизною.

Реалізація поставленого завдання, у свою чергу, видається неможливою без з'ясування юридичної природи правотворчості та нормопроектної діяльності як самостійних різновидів юридичної діяльності. Адже, як відомо, погляди українських і зарубіжних теоретиків права, на сутність і зміст зазначених юридичних категорій, різняться. Тому, застосовуючи індуктивний методологічний підхід, слушним буде послідовно з'ясувати, насамперед, такий логічний ряд взаємозумовлених юридичних категорій «правотворчість –

нормотворчість – нормотворча діяльність Президента України – нормопроектне забезпечення діяльності Президента України».

Нормотворча діяльність Президента України є похідною від більш широкої категорії «нормотворчість», а остання, у свою чергу, від категорії «правотворчість», під якою в юридичній науці прийнято розуміти напрям діяльності держави, пов'язаний із офіційним закріпленням норм права шляхом формування приписів, їх зміни, доповнення та скасування, процес надання правовим нормам загальнообов'язкового характеру. Іноді теоретики права ототожнюють правотворчість із категорією «правоутворення» і визначають її як державновладну, управлінську діяльність компетентних органів, спрямовану на розробку, видання, скасування та удосконалення нормативно-правових приписів.

На законодавчому рівні в Україні пропонується встановити, що під нормотворчою діяльністю слід розуміти діяльність, пов'язану з плануванням, розробленням, проведенням експертизи, прийняттям (виданням) нормативно-правового акта, внесенням до нього змін, припиненням ним чинності. При цьому поняття нормотворчого процесу визначається як спеціальна організаційно-правова діяльність уповноважених суб'єктів, що полягає в ініціюванні, підготовці, розгляді проектів нормативно-правових актів і прийнятті (виданні) цих актів і набранні ними чинності.

Існує підхід, згідно з яким нормотворчість – це цілеспрямована юридична вольова процедурно-процесуальна діяльність або процес втілення волі та законних інтересів суб'єктів нормотворчості, уповноважених створювати, змінювати чи скасовувати правові акти у межах і порядку, визначених Конституцією та законами України.

Деякі автори характеризують нормотворчий процес як суворо регламентований порядок реалізації нормотворчої ініціативи, розгляду, прийняття, підписання, офіційного опублікування та набуття чинності відповідного правового акта, виділяючи окремо також поняття процесуальної нормотворчості, як форми реалізації матеріальних прав та обов'язків учасників цього процесу.

Інші вчені пропонують розглядати нормотворчий процес як структуровану, поетапну, закономірно-послідовну організаційно-правову діяльність уповноважених суб'єктів, яка полягає в ініціюванні, підготовці, розгляді проектів правових актів, прийнятті та введенні їх у дію.

Таким чином, не має чіткого розмежування між поняттями «нормотворчість» і «нормотворчий процес», не вироблено єдиного підходу до співвідношення цих понять з поняттям «нормотворча діяльність».

Нормотворча діяльність (нормотворчість) складається з двох самостійних процесів: процес прийняття акта (нормотворчий процес), який починається з моменту належного оформлення нормотворчої пропозиції (ініціативи) та завершується набранням актом чинності, та процес реалізації акта, який починається з моменту набрання актом чинності та завершується припиненням його дії (визнання акта таким, що втратив чинність; його скасування; зняття акта з контролю тощо). Тобто поняття «нормотворча діяльність» є тотожним поняттю «нормотворчість» і в широкому розумінні охоплює весь період від задуму прийняти акт до його повної реалізації.

Такий підхід до двоєдиної сутності нормотворчості пов'язаний з тим, що її метою є не лише прийняття акта (набрання ним чинності), але і його реалізація, тобто досягнення результату, на який, власне, і спрямована нормотворча діяльність.

Якщо нормотворчий процес, який є першим, можна назвати періодом народження акта, оскільки у результаті послідовної реалізації певних процедур у правовій матерії починає офіційно діяти новий документ, що створює, змінює або скасовує норми права, то другий (процес реалізації акта) є періодом життя та смерті акта, оскільки він у цей період повинен виконати своє призначення і досягнути поставленої суб'єктом нормотворчості мети.

Процурно-процесуальна діяльність належить до комбінованих видів діяльності та є фактичним способом нормотворчості, як видом юридичної діяльності, що поєднує матеріальне і процесуальне право.

Вивчення української та зарубіжної наукової літератури, яка зачіпає питання процедурно-процесуальної діяльності Президента України, дає підстави для таких її характеристик.

Питання процедурно-процесуальних аспектів нормотворчої діяльності Президента України є малодослідженим. Більшість вчених основну увагу у своїх дослідженнях акцентували на проблемах юридичної (нормотворчої) техніки, співвідношення нормотворчості різних органів влади, а також окремих стадій нормотворчої діяльності Президента України.

У юридичній літературі порядок прийняття актів державними органами позначається різними термінами, зокрема «нормотворчий процес», «нормотворча процедура», «нормотворче провадження» тощо.

Термін «процедура» означає офіційно встановлений чи узвичаєний порядок здійснення, виконання або оформлення яких-небудь дій. Тобто для визначення нормотворчого процесу в науці використовуються, крім поняття «процес», такі узагальнюючі поняття як «процедура» та «провадження».

На нашу думку, нормотворчий процес, як і процес реалізації акта, складається з окремих процедур, що можуть поділятися на етапи. При цьому поняття «процедура» є тотожним поняттю «стадія». Така позиція ґрунтується, насамперед, на положеннях ст. 152 Конституції України, яка оперує саме поняттям процедура розгляду, ухвалення та набрання ними чинності правового акта.

На необхідність дотримання саме процедури прийняття актів Президента України звернув увагу Конституційний Суд України в рішенні у справі про проголошення Президентом України всеукраїнського референдуму за народною ініціативою. У цьому рішенні зазначено, що указ Президента України про проголошення всеукраїнського референдуму може прийматися лише відповідно до процедури, встановленої нормами положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України, затвердженого Указом Президента України. Обов'язковість дотримання всіма суб'єктами зазначеного Порядку при ініціюванні прийняття актів Президента України підтверджується також відповідною практикою адміністративних судів і Верховного Суду України. Крім того, в законодавстві України термін провадження характерний для законодавчого регулювання порядку реалізації та перегляду судових рішень, здійснення господарської діяльності тощо.

Нормотворча діяльність (нормотворчість) Президента України складається з двох самостійних процесів: процес прийняття акта (нормотворчий процес), який починається з моменту належного оформлення нормотворчої пропозиції (ініціативи) та завершується набранням актом чинності, та процес реалізації, який починається з моменту набранням актом чинності та завершується припиненням його дії (визнання акта таким, що втратив чинність; його скасування; зняття акта з контролю тощо). Такий підхід до двоєдиної сутності нормотворчості пов'язаний з тим, що її метою є не лише прийняття акта (набрання ним чинності), але і його реалізація, тобто досягнення результату, на який, власне, і спрямована нормотворча діяльність. Якщо нормотворчий процес, що є першим, можна назвати періодом народження акта, оскільки у результаті послідовної реалізації певних процедур у правовій матерії починає офіційно діяти новий документ, що створює, змінює або скасовує норми права, то другий (процес реалізації) є періодом життя та смерті акта, оскільки він у цей період повинен виконати своє призначення і досягнути поставленої суб'єктом нормотворчості мети.

Нормотворчий процес Президента України – це процедурно-процесуальна діяльність глави держави як суб'єкта нормотворчості, що складається з низки послідовних стадій (процедур), спрямована на прийняття правового акта та врегульована відповідними процесуальними нормами.

Література

1. Скрипнюк О.В., Федоренко В.Л., Барабаш Ю.Г., Берназюк Я.О. Нормотворча діяльність Президента України та її нормопроектне забезпечення: монографія / за ред. О.В. Скрипнюка і В.Л. Федоренка. К.: НАДУ, 2011. 68 с.

2. Перерва Ю.М. Законодавчий процес в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2009. 191 с.
3. Ющик О.І. Теоретичні проблеми законодавчого процесу: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01. К., 2005. С. 348.
4. Про нормативно-правові акти: Проект закону України, внесений народним депутатом України Мірошніченком Ю.Р. (реєстр. № 7409 від 1 грудня 2010 року). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=39123.
5. Ковальський В.С., Козінцев І.П. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. К.: Юрінком Інтер, 2005. 52 с.
6. Ющенко І.М. Закон про Державний бюджет України: теоретико-правовий аспект: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2011. 198 с.
7. Горбатенко В.В. Робоча нормопроектна група: її утворення та діяльність. Збірник тез лекцій з питань нормопроекткування. К.: Мін-во юстиції України; Центр правової реформи і законопроектних робіт, 2005. 145 с.
8. Томкіна О.О. Акти Кабінету Міністрів України: теоретичні засади видання та реалізації: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний транспортний ун-т. К., 2005. 211 с.
9. Скрипнюк О.В., Федоренко В.Л., Барабаш Ю.Г., Берназюк Я.О. Нормотворча діяльність Президента України та її нормопроектне забезпечення: монографія / за ред. О.В. Скрипнюка і В.Л. Федоренка. К.: НАДУ, 2011. 251 с.

Особливості діяльності адвоката в ході досудового слідства під час розслідування умисних вбивств

Міхлевська А.І., студентка

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Способи та тактика діяльності захисника в суді суттєво відрізняється від методів роботи на досудовому слідстві. Методи роботи в суді – є більш публічною діяльністю, коли робота на досудовому слідстві залишається поза сторонніх очей, та під час досудового слідства не ставить адвоката в жорстокі рамки кримінального процесу, тим самим мінімізуючи помилки. Під час реалізації норм Кримінального процесуального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, буде доречним висвітлити ряд питань пов'язаних з реалізацією прав захисника на стадії досудового розслідування під час участі у процесуальних діях.

Питанням щодо участі адвоката в досудовому слідстві під час розслідування умисних вбивств займались вчені: Гловацький І.Ю, Загурський О.Б., Коваленко Є.Г., Діденко О.Є., Король В.В., Славін М.М. та ін.

Доцільно звернути увагу на думку Г.М. Резника, М.М. Славіна, що "підозрюваний також користується правом на захист своїх прав і законних інтересів. Він захищається від підозри, яке йому повинно бути відомо. Разом з тим він захищається від звинувачення, що загрожує йому, яке може перерости в підозру" [3].

Як зазначив М.С. Строгович, "наполегливий, принциповий сміливий захист в кримінальному процесі не перешкоджає, а сприяє боротьбі зі злочинністю, допомагаючи усувати помилки у вирішенні кримінальних справ. Необхідною умовою при цьому є захист тільки законними засобами" [5].

Адвокат застосовує процесуальні права підозрюваного, захист якого він здійснює, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним і не може бути доручена захиснику (наприклад, право давати показання), а саме: має право: знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення підозрюють його клієнта; вимагати перевірки обґрунтованості затримання; збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому

судді докази; брати участь у проведенні процесуальних дій; під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу; застосовувати з додержанням вимог КПК технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь; заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо; заявляти відводи; ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в передбаченому КПК порядку, та вимагати відкриття матеріалів згідно зі ст. 290 КПК; одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення; оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді в порядку, передбаченому КПК; вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра не підтвердилася; в разі необхідності користуватися послугами перекладача (ч. 3 ст. 42 КПК) [1; 2; 6, с. 210].

У відповідності до ч. 1 ст. 223 КПК України слідчими діями є дії, спрямовані на отримання доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [1; 5, ст. 185-196].

Під час досудового розслідування з моменту надання слідчому документів, які підтверджують повноваження адвоката, він наділяється правом брати участь у проведенні оперативно-розшукових дій, та під час проведення ставити питання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу; згідно закону та додержанням норм ч. 4 ст. 46, пп. 9, 10, 11 ст. 42 КПК України застосовувати технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь [1].

Щодо експертизи, то вона під час досудового розслідування проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження, у тому числі й захисника, або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. При цьому, не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права. Значення слідчих (розшукових) дій полягає в тому, що вони є основним засобом для формування доказів, сукупність яких дає можливість органам кримінальної юстиції встановити істину в кожному кримінальному провадженні. Від слідчих (розшукових) дій відрізняють негласні слідчі (розшукові) дії як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК (ч. 1 ст. 246 КПК) [1].

До таких дій відносяться: аудіо-, відеоконтроль особи; арешт, огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця; контроль за вчиненням злочину; виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; використання конфіденційного співробітництва (ст.ст. 260-275 КПК) [1; 6, с. 208].

Відповідно до ч. 5 ст. 46 КПК України, захисник має право брати участь у проведенні допиту та інших процесуальних діях, що проводяться за участю підозрюваного. Слідчий вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої дії осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені чи порушені ч. 3 ст. 223 КПК. Ця вимога закону цілком стосується захисника, який зажди має відігравати важливу роль під час провадження слідчих дій, до яких його залучають, оскільки з одного боку він надає під час проведення таких дій правову допомогу підзахисному, а з іншого – забезпечує додержання вимог закону щодо порядку проведення слідчої дії та підвищує ефективність її результатів, оскільки його активність, кваліфікація юриста і досвід здатні впливати і на поведінку слідчого, який проводить слідчу дію, а конструктивні зауваження, клопотання, пропозиції на методику і тактику проведення слідчої дії, а відтак – і на її результати [1; 4, с. 71-74; 5, с. 185-196].

Отже, захисник відіграє важливу роль в ході розслідування особливо умисних вбивств, під час здійснення оперативно-розшукових дій, дійсно є важливою в захисті прав і свобод людини і громадянина та унеможливує порушення таких прав обвинуваченого вина, якого не доказано, а також виявляється однією гарантією, перш за все перед суспільством, що навіть за умови повного та прискіпливого здійснюваного адвокатом захисту, засудженим врешті решт є особа, яка здійснила злочин.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13 квітня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, 2018. Ст.45. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Про адвокатуру і адвокатську діяльність: Закон України: від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. Ст. 6.
3. Фіолевський Д.П. Адвокатура: підручник. К. Алерта; Прецедент, 2007. 486 с.
4. Чучукало О. вплив змагальності і диспозитивності на криміналістичне забезпечення судового слідства. *Право України*. 2003. №5. С. 71-74.
5. Зеленецький В. Критерії оцінки ефективності діяльності органів кримінального переслідування в Україні. *Вісник академії правових наук України*. 2009. №2 (57). С. 185–196.
6. Маркуш М.А. Принцип змагальності в кримінальному процесі України. К.: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2007. 321 с.

Новели правового регулювання правового статусу товариства з обмеженою відповідальністю у світлі прийняття нового закону

*Мовчан Т.С., студентка
Науковий керівник:
Щипанова О.О., к.ю.н., доцент
Запорізький національний університет*

Найпоширенішою організаційно-правовою формою юридичної особи в Україні є товариство з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ). Насамперед, це зумовлено концепцією обмеженості ризику учасника, простотою створення та придатністю для організації як малого, так і великого бізнесу. Саме тому актуальним в нашій країні є питання щодо чіткого врегулювання правового статусу ТОВ.

Положення Господарського кодексу України [1], Цивільного кодексу України [2] та Закону України “Про господарські товариства” [3] містять багато колізій та прогалин у регулюванні правового статусу ТОВ, що призводять до стагнації малого та середнього бізнесу, руйнування життєздатних підприємств у випадках відносно незначних конфліктів між учасниками, перехоплення контролю та незаконного вилучення активів тощо. Саме тому Закон України “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю” [4] (далі – Закон), прийнятий Верховною Радою України 06.02.2018 р., став логічним кроком на шляху розвитку українського законодавства.

Метою цієї статті є аналіз нововведень регулювання правового статусу товариств з обмеженою відповідальністю на підставі Закону України “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю”.

Науково-теоретичну базу написання статті склали праці таких вчених як М.М. Агарков, О.М. Вінник, С.В. Баранова, С.Ф. Кантур, Р.М. Лещенко та інших науковців.

Прийняття Закону зумовило необхідність внесення змін до чинного законодавства. Закон України "Про господарські товариства" у частині, що стосується товариств з обмеженою відповідальністю, було визнано таким, що втратив чинність. Статті 87, 88, 91, 92 та 207 Господарського кодексу України і ч. 5 ст. 98 та статті 140-151 Цивільного кодексу України також були виключені з національного законодавства.

Першою новелою цивільно-правового регулювання є норма ст. 4 Закону, яка визначає, що максимальна кількість учасників товариства не обмежується. На нашу думку, така новела є недоречною адже корпоративне управління ТОВ побудоване таким чином, що за великої кількості учасників значною мірою втрачається керованість, тобто зняття цензу може призвести до безладу у внутрішній структурі ТОВ. На відмінну від нині чинної норми, ст. 50 Закону України "Про господарські товариства" передбачала максимальну кількість учасників не більше 100 осіб.

Новий Закон зменшив коло обов'язків учасників товариств. Відповідно до ст. 6 Закону, учасники товариства зобов'язані дотримуватися статуту та виконувати рішення загальних зборів, при цьому вони можуть мати обов'язки, встановлені законом і статутом товариства. Стаття 117 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), поряд з вище наведеними обов'язками, встановлює обов'язок виконувати свої зобов'язання перед товариством, у тому числі ті, що пов'язані з майновою участю, а також робити вклади у розмірі, в порядку та засобами, передбаченими установчим документом, та не розголошувати комерційну таємницю і конфіденційну інформацію про діяльність товариства. Таким чином, аналізуючи наведені вище статті, бачимо, що виникла суперечність між цими нормативно-правовими актами, щодо визначення кола обов'язків учасників. Це сталося через те, що не було внесено відповідних змін до ст. 117 Цивільного кодексу України. Також, на нашу думку, обмеження кола обов'язків може призвести до зловживань з боку учасників товариств.

Новелою Закону є також скорочений строк для формування статутного капіталу товариства. Стаття 14 Закону визначає, що кожен учасник товариства повинен повністю внести свій вклад протягом шести місяців з дати державної реєстрації товариства. Раніше, згідно ст. 144 ЦК України та ст. 52 Закону України "Про господарські товариства", цей строк становив один рік. На нашу думку, скорочення строку має позитивно вплинути на розвиток ТОВ, оскільки за більш короткий проміжок часу можна виявити та виключити несумлінних учасників.

Згідно ст. 11 Закону, значно зменшився обсяг обов'язкових відомостей, які мають бути зазначені у статуті товариства. Статут товариства може містити будь-які відомості, що не суперечать закону, а серед обов'язкових зазначені, зокрема, повне та скорочене (за наявності) найменування товариства; органи управління товариством, їх компетенція, порядок прийняття ними рішень; порядок вступу до товариства та виходу з нього. Кулаков В. вказує, що це нововведення дозволить у разі зміни складу учасників товариства не витрачати час на внесення змін до статуту та їх державній реєстрації, але з іншого боку, автор не виключає ризик поширення неконтрольованих змін учасників товариств [5, с.15]. Також відсутність необхідності вказувати у статуті інформацію про розмір статутного капіталу, місцезнаходження ТОВ, перелік учасників та розмір їх часток може призвести до виникнення спорів і як наслідок – припинення діяльності ТОВ.

Позитивною новелою Закону є норма ст. 7, яка передбачає можливість укладання корпоративного договору засновниками ТОВ, тобто договору, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації. На нашу думку, такий механізм може стати позитивним нововведенням, оскільки корпоративний договір покликаний зменшувати ризики виникнення внутрішніх конфліктів при здійсненні управління ТОВ та детально врегульовувати права і обов'язки учасників.

Щодо змін у системі органів управління ТОВ, то новий Закон у ст. 38 надає право учасникам передбачити у статуті можливість створення наглядової ради, яка здійснюватиме контроль за діяльністю виконавчого органу товариства. На нашу думку, можливість створення наглядової ради допоможе вдосконалити систему управління ТОВ.

Крім того, на відміну від раніше чинного законодавства, а саме ст. 60 Закону України "Про господарські товариства", новий Закон не передбачає необхідність при проведенні загальних зборів, отримання кворуму, тобто для того, щоб загальні збори учасників вважалися правомочними, відтепер не є обов'язковою присутність учасників, що володіють у сукупності більш як 50 відсотками голосів. На нашу думку, зазначена новела позитивно

вплине на розвиток ТОВ, оскільки неможливість зібрати кворум часто паралізувала роботу ТОВ та заважала прийняттю рішень, віднесених до виключної компетенції загальних зборів.

Отже, Закон України “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю” в цілому деталізує правовий статус товариств з обмеженою відповідальністю. Також передбачає новели, які можуть, як позитивно, так і негативно вплинути на розвиток ТОВ. На нашу думку, позитивними нововведеннями можуть виявитися: зменшення строку на формування статутного капіталу, можливість укладання корпоративного договору, можливість створення наглядової ради, скасування кворуму для проведення загальних зборів, а серед негативних: зменшення обсягу обов’язків учасників товариств, зняття цензу максимальної кількості учасників ТОВ; а така новела, як зменшення обсягу обов’язкових відомостей, які мають бути зазначені у статуті, є, на наш погляд, досить суперечливою.

Література

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 2491-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18-22. Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2004 р. № 2581-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
3. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682.
4. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 р. № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст. 69.
5. Кулаков. В. Закон про ТОВ: що нового? : [новий закон "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю"]. *Юридичний вісник України*. 2018. 6-12 липня (№27). С. 15.

Міжнародне співробітництво у боротьбі та проєдидії проявам тероризму

Нетеса М.О., слухач магістратури

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На сучасному етапі розвитку суспільства полем обговорення і підписання документів із протидії тероризму служать міжнародні організації. На перше місце виходить така універсальна глобальна структура, як Організація Об’єднаних Націй (далі – ООН). Загрозливі масштаби поширення тероризму та його катастрофічні наслідки викликали відповідну реакцію міжнародного співтовариства. Одержала свій розвиток міжнародна законотворчість в антитерористичній діяльності. Нині сформоване міжнародне право з боротьби з тероризмом носить частково декларативний характер, тобто зараз ще відбувається формування загальних підходів до проблеми тероризму [1, 38].

Вагомий внесок у дослідження теоретичних засад та вивчення окремих аспектів боротьби та протидії тероризму здійснили такі вчені, як Ю. Антонян, В. Антипенко, І. Бліщенко, В. Крутов, Я. Дашкевич, А. Дорошенко, С. Дрьомов, В. Кудрявцев, В. Ліпкан, Є. Ляхов, Л. Мошкова, І. Оніщенко, В. Панов, В. Тимошенко, І. Шкурат та ін. Серед найбільш відомих зарубіжних дослідників феномена тероризму слід назвати Е. Аречага, Б. Дженкінса, К. Добсона, М. Креншо, У. Лакера, Р. Пейна, С. Сігеллера, С. Хоффмана та ін.

В основі загальносвітової співпраці в боротьбі з тероризмом лежить ряд міжнародних конвенцій універсального та регіонального характеру. Так, актами універсального характеру є наступні документи: Конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997 р.); Конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 р.); Конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму (2005 р.); Конвенція про злочини і деякі інші акти, що здійснюються на борту повітряних суден (1963 р.); Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (1970 р.); Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими

проти безпеки цивільної авіації (1971 р.); Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства (1988 р.); Конвенція про боротьбу із захопленням заручників (1979 р.); Конвенція про запобігання і покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів (1973 р.); Декларація про заходи з ліквідації міжнародного тероризму (1994 р.) та ін. Актами ж регіонального характеру є: Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (1977 р.); Вашингтонська конвенція про запобігання та покарання актів тероризму, що приймають форму міжнародно значущих злочинів проти особистості, і пов'язаного з цим вимагання (1971 р.); Дублінська угода по застосуванню Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом (1979 р.) та ін. [2, 35].

Генеральна Асамблея також прийняла низку резолюцій про боротьбу з тероризмом, серед яких важливе значення має Глобальна контртерористична стратегія ООН (2006 р.), прийнята у формі резолюції Генеральної Асамблеї та доданого до неї Плану дій. Стратегія є унікальним глобальним інструментом, який спрямований на активізацію національних, регіональних і міжнародних зусиль у боротьбі з тероризмом. Уперше всі держави-члени досягли домовленості дотримуватися єдиного стратегічного підходу до боротьби з тероризмом, висловивши свою готовність до прийняття індивідуальних і колективних практичних кроків щодо попередження тероризму та боротьби з ним [3, 46].

Слід також зазначити, що крім договірних механізмів співпраці у сфері боротьби та протидії тероризму, міжнародне право передбачає інституційні форми, тобто діяльність спеціальних міжнародних органів. Так, особливе місце серед даних організацій має ООН, у складі якої є низка комітетів, діяльність яких пов'язана з боротьбою проти тероризму. Такими комітетами є:

1) Третій комітет (Комітет із соціальних, гуманітарних і культурних питань), який займається низкою соціальних і гуманітарних проблем та питаннями прав людини, попередженням злочинності і кримінального правосуддя і проблематикою боротьби з тероризмом із погляду попередження злочинності та кримінального правосуддя;

2) Шостий комітет (Юридичний комітет), якому доручено займатися юридичними питаннями. У 1994 р. він прийняв Декларацію про заходи з ліквідації міжнародного тероризму, яка оголосила тероризм «злочинними актами», що не мають виправдання, «де б і ким би вони не здійснювалися»;

3) Спеціальний комітет, заснований резолюцією 51/210 Генеральної Асамблеї 1996 р. для вироблення міжнародної конвенції про боротьбу з бомбовим тероризмом, а згодом – міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, а також міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму в цілях доповнення наявних із цієї проблематики міжнародних інструментів.

Особливу роль відіграє Контртерористичний комітет Ради Безпеки ООН (створений 2001 р.). Нині цей орган є центром координації міждержавного співробітництва у боротьбі з тероризмом. Створення в рамках Ради Безпеки ООН Контртерористичного комітету є підтвердженням того, що міжнародний тероризм на найвищому рівні розглядається як глобальна проблема, яка загрожує безпеці всього людства [1, 40].

Важливим також є те, що на сучасному етапі глави держав різних країн, представники спецслужб і правоохоронних органів стали знаходити точки дотику для об'єднання зусиль у боротьбі та протидії тероризму. Так, у 1975 р. була створена т. зв. група TREVI (тероризм, радикалізм, екстремізм і міжнародне насилля), яка об'єднала міністрів юстиції та внутрішніх справ країн Європейського Союзу (далі – ЄС) з метою посилення боротьби з міжнародною організованою злочинністю, тероризмом, торгівлею наркотиками. Зараз ця група поступилася місцем співробітництву у галузі юстиції і внутрішніх справ (ЮВС) в ЄС так званому Комітету К4. У 1965 р. був створений Бернський клуб, що об'єднує на сьогодні 18 країн. Група Кіловат (Kilowatt Group) з часу свого заснування у 1977 р. об'єднує 15 членів (9 держав-членів ЄС, а також Канаду, Норвегія, Швецію, Швейцарію, США та Ізраїль. Спецкомітет НАТО об'єднує служби безпеки країн-членів Альянсу, до компетенції якого

входить контррозвідка та боротьба з тероризмом, особливо з метою забезпечення безпеки військових контингентів, розміщених за кордоном [4].

До існуючих структур співробітництва можна також віднести створений у рамках ОАД Міжамериканський комітет із боротьби з тероризмом (СІКТЕ); Багатопрофільну групу з міжнародних дій проти тероризму (у рамках Ради Європи); Колективні сили швидкого розгортання (CSIS); Антитерористичний центр (у рамках СНД); «Бишкекську групу» і Регіональну антитерористичну структуру (РАТС); Раду керівників поліцейських організацій – Police Chiefs Task Force (ЕРСТФ); Конференцію міністрів внутрішніх справ країн Західного Середземномор'я, створену для боротьби з ісламським фундаменталізмом та організованою злочинністю; Конференцію Середньої Європи (Middle European Conference – МЕС), що об'єднує керівників служб розвідки і безпеки країн Східної та Центральної Європи [1, 40; 4].

Таким чином, наразі велика кількість міжнародних організацій приділяють увагу вирішенню глобальної проблеми боротьби та протидії тероризму. Однак у їх спільних документах боротьба з тероризмом найчастіше має більш декларативний характер, оскільки не завжди вказуються конкретні кроки як протистояти цій загрозі. Тому, незважаючи на тісне міжнародне співробітництво держав та розгалужену систему органів, діяльність яких спрямована на боротьбу та протидію тероризму, на практиці вони стикаються з серйозними концептуальними і організаційними труднощами. Так, досі не вдалося сформулювати визначення міжнародного тероризму, яке було б політично прийнятним для провідних держав; відсутня єдність думок щодо природи міжнародного тероризму, що має наслідком відсутність ефективного антитерористичного режиму. Проте вже великим досягненням є визнання з боку багатьох держав важливості багатостороннього співробітництва у боротьбі та протидії міжнародному тероризму.

Література

1. Бортнік Н.В. Міжнародне співробітництво та його роль у боротьбі з тероризмом. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 4. С. 38-41.
2. Богданов О. Високотехнологічний тероризм нової епохи. *Проблеми безпеки особистості, суспільства, держави*. 2005. № 4. С. 34-37.
3. Цебенко О. Форми прояву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*: збірник фахових праць. Львів. 2014. Вип. 26. С. 44-51.
4. Европейская стратегия безопасности. URL: <http://www.delrus.cec.eu>.

Спеціальні вимоги щодо визначення імені фізичної особи: доцільність запровадження

Панкратова Д.О., студентка

Науковий керівник:

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Процес створення правової держави, перетворення нашого суспільства на громадянське з пріоритетом прав та інтересів людини поступово призводить до того, що законодавець все більше уваги приділяє духовній стороні життя людини. Статтею 3 Конституції України людина визнана найвищою соціальною цінністю, а її права, свободи та їх гарантії – такими, що визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Ці конституційні положення знайшли своє втілення у цивільному законодавстві, адже Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) містить значний обсяг правових положень, спрямованих на створення цивільно-правових гарантій реалізації та захисту особистих немайнових прав людини. Зокрема, ім'я людини визнано об'єктом цивільних правовідносин – особистим немайновим благом, яке охороняється цивільним законодавством [1, 3].

Право на ім'я в Україні є невід'ємним та невідчужуваним, належить до особистих немайнових прав і потребує встановлення чітких, логічних та виважених критеріїв правового регулювання реєстрації імені дитини, керуючись не лише здоровим глуздом батьків, а й конкретними рекомендаціями держави [2, 95].

У теорії цивільного права проблематика права особи на ім'я досліджувалася багатьма науковцями. Зокрема, вона була предметом дослідження М. Агаркова, Г. Андрощука, Т. Дробішевської, Л. Красицької, Й. Покровського, З. Ромовської, Р. Стефанчука, В. Суховерхого, Т. Фадєєвої, С. Чорнооченко та ін. Проте залишається відкритим питання про критерії вибору власного імені дитини, яке наразі є актуальним і дуже важливим з огляду на прогресуючу глобалізацію та євроінтеграційні процеси в Україні. Метою є дослідження доцільності запровадження спеціальних вимог щодо визначення імені фізичної особи.

Право на ім'я належить до особистих немайнових прав, яке проголошено у ст. 7 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р., ратифікованої Україною 27 лютого 1991 р., а також у ст.ст. 294-296 ЦК України, де закріплено право фізичної особи на ім'я [3].

На думку Р. Молчанова, ім'я – це об'єктивоване зовні благо, яке завдяки своїм корисним властивостям, задовольняє потребу людини; це спосіб позначення людини, засіб формальної індивідуалізації особистості, атрибут. Визначаючи корисні властивості автор констатує, що ім'я дозволяє людині брати участь у соціальних зв'язках і при цьому не бути знеособленою, позбавленою індивідуальності. Воно необхідне як для самого носія (має суб'єктивну цінність, корисність), так і для третіх осіб (має об'єктивну цінність, корисність) [1, 10].

Як наголошує професор З. Ромовська, зміст права людини на ім'я складається насамперед з таких елементів, як:

- право бути названою;
- право називатися іншими так само, як нарекли батьки;
- противитися будь-яким спробам переінакшити надане батьками ім'я;
- право на звернення до відповідних органів із заявою про зміну наданого батьками імені [4, 339].

В Україні відповідно до ст. 144 Сімейного кодексу України (далі – СК України) «батьки зобов'язані невідкладно, але не пізніше одного місяця від дня народження дитини, зареєструвати народження дитини в органі державної реєстрації актів цивільного стану», яке на підставі ч. 1 ст. 146 СК України визначається за згодою батьків дитини. Відповідно до ч. 2 ст. 146 СК України «дитині може бути дано не більше двох імен, якщо інше не впливає із звичаю національної меншини, до якої належать мати і (або) батько» [5]. Згідно положень Закону України «Про національні меншини в Україні» № 2494-ХІІ від 25 червня 1992 р. «до національних меншин належать групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою». За ст. 12 цього ж Закону «кожний громадянин України має право на національні прізвище, ім'я та по батькові» [6].

На даний час в Україні існують лише певні загальні норми, які під час реєстрації імені дитини вимагають максимально можливого врахування його інтересів (ч. 8 ст. 7 СК України), розумності (ч. 9 ст. 7 СК України) та враховують сучасні моральні засади суспільства [5]. Проте у нормах чинного СК України відсутні спеціальні вимоги щодо імені, яке можна надавати дитині. Як вважає Л. Белей, у такій ситуації держава «несвідомо переклала на батьків клопоти за всю відповідальність щодо якісного складу українського реєстру імен». Найбільшим досягненням та водночас найсерйознішою загрозою для збереження національної самобутності є популяризація іншомовних імен чи їх варіантів, чому, на думку Л. Белей, сприяє декілька чинників: по-перше, сприйняття імені як «модного аксесуару» завдяки його незвичній екстравагантності чи уявній соціальній респектабельності та, по-друге, запозичення іншомовних імен чи їх варіантів, що не проходять жодної експертизи та цензури [7, 50].

Що стосується досвіду зарубіжних країн у цьому питанні, то, наприклад, в Аргентині чітко передбачено підстави відмови у реєстрації імені новонародженої дитини, якщо імена екстравагантні, смішні, всупереч звичаям, відображають політичні чи ідеологічні течії або якщо

вони можуть викликати непорозуміння щодо статі дитини тощо. В Австралії, Аргентині, Данії, Ісландії, Іспанії, Німеччині, Новій Зеландії, Португалії, Угорщині існує список імен, на законодавчому рівні зареєстрований та щорічно оновлюваний, з яким консультуються відповідні державні органи під час реєстрації народження дитини. Зокрема, в Австралії не може бути зареєстрованим ім'я дитини, яке: є непристойним або образливим, не є популярним чи не вживається, оскільки занадто довге (складним для написання), написане не англійськими буквами або містить символи без фонетичної значущості (вигук або знак питання), суперечить суспільним інтересам (є схожим на назву юридичної особи чи торгової марки), містить офіційний титул або звання, визнане в Австралії (король, дама, батько, сер або адмірал). Також в Італії не можуть бути зареєстровані дивні та ганебні імена. Зокрема, у 2007 р. суд заборонив зареєструвати хлопчика з іменем П'ятниця, на зразок персонажа твору Даніеля Дефо «Робінзон Крузо», мотивуючи своє рішення тим, що таке ім'я буде перешкодою для його «спокійних міжособистісних стосунків» і перетворить хлопчика на «посміховисько» для його однолітків. У Швеції не можуть бути зареєстровані імена, якщо вони можуть виражати образу або викликати дискомфорт для дитини, або імена, які з певних очевидних причин не підходять в якості першого імені. У США вибір імені дитини залежить цілком і повністю від батьків. Однак все ж таки існує декілька обмежень, встановлення яких беззаперечно залежить від влади окремого штату. У реєстрації імені може бути відмовлено, оскільки у деяких штатах існує обмеження на кількість букв в імені (Айова, Массачусетс); в інших – на використання цифр, ідеограм та піктограм як імен (Нью-Джерсі); в частині штатів заборонено вживати непристойні імена (Небраска, Нью-Джерсі) або діакритичні (надрядкові чи підрядкові) знаки при буквах в іншомовних іменах, які вказують на правильну вимову імені (Каліфорнія, Канзас, Массачусетс, Нью-Гемпшир); а в решті штатів взагалі немає окремого закону про це (Кентуккі) чи законодавчих обмежень (Меріленд, Монтана) [2, 96-97].

У Новій Зеландії за підсумками аналізу запитів на реєстрацію імен новозеландських новонароджених складений список імен, які заборонено давати дітям. Всього до переліку потрапило 102 імені. Серед них Месія, Люцифер, Адольф Гітлер, Містер, Суддя, Справедливість і багато інших. Малайзія ввела перелік заборонених імен як для новонароджених, так і для дорослих громадян при зміні імені. До таких належать 007, Гітлер, Божевільний, Пахуча голова, Смердючий пес тощо. У Німеччині є звід правил і постанов про те, як можна назвати дитину, а спірні випадки обговорюються на спеціальному засіданні суду [8].

Як очевидний варіант удосконалення чинного законодавства, що регулює питання визначення імені дитини, до Верховної Ради України народними депутатами України був внесений проект Закону № 9092 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права на визначення імені особи». Згідно із запропонованими змінами до ч. 2 ст. 146 СК України, «дитині може бути дано не більше двох імен, якщо інше не впливає із звичаю національної меншини, до якої належать мати і (або) батько. Ім'я дитини повинно відповідати її статі. Дитині не може бути дано:

- ім'я, що складається з назв неживих предметів, вигаданих персонажів, географічних назв, титулів, хвороб, аббревіатур;
- ім'я, що містить одночасно букви, символи та (або) цифри;
- ім'я, що містить нецензурну лексику або ображає суспільну мораль».

Також пропонується доповнити ч. 6 ст. 295 ЦК України абзацом шостим наступного змісту «нове прізвище та (або) власне ім'я заявника складається з назв неживих предметів, вигаданих персонажів, географічних назв, титулів, хвороб, аббревіатур; містить одночасно букви, символи та (або) цифри, нецензурну лексику або ображає суспільну мораль»

З тлумачення зазначених нормативних положень вбачається, що присвоюючи ім'я дитині, батьки мають право використовувати ім'я передбачене чи не передбачене довідником власних імен, керуючись лише здоровим глуздом. Рішення приймається виключно батьками дитини та ніяким чином не обмежується з боку Держави [8].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що у зв'язку з розвитком інформаційного суспільства, глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, потребує

удосконалення нормативно-правове регулювання права на ім'я як особистого немайнового права особи. Важливим у цьому питанні є запозичення зарубіжного досвіду задля удосконалення чинного законодавства, що регулює питання визначення імені дитини. Можливим вбачається розроблення «каталогу імен», яким би чітко визначалися як загальні, так і чіткі вимоги щодо вибору імен та підстав їх подальшої державної реєстрації в Україні.

Література

1. Молчанов Р.Ю. Здійснення та цивільно-правовий захист особистого немайнового права на ім'я : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2009. 19 с.
2. Софійська І.Д. Право на ім'я в Україні : конституційно-правове регулювання. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2014. № 1. С. 95–99.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 02.08.2018. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Ромовська З.В. Українське сімейне право : Академічний курс. Київ : Правова єдність, 2009. – 470 с.
5. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. Дата оновлення: 28.08.2018. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
6. Белей Л. Ім'я дитини в українській родині. Харків : Фоліо, 2011. 195 с.
7. Про національні меншини в Україні : Закон України від 25.06.1992 р. № 2494-XII. Дата оновлення: 12.12.2012. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права на визначення імені особи : пояснювальна записка до проекту Закону України від 18.09.2018 р. № 9092. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64612
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права на визначення імені особи : проект Закону України від 18.09.2018 р. № 9092. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64612

Пріоритети екологічного права громадян у загальній системі прав людини

Пасечник В.М., студентка

Науковий керівник:

Аганіна А.О., к.ю.н., асистент

Запорізький національний університет

Проблема взаємодії суспільства й природи має глобальний планетарний характер. Зберегти природу в стані, придатному для життя людини, можна тільки загальними зусиллями населення всієї Землі. Тому кожна країна зобов'язана берегти природу та нести моральну відповідальність перед усім світом за її незалежну охорону.

Екологічне право націлене на створення найбільш сприятливих умов для життя, праці та відпочинку громадян. Велике і гуманне покликання екологічного права стимулює до його сумлінного вивчення, ґрунтовного опанування необхідними екологічними знаннями [1, 3-4].

Питання прав людини та їх захисту порушувались ще в конституції Пилипа Орлика 1710 р. Там зазначалося, подібно до того, як Ясновельможному Гетьману з обов'язку його уряду належить керувати й наглядати за порядком щодо всього Війська Запорозького, так само він повинен пильно дбати про те, щоб на рядовий і простий народ не покладали надмірних тягарів, утисків і надмірних вимог, бо підштовхнуті ними, залишивши свої домівки, відходять, як правило, до чужих країв шукати життя кращого, спокійного і легшого [2, 38].

Екологічні права громадян належать до конституційних прав людини [3]. Кожен має право на безпечне життя і здоров'я довілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена.

Екологічні права громадян – забезпечені можливістю особи реалізувати у передбачених законодавством формах надані повноваження в галузі екології. Вони належать кожній особі, тобто персоніфіковані. Види екологічних прав передбачаються системою екологічного законодавства, форми реалізації екологічних прав громадян передбачаються і забезпечуються системою соціально-правових гарантій, порушені екологічні права громадян підлягають поновленню, а їх захист здійснюється в судовому та іншому порядку.

Екологічні права громадян, що реалізуються на галузевому рівні, це права громадян на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище;

Формами участі громадян у проведенні громадської екологічної експертизи бувають: виступи у засобах масової інформації; подання письмових зауважень, пропозицій, рекомендацій; робота у складі експертних груп, комісій; участь у відкритих засіданнях; участь у публічних слуханнях. Порядок участі громадян у проведенні екологічної експертизи визначено чинним законодавством, право на участь у розробці і здійсненні заходів щодо охорони довкілля раціонального і комплексного використання природних ресурсів. Формами права участі громадян у розробці та здійсненні екологічних заходів можуть бути: проведення референдумів; розробка екологічних програм; екологічне виховання; розробка планів екологічної діяльності підприємств, установ, організацій; ліквідація наслідків екологічних аварій, катастроф тощо, право на здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів.

Ознаки права загального використання природних ресурсів такі, як загальнодоступність, безплатність, відсутність необхідності закріплення природних ресурсів за конкретними особами, відсутність спеціальних дозволів.

Ознаками права спеціального використання природних ресурсів є наявність спеціальної правоздатності, платність і безплатність, обов'язковість одержання спеціальних дозволів, реєстрація дозволів [5, 6, 7].

Гарантіями реалізації права громадян на здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів є норми Земельного кодексу, Водного кодексу, Лісового кодексу тощо [5, 6, 7].

Можна сказати, що природне середовище – це місце життєдіяльності людини, джерело її існування. У своїй діяльності людина використовує природні багатства – від кисню і води до надр землі та лікарських рослин. При цьому вона неминуче впливає на природу, але цей вплив не повинен порушувати її законів. Науково не обґрунтоване втручання в життя природи призводить до катастрофічних наслідків.

Отже, людина, в процесі своєї діяльності нарікає себе на екологічну небезпеку.

Право людини на безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище охороняється державою, але права породжують обов'язки. Тобто, якщо людина не буде дотримуватися вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів, вона заподіює шкоду не тільки собі, своєму поколінню, а й майбутньому.

Література

1. Дмитренко І.А. Екологічне право України: підручник. 2-е вид., переробл. та допов. К.: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
2. Основи конституційного права України / за ред. акад. АПрН України, проф. Копечикова В.В. К.: Юрінком. 1997. 208 с.
3. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. (остання редакція від 30.09.2016.).
4. Баб'як О.С., Біленчук П.Д., Чирва Ю.О. Екологічне право України: навчальний посібник. К.: Атіка, 2001. 216 с.
5. Земельний кодекс України : Закон України від 04.11.2018 р. № 2768 – III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

6. Водний кодекс України : Закон України від 18.12.2017 р. № 213/95-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-ВР>.
7. Лісовий кодекс України : Закон України від 18.12.2017 р. № 3852 – XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.

Transparency International як суб'єкт запобігання та протидії корупції в Україні

Переполюккіна Н.В., слухач магістратури

Науковий керівник:

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, Заслужений юрист України

Запорізький національний університет

Головним пріоритетом на шляху до економічно розвиненої, демократичної, правової країни є боротьба з корупцією. Значною подією у сфері запобігання та протидії корупції є підписання міжнародною спільнотою 9 грудня 2003 року в м. Меріда (Мексика) Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Як зазначено у преамбулі Конвенції, корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільства й економіки всіх країн, що зумовлює винятково важливе значення міжнародного співробітництва в галузі запобігання корупції та контролю за нею.

Беручи до уваги, що запобігати корупції та викорінювати її – це обов'язок усіх держав і що для забезпечення ефективності своїх зусиль у цій галузі вони повинні співпрацювати одна з одною за підтримки й участі окремих осіб і груп, які не належать до державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад. Однією з таких організацій є Transparency International [1].

Transparency International – антикорупційна організація, заснована 1993 року в Берліні колишнім директором Світового банку Пітером Айгеном. Зараз головою правління ТІ є Делія Феррейра. Transparency International присутня більш ніж у 100 країнах світу. Організація найбільш відома Індексом сприйняття корупції та Глобальним корупційним барометром. За даними Звіту Global Go To Think Index Tank за 2017 рік, Transparency International була на 51-му місці зі 173 в рейтингу світових аналітичних центрів (think tanks). І на першому місці серед 65 світових аналітичних установ, що займаються темою Відкритого та належного урядування.

Українське відділення Transparency International почало діяльність в місті Кропивницький в 1999 році. 1 червня 2012 року локальна неурядова організація Творче об'єднання “ТОРО” офіційно перейменувалася в громадську організацію Transparency International Україна. У жовтні 2014 році ТІ Україна отримала повну офіційну акредитацію як національне представництво Transparency International. Це відбулося на щорічному зібранні членів глобального антикорупційного руху [2].

За напрямками діяльності організація концентрує свої зусилля на проведенні антикорупційної реформи в Україні. Практична діяльність спрямована на розбудову антикорупційної інфраструктури країни (слідчі органи, антикорупційний суд і т.д.), підвищення рівня прозорості державних процесів, максимальну доступність відкритих даних, мінімізацію людського фактору у відносинах громадянина та держави (через створення електронних інформаційних систем), підтримку викривачів корупції та проведення просвітницьких і мобілізаційних антикорупційних інформаційних кампаній [3].

Як зазначено в річному звіті Transparency International Україна за 2017 рік, місією організації є зниження рівня корупції в Україні шляхом сприяння прозорості, підзвітності та доброчесності публічної влади і громадянського суспільства [4].

Погоджуючись з думкою Голови Правління Делії Феррейра Рубіо, антикорупційні громадські організації виступають каталізатором позитивних змін. Згідно з передовим інструментом вимірювання корупції від Transparency International – Індексом сприйняття корупції (CPI) 2017 року, Україна залишається серед країн із низькими показниками з

результатом 30 балів зі 100. Що цікаво, дослідження показують, що країни, які захищають свободу журналістів та відкрито ведуть діалог із громадянським суспільством, зазвичай мають нижчий рівень корупції відповідно до CPI. Українській владі неодмінно варто замислитися про цей зв'язок між свободою дій громадянського суспільства та рівнем корупції та вжити заходів, щоб покращити цю свободу як для громадянського суспільства, так і для засобів масової інформації [4].

Незначного підвищення позиції України у рейтингу, за словами експертів організації, вдалося досягнути за рахунок того, що у 2017-му українські антикорупційні органи (САП та НАБУ) направили до суду перші справи щодо підозр у корупції високопоставлених чиновників. Також серед причин, які сприяли незначному покращенню позиції України у рейтингу, називають реформу ринку газу, роботу реєстру електронних декларацій, перший рік реформи державних закупівель і використання системи ProZorro. Крім того, експерти відзначили зниження рівня корупції в поліції та зменшення кількості випадків, коли бізнес змушений давати хабарі.

Водночас, повільне зростання індексу України у Transparency International, зокрема, пояснюють браком політичної волі керівництва країни до боротьби з корупцією і низьким рівнем довіри до українських судів та прокуратури. Поліпшити результат України, на думку експертів, може запуск Антикорупційного суду і продовження судової реформи, а також перезапуск Нацагентства із запобігання корупції та позбавлення правоохоронців права втручатися в економічну діяльність [5].

У боротьбі з корупцією дуже велику роль відіграє громадянське суспільство, адже влада обирається громадянами, і вона повинна відповідати запитам людей, допомагати їм зрозуміти суспільну небезпеку корупції, зазначає у своєму інтерв'ю засновник Transparency International Петер Айген. Думку, що в деяких випадках корупція тільки допомагає бізнесу: прискорює процеси, або дозволяє обходити неактуальні регуляторні процеси він не розділяє. Корупція – це вірус, який вражає державу і суспільство, і як наслідок він не може бути корисним. Найкращий вихід з ситуації – нульова толерантність до корупції усіх учасників процесу: влади, громадськості, бізнесу, ЗМІ [6].

Україна має можливість показати світові, що вона може подолати корупцію, однак їй потрібна послідовна політична воля та сміливі дії. Україна зараз є одним із ключових майданчиків боротьби проти корупції не лише в Європі, а й у всьому світі. Якщо антикорупційна діяльність в Україні зазнає поразки, це поставить під питання здатність всього світового громадянського суспільства змінювати загальноприйняті зловживання у країнах із перехідною економікою [4].

Література

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003р. № 995_c16. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 09.11.2018).
2. Офіційний сайт Transparency International Україна. URL: <https://ti-ukraine.org/about/> (дата звернення: 09.11.2018).
3. Transparency International. *Bikinedia*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 10.11.2018).
4. Офіційний сайт Transparency International Україна. Річний звіт Transparency International Україна 2017. URL: <https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2018/08/Richnyi-zvit-TI-Ukraine-2017.pdf>
5. Войтович О. Рейтинг ТІ: Україна – найкорумпованіша країна в Європі після Росії. URL: <https://www.dw.com/uk/>
6. Зайцев І. Петер Айген: Преодоление коррупции требует единства первых лиц. URL: <https://biz.liga.net/keysy/all/interview/peter-aygen-nelzya-dopuskat-oligarkhizatsii-strany>

Криміналістична характеристика ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) та типові слідчі ситуації

Поліщук О.С., слухач магістратури

Науковий керівник:

Узунова О.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Податкова система є одним із найважливіших елементів економіки України. Як відомо, не всі суб'єкти господарювання сплачують податки і збори своєчасно і в повному обсязі. Ухилення від сплати податків у наші дні вже практично стало нормою діяльності великої кількості суб'єктів господарювання. Вирішення цієї проблеми є дуже важливим з огляду на протидію фінансовим злочинам і необхідність мобілізації в достатніх обсягах коштів до державного бюджету України. Ухилення від сплати податків вбачається особливо актуальним, ураховуючи розміри тіньового сектору економіки України і проблеми, які викликаються таким явищем. Протидія такому соціально небезпечному явищу як ухилення від сплати податків на сьогоднішній день набула і для України, і для світової спільноти як небезпеки, загрози, так і актуальності щодо необхідності його наукового криміналістичного аналізу [1, 122].

Слід зауважити, що в юридичній науці до теперішнього часу немає єдності поглядів щодо поняття, змісту і значення криміналістичної характеристики злочину цієї категорії. Значну увагу цій проблемі надавали такі науковці, як Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, І.Ф. Герасимов, О.С. Задорожній, О.Н. Колісніченко, В.О. Коновалова, Ю.Г. Корухов, А.М. Кустов, В.В. Лисенко, В.О. Образцова, М.В. Салтевський, А.А. Сергєєв, В.Г. Таневич та ін.

Криміналістична характеристика ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) має важливе значення для правильного планування розслідування даного злочину. Одним із найважливіших елементів характеристики є способи вчинення злочину. До найбільш поширених О.О. Мельник відносить: неподання документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, зборів, інших обов'язкових платежів; приховування та заниження об'єкта оподаткування. Так, приховування об'єкта оподаткування, який визначається залежно від виду обов'язкового платежу, що стягується з юридичних та (або) фізичних осіб, характеризується тим, що прибуток або інший об'єкт оподаткування у платника податків і зборів фактично існує, проте він не декларується, не згадується у документах, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків або інших обов'язкових платежів, які подаються до податкових чи інших контролюючих органів, а тому ніякі податки на такі об'єкти не нараховуються і не сплачуються. Іншим способом є заниження об'єкта оподаткування, що означає часткове ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів. Заниження прибутку як об'єкта оподаткування може досягатись за рахунок незаконного завищення валових витрат, у т.ч. шляхом укладання псевдоугод з фіктивними підприємствами [1, 123].

Зазвичай за вчинення такого виду злочинів залишаються матеріальні сліди у вигляді документів, печаток, штампів, транспортних засобів, певної продукції, товару. У криміналістиці сліди вчинення злочину, пов'язаного з ухиленням від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), поділяють на два види – очевидні та неочевидні. До очевидних слідів належить: 1) повна невідповідність реальної господарської діяльності її документальним відображенням; 2) невідповідність записів у первинних та облікових документах; 3) невідповідність записів у звітних документах; 4) наявність матеріальних підроблень у документах, дотичних до розрахунку розміру прибутку і суми податку. До неочевидних слідів відносять: 1) недотримання правил ведення обліку і звітності; 2) порушення правил ведення касових операцій, документообігу, списання товарно-матеріальних цінностей; 3) порушення технологічної експертизи [7, 392].

Що стосується особи злочинця, як слушно зазначає А.М. Кустов, важливою є вказівка на обов'язкову сукупність знань у винного, виходячи зі сфери його діяльності, включаючи

злочинну сферу [2, 17]. Найбільш загальними ознаками, які характеризують особу, що вчиняє ухилення від сплати податків, є: 1) високий рівень освіти, соціального статусу, матеріального достатку; 2) наявність розгалужених зв'язків у різних сферах суспільного життя та підприємницької діяльності (органи влади та управління тощо) та злочинному світі; 3) стійка життєва позиція щодо отримання доходу з використанням протизаконних методів; 4) розподіл ролевих функцій; 5) чіткі знання особливостей підприємницької діяльності, які можуть бути використані у механізмі вчинення злочинних діянь (технологічні процеси, списання сировини, заниження обсягів виготовлення продукції); 6) знання особливостей діяльності слідчих та оперативних підрозділів [3, 70; 4, 752].

У результаті узагальнення судової практики, В. Олійниченком було встановлено, що здебільшого ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) вчиняється службовими особами підприємств, установ, організацій, а саме: директором (його заступником) – у 61,4% випадків; головним бухгалтером (заступником) – у 22,2% випадків; головою правління – у 2,9% випадків; начальником відділу (управління) – в 1% випадків. При цьому в 57,5% випадків суб'єкт злочину, передбаченого ст. 212 КК України, має повну вищу освіту, в 3,4% випадків – професійнотехнічну (середньо-спеціалізовану), в 0,9% випадків – базову вищу освіту, при цьому в 34,8% не вдалося встановити відомості щодо освіти винної особи, проте виходячи з наявної інформації, В. Олійниченко дійшов висновку, що злочин, передбачений ст. 212 КК України, належить до високоінтелектуальних [5, 198].

У кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) найбільш суттєвими обставинами, що обумовлюють спрямованість розслідування цих злочинів, є: зміст і обсяг початкових даних про злочин (об'єктивні умови та обстановка, в якій відбулась розслідувана подія); спосіб злочинної діяльності (спосіб готування, вчинення, приховання злочину); загальна характеристика типових слідів злочину. На думку В.О. Шершньової, основними елементами початкової слідчої ситуації є: 1) першочергова інформація, отримана в ході перевірки заяв, повідомлень і відразу після порушення кримінальної справи, про подію, що містить ознаки злочину, і про осіб, причетних до цієї події; 2) об'єктивні умови, що характеризують отримання цієї інформації (місце, час, кліматичні умови, використання науково-технічних засобів тощо); 3) сили та засоби, що має в своєму розпорядженні слідчий для подальшої роботи щодо використання початкової інформації в цих умовах; 4) позиція підозрюваного, потерпілого, свідків, а також результати їх протидії встановленню істини на початковому етапі розслідування та потенційна можливість протидії; 5) інші фактори, що перешкоджають чи сприяють успішному вирішенню криміналістичних завдань (втрата речових доказів, виявлених під час огляду, явка з повинною тощо) [6, 142].

Також, В.О. Шершньова, характеризуючи слідчі ситуації, зазначає, що для початку розслідування характерні такі слідчі ситуації. Так, першою ситуацією є те, що початкові дані про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) отримані оперативним шляхом у результаті проведених заходів. Джерелами можуть бути: повідомлення негласних співробітників; оперативне спостереження за процесами виробництва, перевезення та збуту сировини, напівфабрикатів, готової продукції; негласний огляд приміщень, транспортних засобів і бухгалтерської документації; повідомлення обізнаних осіб; консультації з фахівцями за наслідками оперативно-розшукових заходів і бесід; отримання зразків для порівняльного дослідження; попередній аналіз документів, продукції, сировини; використання відомостей з криміналістичних і спеціалізованих банків даних. Друга ситуація – початкові відомості про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) отримані з відкритих офіційних джерел (засобів масової інформації, висновків аудиторських служб тощо). Тоді типовими перевірочними діями будуть: інвентаризації та ревізії фінансово-господарської діяльності організації; аудиторські перевірки; огляди приміщень і документів; контрольні закупівлі для отримання зразків сировини, напівфабрикатів, готової продукції; допити посадових і матеріально-відповідальних осіб, які володіють інформацією про злочин [6, 143-144].

Р.І. Благута визначає обставини, що необхідно з'ясувати, в ході розслідування ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): чи мав місце факт ухилення від сплати податків; характеристика суб'єкта підприємницької діяльності (найменування, місцезнаходження, вид діяльності, структура, відомості про майно, наявність розрахункових рахунків у банках тощо); дотримання правил реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності, відповідність його діяльності статуту; місце, час, мета, спосіб і механізм учинення злочину; період, упродовж якого мали місце ухилення від сплати податків; загальний розмір заподіяних державі збитків; найменування і зміст нормативних актів, положення яких було порушено за вчинення злочину; особу, яка вчинила злочин, її службові та функціональні обов'язки; наявність причинного зв'язку між діянням і злочинними наслідками; обставини, що сприяли вчиненню злочину [7, 396].

Досліджуючи формування плану розслідування ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), В.В. Лисенко визначає необхідність досить жорсткої послідовності провадження слідчих (розшукових), оперативно-розшукових й інших дій. Як правило, результати попередньої процедури служать початковою базою для подальшої, тому реалізація такого плану не вимагає багато виконавців одночасно. Однак у такій ситуації успіх розслідування залежить від професіоналізму слідчого, вираженого в правильній послідовності проведення слідчих (розшукових) дій. Слід зазначити, що в ході реалізації вказаної програми дій допит підозрюваного чи обвинуваченого не є невідкладною й першочерговою слідчою дією. В.В. Лисенко зазначає, що навіть якщо ситуація є сприятливою, в першу чергу необхідно запланувати вивчення бухгалтерських документів, консультації зі спеціалістами, а потім допит тих свідків, правдивість показань яких не викликає сумнівів. При цьому доцільно використовувати звуко- та відеозапис. Після цього можна проводити допит підозрюваного. Під час проведення допиту підозрюваного в даній категорії справ важливу роль може відіграти демонстрація аудіовізуальних показань свідків [3, 81].

Таким чином, специфіка слідчих версій, які висувуються в справах про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), полягає у тому, що факт несплати податків часто очевидний від початку розслідування. Тому версії, як правило, стосуються кола осіб, причетних до цього злочину, характеру їх вольового відношення до приховання доходів. Разом із тим, план розслідування на початковому етапі повинен бути зорієнтований і на перевірку достовірності, уточнення фактичних даних, що стали підставами для відкриття кримінального провадження, перевірку вищезазначених версій, а також на збирання нових фактичних даних і запобігання можливим спробам зацікавлених осіб приховати сліди злочину.

Література

1. Мельник О.О. Основні способи ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2 (33). С. 122-125.
2. Кустов А.М. Механизм преступления и противодействие его расследованию: учеб. пособие. Ставрополь: Изд-во Ставроп. ун-та, 1997. 132 с.
3. Лисенко В.В., Задорожній О.С., Дзісяк О.П. Ухилення від сплати податків: виявлення і розслідування: монографія. Київ: Істина, 2008. 216 с.
4. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика: учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма, 2008. 944 с.
5. Олійниченко В. Кримінально-правова характеристика ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 193-200.
6. Шершньова В.О. Типові слідчі ситуації і програма дій слідчого на початковому етапі розслідування податкових злочинів. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2009. № 21. С. 141-148.
7. Благута Р.І., Бараняк В.М. Криміналістика: навч. посібник. Київ: Атіка, 2012. 496 с.

Муніципальна служба у країнах Євросоюзу: проблеми організації та функціонування

Родзін А.В., слухач магістратури

Науковий керівник:

Сквірський І.О., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Стратегічною метою української держави є вирішення двох взаємопов'язаних завдань, з одного боку – розбудова ефективної моделі публічної влади на загальнодержавному, регіональному та муніципальному рівні та, з іншого, – інтеграція у європейський публічний, соціально-економічний та цивілізаційний простір. Невипадково, що одним з критеріїв вступу до Європейського Союзу визначено створення ефективних та стійких демократичних інститутів, у тому числі на локальному рівні.

Одним із ключових соціально-управлінських, конституційних та муніципально-правових інститутів повноцінної та дієздатної системи місцевого самоврядування є муніципальна служба. Відсутність усталених традицій місцевого самоврядування в Україні, консервативність національної моделі організації публічної служби, актуалізує відповідну тематику, обумовлює колосальний дослідницький інтерес до проблем сутності та правового змісту відомих світовій муніципальній практиці моделей, типів, систем служби в органах місцевого самоврядування.

Вітчизняними та зарубіжними дослідниками розглянуті положення, які свідчать про різноманітність національних систем служби в органах місцевого самоврядування і наявність у них спільних основоположних муніципально-правових інститутів. Теоретичні засади даної проблематики викладені у працях таких вітчизняних вчених, як Т.О. Астапова, М.О. Баймуратов, О.В. Батанов, І.П. Бутко, В.А. Григор'єв, Р.К. Давидов, В.М. Кампо, Х.М. Кохалик, В.В. Кравченко, О.Д. Лазор, П.М. Любченко та ін.

У різних країнах застосовуються різні системи управління на місцевому рівні, на вибір яких впливають такі фактори, як: державний режим, форма державного устрою, неоднаковий підхід до розуміння сутності та природи державної влади, розмежування адміністративно-територіальних одиниць на «природні» і «штучні», національні та історичні особливості і традиції тощо.

Вважається, що моделі управління на місцях, властиві зарубіжних країнам, склалися як результат розвитку держав під впливом процесів демократизації, урбанізації та у відповідь на виклики суспільства.

Також до сучасних проблем розвитку систем місцевого самоврядування відносять вплив глобальних змін на вирішення місцевих справ, запровадження інтегрованого управління, забезпечення позитивних змін в соціально-економічному розвитку та розширення економічної самостійності територій, підвищення мобільності робочої сили тощо.

Аналіз світового досвіду доводить, що в період становлення служби в органах місцевого самоврядування до числа пріоритетних факторів належать ті фактори, які, з одного боку, багато в чому визначають внутрішні механізми розвитку цього виду публічної служби, динаміку змін у ній, а з другого – принципові контури її моделі. Такими факторами є: загальний стан муніципалізму в країні; взаємодія служби в органах місцевого самоврядування з державною службою та інститутами громадянського суспільства; співвідношення державної муніципальної політики та служби в органах місцевого самоврядування; муніципальна культура суспільства, ціннісні орієнтації, управлінська, правова культура.

Правовий статус муніципальних службовців (умови праці та її оплати) виробляються в актах Національної об'єднаної ради, до складу якої входять представники органів місцевого управління та чиновники. Муніципалітети вправі, але не зобов'язані приймати до виконання рекомендації цих органів. Таким чином, саме на рівні місцевих органів

відбувається утворення правових норм, які регламентують класифікацію місцевих службовців, схеми посадових окладів, правила відбору кандидатур службовців [1].

Класичним зразком децентралізованої форми організації служби в органах місцевого самоврядування в рамках континентальної системи місцевого самоврядування є Італія. Базовими принципами для італійського законодавця з моменту ратифікації Європейської Хартії місцевого самоврядування стали принципи місцевої автономії та широкої децентралізації в межах єдиної, унітарної та неподільної Республіки. Сучасні дослідження вказують, що сутність явища «італійської автономії» доцільно розглядати через розкриття змісту її різновидів: нормативно-правової – можливість встановлювати власний нормативно-правовий порядок у межах наданої компетенції і закріплювати їх у законах, статутах, регламентах; політико-адміністративної – свобода вибору політико-адміністративного курсу на підставі інтересів місцевих спільнот чи їх більшості (право на вибір, самостійне визначення способів адміністративної діяльності, оцінювання необхідності та своєчасності прийняття управлінських рішень), тобто принципів, які мають безпосереднє значення з позиції організації та функціонування служби в органах місцевого самоврядування.

Зокрема, аналізуючи особливості статусу посадових осіб та органів місцевого самоврядування в Італії, І. П. Шелепницька доводить, що головна посадова особа місцевого самоврядування (сіндако) на рівні комуни – поєднує функції різних видів влади: голови комунальної адміністрації (представляє місцеву одиницю; скликає, очолює виконавчий орган – джунту) та урядового чиновника (периферійний орган державної адміністрації та представник держави на місцевому рівні). У реформаторський період його функції розширено правом: призначати / звільняти асесорів (членів джунти), генерального директора (менеджера) комуни, інших управлінців; обирати секретаря комуни з Національного реєстру.

Сіндако обирається мешканцями комуни на 5 років шляхом проведення прямих виборів за пропорційною системою з корекцією на базі формули Ондта (Hondt, d'Hondt) у два тури. Аналогічно обираються населенням інші голови адміністративно-територіальних одиниць (сіндако міста-метрополії, президенти провінції та області), але функції їх дещо різняться, оскільки на цих рівнях функціонує префект, який здійснює державний контроль.

В італійському законодавстві служба в органах місцевого самоврядування належить до публічної. Службові відносини характеризуються як: добровільні; з використанням персонального підходу; юридично двосторонні. Поряд з юридичними вимогами до службовців в Італії введено стандарт публічної етики. Вагоме місце у процесі проходження служби в органах влади займає фахова підготовка службовців, значна частина яких має вищу освіту (майже 54% апарату – юристи і публічні адміністратори). Питання контролю за кадровим забезпеченням для публічних адміністрацій покладаються на Національну Агенцію управління, основною функцією якої є утворення національного реєстру секретарів комун, провінцій та областей [2].

У свою чергу, у Франції, досвід якої обумовив виникнення особливої французької системи місцевого самоврядування, історично сформувалися централізаційні тенденції в організації системи публічної влади, що створило низку перешкод для децентралізації публічної служби. В результаті муніципалітети (комуни) як базовий рівень місцевого самоврядування все ще не отримали належних їм повноважень, оскільки заходи щодо децентралізації зосередилися в основному на рівні департаментів. Водночас центральний уряд продовжує зберігати сильну організаційну та персональну присутність на регіональному та місцевому рівнях (з початку децентралізації у 1982 р. загальна кількість державних службовців, більшість яких зосереджена у регіональних та місцевих органах, зросла, а не зменшилася). Таким чином, більшість державного апарату Франції була у найкращому випадку деконцентрована, але не децентралізована [3].

Згадаємо досвід децентралізованої моделі служби в органах місцевого самоврядування, характерним прикладом якого є Німеччина. Нормативно-правове регулювання комунального самоврядування Німеччини має дві особливості: з одного боку, характеризується концентрацією більшості законодавчих актів на рівні федерації із сильним

впливом земель через земельні уряди, а з іншого – децентралізацією та деконцентрацією адміністративних функцій на земельному рівні та в межах земель – на рівні комунального самоврядування. Так, аналізуючи питання нормативно-правового регулювання правового статусу муніципальних службовців в Німеччині, Є. В. Осиночкіна зазначає, що він встановлюється федеральним та земельним законодавством, причому федеральні закони встановлюють загальні положення статусу чиновника, порядок призначення окладів чиновникам усіх рівнів, а земельні закони закріплюють особливості статусу виборних чиновників громади (штатних та позаштатних «почесних») та чиновників, які поступили на службу в адміністрацію громади за контрактом, а також питання просування по муніципальній службі.

Особливістю муніципальної служби в Німеччині є запровадження статусу позаштатних чиновників, правовій регламентації якого присвячена більша частина законодавства земель про муніципальну службу. Так, наприклад, відповідно до ст. 19 «Положення про громади вільної держави Баварія», громадяни громади, які обираються на громадські посади, беруть участь згідно з законодавчими приписами в управлінні громадою. Вони зобов'язані займати почесні посади та пости у громаді. Причому особи, які займають почесні посади, здійснюють, по-перше, публічно-правові права та обов'язки на оплатній основі. [4].

Отже, зарубіжний досвід демонструє широку палітру муніципальних систем та моделей організації та функціонування муніципальної служби. Не зважаючи на своєрідні шляхи виникнення, становлення та розвитку муніципалізму, відмінні підходи щодо конституційної та законодавчої регламентації місцевого самоврядування, явні відмінності форм та методах взаємодії посадових осіб місцевого самоврядування із державними службовцями, організаційно-правових параметрах муніципальних систем в цілому у зарубіжних країнах, органи та посадові особи місцевого самоврядування мають практично однакові функції та вирішують майже однотипні завдання, забезпечуючи життєдіяльність територіальних громад на основі законів, інших актів органів державної влади, а також власних муніципальних рішень, які приймаються ними в межах своєї компетенції.

Література

1. Астапова Т.О. Адаптація зарубіжного досвіду реформування діяльності органів місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04. Харків, 2010. 20 с.
2. Лазор О.Д., Шелепницька І.П. Законодавче забезпечення реформування системи місцевого самоврядування та муніципальної служби Італії. *Вісник НАДУ*. 2006. № 4. С. 141–156.
3. Чумакова О. В. Шляхи розвитку місцевого самоврядування України в контексті досвіду держав Європейського Союзу : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04. Дніпропетровськ, 2008. 20 с.
4. Положение об общинах вольного государства Бавария. *Муниципальное право*. 2001. № 4 (16). С. 75–100. URL: <http://emsu.ru/ml/default.asp?god=2001&nom>.

Реалізація права на приховання факту усиновлення від дитини, яка усиновлена

Родіна А.С., студентка

Науковий керівник:

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Право на таємницю усиновлення від самої дитини є доволі актуальним для сьогодення. Не поодинокі випадки свідчать, що хоча зазначене право й регулюється чинним законодавством, а саме статтями 226 та 227 Сімейного кодексу України, міжнародними та іншими нормативно – правовими актами, проте на практиці права дитини на таємницю

усиновлення доволі часто порушуються, що дає підстави вважати механізм реалізації права на таємницю усиновлення недосконалим щодо забезпечення приховання факту усиновлення від дитини, яка усиновлена, а отже таким, що потребує певного вдосконалення. З огляду на це, ідея скасування права на таємницю усиновлення з'явилася за ініціативи Уповноваженого Президента з прав дитини Юрія Павленка ще в 2013 році [1, 107]. Таким чином, питання щодо самого існування норми, а також її змісту, щодо механізму права на приховання факту усиновлення від дитини, викликає безліч дискусій.

Свій інтерес до проблеми таємниці усиновлення виявили І.М. Кузнєцова, Г.М. Свердлов, Л.А. Кузьмичова, М.В. Логвінова та інші науковці. Тому можна відмітити актуальність проблематики даної теми серед науковців.

Вітчизняне законодавство виділяє два види таємниці усиновлення: від дитини; від інших сторонніх осіб. Цей аспект закріплюється у ст. 226 Сімейного кодексу України [2], де виділяють суб'єктів права на таємницю усиновлення таких, як осіб, що перебувають на обліку тих, хто бажає усиновити дитину та інше, а також особу, яка була усиновлена. Тобто специфічний суб'єктний склад носіїв права на таємницю усиновлення дає можливість припустити, що це право існує в межах внутрішнього життя сім'ї і не може бути здобуттям громадськості, а тому й охороняється мірами державного примусу [2].

Стаття 226 Сімейного кодексу України визначає право усиновленої дитини на таємницю, в тому числі і від неї самої, факту її усиновлення, а ч. 3 даної статті зазначає, що усиновлена особа за досягненням нею чотирнадцяти років має право на одержання інформації щодо свого усиновлення [2]. Але на практиці виникає певна колізія між змістом норми і її реальною дією. Адже, неповнолітня особа фактично має право на одержання цієї інформації, та чи зобов'язані усиновлювачі надати їй таку інформацію?

Стаття 227 Сімейного кодексу України закріплює право на приховання факту усиновлення від дитини, яка усиновлена. Зокрема, ч. 2 ст. 227 дозволяє усиновлювачу приховати факт усиновлення від дитини, якщо це може завдати шкоди її інтересам. Тобто, дана норма спрямована на запобігання негативних наслідків, які може спровокувати розкриття таємниці усиновлення на ще досить нестійкий психофізичний стан дитини. Водночас, можна зазначити, що положення норми прямо суперечить ч. 3 ст. 226 Сімейного кодексу України, яка надає право особі, що була усиновлена, після досягнення нею 14-річного віку на одержання інформації щодо свого усиновлення. Виходячи із цього, можна вважати ч. 2 ст. 227 винятком із загального правила, в основу якого покладено інтерес захисту психічного здоров'я неповнолітньої особи. Тобто, якщо усиновлювач вбачає загрозу заподіяння шкоди емоційному стану дитини, яка усиновлена, через розкриття факту усиновлення, він має беззаперечне право приховати цей факт від усиновленої особи [3]. З вищезазначеної статті також можна зробити висновок, що обов'язок забезпечення права на приховання факту усиновлення від дитини покладається також і на державу. Частина 3 даної статті захищає інтереси дитини, яка не досягла семи років шляхом встановлення її згоди. Вбачається, що в прихованій формі шляхом запитань про те, чи бажає дитина жити з усиновлювачем або навпаки, при виявленні її згоди на усиновлення службові особи зобов'язані вживати усіх заходів щодо забезпечення таємниці усиновлення від самої дитини. Тобто, ст. 227 Сімейного кодексу України прямо передбачає право на приховання факту усиновлення від дитини, яка є усиновлена, та діє в інтересах усиновленої особи [2].

Проте, якщо ст. 227 Сімейного кодексу України забезпечує право на таємницю усиновлення від особи, яка усиновлена, то ст. 7 Конвенції ООН про права дитини від 20.11.1989 р. визначає право дитини, «наскільки це можливо, знати своїх батьків». Стаття 1 Конвенції регламентує, що дитиною є кожна людська істота до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше [4].

Найбільш доречно з точки зору вікової готовності неповнолітньої дитини сприйняти факт усиновлення висловилося М.В. Логвінова. Вона визначає, що в 14-річному віці особа у міру свого психофізичного розвитку ще не може правильно сприйняти та проаналізувати викриття таємниці усиновлення. Тому, доцільним має стати підвищення вікового цензу в

рамках цього права до досягнення особою повноліття. Або ж за наявності певних підстав до 16 років. Така позиція відповідає умовам надання неповнолітній дитині повної цивільної дієздатності. Адже відповідальність щодо сприйняття особою наведеної інформації має охоплюватися адекватним внутрішнім станом не залежним від її психічного усвідомлення дійсності [5].

Водночас цікаву позицію щодо таємниці усиновлення виразила Л.М. Зілковська. Так, науковець обґрунтовує необхідність доповнити СК України положенням про те, що допускається, у виняткових випадках, в інтересах усиновленої дитини повідомляти відомості про її усиновлення особам, які можуть змінити її становище на краще (наприклад, у випадку тяжкої хвороби самотнього усиновлювача, при безнадійно важкому матеріальному становищі останнього), оскільки це буде відповідати інтересам дитини. Така новела могла б мати місце у чинному законодавстві. Проте, з іншого боку, ця позиція, враховуючи права дитини, заперечує право усиновлювача на розкриття таємниці усиновлення особі, яка усиновлена [6, 4].

Проаналізувавши всі аспекти режиму таємниці усиновлення, Є. Захаров виділив суб'єктів цих правовідносин у виді своєрідного трикутника – біологічних батьків, усиновителів та власне самих дітей. Він вбачає проблему реалізації права на таємницю усиновлення настільки складною, що, на його думку, не можна створювати єдиний шаблон для її розв'язання. Кожну окрему ситуацію слід розглядати окремо і в деяких випадках берегти таємницю, а у деяких – розкривати її [7].

На підставі такого висновку Є. Захарова, Г.О. Блінова наполягають на введенні процедури психологічної експертизи задля визначення готовності дитини сприйняти інформацію про своє усиновлення, на підставі якої можна було б приймати рішення про розкриття дитині таємниці її усиновлення або навпаки [8, 81].

Протилежну позицію займає С.С. Журило, наводячи приклади норм законодавства зарубіжних країн, зокрема Італії, США, Канади, де не існує таємниці усиновлення. Усиновлена особа відразу дізнається про свій статус. Отже, на його думку, у такому випадку й не виникає конфлікту інтересів між не біологічними батьками та безпосередньо дитиною щодо факту усиновлення [9].

На захист позиції відкритої поінформованості особи про її усиновлення та біологічних батьків виступає І.О. Коновалова. Її дослідження обґрунтовано тим, що такі відомості можуть стати необхідними у разі виявленні спадкових хвороб або відхилень, якихось унікальних здібностей переданих генетично від біологічних батьків [10, 48].

Виходячи з цього, особливої гостроти набуває проблема реалізації права на таємницю вихованців дитячих будинків. Адже, формально норми ст. 226 та ст. 227 Сімейного кодексу України є загальнообов'язковими для спеціальних суб'єктів, тобто таких, що виступають у правовідносинах з забезпечення права на таємницю усиновлення. Уявімо, подружжя вирішило усиновити неповнолітню особу. Зрозумілим є те, що для дитини факт її усиновлення вже не є таємницею, оскільки особа тривалий період проживала у дитячому будинку зі специфічними умовами проживання, і безперечно усвідомлює свій статус у новій родині. Тому О.В. Мельник наполягає на перегляді ст. 227 Сімейного кодексу України щоб з метою усебічного урахування прав та свобод неповнолітньої особи, передбачити в ній положення, спрямоване на соціальну та психологічну адаптацію дитини до нових умов проживання [11, 132].

Таким чином, таємниця усиновлення регламентується не лише національним, а й міжнародним законодавством, де визначається безпосереднє право дитини на розкриття такої таємниці. Також було з'ясовано, що в силу свого емоційного розвитку, особливо неповнолітньої особи, остання може інтерпретувати це право нерозумно, тому доцільним стане внесення змін до чинного законодавства, що спрямовані на підвищення вікового цензу особи з 14 до 16 років щодо права на отримання інформації про усиновлення. Якщо ж особа, ще не досягла 7-річного віку, то у відносинах між членами сім'ї, дитиною та службовими особами повинно бути усебічне забезпечення приховання факту усиновлення від самої дитини. Адже право на таємницю усиновлення може існувати лише у рамках внутрішнього

життя сім'ї і не може бути здобуттям громадськості. Більше того, за рядом певних підстав, таких, як виявлення в дитини, яка усиновлена спадкової хвороби чи відхилення, збереження її психічного здоров'я та інших умов, таємниця усиновлення може і має бути розкрита, можливо навіть всупереч волі усиновленої особи. Окрім цього, усвідомлення факту усиновлення або навпаки залежить індивідуально від внутрішнього сприйняття особою наданої інформації. Тому бажаним було б приймати рішення про розкриття або не розкриття таємниці усиновлення дитини, залежно від кожної окремої ситуації та із застосуванням психологічної експертизи усиновленої дитини.

Література

1. Письменна О.П., Задорожна І.Ю. Таємниця усиновлення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 41. С. 107–110.
2. Сімейний Кодекс України : офіц. текст. Київ : Алерта, 2018. 82 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : станом на 28 жовт. 2009 р. / Багач Е.М та ін. Київ : Ліга, 2010. 577 с.
4. Конвенція про права дитини : ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91. Дата оновлення : 20.11.2014. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення 20.10.2018).
5. Логвінова М.В. Таємниця усиновлення та її гарантії. *Проблеми захисту особистих немайнових прав фізичної особи* : матер. всеукр. наук.-практ. конфер., м. Івано-Франківськ, 6 жовт. 2006 р. Запоріжжя, 2006. С. 82–90.
6. Зілковська Л.М. Правове регулювання усиновлення в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 21.10.02. Київ, 2002. 27 с.
7. Право на правду : Чи потрібне скасування таємниці усиновлення? *Жіночий консорціум України*. URL: http://wcu-Network.org.ua/ua/defencerights/article/Pravo_na_pravdu_Chi_potrbne_skasuvannja_ta%D1%94mnice_usinovlennja. (дата звернення: 20.10.2018).
8. Блінова Г.О. Правове регулювання інституту таємниці усиновлення : сучасні тенденції. *Право і суспільство*. 2013. № 4. С. 77–83.
9. Журило С.С. До питання про таємницю усиновлення в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон, 2014. Вип. 1. С. 123–126.
10. Коновалова І.О. Право усиновленої дитини володіти інформацією про власне походження. *Наука та освіта : ключові питання сучасності* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 18 трав. 2018 р. Чернігів, 2018. С. 48–50.
11. Мельник О.В. Право усиновленої дитини на інформацію про власне походження. *Часопис цивілістики* 2015. № 20. С. 131–135.

До питання про типові слідчі ситуації та особливості планування розслідування хуліганства

Романовський Д.В., слухач магістратури

Науковий керівник:

Узунова О.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Протидія злочинності в умовах становлення правової та незалежної держави, відповідної європейським стандартам, набуває все більшої актуальності. Забезпечення громадського порядку є пріоритетним напрямом діяльності правоохоронних органів України. Серед найбільш небезпечних та поширених злочинних посягань на громадський порядок і здоров'я громадян слід виділити хуліганство. Відкрито протиставляючи себе суспільству, цинічно і грубо порушуючи громадський порядок, хулігани тим самим заважають праці і відпочинку людей, завдають їм великої матеріальної і, що не менш важливо, моральної шкоди, деморалізуюче впливають на нестійких осіб, особливо на молодь [1, 3].

Окремі аспекти боротьби з хуліганством, у тому числі за допомогою криміналістичних прийомів і методів, висвітлені в роботах таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як Л.Ш. Берекашвілі, М.С. Бушкевич, А.Ф. Волобуєв, Ю.А. Віленський, М.М. Єфімов, В.І. Захаревський, В.О. Калашнік, О.Н. Колесниченко, В.О. Коновалова, О.В. Лускатов, В.В. Налуцишин, М.І. Ніколайчик, О.І. Овчаренко, Г.І. Піщенко, М.В. Салтевський, В.Ю. Шепітько та інші. У зв'язку з глобалізаційними і євроінтеграційними перетвореннями сучасного суспільства окремі положення розслідування хуліганства в сучасних умовах, особливості проведення слідчих (розшукових) дій потребують удосконалень.

Для планування та розслідування хуліганства, яке складає достатньо високий відсоток серед вчинених злочинів, необхідною є криміналістична характеристика. Відомо, що М.М. Єфімов вказує, що під поняттям криміналістичної характеристики слід розуміти систему відомостей про криміналістично значимі ознаки хуліганства, яка відображає закономірні зв'язки між ними та сприяє побудові слідчих версій для вирішення основних завдань розслідування. Серед елементів криміналістичної характеристики хуліганства також визначає спосіб вчинення злочину, предмет злочинної діяльності, обстановку вчинення хуліганських дій, «слідову картину» вчинення злочину, особу потерпілого та особу злочинця [1, 12].

В свою чергу, Р.І. Благута та В.М. Бараняк зазначають, що хуліганство посягає на громадський порядок та виражає явну неповагу до суспільства. Відомості про спосіб вчинення злочину являються одним із головних елементів криміналістичної характеристики. Основу хуліганської дії складають жести, слова, фізичне насильство. Класифікація способів вчинення хуліганства на основі названих елементів дозволяє уявити слідову картину місця злочину, прогнозувати джерела ідеальних і матеріальних відображень.

Місцем вчинення хуліганських дій можуть бути: вулиця, громадський транспорт, гуртожиток, подвір'я, квартира, пляж і таке інше. Обстановка, як правило, характеризується накопиченням публіки, відсутністю поліції. По часу вказані дії вчинюються ввечері, у вихідні, святкові, передсвяткові дні, під час масових заходів, коли вони недостатньо організовані. При хуліганстві, вчиненому із застосуванням фізичної сили, крім ідеальних відображень в пам'яті, утворюються матеріальні сліди безпосереднього контакту злочинця або знаряддя злочину з об'єктами матеріального світу: сліди рук, ніг, знарядь. На місці події в цих випадках нерідко залишаються сліди-предмети (палка, недопалок), а також сліди-речовини (кров, виділення). Особливістю слідової картини є те, що вона швидко змінюється.

Важливим елементом криміналістичної характеристики хуліганства є відомості про особу злочинця. Середній вік хулігана складає 18-25 років. Вони характеризуються низьким рівнем освіти, зловживають спиртними напоями, 1/3 – це особи, які раніше були судимі [2, 382-383].

Що стосується початку розслідування хуліганства, то важливе місце займають типові слідчі ситуації. Так, слідчі ситуації початкового етапу розслідування традиційно досліджуються при створенні майже кожної окремої криміналістичної методики. Їх виділення стосовно процесу розслідування злочину певного виду, зокрема хуліганства, дозволяє пропонувати конкретні рекомендації щодо застосування відповідного алгоритму дій для вирішення цих ситуацій [3, 244]. Так, на думку І.О. Возгріна, стосовно початкового етапу розслідування хуліганства типові слідчі ситуації складаються залежно від таких умов: від кого й кому надійшло повідомлення про злочин; скільки часу пройшло з моменту його вчинення до моменту порушення кримінальної справи; встановлено чи ні особу хулігана; чи затримано підозрюваного; де й коли був учинений злочин; в чому містились хуліганські дії та, зокрема, які залишилися матеріальні сліди; що було здійснено органами досудового розслідування чи слідчим до відкриття кримінального провадження тощо [4, 70]. В той же час, Л.Ш. Берекашвілі прямо не говорить про необхідність урахування типових слідчих ситуацій, але пропонує визначати черговість початкових слідчих дій, виходячи з того, чи затримано злочинця при вчиненні правопорушення; чи він зник, але відомий заявнику; чи хулігана не затримано й він не знайомий особі, яка заявила про злочин [5, 16].

Відомо, що В.І. Захаревський залежно від інформованості слідчого про особи підозрюваних та потерпілих і склад групи виділяє такі вихідні типові ситуації: 1) хуліганство мало місце; у вихідній інформації містяться повні дані про хулігана або їх групу, обставини вчинення злочину; наявні свідки-очевидці та явні сліди злочину; 2) є дані про злочин та його шкідливі наслідки; встановлено потерпілого; є дані про особу, що вчинила хуліганство, але підозрюваний сховався від слідства; 3) наявні достовірні дані про факт хуліганства, але лише деяка імовірна інформація про підозрюваного або групу хуліганів; 4) на час порушення кримінальної справи встановлено хулігана або групу злочинців, наявні матеріальні наслідки події, але не встановлено особу потерпілого [6, 21-22].

В свою чергу, О.В. Лускатов згрупував схожі за змістом типові слідчі ситуації, розподіливши їх всі на чотири різновиди. Найповніше характеризують обсяг наявної в розпорядженні слідчого інформації такі ситуації, сформульовані різними авторами: 1) хулігана застигли на місці злочину, відомий потерпілий, наявні свідки та явні сліди злочину; 2) хуліган з місця злочину втік, але відомі його дані; 3) злочинець зник з місця події, відомі його ознаки зовнішності та напрямок руху, є особа потерпілого, свідки, наявні сліди злочину; 4) хуліганські дії мали місце, але особи злочинця та потерпілого невідомі [3, 251].

А от, М.М. Єфімов визначає коло обставин, що підлягають доказуванню після початку розслідування, у такому вигляді: чи дійсно були вчинені хуліганські дії й у чому вони полягали; час учинення хуліганських дій; місце їх учинення; обстановка, при якій відбувалися хуліганські дії; ким вчинені хуліганські дії; які дані характеризують правопорушника; обставини, що впливають на ступінь і характер відповідальності підозрюваного; конкретні наслідки діяння; чи не спровокували потерпілі хуліганські дії; причини й умови, що сприяли конкретному хуліганському прояву; у чому конкретно було виражено винятковий цинізм чи особливу зухвалість; чи не було у процесі правопорушення вчинено інших злочинів; обставини, що впливають на ступінь та характер відповідальності особи, що вчинила хуліганські дії; мотиви наявної поведінки особи злочинця; які знаряддя використовувались для вчинення хуліганства [1, 15].

На подальшому етапі розслідування можуть виникнути такі слідчі ситуації: а) встановлено конкретних осіб та їхню причетність до вчинення хуліганства, пред'явлено обвинувачення; б) є підозрювані, зібрано докази, але їх недостатньо для встановлення причетності підозрюваних до вчиненого хуліганства, обвинувачень не пред'явлено; в) зібрано недостатні докази, немає підозрюваних, не встановлено осіб злочинців [2, 384-385].

Характер і послідовність початкових слідчих дій у справах про хуліганство, як вірно зазначає М.І. Ніколайчик, багато в чому залежить від правильної оцінки слідчої ситуації, що склалася на момент розслідування [7, 5]. Але хоча варіативність можливих напрямків поведінки при розслідуванні хуліганства і має місце, з'ясування та структуризація переліку можливих слідчих дій на початковому етапі розслідування дає змогу покращити діяльність роботи слідчого при розслідуванні хуліганства.

Кожен науковець, розглядаючи початковий етап розслідування хуліганства, виділяв певні слідчі дії, що повинні проводитись під час нього. Так, М.І. Ніколайчик називав: огляд місця події, затримання підозрюваного, обшук, освідування, допит потерпілого [7, 6]. В.П. Власов у це й перелік виносив: затримання та особистий обшук підозрюваного, огляд місця події, огляд і вилучення предметів, освідування потерпілого, обшук, допит потерпілих та свідків [8, 121].

Вивченням кримінальних справ, порушених за ст. 296 КК України, М.М. Єфімовим було встановлено, що на початковому етапі розслідування хуліганства зазвичай проводяться такі слідчі дії: огляд місця події – у 53% випадків, освідування – 84%, допит потерпілих та свідків – 100%, допит підозрюваного – 100%, обшук – 16%. З числа слідчих дій, що можуть бути проведені як першочергові при розслідуванні справ про хуліганство, вказує на такі: огляд місця події; освідування; обшук; допит потерпілого та свідків [9, 297].

Таким чином, важливе значення для розслідування хуліганства має його криміналістична характеристика. Встановлення її обов'язкових елементів є необхідним для

відмежування тактики розслідування хуліганства від інших злочинів, спрямованих проти громадського порядку. Також потребують дослідження слідчі ситуації початкового етапу розслідування при створенні майже кожної окремої криміналістичної методики. Їх виділення дозволяє пропонувати конкретні рекомендації щодо застосування відповідного алгоритму дій при розслідуванні хуліганства, зокрема проведення яких слідчих (розшукових) дій є необхідним у конкретній ситуації.

Література

1. Єфімов М.М. Криміналістична характеристика та особливості розслідування хуліганства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2015. 21 с.
2. Благута Р.І., Бараняк В.М. Криміналістика: навч. посібник. Київ: Атіка, 2012. 496 с.
3. Лускатов О.В. Типові ситуації початкового етапу розслідування злочинів проти громадського порядку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. Спеціальний випуск № 1. С. 243-253.
4. Возгрин И.А. О первоначальном этапе расследования хулиганства. *Вопросы теории и практики борьбы с хулиганством*. 1975. № 5. С. 62-74.
5. Берекашвили Л. Ш. Расследование хулиганства: учеб. пособие. Москва: Наука, 1968. 348 с.
6. Захаревский В.И. Характеристика и методы разрешения следственных ситуаций по делам о хулиганстве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 1990. 22 с.
7. Николайчик Н.И. Методика расследования хулиганства: лекция. Минск, 1985. 35 с.
8. Власов В.П. Расследование хулиганства. *Вопросы борьбы с преступностью*. 1967. Вып. 5. С. 119-124.
9. Єфімов М.М. Особливості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування хуліганства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. Спеціальний випуск № 1. С. 295-303.

Щодо державних програм, спрямованих на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у контексті гендерної політики в системі державної служби України

Савчук О.В., студентка

Науковий керівник:

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, Заслужений юрист України

Запорізький національний університет

Сприяння утвердженню гендерної рівності та гендерного паритету є одними з пріоритетних завдань кадрової політики державної служби в Україні. Вирішення цих завдань не в останню чергу залежить від вирішення проблеми забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків в українському суспільстві взагалі.

Держава сприяє вирішенню гендерних проблем шляхом прийняття відповідних законів, як то Закон України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" від 8 вересня 2005 року № 2866-IV, Закон України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні" від 6 вересня 2012 року № 5207-VI, але такі проблеми не вирішуються лише прийняттям законів, а потребують системного, глибокого та комплексного підходу, у зв'язку із чим державою розробляються програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, які передбачають значну кількість заходів для впровадження гендерних підходів в усі сфери життєдіяльності суспільства та удосконалення механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

У 2016 році закінчився термін дії першої Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року, яка була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 26.09.2013 р. № 717.

Постановою Кабінету міністрів України від 11 квітня 2018 р. № 273 була затверджена Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року.

На відміну від Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року, діюча державна програма приділила державним службовцям окрему увагу: її розділ завдань і заходів з виконання програми присвячений підвищенню професійного рівня державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [1].

Цей розділ включає наступні завдання: зменшення гендерного дисбалансу у сфері державної служби та управління людськими ресурсами; внесення до навчальних програм курсів з підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування питань із забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; внесення до навчальних програм курсів з підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування питань із забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, які в свою чергу включають в себе низку заходів для реалізації кожного завдання. Варто зазначити, що за результатами виконання програми очікується збільшення частки жінок серед посад вищого корпусу державної служби (посади категорії "А") [2].

Не можна недооцінювати позитивне значення та позитивні результати від реалізації таких програм. Але варто зазначити про такі проблеми, як неповна їх реалізація та неповне звітування про досягнені результати.

В текстах постанов щодо затвердження обох державних програм передбачені обов'язки щодо звітування про результати виконання поставлених завдань щопівроку, але на офіційному сайті Міністерства соціальної політики України досі викладені лише два звіти – за 2013 та 2014 роки, щодо виконання Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року. Таким чином, неможливо зробити висновок про повноту виконання програми або про досягненні результати.

Зазначаємо про збільшення фінансування нової програми у порівнянні з програмою, яка діяла до 2016 року, більше ніж у два рази – але за рахунок місцевих бюджетів та інших джерел. Вважаємо такий підхід не цілком правильним, та можемо висловити опасіння щодо загрози лише часткового, неповного втілення програм, фінансування яких покладено на інші джерела.

Все ж, зважаючи на завдання діючої програми та заплановані заходи вбачаємо, що навіть часткове виконання програми здійснить значний позитивний вплив на формування гендерного паритету та утвердження гендерної рівності на державній службі. За результатами виконання програми можна спостерігати якщо не за звітами, які регулярно повинні публікуватися на офіційному сайті Міністерства соціальної політики України, то за статистикою, яка публікується на офіційному сайті Державної служби статистики України. Сподіваємося, що передбачені програмою заходи для досить амбітної цілі – збільшення частки жінок серед посад вищого корпусу державної служби, матимуть відповідні результати та відобразяться на статистичних показниках.

Література

1. Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року: Постанова Кабінету Міністрів України 26.09.2013 р. № 717. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/717-2013-%D0%BF>.
2. Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. № 273. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF>.

До питання формування директоратів, як основних суб'єктів упровадження реформ у Міністерстві юстиції

Самборський В.О., студент

Науковий керівник:

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, Заслужений юрист України

Запорізький національний університет

Розвиток будь-якої нації неможливий без своєчасного розвитку державного апарату. Досвід провідних країн стає для нас наглядним прикладом стосовно того, в якому напрямку треба рухатись. Саме тому було вирішено розробити проект «Підтримка стратегічних комунікацій та інформування про реформу державного управління в Україні», який передбачав створення директоратів, які мають забезпечити безперервність у розробці та реалізації державної політики.

У 2017 році, у межах реформи державного управління Міністерство юстиції було визначено пілотним міністерством, яке брало участь у наборі фахівців з питань реформ, а також у формуванні таких нових структурних підрозділів, як директорати. Таким чином, у структурі апарату Мін'юсту було сформовано два директорати – Директорат стратегічного планування та європейської інтеграції та Директорат з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності. У 2018 році у структурі центрального апарату Міністерства створено ще два директорати. Це Директорат правової політики у сфері судоустрою, судочинства та суміжних інститутів і Директорат з питань адміністративної політики [1].

Кожен із цих директоратів відіграє важливу роль у формуванні державної політики. Наприклад, директорат правової політики у сфері судоустрою займається питаннями у сфері банкрутства, а також визначає пріоритети у сфері експертного забезпечення правосуддя (а саме – моніторинг впровадження нормативно-правових актів для судочинства, судоустрою, адвокатури). Даний директорат відіграв важливу роль у створенні нового Кодексу про банкрутство, який нещодавно прийняли депутати Верховної Ради України. Також, окремо варто відзначити ще один підрозділ – Директорат з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності. Основне завдання цього підрозділу – формування державної політики у сферах:

- прав людини;
- доступу громадян до правосуддя;
- безоплатної правової допомоги;
- правової обізнаності населення;
- підготовки юридичних кадрів вищими навчальними закладами;
- діяльності юридичних служб центральних органів виконавчої влади [2].

Саме з появою директорату з прав людини загальнонаціональний право просвітницький проект «Я МАЮ ПРАВО!» вийшов на проектну потужність та набрав більших обертів. За підтримки партнерів, було розроблено інформаційні матеріали – буклети, листівки, плакати – через які громадяни дізнаються про свої права та алгоритми їх захисту. За майже рік роботи залучено до реалізації проекту велику кількість партнерських організацій. Було проведено фестиваль «Я МАЮ ПРАВО!», приурочений до Міжнародного дня захисту дітей, в межах якого представники директорату розповідали дітям про їхні права за допомогою креативних інтерактивних матеріалів.

Разом з Координаційним центром з надання правової допомоги та іншими зацікавленими сторонами були внесені зміни в Закон України «Про безоплатну правову допомогу», що дозволило конкретизувати коло осіб, що мають право на безоплатну правову допомогу.

Було розроблено методологію моніторингу реалізації Національної стратегії з прав людини – документа, який дозволяє більш системно підходити до оцінки діяльності Міністерства юстиції.

У сфері правової освіти за рік роботи спільно з Міністерством освіти було досягнуто підняття порогового бала для вступників за напрямком «Право» до 130, а також підготовлено Звіт за результатами аналітичного дослідження «Знання та навички випускників юридичних факультетів та закладів вищої освіти через призму відповідності потребам ринку праці», який свідчить про кризовий стан юридичної освіти.

Директорат європейської інтеграції та стратегічного планування за досить короткий період свого існування теж досяг певних успіхів у своїй роботі. Було розроблено політичний документ з плану дій поглиблення співпраці за такими напрямками, як кібербезпека, управління кордонами, захист персональних даних, та передано на опрацювання в ЄС в рамках комітету асоціації «Україна-ЄС». Також, завдяки постійній комунікації працівників Директорату, Україна отримала офіційне визнання та увійшла до числа країн, які виконали та дотримались рекомендацій Віденської декларації та програми дій, від 1993. Це позитивно впливає на міжнародний імідж країни. Триває конкурсний відбір на посаду директора Директорату адміністративного судочинства.

На 2019-2020 роки передбачено установлення чіткого порядку спрямування та координації діяльності центральних органів виконавчої влади Кабінетом Міністрів України через відповідних міністрів, а саме розроблення пропозицій щодо створення ефективної системи центральних органів виконавчої влади з чітким порядком спрямування та координації діяльності центральних органів виконавчої влади Кабінетом Міністрів України через відповідних міністрів [3].

Така тенденція руху державної політики однозначно позитивно впливає на розвиток нашого суспільства. Досвідчені кадри, якісне керівництво, а також досвід, яким діляться країни, котрі уже пройшли через даний етап, допоможуть нам будувати сучасну, прогресивну, розумну Україну.

Література

1. Косолапова О. Про конкурс на посади в нові директори Міністерства юстиції. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/olena-kosolapova-minyust-provudit-konkursi-na-posadi-v-novi-direktorati>.
2. Структура директоратів Міністерства юстиції. URL: <https://minjust.gov.ua/other/direktoraty>
3. Про внесення змін до плану заходів із реалізації Стратегії реформування державного управління України на 2016-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.10.2017 р. № 726-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/726-2017-%D1%80>.

Система тактичних прийомів допиту підозрюваного

Саприкіна А.Є., студентка

Науковий керівник:

Шеховцова Л.І., к.ю.н, доцент

Запорізький національний університет

Допит підозрюваного під час розслідуванні злочинів будь-якої категорії, – важлива і відповідальна слідча (розшукова) дія, яка має бути ретельно підготовлена.

Процесуальний порядок допиту регламентований ст. 224 КПК України [1]. Недотримання процесуальних правил проведення допиту є порушенням закону і тягне за собою недійсність проведеної слідчої (розшукової) дії та недопустимість використання отриманих показань у процесі доказування. Однак, крім дотримання процесуальних правил, слідчий, прокурор повинні володіти необхідною кваліфікацією, досвідом у проведенні допитів, вміннями застосовувати тактичні прийоми допиту, розроблені криміналістикою, юридичною психологією та іншими науками. Із усього часу, що витрачається слідчим на провадження слідчих (розшукових) дій, саме на проведення допитів припадає близько 85% [2, 4].

Досить важливу роль допиту відводив основоположник криміналістики Ганс Гросс, який писав, «... допитувані особи, це – скелет, а їхні показання – кров і плоть попереднього слідства» [3, 75].

У психологічній літературі відмічається важлива для юридичної практики думка про те, що живе мовлення виражає незмірно більше, ніж зміст складових його фраз. Його виразність визначається психологічним підтекстом, який також повинен бути адекватно зрозумілий співрозмовником. Щоб зрозуміти мовця, а не буквальный текст його промови, треба розшифрувати його «підтекст», виявивши не тільки те, що людина формально сказала,

але і те, що вона хотіла чи мала на увазі сказати, тобто мотив і мету мовлення, які визначають його внутрішній зміст. Ця розшифровка досягається тлумаченням сказаного шляхом співвіднесення його з реальною життєвою ситуацією, про яку йде мова і в якій відбувається допит [4, 28].

Неодмінною складовою підготовки до допиту підозрюваного є визначення комплексу (системи) тактичних прийомів, які можуть бути застосовані. У загальноприйнятому значенні тактичний прийом – це спосіб здійснення слідчої (розшукової), негласної слідчої (розшукової), судової дії, спрямований на досягнення її конкретної мети, заснований на психологічному механізмі його реалізації, який є найбільш раціональним і ефективним за певних ситуацій [5, 674].

Допустимість використання тактичних прийомів допиту підозрюваного повинна визначатися такими критеріями як:

- законність;
- наукова обґрунтованість;
- вибірковість;
- моральність.

Вважаємо, що тактичні прийоми допиту підозрюваного можна систематизувати за певним критеріями. Зокрема:

- 1) тактичні прийоми спрямовані на встановлення психологічного контакту;
- 2) тактичні прийоми залежно від конфліктності слідчої ситуації, яка існує на момент проведення допиту.
- 3) тактичні прийоми щодо встановлення істини;
- 4) тактичні прийоми психологічного впливу;
- 5) тактичні прийоми щодо викриття неправдивих свідчень.
- 6) тактичні прийоми компромісу.

Розподіл тактичних прийомів саме за вказаними критеріями дозволяє їх розглядати як комплексну систему та надає можливість слідчому, прокурору бути підготовленим до появи негативних обставин, або ж до здійснення протидії встановленню істини та викриття винних з боку підозрюваного.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. Ст.88.
2. Бахін В.П. Тактика допиту: навч. посіб. Київ: Правник, 1997. 64 с.
3. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Москва: ЛексЭст, 2002. 1088 с.
4. Баренбойм П. Как избежать пытки: психология допроса и защита граждан. Москва: ЗАО «Юстицинформ», 2004. 112 с.
5. Велика українська юридична енциклопедія / редкол.: В.Ю. Шепітько та ін. Харків: Право, 2018. Т. 20. 951 с.

Проблеми взаємодії органів самоорганізації населення та органів місцевого самоврядування

Скользяева В.В., студентка

Науковий керівник

Верлос Н.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

В сучасній Україні органи самоорганізації населення (далі – ОСН) вже є самостійною ланкою в системі місцевого самоврядування та мають досить не просту громадську природу. З одного боку ОСН – це владні структури адже приймають участь у вирішенні питань місцевого рівня і здійснюють делеговані повноваження сільських, селищних та міських рад. Проте, якщо дивитись з іншої сторони, а саме із специфіки назви ОСН, то вбачається, що ці органи є формою самоорганізації громадян саме зі їх місцем проживанням будь то

мікрорайони, вулиці, квартали. Саме це і говорить про громадську природу цього органу та її специфіку.

Система місцевого самоврядування не може бути завершеною через неврегульованість її діяльності з органами нижчого рівня, такими як ОСН на рівні будинку, кварталу, мікрорайону, села або селища. Саме ОСН в своїй діяльності повинні полегшувати та вдосконалювати саму систему ОМС, проте на сьогодні існують занадто багато проблем, які потрібно вирішити для цього. Відтак сьогодні є такий важливий діалог між місцевою владою та громадою, тим паче, що згідно законодавства органи населення входять до системи місцевого самоврядування [1, 200].

Свою працю в аспекті взаємодії органів місцевого самоврядування з органами ОСН присвятили такі науковці як М.О. Баймуратов, О.В. Батанов, В.Д. Бондаренко, В.М. Кампо, М.І. Корнієнко, В.В. Кравченко, А.С. Крупнік, В.С. Куйбіда, М.П. Орзіх, О.С. Орловський, В.Ф. Погорілко, О.Ф. Фрицький, А.О. Чемерис та ін.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що немає чіткого законодавчого відокремлення функцій та повноважень ОСН від органів місцевого самоврядування. Виникають певні складності у визначенні повноважень ОСН, та доволі часто функції ОСН можуть приписуватись органам місцевого самоврядування.

Також немає єдиної думки щодо основних проблем, що заважають ефективному функціонуванню ОСН в Україні, а також шляхів їх вирішення. Проблема ефективної діяльності даних органів у країні як прояву дієвої демократії потребує більше детального, комплексного дослідження з метою пошуку найбільш оптимальних шляхів її вирішення. Найважливішим аспектом цього є взаємодія ОСН з ОМС [1, 209].

Закон України “Про органи самоорганізації населення” ОСН визначає як представницький орган, що створюється жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частини для вирішення певних завдань, що також передбачені в даному законі і є однією з форм участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення [1, 211].

З огляду на це визначення досить чітко простежується наявність проблеми повноважень ОСН, оскільки тут має місце багато спільного зі створенням територіальних громад узагалі. У законі немає чіткого визначення саме специфіки повноважень ОСН. Тобто, виникає питання: Чим відрізняється ОСН від ОМС? Серед науковців немає єдиної відповіді на це запитання, проте є позиції на які слід зупинити увагу.

Так наприклад, А.С. Крупнік розглядає ОСН взагалі як форму місцевого самоврядування зазначаючи, що це “громадська представницька форма місцевого самоврядування населення певної мікротериторії для самостійного, під свою відповідальність вирішення питань місцевого значення, виходячи з інтересів населення цієї території, їх використанням власних та залучених матеріальних і фінансових ресурсів [2, 493].

Інші дослідники, а саме В. Колтун наголошує, що саме ОМС мають забезпечувати взаємодію з ОСН. Можливо саме в цьому й полягає основна проблема в повільному створенні таких органів, а також неефективної їх взаємодії з ОМС, оскільки в жодному законі не прописані норми такої взаємодії [3, 30].

Тобто, одні вчені виділяють ОСН як окрема ланка самоврядування населення, а інші наголошують на тому, що для ефективної діяльності ОСН потрібне чітке законодавче визначення взаємодії ОСН з ОМС для підвищення ефективності роботи.

З цього можна побачити, що основна проблема у взаємодії ОСН з ОМС полягає у відсутності чіткого визначення повноважень ОСН на законодавчому рівні. Це не є єдиною проблемою, проте на нашу думку основною.

Серед інших проблем є проблема поганої поінформованості населення о можливостях ОСН. Більша частина діяльності ОСН стосується у проведення певних зібрань мешканців, на яких вирішуються такі важливі питання як якість комунальних послуг, формування тарифів та контроль за цим. Погана інформованість у цьому прямо впливає на підвищення інтересу громадян у прийнятті участі у цих заходах та їх ініціативу. Проте, слід звернути увагу на те,

що для інформованості населення потрібні кошти. І з цього виникає наступна проблема – фінансування діяльності ОСН.

На існування певних недоліків щодо діяльності ОСН в Україні наголошують і інші фахівці та науковці. Так, В. Кампо та В. Ханін, досліджуючи проблеми самоорганізації міської територіальної громади зазначають, що до найбільш важливих проблем слід віднести такі, як складність створення даних органів та їх взаємодія з ОМС, що виникає в результаті нечіткості повноважень ОСН [5, 322-323].

Наступна проблема полягає у досить слабкій активності громадян. Громадянська ініціатива є, переважно, прерогативою обмеженого кола осіб, які з тих чи інших причин потребують самовираження. Існують певні бар'єри організаційного, матеріально-фінансового та й психологічного характеру між виконавчими органами місцевого самоврядування та структурами самоорганізації населення [1].

Після відсутності громадської ініціативи слід наголосити про наступне досить цікаве положення щодо реєстраційно-легалізаційних процедур створення ОСН.

Так, щодо реєстраційно-легалізаційних процедур необхідно зауважити наступне. Відповідно до Закону України “Про органи самоорганізації населення”, у разі легалізації ОСН шляхом його реєстрації він набуває статусу юридичної особи. Хоча закон і надає можливість створення органів самоорганізації за ініціативи громадян, позиція місцевої ради у цьому питанні має бути досить активною? Проте це питання є невирішеним. Зокрема в аспекті захисту прав окремих громадян, які можуть вступати у відносини конкуренції між собою. Кожна з таких груп може заявити, що вона представляє інтереси тощо чи іншого територіального утворення, намагаючись скористатись правовим статусом ОСН. Отже щоб реально врахувати інтереси більшості населення, місцевій раді необхідно зважено користуватися наданим їй законом правом щодо обов'язкового надання дозволу на реєстрацію ОСН [1].

Потребує уваги той факт, що у випадку реєстрації значної кількості ОСН відповідні ради з об'єктивних причин не матимуть змоги належним чином співпрацювати з ними в індивідуальному порядку, що призведе до недостатнього врахування пропозицій та звернень громадян.

Отже, слід зробити висновок, що нажаліх законодавча база, яка регулює створення та подальшу діяльність ОСН, потребує значного загального вдосконалення та узгодження норм між собою, які визначають роль і місце органів самоорганізації населення у системі місцевого самоврядування.

Також для уникнення зловживань з боку місцевої влади необхідно розширити коло гарантій діяльності органів самоорганізації населення з боку органів місцевої влади та детально унормувати процедурні аспекти припинення діяльності ОСН. Також потрібно закріпити чіткі права та обов'язки ОСН в частині їх підзвітності, підконтрольності та відповідальності перед відповідними радами та жителями відповідної території.

З метою оптимізації та покращення взаємодії ОМС і ОСН процедура легалізації органів ОСН повинна бути уніфікована. Так, наприклад, реєстрації, а не просто повідомлення про заснування.

Поінформованість населення є проблемою через неврегульованість аспекту фінансування, а в подальшому і в самому законодавстві, яке потребує значних та негайних змін як вже раніше зазначалось.

Вся ОСН повинна мати статус юридичних осіб, проте їх статутна діяльність має обмежуватись відповідною територією. Тільки в такому випадку можна говорити про будь яку досконалість та ефективність ОСН.

Література

1. Про самоорганізацію населення: Закон України від 11.06.2001 р. №2625-III. *Голос України*. 2004. С.211-225.

2. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.
3. Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 30 трав. 2008 р.) : у 3 т. / за заг. ред. Оболенського О.Ю., Сьоміна С.В. К.: НАДУ, 2008. Т. 3. 192 с.
4. Онупрієнко А.М. Проблеми взаємодії органів самоорганізації населення та органів місцевого самоврядування. *Форум права*. 2012. С. 706-710. URL: <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12oatomc.pdf> (дата звернення 02.11.2018).
5. Пухтинський М. Новий етап розвитку місцевого самоврядування, реформування житлового-комунального господарства в Україні. *IX Всеукраїнські муніципальні слухання* (22-26 верес. 2003 р.). Київ: Атіка, 2004. 612 с.

Щодо співвідношення законів та підзаконних нормативно-правових актів

Сокол Т.І., слухач магістратури

Науковий керівник:

Єрмоленко Д.О., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Нормативно-правові акти займають особливе місце у системі правових актів. Їх необхідно відрізнити від актів застосування й тлумачення. Сфера дії права існує як об'єктивна реальність незалежно від того, усвідомлюємо ми її чи ні. Законодавець надає їм законної сили, підводить під захист держави, утверджує в суспільній свідомості той факт, що відносини мають «нормальний», «правильний» характер. Межі правового регулювання зумовлені не юридичними факторами, вони кореняться в природі людської діяльності, зумовлені їх загальною культурою і цивілізованістю, детерміновані існуючою системою відносин, економічними, історичними, релігійними, національними та іншими обставинами

Оскільки основною формою права в Україні є нормативно-правовий акт, то під джерелами права слід розуміти зовнішнє вираження нормативно-правових актів, які приймаються і діють з метою регулювання суспільних відносин. Різноманітність цих відносин, а також розмежування функцій державних органів припускають наявність багаточисельних нормативних актів. Виходячи з цього, важливе теоретичне і практичне значення має відмежування одних нормативних актів від інших за певними критеріями.

За юридичною силою нормативно-правові акти поділяються на дві великі групи: закони і підзаконні акти.

Ключовими відмінностями законів від підзаконних нормативно-правових актів, на думку Л.М. Горбунової, є наступні: 1) видання законів є виключною компетенцією органу законодавчої влади – Верховної Ради України (колегіального органу), а підзаконні нормативно-правові акти видаються Президентом, уповноваженими органами виконавчої влади (органами державного управління), місцевого самоврядування (може бути прийнятий як колегіально, так і одноособово); 2) закони є результатом реалізації повноважень органу законодавчої влади, а підзаконні нормативно-правові акти – органів виконавчої влади; 3) закони регулюють основні суспільно значущі відносини, а підзаконні нормативно-правові акти регулюють більше коло суспільних відносин, конкретизують, розвивають, деталізують закони; 4) закони мають вищу юридичну силу, а підзаконні нормативно-правові акти підлеглі їм, у разі суперечностей та протиріч із законами підлягають приведенню у відповідність до законів або скасуванню; 5) закон завжди приймається колективним представницьким органом, а підзаконний нормативно-правовий акт може бути прийнятий і колегіально, і одноособово органом виконавчої влади або його керівником; 6) закон приймається у складній, суворій процедурі, а підзаконний нормативно-правовий акт – за більш спрощеною процедурою, що й забезпечує його гнучкість, динамічність, здатність до оперативного регулювання мінливих суспільних відносин в країні; 7) закони завжди містять правила поведінки, а підзаконні

нормативно-правові акти можуть бути як нормативного, так і ненормативного характеру; 8) закони мають більш тривалий термін дії у часі, підзаконні нормативно-правові акти – більш мінливі, у разі навіть невеликих змін у законі вони підлягають приведенню у відповідність до закону; 9) закони мають більш узагальнене коло осіб, на яких розповсюджується їх дія, підзаконні нормативно-правові акти – деталізують коло осіб, на які розповсюджується їх дія; 10) загальна кількість законів, які приймаються та діють в Україні значно менша, ніж кількість підзаконних нормативно-правових актів [1, с. 66-67].

Досліджуючи співвідношення законів та підзаконних нормативних актів, І.В. Куценко, розподіляє їх за певними ознаками: 1) «співвідношення за органом державної влади, який наділений компетенцією в сфері правотворчості», в зазначеному співвідношенні виявляється конституційний принцип розподілу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, і відповідно закони є проявами реалізації повноважень законодавчої гілки влади, а підзаконні нормативно-правові акти – виконавчої гілки влади; 2) «співвідношення за процедурою ухвалення законів та підзаконних актів». Як вже зазначалося, підзаконні нормативно-правові акти створюються за більш спрощеною процедурою у порівнянні із законотворчим процесом, тому створюються, змінюються та скасовуються в оперативному порядку, за рахунок чого досягається «гнучкість правового регулювання суспільних відносин в державі». Разом із тим сучасні науковці (С.М. Жевакин, Н.Р. Нижник, М.Ю. Тихомиров) визначають певні «негативні тенденції зростання кількості підзаконних актів в порівнянні з законами», зокрема при виданні підзаконних нормативно-правових актів інколи порушуються вимоги щодо обов'язкової відповідності законам; виникає «небажане «розбухання» чи дублювання нормативного матеріалу»; простежується тенденція щодо закріплення у підзаконних нормативно-правових актах «вузьких, односторонніх управлінських рішень», які спрямовані на захист виключно внутрішніх інтересів; має місце недоведення змісту підзаконного нормативно-правового акта до «відома фізичних та юридичних осіб, яких це стосується»; зниження довіри громадян стосовно «вірогідності всебічного і повного врахування їх прав» при виданні підзаконних нормативно-правових актів; при створенні підзаконних нормативно-правових актів застосовується складна мова, можуть мати місце «вживання неюридичних термінів, неточність формулювань, непоодинокі випадки невідповідності чинному законодавству, видання актів з очевидним перевищенням компетенції»; 3) «співвідношення за колом регулювання суспільних відносин», сфера регулювання суспільних відносин підзаконними нормативно-правовими актами значно ширша, у порівнянні із законами; 4) «співвідношення за юридичною силою». Юридична сила нормативно-правових актів – це «специфічна властивість нормативно-правових актів, яка характеризує їх співвідношення і взаємозалежність за формальною обов'язковістю та визначається місцем правотворчого органу в апараті держави» та, як загальновідомо, закони є підґрунтям, основою підзаконного нормативно-правового регулювання; 5) «співвідношення за часовими межами», підзаконні нормативно-правові акти є менш стабільними, розраховані на менший час дії; 6) «співвідношення за сферою правового впливу», «сфера правового впливу» підзаконних нормативно-правових актів є спеціалізованою, більш вузькою у порівнянні із законом, розрахована на менше коло осіб [2].

Узагальнюючи запропоновані провідними вченими позиції щодо співвідношення закону і підзаконного нормативно-правового акта можна виділити наступні підстави співвідношення, за якими зазначені правові категорії відрізняються та відповідно набувають своїх особливих, притаманних лише конкретному виду нормативно-правового акта ознак. Так, на думку Є.А. Гетьмана, закон та підзаконний нормативно-правовий акт співвідносяться (мають певні спільні риси та такі, що їх відрізняють) за наступними підставами: 1) за видом влади, яка видає нормативно-правовий акт, як прояв конституційного принципу розподілу державної влади; 2) за органом видання; 3) за сферою суспільних відносин, які регулюються відповідним видом нормативно-правового акта; 4) за юридичною силою; 5) за місцем у системі нормативно-правових актів; 6) за порядком прийняття; 7) за вмістом норм права;

8) за терміном дії; 9) за колом осіб, на яких розповсюджується дія нормативно-правового акта [3, с. 147-148].

Аналізуючи сучасний стан правотворчості необхідно відмітити про стрімке зростання кількості підзаконних актів. Такі акти у наш час є значимими як компонент механізму дії права, функціонування правової держави. Вони доводять вимоги закону до адресата і забезпечують реалізацію його правил. Окремі закони не можуть бути успішно виконані без видання відповідних підзаконних актів. Підзаконні нормативні акти організовують дію законів, вносять в систему правового регулювання нові деталі, посилюють соціальну функцію права, роблять більш зрозумілим юридичний статус суб'єктів права. Ця форма встановлення правових норм завдяки безпосередньому контакту з їх адресатами має значний потенціал щодо належної організації функціонування суспільних відносин, уможливорює збалансовану реалізацію різних соціальних інтересів.

Література

1. Горбунова Л.М. Принципи законності у нормотворчій діяльності органів виконавчої влади: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2008. 240 с.
2. Куценко І.В. Співвідношення закону та підзаконних нормативно-правових актів України. *Передовые научные разработки: материалы конференции*. URL: http://www.rusnauka.com/PNR_2006/Pravo/1_kucenko.doc.htm.
3. Гетьман Є.А. Проблеми правового регулювання нормотворчої діяльності органів виконавчої влади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ, 2015. 412 с.

Статут територіальної громади – основний нормативний акт місцевого самоврядування

Стариковський О.О., студент

Науковий керівник:

Верлос Н.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Актуальність питання зумовлена реформою місцевого самоврядування, що розпочата зараз в Україні. В реформованій політичній та адміністративній системі України територіальним громадам відводиться роль базових елементів, а центральні органи влади виказують свою підтримку в перетворенні цих громад на дієздатні та спроможні. Посилення дієздатності громад передбачає всебічний розвиток місцевої демократії. Тому особливої важливості набуває політика впровадження механізмів демократії участі на місцевому рівні, які надають членам територіальних громад реальну можливість впливати на вирішення місцевих проблем. Метою реформи децентралізації має бути не лише створення нової системи місцевого самоврядування, але й фундаментальне переосмислення самих принципів здійснення публічної влади в Україні, заміна декларативності практичними діями, спрямованими на побудову влади на засадах гуманізму, реального народовладдя, відкритості, демократизму, верховенства права та законності [1, с. 97-98].

Успіх реформи децентралізації та реформування політичної та соціально-економічної системи країни залежить від створення нового формату взаємодії влада – громада, який передбачає залучення до процесу змін активних членів громади. Згідно з українським законодавством, більшість процедур безпосередньої демократії регулюються на рівні статутів територіальних громад. Тому ухвалення якісних статутів територіальних громад є вкрай важливим для ефективного проведення реформи децентралізації та розвитку демократії на локальному рівні. Статут має стати ефективним засобом саморегуляції об'єднаної територіальної громади, може допомогти регламентувати відносини як між громадами, що об'єдналися, так і між громадою та місцевою владою [2, с. 125].

На сьогодні законодавство України лише частково окреслює поле статутного регулювання, а юридична практика навряд чи дає змогу сказати, наскільки це окреслення є повним чи неповним. Володіючи певною нормотворчою свободою, місцеві ради можуть закладати до статутів територіальних громад норми, що містять принципові позиції з будь-яких питань місцевого значення (враховуючи особливості конкретної територіальної громади) [3, с. 32].

Законодавство України передбачає існування спеціального джерела муніципального права – статуту територіальної громади. Відповідно до ст. 19 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» з метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування представницький орган місцевого самоврядування на основі Конституції України та в межах закону може прийняти Статут села, селища, міста. Особливість цього документа зумовлена як змістом і формою, так і порядком набрання чинності. Статут є єдиним актом місцевого самоврядування, що підлягає державній реєстрації [4, ст. 19].

Статут територіальної громади набирає вагомого значення при вирішенні низки питань місцевого значення (зокрема, унормування діяльності органів вказаної громади як юридичних осіб, проведення процедур безпосередньої демократії та ін.). Але, на жаль, у законодавстві України залишаються неврегульованими такі проблемні обставини у цьому питанні:

- законодавець обмежується лише загальним посиланням на мету прийняття статуту – врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей, – без визначення переліку питань, які потребують такого урахування;

- не визначає предмета статуту. Лише окремі питання відповідно до Закону України про місцеве самоврядування регулюються не тільки цим законодавчим актом, а й статутом територіальної громади. Йдеться про ті норми у Законі України про місцеве самоврядування у випадках, у яких регулюються питання конкретних форм місцевої демократії: загальні збори громадян (стаття 8), місцеві ініціативи (стаття 9), громадські слухання (стаття 13). Інакше кажучи, роль статутів територіальних громад у регулюванні вказаних форм є провідною [5, с. 28].

Таким чином, підсумовуючи, можна зазначити, що статут територіальної громади – це основний пріоритетний нормативно-правовий акт територіальної громади. Статут є своєрідною комунальною конституцією на території функціонування відповідної громади. Статути, відтворюючи норми законів та адаптуючи їх до місцевих умов, подають ці норми в упорядкованому вигляді, полегшуючи роботу муніципальних структур та формуючи у населення більш чітке уявлення про сенс та характер місцевого самоврядування.

Статут територіальної громади – це комплексний документ, який за умови його прийняття стане ефективним інструментом контролю діяльності усіх структур муніципальних органів, захищатиме місцевих жителів від свавілля влади, інформуватиме населення про відповідальність певних посадових осіб, створить легальні умови для формування і впровадження додаткових прав та свобод членів територіальних громад, виходячи з того, що конституційні права не є вичерпними. Тільки такий підхід забезпечить ефективний розвиток і функціонування системи місцевого самоврядування в Україні.

Література

1. Батанов О.В. Статут територіальної громади – основний нормативний акт місцевого самоврядування, *Право України*. 2004. №7. С. 30-35.
2. Біленчук П.Д., Кравченко В.В., Підмогильний М.В. Місцеве самоврядування в Україні. *Муніципальне право*: навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Європейський ун-т управління, безпеки та інформаційно-правових технологій. К.: Атіка, 2000. 304 с.
3. Данількевич М. Статут територіальної громади міста – нове явище у праві України, *Право України*. 2002. № 4. С. 27-29.

4. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-вр. Дата оновлення: 04.11.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vr/ed20181104>
5. Євдокимов В.Б., Старцев Я.Ю. Місцеві органи влади зарубіжних країн: правові аспекти. М.: Спарк, 2001. 251 с.
6. Любченко П.М. Акти органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб : класифікація, проблеми теорії і практики. Х.: Одиссей, 2004. 392 с.
7. Кравченко В.В., Пітцик М.В. Муніципальне право України: навч. посіб. К.: Атіка, 2003. 671 с.

Суб'єкти ініціювання та призначення заохочення в сфері судової влади України

Сторчай Д.І., слухач магістратури

Науковий керівник:

*Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, член-кор. НАПрН України
Запорізький національний університет*

Призначення заохочення є важливою формою публічної відзнаки досягнень державними службовцями високої результативності в процесі реалізації посадових обов'язків. Заохочення виступає певним стимулом, що здатен підвищити трудову активність державних службовців апарату суду та в результаті якісного виконання посадових обов'язків підняти рівень довіри громадян до судових органів. Адже за результатами соціологічних досліджень Київського міжнародного інституту соціології на вересень 2018 року 78,5% громадян не довіряють судам України [1].

Особливу роль в заохочувальному провадженні відіграє суб'єкт призначення.

Стрельченко О.Г. визначає заохочувальне провадження, як «послідовний порядок дій публічної адміністрації щодо застосування до особи, яка сумлінно виконала покладений на неї обов'язок, заходів заохочення, що реалізуються через відповідну адміністративну справу для отримання додаткових якісних результатів від соціально корисної діяльності» [2, с.278].

Під терміном «суб'єкт призначення» слід розуміти «державний орган або посадову особу, яким відповідно до законодавства надано повноваження вирішувати питання про заохочення» [3, с.42].

Отже, посадова особа або державний орган судової влади за бездоганне та ефективне здійснення посадових обов'язків, за особливі заслуги до державних службовців, в межах заохочувального провадження, застосовує законодавчо визначенні види заохочень, шляхом формування відповідної адміністративної справи.

В кожному судовому органі та інших судових органах державної влади діють Правила внутрішнього трудового розпорядку (локальний нормативний акт), в яких передбачаються підстави застосування та види заохочень до державних службовців відповідно до чинного законодавства України.

Проаналізувавши положення Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів можна зазначити, що представлення до заохочення державного службовця ініціюється «керівником апарату суду в межах повноважень, наданих йому законами України «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу». Також він видає накази з питань застосування заохочень» [4, ст. 9, п. 15].

Питання про призначення заохочення стосовно керівника апарату місцевого суду та його заступника приймає «начальник територіального управління Державної судової адміністрації України (далі ДСАУ) за поданням голови відповідного суду» [4, с. 6].

Рішення про призначення заохочення керівника апарату апеляційного суду та його заступника приймає «Голова ДСАУ за поданням голови відповідного суду» [4, с. 7].

Рішення про застосування заохочення до державних службовців апарату Верховного Суду (далі ВСУ) приймає його керівник. В свою чергу, Голова ВСУ вносить подання про

застосування до керівника Апарату заохочень. Голова касаційного суду вносить погоджене із керівником Апарату подання Голові ДСАУ про заохочення державних службовців [5, с. 2].

В кожному судовому органі функціонує служба управління персоналом в компетенцію якої входить розгляд пропозицій та підготовка документів щодо заохочення та нагородження персоналу державними нагородами, відомчими заохочувальними відзнаками, ведення відповідного обліку.

Отже, в рамках конкретного судового органу, керівник апарату (Секретаріату) суду, керуючись Типовими правилами внутрішнього трудового розпорядку, разом з службою управління персоналом на підставі зразкового виконання трудових обов'язків, тривалу і бездоганну роботу, новаторство у праці, сумлінне ставлення до роботи та інші вагомі досягнення у роботі може ініціювати та застосовувати до державних службовців апарату (Секретаріату) суду заходи заохочення. Також загальними зборами суддів, керівниками апаратів судів може вноситись подання (рішення) про нагородження працівників апаратів судів до ради суддів загальних судів.

Подання про відзначення (нагородження) заохочувальними відзнаками ДСАУ України вноситься на ім'я Голови ДСАУ заступниками Голови, керівниками самостійних структурних підрозділів ДСАУ за погодженням із заступниками Голови відповідно до розподілу функціональних обов'язків, начальниками територіальних управлінь ДСА України, головами ВСУ, вищих спеціалізованих та апеляційних судів загальної юрисдикції [6].

В свою чергу ДСАУ підзвітна Вищій раді правосуддя (далі ВРП) у межах, визначених законом. Державні службовці в сфері судової влади можуть бути представлені до нагородження відзнаками ВРП, подання про нагородження ініціюється «керівниками органів, установ, організацій, у яких вони працюють. Пропозиції щодо нагородження працівників секретаріату Ради подаються керівником відповідного підрозділу секретаріату Ради за погодженням із керівником секретаріату Ради за пропозицією керівника служби інспекторів Ради та оформлюються у вигляді подання. Подання про нагородження відзнаками ради може вноситись членами Ради» [7].

Також державні службовців в сфері судової влади можуть бути представлені до нагородження відзнаками Ради суддів України (далі РСУ). РСУ є вищим органом суддівського самоврядування. В рамках засідань РСУ приймається рішення щодо заохочення працівників апарату судів. Подання про нагородження державних службовців відзнаками РСУ вносять: 1) спільні збори працівників апарату місцевих, апеляційних, вищих спеціалізованих судів, ВСУ; 2) голови апеляційних судів щодо колективів місцевих судів, що віднесені до відповідного апеляційного округу; 3) голови вищих спеціалізованих судів щодо колективів апеляційних судів відповідної юрисдикції та осіб; 4) голова ДСАУ; 5) голова ВСУ щодо колективів вищих спеціалізованих судів; 6) Голова РСУ; 7) члени РСУ [8, п. 2].

Компетенцією внесення подання про нагородження державних службовців знаками Верховного Суду України на розгляд Голови Суду наділені: 1) заступники Голови Суду; 2) Голова РСУ, Голова Конституційного Суду України, голови вищих спеціалізованих та апеляційних судів.

Крім того, вищі посади державної служби категорії «А» в системі судової влади 1) керівники апаратів КСУ; 2) ВСУ; 3) вищих спеціалізованих судів та їх заступники; 4) керівники секретаріатів Вищої ради правосуддя; 5) Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та їх заступники 6) Голови ДСА та його заступники;) також виступають суб'єктами, які заохочуються. В даному випадку рішення про заохочення до державних службовців категорії «А» приймає суб'єкт їх призначення. Суб'єктами призначення зазначених державних службовців категорії «А» є: 1) КСУ (за поданням Голови Суду); 2) ВРП; 3) Голова вищого спеціалізованого суду; 4) ВРП; 5) Голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 6) ВРП.

Крім того, Голова ДСАУ за поданням голови відповідного суду застосовує до керівників апаратів апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду, ВСУ, їх заступників,

за поданням Голови ВСУ до першого заступника керівника апарату ВСУ заходи заохочення [9, ст. 153, ч. 4, п. 6].

Узагальнивши, можна зробити висновок, що представлення до заохочення здійснюється за принципом підпорядкованості одного суб'єкта (державного службовця) іншому (безпосередньому керівнику або суб'єкту призначення). В сфері судової влади діє єдина та широка система судів, органів суддівського врядування, інших державних органів та установ системи правосуддя, які гармонійно взаємодіють між собою в питанні подання та призначення заохочення до державного службовця. В кожному такому органі передбачені правила внутрішнього трудового розпорядку та положення про заохочення в яких зазначається порядок процедури подання та нагородження відповідним заохоченням.

Наприклад, в деяких зарубіжних країнах (Бразилія, Канада, Великобританія) діє практика залучення лінійного менеджера, як другого суб'єкта в сфері оцінки, ініціювання та погодження призначення державного службовця до заохочення (поряд з безпосереднім керівником). Процес оцінки результатів діяльності здійснюється двома сторонами водночас, які складають угоду: лінійний менеджер та безпосередній керівник державного службовця. Вже на підставі отриманих оцінок приймається рішення щодо застосування заходів заохочення. Лінійний менеджер надає ряд рекомендацій щодо виплати грошового заохочення за продуктивність та досягнення високого результату в процесі виконання покладених на державного службовця посадових обов'язків [10].

Аналізуючи зарубіжний досвід в сфері заохочення державних службовців, варто відмітити позитивний аспект – участь двох суб'єктів при оцінці та прийнятті рішень щодо заохочення державних службовців. Підтримуючи зазначене, акцентуємо доцільність створення незалежного органу в системі судової влади, повноваження якого дозволяли б: 1) приймати участь в процесі оцінки досягнень; 2) надавати рекомендації щодо призначення заохочень; 3) ініціювати заохочувальне провадження та інше. Це допомогло б уникнути суб'єктивного відношення керівника до державного службовця при проведенні оцінки результативності праці та призначення заохочення в сфері судової влади.

Література

1. Звіт: думки і погляди населення України щодо судової реформи: вересень 2018 р. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=792&page=1> (дата звернення: 19.10.2018).
2. Стрельченко О.Г. Особливості заохочувальних проваджень. № 3-1/2013 р. 276-278 с.
3. Науково-практичний коментар до Закону України «Про державну службу» / ред. кол.: К.О. Ващенко, І.Б. Коліушко, В.П. Тимошук, В.А. Дерещ (відп. ред.). К.: ФОП Москаленко О.М., 2017. 796 с.
4. Типове положення про апарат місцевого, апеляційного судів. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/tipove-polozh-pro-apat.pdf> (дата звернення: 19.10.2018).
5. Про апарат Верховного Суду: Постанова Пленуму Верховного Суду від 30 листопада 2017 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Polozhennia%20pro%20apat_2.doc (дата звернення: 19.10.2018).
6. Про встановлення заохочувальних відзнак Державної судової адміністрації України: Наказ Державної судової адміністрації від 07 березня 2013 р. № 35. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/N35.pdf> (дата звернення: 19.10.2018).
7. Про нагородження відзнаками Ради суддів України: Положення затверджено Рішенням суддів України від 30 листопада 2007 р. №118. URL: <http://www.rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-47-vid-09062016-p-49d46df714.pdf> (дата звернення: 20.10.2018).
8. Про затвердження нової редакції Положення про нагородження відзнаками Ради суддів України: Рішення Ради суддів України від 09 червня 2016 р. № 47. URL: <http://www.rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-47-vid-09062016-p-49d46df714.pdf> (дата звернення: 20.10.2018).

9. Про судоустрій і статус суддів: Закон України Редакція від 05.08.2018 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 21.10.2018).
10. Ketelaar A.N. Manning and E. Turkisch (2007), «Performance-based Arrangements for Senior Civil Servants OECD and other Country Experiences», OECD Working Papers on Public Governance, 2007/5. URL: <http://www.oecd.org/gov/38990099.pdf> (дата звернення: 21.10.2018).

Інформаційні технології роботи митних служб в різних країнах

Фіданян Д.А., студентка

Науковий керівник:

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, Заслужений юрист України

Запорізький національний університет

У ХХІ столітті відбуваються кардинальні зміни в зовнішньоекономічній діяльності всього світового суспільства. Ці зміни потребують більш якісного підходу до реалізації державної митної політики.

Митне право ЄС, подібно до національного митного права. Оскільки Європейські співтовариства виникли на основі передачі державами-учасниками частини свого суверенітету наднаціональним структурам (інститутам і органам Співтовариств, а потім і Союзу), питання митного регулювання перейшли, на основі засновницьких договорів, в юрисдикцію інтеграційних утворень.

Тенденції світового розвитку встановлюють нові завдання, зокрема зі спрощення митних процедур та процедур логістики на території будь-якої країни, зменшення ризиків порушення безпеки мешканців, для чого створюються комп'ютерні інформаційні системи, функціонально сумісні між аналогічними системами різних країн, а отже, доступні, керовані, безпечні, об'єднані та контрольовані.

Всесвітня митна організація визначила підходи до прискорення і спрощення митних процедур у своїх програмних документах – Міжнародній конвенції щодо спрощення й гармонізації митних процедур, Рамкових стандартах безпеки і полегшення світової торгівлі. Європейська спільнота вбачає шлях до цього у зменшенні розбіжностей між митними процедурами країн світу, практичним засобом реалізації якого є створення системи "Електронна митниця" [1].

6 вересня 2018 року в Україні було запроваджено механізм «єдиного вікна». Існує чимало моделей, за якими можливо імплементувати Єдине вікно. Спільним для всіх є те, що кожна з них містить ту чи іншу форму правової або регулятивної дії.

Наприклад, у Сінгапурі завдяки системі TradeNet кількість копій документів, що надавались на митниці, з 35 зменшилась до 1. За рік опрацьовується біля 9 мільйонів подань на торговельні дозволи (30 тисяч в день!) 90% з яких – у десяти хвилинний термін.

У Фінляндії багатофункціональна система PortNet – єдина для учасників торгівлі морем, радикально скоротила потребу у заповненні та обробці паперових форм. На сьогодні понад 99% усіх форм обробляються через Єдине вікно.

Варто відзначити, що законодавство ЄС значно вплинуло на правову структуру системи Єдиного вікна у цій країні, однак Фінляндія суттєво його адаптувала до власних реалій.

У США впроваджується Автоматизоване комерційне середовище (Automated Commercial Environment – ACE), що має до кінця грудня 2016 року розгорнути основні функції з обробки торговельної інформації і стартувати як система Єдиного Вікна. 188 з 200 найбільших по давачів товарів на експорт користуються системою у 90% усіх звернень.

Користування системою є добровільним і безоплатним, оскільки розробкою займається державна структура і розрахунок іде на те, щоб отримати значні заощадження, а не прибутки від користування нею.

Загалом витрати на впровадження системи Єдиного вікна значно відрізняються у різних країнах та залежать від типу системи та меж її покриття.

Наприклад, Фінляндія, Німеччина та Малайзія витратили приблизно по \$ 4 млн. Корея інвестувала близько \$ 5 млн у митницю та \$ 8 млн у торговельну мережу. У Сінгапурі, де системи більш широкі і покривають ще велику кількість різних функцій, інвестиції склали ще більші суми.

Загалом фінансування здійснюється в різних формах: з державної скарбниці (Фінляндія, Корея, Швеція, США, Македонія, Азербайджан, Філіппіни), приватним інвестором (Німеччина, Гватемала), або публічно-приватним співробітництвом (Гонконг, Японія, Малайзія, Маврикій, Сенегал та Сінгапур). Послуги системи можуть надаватись як на платній, так і на безоплатній основі.

Досвід Фінляндії показав, що ефективна система Єдиного вікна може бути створена з відносно невеликими зусиллями і в сучасній формі за умови державної підтримки та наявної політичної волі.

Електронна митниця – це багатофункціональна комплексна система, яка існує у митних органах країни та поєднує інформаційно-комунікативні технології та сукупність механізмів їх застосування і дає можливість підвищити якість митного регулювання та вдосконалити митне адміністрування.

У Японії для електронного декларування використовується автоматизована система NACCS (Nippon Automated Cargo and Port Consolidated System), яка об'єднує між собою учасників ЗЕД з учасниками митних служб держави. Для оформлення вантажів з використанням такої системи декларанту потрібно лише заповнити зі свого персонального комп'ютера необхідні дані про товар, про його найменування, країну походження, контрактну вартість товару, а також вартість транспортування.

У США діє аналогічна система. Американська система АКС (автоматизована комерційна система) є прототипом японської [2].

У країнах ЄС для передачі даних в електронному вигляді використовується система NCTS (New Computerized Transit System). В ЄС електронне декларування товарів є обов'язковим. Така система дає можливість декларантам надавати декларації в електронному вигляді до прибуття вантажу, проводити аналіз ризиків та прискорювати обробку даних.

Цілком очевидно, що прискорення і спрощення митних процедур не можливі за умови використання старих технологій, заснованих на паперових документах. Тут на перший план виходять інформаційні митні технології, основою яких є електронний документообіг. Впровадження електронного документообігу дає змогу значно скоротити час на отримання, опрацювання і прийняття рішення щодо переміщення товарів через митний кордон України, випуску товарів у вільний обіг, зменшити ризики, пов'язані з митними правопорушеннями і контрабандою, що у свою чергу забезпечить зростання товарообігу, а отже, і збільшення надходжень до бюджету держави.

Держави – члени ЄС прийняли рішення діяти в рамках структури "Електронної Європи", тобто простого і без паперового середовища стосовно митних адміністрацій та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Розвиток будь-якої нації неможливий без своєчасного розвитку державного апарату. Досвід провідних країн стає для нас наглядним прикладом стосовно того, в якому напрямку треба рухатись. Саме тому було вирішено розробити проект «Підтримка стратегічних комунікацій та інформування про реформу державного управління в Україні», який передбачав створення директоратів, які мають забезпечити безперервність у розробці та реалізації державної політики [3].

Виходячи з цього аналогічні завдання щодо втілення новітніх технологій у митну справу ставлять перед собою митні адміністрації багатьох країн СНД, Азії та Америки. Ці завдання відрізняються лише термінами реалізації та окремими деталями. Тому "Електронна митниця" – це не тільки утворення декількох країн, це майбутнє митної спільноти світу.

Література

1. Митні інформаційні технології: навч. посіб. / за ред. П. В. Пашка. К.: Знання, 2011. 391 с.

2. Гріц Г. Електронне майбутнє митного декларування. *Митниця та ВЕД*. 2005. № 7. С. 18-21.
3. Ільїн М. Електронна митниця. Минуле. Теперішнє. Майбутнє. *Митниця*. 2006. № 5 (148). С. 29-31.

Інститут громадянства в Україні. Проблеми подвійного громадянства

Франковська С.А., студентка

Науковий керівник:

Журавльова Г.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Проблема взаємовідносин людини з суспільством і державою, пошук найбільш оптимальних форм їхньої взаємодії, і питання громадянства, зокрема, цікавлять вчених із стародавніх часів. Ще Аристотель в одній з його найвідоміших праць "Політика" піднімав питання про те, хто є громадянином, і дійшов висновку, що держава – це сукупність громадян [1, с. 162]. Питання громадянства хвилювали і філософів-просвітителів (Руссо Ж.-Ж., Кант І.). Але лише з прийняттям перших конституцій можна вести мову про громадянство в його сучасному розумінні. Його виникнення безпосередньо пов'язано з першими буржуазними революціями, втіленням ідеї рівності членів державної спільності, яка в свою чергу формується під безпосереднім впливом ідеї природних прав людини.

Основою громадянства є суспільне відношення особи і держави, і, будучи правовим виразом цього відношення, громадянство забезпечує чіткі, стабільні стосунки між державою і особою. Від того, як будуть урегульовані питання громадянства, залежить стан і стабільність держави. З'ясування юридичної природи громадянства допомагає досягнути юридичну природу самої держави. Саме розуміння громадянства, а також регулювання його окремих питань, тісно пов'язане і з місцем та роллю людини в державі, відображаючи існуючий рівень розвитку суспільних відносин.

Людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпека, за статтею 3 Конституції, визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю [2]. Одним з основних прав людини є право на громадянство.

Громадянство відіграє в житті кожної людини надзвичайно важливу роль. Загальною Декларацією прав людини громадянство було віднесене до одного з основних прав людини (стаття 15) [3]. Його зміст полягає в тому, що повним комплексом прав людина може володіти сьогодні лише за наявності громадянства.

Взагалі, у сучасній науці конституційного права розрізняють три значення терміна «громадянство»:

- як одне з суверенних прав держави, що передбачає її можливість в односторонньому порядку регулювати відносини громадянства. Однак при реалізації даного права держава обмежена нормами міжнародного права та правами людини, перш за все правом людини на громадянство;

- як конституційно-правовий інститут, тобто сукупність конституційно-правових норм, що регулюють відносини між державою, з одного боку, і громадянами, іноземцями, особами без громадянства – з іншого;

- як публічно-правовий стан індивіда, що являє собою стійкий (постійний) правовий зв'язок людини з конкретною державою, що обумовлює взаємні права та обов'язки громадян та держави у випадках, зазначених у законі. Громадянство у даному розумінні виникло у Франції після Великої Французької революції [4, с. 78].

При визначенні поняття «громадянство» як публічно-правового стану індивіда слід наголошувати на тому, що це саме правовий, а не політико-правовий зв'язок людини з державою (як цей термін тлумачили в радянську добу), оскільки за радянських часів практика позбавлення громадянства і висилки «дисидентів» з країни часто обґрунтовувалася саме непідтриманням цими громадянами СРСР політики держави, що, виходячи з

політичного характеру громадянства, вважалося підставою для застосування зазначених заходів [5, с. 14].

Одним з актуальних питань, що виникають в сфері конституційного інституту громадянства є питання пов'язані із біпатризмом, тобто наявністю подвійного громадянства. Так, останнім часом проблема подвійного громадянства набула для України особливої гостроти. Кількість біпатридів (осіб, що одночасно належать до громадянства двох або більше держав) з кожним роком збільшується та обчислюється нині тисячами. Подвійне громадянство або множинне – такий правовий статус особи, за яким вона одночасно володіє громадянством більш ніж однієї держави. Подвійне громадянство, як і безгромадянство, слід розглядати як негативні явища, оскільки як апатризм, так і біпатризм не є кращим правовим становищем для людини в її відносинах з державою [4, с. 65].

Згідно зі статтею 4 Конституції України, в Україні існує єдине громадянство. Принцип єдиного громадянства передбачає існування двох аспектів: виключення можливості існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць України, що є умовою існування унітарної держави, якою є Україна; заборона існування подвійного громадянства (біпатризму) в Україні, оскільки, якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Ці положення відображені у ст. 2 Закону України «Про громадянство України» [6]. По суті зміст даного принципу зводиться лише до невизнання правових наслідків біпатризму [7, с. 26].

До того ж, питання множинного громадянства регулюються і в Європейській Конвенції про громадянство, що була ратифікована й Україною [8]. Так, положення Конвенції не обмежують право кожної держави-учасниці встановлювати у своєму внутрішньодержавному праві положення відповідно до яких: зберігають чи втрачають громадянство її громадяни, які набувають або мають громадянство іншої держави; чи пов'язано набуття або збереження її громадянства з відмовою від іншого громадянства або від його втрати.

Тобто заборона біпатризму в Україні відповідає існуючій щодо цього питання світовій практиці, яка виходить із того, що подвійне громадянство (у розумінні існування громадянства кількох держав, а не громадянства федерації та її суб'єкта або громадянства держави і громадянства міжнародного утворення) створює значні труднощі як для держав, так і для осіб, які є носіями подвійного громадянства (зокрема, стосовно виконання обов'язків тощо) [9, с. 30]. З огляду на це держави укладають угоди про запобігання випадкам подвійного громадянства, зобов'язуючи осіб, які мають громадянство обох сторін, обрати одне з них і тим самим припинити інше.

У деяких державах особи, які мають подвійне громадянство, обмежуються в окремих правах (Румунія). Хоча є держави, які в через низку причин (переважно історичного характеру) дозволяють існування подвійного громадянства (Іспанія, Австрія) [10, с. 6]. Взагалі, цікаво зауважити, що на сьогодні інститут подвійного або множинного громадянства визнається у понад третині країн світу. За ставленням до нього держави можна умовно поділити на три групи: 1. Держави, що дозволяють множинне громадянство (наприклад, Бельгія, Іспанія, Канада, Кіпр, Франція). 2. Держави, які дозволяють подвійне громадянство за певних умов (наприклад, Литва, Румунія, Фінляндія). 3. Держави, котрі не визнають множинного та подвійного громадянства (наприклад, Данія, Білорусь, Казахстан, Македонія, Чорногорія) [10, с. 7].

До того ж, подвійне або множинне громадянство має як позитивні, так і негативні наслідки. Так, до позитивних наслідків встановлення множинного громадянства належать: додаткові гарантії реалізації та захисту прав і свобод особи, оскільки особи, які мають множинне громадянство, мають рівні права й обов'язки з громадянами держави, у якій вони проживають, водночас, зберігаючи культурні й інші зв'язки з державою походження, вигоди щодо права на проживання у двох і більше державах, права на повернення та збереження

громадянства в змішаному шлюбі. Водночас множинне громадянство має певні негативні наслідки, зокрема: множинне громадянство здатне створити для індивіда додаткові обов'язки, виконати які або доволі складно, або ж занадто обтяжливо. Його можуть зобов'язати нести військову службу у двох або більше державах, сплачувати податки одразу у двох державах у випадку, коли відсутня відповідна міждержавна угода про уникнення подвійного оподаткування, тощо [11, с. 402].

Таким чином, заборона біпатризму в Україні відповідає існуючій щодо цього питання світовій практиці, до того ж, подвійне або множинне громадянство має як позитивні, так і негативні наслідки. Важливе значення у питанні правового регулювання множинного громадянства має Європейська конвенція про громадянство. Крім того, ефективним способом щодо визначення множинного громадянства можуть стати й міжнародні договори, що укладаються державами й можуть бути спрямовані як на запобігання випадкам виникнення множинного громадянства, так і на врегулювання його наслідків (договори про ліквідацію наслідків множинного громадянства (при наданні дипломатичного захисту, виникненні питання про обов'язкову військову службу осіб з множинним громадянством) і про ліквідацію та запобігання самого множинного громадянства).

Література

1. Антипенко Т.Ю. Поняття держави і права у філософії Аристотеля. *Управління розвитком*. 2014. № 1. С. 161-162.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Загальна декларація прав людини. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
4. Великий енциклопедичний юридичний словник. / за ред. Ю.С. Шемшученка. 2-е вид., переробл. і допов. Київ: Юридична думка, 2012. 1017 с.
5. Тодика Ю.М. Громадянство України: конституційно-правовий аспект : навч. посіб. Харків: Факт, 2002. 254 с.
6. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65.
7. Ладигін С., Нестеренко О. Конституційно-правове регулювання інституту громадянства та проблема подвійного громадянства в Україні. *Юридична Україна*. 2009. № 4. С. 25-29.
8. Європейська конвенція про громадянство. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
9. Малиновська О.А. Безпека та небезпека подвійного громадянства. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 3. С. 29-35.
10. Палєєва Ю.С. Інститут подвійного громадянства: проблема на міжнародному рівні або допустимий інститут. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Юридичні науки*. 2015. № 2. С. 5-10.
11. Піскун І.І. Множинне громадянство: позитивні та негативні наслідки. *Науковий вісник національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 401-404.

До питання про типові слідчі ситуації та планування розслідування масових заворушень

Хайрулліна О.І., слухач магістратури

Науковий керівник:

Узунова О.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Демократична Україна неможлива без створення правової держави, основою якої мають бути законність, правопорядок, забезпечення законних прав, свобод та інтересів. Різка зміна соціально-економічних факторів у суспільстві призводить до загальної нестабільності в державі, до вчинення масових заворушень. У сучасних умовах масові заворушення стали

реальною загрозою для інтересів національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку. Ці обставини зумовлюють необхідність дослідження криміналістичної характеристики масових заворушень, змісту їхніх головних структурних елементів. Тому важливим питанням є вдосконалення методики розслідування масових заворушень і вироблення на відповідній інформаційній базі типових рекомендацій для успішного їх розкриття і розслідування [1, 366].

Дослідженню проблеми криміналістичної характеристики та слідчих ситуацій приділялась увага багатьма науковцями. Зокрема, значний внесок до їх розробки зробили В.П. Бахін, Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, С.В. Веліканов, А.Ф. Волобуєв, Л.Я. Драпкін, Г.І. Грамович, О.Н. Колесниченко, В.О. Коновалова, М.В. Салтевський, В.В. Тищенко, В.Ю. Шепітько та ін. Серед науковців, які вивчали типові ситуації, що складаються при розслідуванні масових заворушень, слід назвати М.С. Бушкевич, В.І. Захаревського, М.В. Салтевського, М.І. Скригонюка, П.В. Шалдирвана та ін.

Законодавство України про кримінальну відповідальність (ст. 294 Кримінального кодексу України) визначає масові заворушення як організацію зазначених злочинних діянь, що «супроводжувалися насильством над особою, погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовувалися як зброя, а також активна участь у масових заворушеннях». Криміналістична характеристика масових заворушень складається з таких основних елементів: 1) спосіб учинення злочину; 2) типова слідова картина; 3) обстановка злочину; 4) особа злочинця; 5) особа потерпілого. Одним із найважливіших елементів криміналістичної характеристики є спосіб вчинення масових заворушень.

Слід зазначити, що спосіб вчинення масових заворушень залежить від ситуативних факторів і зазвичай не має добре виражених ознак попередньої підготовки, ретельного планування, розподілу ролей, належного технічного забезпечення і високого професіоналізму в діях виконавців. Про це може свідчити використання натовпом різного роду предметів, які вони знайшли вже під час погромів. Якщо масові заворушення ретельно готувалися або продовжувалися довгий час, тоді більшість активних учасників заворушень можуть мати спеціально підготовлену зброю та інші засоби, які використовують як під час знищення, пошкодження майна, так і вчинення опору працівникам поліції.

Найбільш розповсюдженими діями кримінального натовпу під час заворушень є знищення або пошкодження майна (наприклад, заворушення на ґрунті міжнаціонального конфлікту) громадян, юридичних осіб (частіше за все йдеться про комерційні структури). Знищення або пошкодження майна вчиняється шляхом підпалів, вибухів або інших дій натовпу з використанням як зброї, так й інших засобів (різних предметів). Серед засобів, що використовуються під час масових заворушень найбільш часто використовують такі предмети, що можна застосувати як металеві снаряди, зокрема, каміння, тротуарна плитка, цегла, пусті скляні пляшки, різного роду металеві речі [2].

Криміналістично значуща інформація про масові заворушення, на думку М.І. Скригонюка, може бути отримана з матеріальних та ідеальних слідів. Значну кількість речових доказів, які несуть інформацію про злочинні дії, і в отриманні якої зацікавлене слідство, можна знайти на шляху прямування натовпу: 1) плакати, транспаранти, прапори (з відповідною символікою), листівки, газети; 2) написи на стінах, аерозольні ємкості з-під фарби тощо; 3) побутова радіо-, теле-, відеотехніка, яку було викрадено під час погромів тощо; 4) речі випадкових перехожих, які потрапили до натовпу та залишили їх (сумки, документи та ін.); 5) спеціально пристосовані для погромів предмети, зокрема: металеві прутки, дерев'яні та металеві палиці, пляшки з запалювальною сумішшю тощо; 6) відеоматеріали, відзняті журналістами, окремими особами, стаціонарними камерами відеоспостереження охоронних систем; 7) пограбовані і розгромлені магазини, заклади громадського харчування, офіси [1, 367].

Місце вчинення масових заворушень обумовлене шляхом, яким йде натовп – від місця де він формується (стадіони, великі приміщення або площі де проводяться різного роду заходи, пов'язані зі скупченням великої кількості людей) до об'єктів нападу (залежно від мети натовпу це може бути місце компактного проживання осіб якоїсь національності, споруди комерційних структур, будівлі органів влади та ін.), а також місцем, де натовп був зупинений і розсіяний правоохоронними органами або місцем, де натовп втратив ознаки безчинствуючого без впливу представників правоохоронних органів та розпався на групи, які теж потім розпалися на окремих осіб [2].

Активними учасниками та організаторами заворушень, як правило, є представники молоді, віком до 30 років. Організаторами заворушень можуть бути: лідери неформальних об'єднань, угруповань, які мають на меті створення масових заворушень (наприклад, рух антиглобалістів); в деяких випадках – лідери політичних рухів і партій (в першу чергу радикальної спрямованості), а також – керівники (лідери) кримінальних угруповань, які зацікавлені у масових заворушеннях для вирішення своїх, як правило корисливих цілей [3, 10]. Потерпілими від масових заворушень, зазвичай, є: 1) працівники поліції, інших правоохоронних органів, які запобігали злочинам; військовослужбовці, що були задіяні під час припинення масових заворушень; 2) працівники підприємств, організацій, установ, комерційних структур, розташованих на шляху натовпу і були піддані погромам; 3) мешканці будинків, розташованих в місці вчинення масових заворушень; власники автомобілів, які були пошкоджені або знищені натовпом; 4) особи, які випадково потрапили до натовпу не переслідуючи мету участі у масових заворушеннях (пенсіонери, особи похилого віку, малолітні); 5) представники національних меншин, у разі виникнення масових заворушень на міжнаціональному (міжетнічному) ґрунті в місцях їх компактного проживання [1, 368].

Що стосується процесу розслідування масових заворушень, то він, як зазначає П.В. Шалдирван, характеризується дефіцитом часу для прийняття процесуальних і тактичних рішень та їх реалізації; підвищеною мінливістю слідчих ситуацій; необхідністю застосування особливого порядку концентрації, узагальнення, аналізу і реалізації отриманої інформації, а також наявністю активної протидії слідству з боку організаторів та активних учасників масових заворушень [3, 4].

Надалі розглянемо думки науковців стосовно типових слідчих ситуацій, що формуються після вчинення масових заворушень. Так, М.І. Скригонюк вважає, що при розслідуванні масових заворушень можна за елементами психологічного характеру розподілити слідчі ситуації на безконфліктні, малоконфліктні, конфліктні та особливо конфліктні. Він також пропонує класифікувати слідчі ситуації, що складаються при розслідуванні вказаного виду посягань, за такими ознаками: за змістом масових заворушень – на 1) стабільні, 2) тимчасові та 3) епізодично-системні); за фабулою обвинувачення – на такі: 1) кожна особа з натовпу, що безчинствував, нікого серед інших учасників не знала особисто; 2) в основному особа – учасник натовпу, що безчинствував, була в групі знайомих; 3) у вчиненні масових заворушень в умовах натовпу брали участь окремі групи осіб за попередньою змовою, організовані групи, злочинні організації; за учасниками масових заворушень – на 1) спортивно-молодіжні; 2) молодіжно-політичні; 3) анархо-демократичні; а також за перспективою розвитку слідчої ситуації, часом, обсягом, складністю, ступенем протидії їх розкриттю [4, 90].

У свою чергу, П.В. Шалдирван вказує такі найбільш поширені слідчі ситуації початкового етапу розслідування масових заворушень: 1) надійшло повідомлення про групові дії натовпу, які вже закінчилися, але не відомо, чи це групове хуліганство, чи масові заворушення; є інформація про пошкодження або знищення майна, погроми; є постраждалі – випадкові особи та працівники органів внутрішніх справ; не відомі мотиви скоєного; відсутні дані щодо конкретних організаторів та активних учасників подій; 2) надійшло повідомлення про групові злочинні дії натовпу, які ще тривають; є дані про погроми, пожежі; є постраждалі в результаті дій натовпу; недостатньо інформації щодо масштабів групових дій,

їх наслідків, а також щодо мотивів скоєного; дані щодо активних учасників та організаторів подій не повні; 3) наявність справи про спричинення тілесних ушкоджень або про вбивство, зґвалтування, деякі інші злочини, а також наявність даних про зволікання з розслідуванням, притягненням винних до відповідальності або про зловживання з боку працівників правоохоронних органів призводить до групових злочинних дій, спрямованих або на представників влади, або на групу населення (причетні до злочинної діяльності, об'єднані на етнічній або національній основі та ін.); відомі мотиви вчиненого (вимога негайного покарання винних, помста та ін.); відомі організатори та частково – активні учасники подій, але їх місце перебування невідомо; 4) вчинені масові заворушення; відомі організатори й активні учасники заворушень, частина з яких затримана за вчинення суспільно небезпечних дій, частина перебуває у розшуку; 5) групові злочинні дії в установах виконання покарань; є постраждалі, знищено або пошкоджено майно, скоєно погроми [3, 12].

Проте О.В. Лускатов дещо не погоджується з П.В. Шалдирваном, аргументуючи свою позицію надто розгорнутим формулюванням пропонованих типових ситуацій, а зайва їх деталізація стосовно мотивів, місця злочину, відсутності даних щодо обставин його вчинення вимагає додаткового розширення їх кола для урахування всіх можливих варіантів. Тому О.В. Лускатов, стиснувши вказані формулювання та видаливши з них окремі надто конкретні дані, що заважають типізації ситуацій, отримав їх у такому вигляді: 1) злочинці невідомі, наявні матеріальні сліди та окремі очевидці подій; 2) відомі окремі дані для встановлення злочинців, наявні матеріальні сліди та окремі очевидці подій; 3) окремі злочинці встановлені, але не затримані; 4) більшість злочинців встановлено та частину з них затримано [5, 252].

М.І. Скригонюк також визначає, які обставини необхідно встановити у процесі досудового розслідування кримінальних справ про масові заворушення. Серед них основними є наступні: які саме діяння вчинено учасниками натовпу: чи є в них ознаки масових заворушень і якщо так, то які конкретно; місце і час учинення масових заворушень, обставини, за яких вони відбулися (проведення мітингу, демонстрації, страйку, спортивних заходів тощо); які інші злочини були вчинені в процесі масових заворушень; який ступінь організованості масових заворушень, їх мотиви, наявність лідерів-виконавців; хто є організатором масових заворушень та їх активні учасники, чи не притягалися вони раніше до адміністративної, кримінальної відповідальності; чи застосовувалися зброя або інші предмети як зброя; винність обвинуваченого у вчиненні масових заворушень, мотиви і мета, форма його діянь; хто є потерпілими, чи не спровокували вони самі підбурювання людей до непокори, збудження в них негативного, ворожого ставлення до громадського порядку, чи заподіяна шкода здоров'ю потерпілих і якщо так, то який ступінь тяжкості; який характер і розмір шкоди, завданої масовими заворушеннями та іншими злочинами кожному потерпілому тощо [1, 368-369].

Отже, можна зробити висновки про те, що дослідження криміналістичної характеристики масових заворушень має неабияке практичне значення для побудови слідчих ситуацій при розслідуванні цього виду злочину. Оскільки через специфіку способу, обстановки, суб'єктного складу лівова частка таких злочинів залишається нерозкритими, саме наявність типових слідчих ситуацій дозволяє правильно визначити, спланувати та організувати процес розслідування масових заворушень.

Література

1. Скригонюк М.І. Криміналістика: підручник. Київ: Атіка, 2005. 496 с.
2. Особливості розслідування окремих видів злочинів: мультимедійний навчальний посібник. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/books/orovz/lections/lection7.html>.
3. Шалдирван П.В. Методика розслідування масових заворушень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 19 с.
4. Скригонюк М. Значення слідчих ситуацій і тактичних. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2005. № 4 (46). С. 90-93.

5. Лускатов О.В. Типові ситуації початкового етапу розслідування злочинів проти громадського порядку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. Спеціальний випуск № 1. С. 243-253.

Приватизація державного (комунального) майна в Україні

Цибеленко А.М., студентка

Науковий керівник:

Аганіна А.О., к.ю.н., ст.викладач

Запорізький національний університет

Майно єдиного цілісного майнового комплексу державного (комунального) підприємства або його окремих підрозділів, що є єдиними (цілісними) майновими комплексами і виділяються в самостійні підприємства, а також об'єкти незавершеного будівництва та акції (частини, паї), що належать державі у майні інших суб'єктів господарювання, можуть бути відчужені на користь громадян чи недержавних юридичних осіб і приватизовані цими особами відповідно до закону [1].

Приватизація державного або комунального майна (далі – приватизація) – платне відчуження майна, що перебуває у державній або комунальній власності, на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до цього Закону можуть бути покупцями.

Приватизація державних (комунальних) підприємств здійснюється не інакше як на виконання державної програми приватизації, що визначає цілі, пріоритети та умови приватизації, і в порядку, встановленому законом.

Проблемам сутності приватизації присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, В. Засанського, Г. Коваленко, С. Комарицького, А. Чухна, В. Щербини та інші.

У статті 2 Закону України «Про приватизацію державного та комунального майна» (далі – Закон) зазначена мета приватизації. Тобто, це прискорення економічного зростання, залучення іноземних і внутрішніх інвестицій, зменшення частки державної або комунальної власності в структурі економіки країни шляхом продажу об'єктів ефективним власникам [2].

Покупцями, які зазначені в ст. 8 Закону, можуть бути такі суб'єкти права: – громадяни України та іноземці; – юридичні особи, зареєстровані на території України, – юридичні особи інших держав, зареєстровані на території України.

Не можуть бути покупцями такі суб'єкти: – органи державної влади; – держпідприємства, власник яких – держава Україна; – Державні господарські структури, організовані у вигляді об'єднань, холдингових компаній, акціонерних товариств і їх дочірні підприємства; – працівники державних органів приватизації; – покупці, зареєстровані в офшорних зонах. Їх перелік визначив Кабінет Міністрів України; – покупці, з непрозорою структурою власності не розкритою на 100%; – держава, визнана Верховною Радою України державою-агресором; – юридичні особи, в яких бере участь держава-агресор; – особи під контролем юридичних осіб з держави-агресора; – фізичні особи – громадяни і / або резиденти держави-агресора; – юридичні особи, бенефіціарні власники 10 і більше відсотків акцій – резиденти держави-агресора. Виняток становлять юридичні особи з цієї категорії, чиї акції допущені до торгівлі на іноземних фондових біржах. Їх перелік визначив Кабінет Міністрів України; – юридичні особи, зареєстровані відповідно до законодавства держав, включених FATF в список держав, які не співпрацюють у сфері протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом; – юридичні особи, 50 і більше відсотків статутного капіталу яких належать прямо або побічно особам зі списку FATF; – фізичні та юридичні особи, щодо яких застосовані санкції на основі Закону України «Про санкції» і пов'язані з ними особи; – особи – покупці об'єкта приватизації в Україні, з якими було розірвано договір купівлі-продажу через порушення з їхнього боку і пов'язаних з ними осіб; – радники, залучені для підготовки об'єкта до приватизації [2].

За роки приватизації роздержавлено понад 81 тис. об'єктів. До колективної форми власності перейшло понад 60 тис. підприємств, приватними стали майже 23 тис. Зокрема, за 1992—2002 рр. було продано понад 67 тис. об'єктів малої приватизації, що створило умови для розвитку конкуренції у сфері торгівлі, обслуговування, у малому бізнесі. Економічний аналіз роботи приватизованих малих підприємств свідчить, що значна їх кількість має позитивну динаміку обсягів виробництва.

Процес приватизації офіційно розпочався 1 грудня 1992 р. і лише в 2001 р. законодавець встановлює відповідальність за незаконну приватизацію державного і комунального майна. У цей період в Кримінальному кодексі України (в редакції 1960 р.) була відсутня спеціальна норма, відповідно до якої б особи, винні в проведенні приватизації не у відповідності з законодавством, несли б кримінальну відповідальність [3, 10].

Приймаючи 5 квітня 2001 р. новий Кримінальний кодекс України, законодавець впроваджує норми, згідно з якими встановлено кримінальну відповідальність за злочини у сфері приватизації. Однією із них є ст. 233 КК, в якій передбачено відповідальність за приватизацію державного і комунального майна шляхом заниження його вартості через визначення її у спосіб, не встановлений законом, використання підроблених приватизаційних документів, приватизацію майна, яке не підлягає приватизації згідно з законом, а також за приватизацію неправомочною особою [4].

Найбільш потерпає від злочинних посягань мала приватизація, їх об'єкти, як правило, є комунальною власністю міст та районів, більша частина з них переходить у власність інших осіб шляхом оренди з правом викупу та внаслідок безконтрольності цих об'єктів органами влади та управління вищого рівня.

Незаконну приватизацію державного або комунального майна, яка поєднується з викраданням майна, фіктивним підприємництвом або кримінальне караними порушеннями законодавства про банкрутство, потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 233 і, зокрема, ст. ст. 190, 191, 205, 219, 220 Кримінальним кодексом України [4].

Верховна Рада України щорічно заслуховує і затверджує звіт Фонду державного майна України про виконання Державної програми приватизації.

Систему органів Фонду становлять: фонд, регіональні відділення, представництва.

Фонд, регіональні відділення та представництва становлять єдину систему державних органів приватизації та управління корпоративними правами держави в межах, визначених законом [5].

Отже, можна зробити такий висновок, що для ефективності приватизаційного процесу, повинна бути досить досконала законодавча база. Можливо, прийняття законодавчих актів, які б посилили відповідальності за скоєнні злочини у сфері приватизації державного (комунального) майна та приватизації в цілому.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 07.03.2018 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030436.html
2. Про приватизацію державного та комунального майна: Закон України від 18.01.2018 р. № 2269-VIII. Дата оновлення: 18.01.2018 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2269-19/page2>
3. Баліна С.Н., Ущаповський В.Ф. Правові основи приватизації в Україні та її захист від злочинних посягань: навч. посіб. К.: Атіка, 1999. 72 с.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 07.03.2018 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012341.html
5. Про Фонд державного майна України: Закон України від 09.12.2011 р. № 4107-VI. Дата оновлення: 07.03.2018 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T114107.html

Державне регулювання інвестиційної діяльності в Україні

Чудновська Д.І., студентка

Науковий керівник:

Аганіна А.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Одним з пріоритетних напрямів економічної політики держави є згідно з Господарським кодексом України діяльність, спрямована на створення господарюючим суб'єктам необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, а також забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів і здійснення контролю за ним, тобто інвестиційна політика. Саме вона визначає реальні джерела, напрями, структуру інвестицій, здійснює раціональні та ефективні заходи для виконання загальнодержавних, регіональних та місцевих соціально-економічних і технологічних програм, відтворює процеси на макро- й мікроекономічному рівнях. Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики.

Проблеми державного регулювання інвестиційної діяльності висвітлені у працях зарубіжних вчених, зокрема, у Г. Бірмана, С. Брю, Д. Дарнінга, М. Джонка, Д. Ніркота, І. Кембелла, П. Ліндєрта, Д. Мілера, М. Портера, М. Татаренко, С. Фішера, Р. Холта, У. Шарпа та інших. Вагомий внесок у розробку теоретичних і практичних досліджень зробили українські вчені: І. Бланк, З. Богачов, В. Будкін, Б. Губський, В. Вергун, О. Вовчак, О. Гаврилюк, П. Гайдуцький, Т. Майорова, О.Мертенс, А. Пересада, А. Філіпенко та інші.

Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» (далі – Закон). Цей Закон визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України.

Відповідно до ст.1 Закону інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект [1].

В основу державного регулювання інвестиційної діяльності було покладено такі принципи:

- послідовна децентралізація інвестиційного процесу;
- збільшення частки внутрішніх (власних) коштів суб'єктів господарювання у фінансові інвестиційні проекти;
- перенесення центру ваги з безповоротного бюджетного фінансування у виробничій сфері на кредитування;
- виділення бюджетних коштів переважно для реалізації державних пріоритетів, програм (проектів), спрямованих на здійснення структурної перебудови економіки;
- фінансування об'єктів, будівництво яких починається за рахунок бюджетних коштів, як правило, на конкурсній основі;
- надання переваги раніше розпочатому будівництву, технічному переобладнанню та реконструкції діючих підприємств;
- здійснення відповідними державними організаціями контролю за цільовим використанням централізованих інвестицій;
- розширення змішаного фінансування інвестиційних проектів;
- удосконалення нормативної та правової бази з метою збільшення обсягів залучення інвестицій;
- запровадження системи страхування інвестицій [2].

Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється у таких формах:

- пряме управління державними інвестиціями;
- регулювання умов здійснення інвестиційної діяльності, що включає організаційно-правові, економічні, грошово-кредитні методи;

– контроль за законністю здійснення інвестицій усіма учасниками інвестиційної діяльності [1].

Пряме регулювання інвестиційної діяльності здійснюється державними органами і включає коротко- та довгострокове прогнозування, визначення умов здійснення конкретних дій з інвестування коштів [3, 431].

У Законі зазначено, що держава гарантує стабільність умов інвестиційної діяльності та додержання прав і законних інтересів її суб'єктів. Інвестиції не можуть бути безоплатно націоналізовані та реквізовані, до них не можуть бути застосовані аналогічні за наслідками заходи

Управління державними інвестиціями здійснюється органами державної влади та органами влади Автономної Республіки Крим та включає планування, визначення умов і виконання конкретних дій по інвестуванню бюджетних і позабюджетних коштів.

Регулювання умов інвестиційної діяльності здійснюється шляхом:

- подання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв;
- державних норм та стандартів;
- заходів щодо розвитку та захисту економічної конкуренції;
- роздержавлення і приватизації власності;
- визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами;
- політики ціноутворення;
- проведення державної експертизи інвестиційних проектів;
- інших заходів [1].

До напрямів державного регулювання інвестиційної діяльності можна віднести:

- створення сприятливого інвестиційного клімату;
- контроль за законністю здійснення інвестиційної діяльності;
- забезпечення захисту інвестицій;
- визначення пріоритетних сфер і галузей інвестування;
- податкове регулювання: оптимальні податкові ставки, податкові пільги;
- бюджетне регулювання – державне фінансування, надання бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей виробництва;
- упровадження антимонопольних заходів;
- формування механізму ціноутворення інвестиційної діяльності;
- регулювання участі інвесторів у приватизації;
- експертиза інвестиційних проектів;
- визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами;
- розміщення держзамовлень у капітальному будівництві;
- установлення державних норм і стандартів [4, 190].

На сьогодні здійснення інвестиційної діяльності також регулюється Законами України «Про режим іноземного інвестування», «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» тощо.

Важливим аспектом державної інвестиційної політики є розвиток системи захисту інвестиційних капіталів інвесторів. З урахуванням цього збільшення обсягу інвестицій залежатиме від поліпшення макроекономічної ситуації в Україні в цілому та від розроблення центральними, регіональними органами й органами місцевого самоврядування дієвих механізмів удосконалення економічного, нормативно-правового, інформаційного забезпечення, пов'язаного з державним управлінням інвестиційною діяльністю як потужного стимулятора розвитку ринкових відносин [5, 94].

Національні економіки змагаються за інвестиції, шляхом створення привабливого інвестиційного клімату, найсприятливішого середовища для інвесторів. В Україні є власні внутрішні потенційні інвестори, але для ширшого залучення внутрішніх інвестицій необхідні

механізми, які б сприяли залученню тіньових капіталів. Вирішення цієї проблеми потребує розроблення державних програм. Пріоритетними можна визнати ті напрямки інвестування, які спроможні в порівняно короткий термін забезпечити відчутні зрушення в економіці країни.

Таким чином, варто зазначити, що регулювання інвестиційної діяльності є складовою частиною державного регулювання економіки, одним із найважливіших інструментів державної підтримки інвестиційної діяльності та інструментом реалізації інвестиційної політики держави. На сьогоднішній день в Україні система державної підтримки інвестиційної діяльності підприємств потребує значних змін та доповнень, що негативно впливає на інвестиційній активності суб'єктів господарювання. Держава фактично втратила важелі управління та регулювання інвестицій у виробничу сферу, а для соціальної сфери їх просто немає.

Література

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. Дата оновлення: 18.12.2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення: 28.03.2017).
2. Державне регулювання інвестиційної діяльності. URL: http://bookss.co.ua/book_derzhavne-regulyuvannya-ekonomiki_925/24_3.-derzhavne-regulyuvannya-investicijno-diyalnosti (дата звернення: 28.03.2017).
3. Борщ Л.М., Герасимова С.В. Інвестування: теорія і практика: навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 685 с.
4. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 435 с.
5. Дука А.П. Теорія і практика інвестиційної діяльності. Інвестування: навч. посіб. Київ: Каравела, 2008. 432 с.

Загальна характеристика мусульманського права

Шелудько Є.В., Ходирєва А.А., студенти

Науковий керівник:

Удовика Л.Г., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Починаючи з виникнення перших пам'яток про державу і право та впродовж подальшої історії людства у світі сформувалося безліч національних правових систем (правових сімей; систем права). Залежно від географічного розташування, національних традицій, особливостей менталітету, релігії та багатьох інших факторів у кожній державі було сформовано власну систему права. Кожна з таких систем має комплекс притаманних лише їй рис та характеристик, що дозволяють вирізнити її з-поміж інших.

Разом з тим однією з важливих тенденцій розвитку права сьогодні є правова глобалізація та широка міжнародна інтеграція. На думку Удовики Л.Г. правова глобалізація – складний, багаторівневий, об'єктивний, дихотомічний процес, що полягає у інтеграції національних правових систем у єдину систему юридичних норм і політико-правових інститутів, які включають і враховують у юридичній діяльності норми міжнародного, корпоративного права, транснаціональних суб'єктів світової економіки, національні економічні й фінансові правила діяльності держав і макроекономічних структур, міждержавних союзів, загальновизнані правові стандарти й цінності, та має наслідком інтенсифікацію взаємодії держав, зростання їхньої взаємозалежності, призводить до швидкої еволюції міжнародних структур, виникнення і функціонування нових міжнародних організацій, інститутів, утворень, міждержавних правових систем, трансформації національних правових систем на всіх рівнях [10]. Яка знаходить свій прояв в уніфікації законодавства, взаємному поглинанні культур різних народів, спрощенні кордонів та

переміщень фізичних осіб між державами. Значну роль у міжнародній інтеграції відіграють релігійні правові системи.

Серед релігійних правових систем світу мусульманська правова система представляє, напевно, найбільший інтерес. Великою мірою це пов'язано із особливим статусом ісламу в житті мусульман, які виходять із того, що іслам є не тільки релігією, але способом життя в цілому.

Мусульманське право стало об'єктом порівняльно-правового дослідження на початку формування компаративістики як окремої юридичної науки. На Першому міжнародному конгресі порівняльного права, який відбувся в Парижі, учасники конференції виокремили мусульманську правову сім'ю серед інших правових сімей – французької, германської, англо-американської та слов'янської. У 1919 р. під час 50-річного ювілею французького Товариства порівняльного законодавства його учасники класифікували всі правові системи всього на три сім'ї: французьку, англо-американську та мусульманську [1].

У науковій юридичній літературі не склалося визнаного всіма компаративістами єдиного визначення мусульманського (ісламського) права. Учені, акцентуючи увагу на тих чи інших характерних його рисах, наводять найрізноманітніші визначення. Так, Л.Р. Сюкіяйнен трактує мусульманське право як систему діючих юридичних норм, що підтримуються державою і виражають інтереси пануючих соціально-політичних сил [2]. К. Цвайгерт і Х. Кетц визначають його інакше: «Ісламське право (шаріат) є сукупністю норм або правил, здобутих з божественного відкриття, якими зобов'язаний керуватися віруючий мусульманин, якщо він хоче правильно виконувати свій релігійний обов'язок» [3]. В енциклопедичному довіднику «Правові системи країн світу» мусульманське право формулюється як одна з основних правових систем (правових сімей) сучасності, як комплекс соціальних норм, фундаментом і головною складовою частиною якого є релігійні встановлення і приписи ісламу, а також органічно пов'язані з ними і проникнуті релігійним духом моральні та юридичні норми [4].

Жодна правова сім'я світу не схожа на мусульманську. В одному з досліджень наголошується, що мусульманське право – божественне право за своїми джерелами й основними нормами, воно черпає силу не в державній владі, а у волі Аллаха. Особливість мусульманського права полягає в тому, що й сьогодні релігійні норми є основним регулятором суспільного життя, як і в період становлення правової системи мусульманських держав. Саме релігія – основа сучасного законодавства в державах, у яких офіційно визнано державною релігією іслам. Релігія стала базою для побудови та подальшого вдосконалення законодавства, як того вимагає час. Ще одна характерна особливість мусульманського права полягає в тому, що вивчати його не можливо без знання ісламу – наймолодшої з трьох світових релігій, проте найбільш розповсюдженій [5].

Найбільш обґрунтованою є точка зору, за якої до джерел ісламського права відносять Коран, сунну, іджму (доктрину мусульманського права), кійас (тлумачення Корана і сунни). Окремо також використовується поняття «Коранічного права», якщо йдеться про правила поведінки, які прямо зазначено в Корані і які не потребують докладання значних зусиль щодо їх інтерпретації [6].

Коран (араб. читання) – вічна й незмінна книга мусульман, у якій містяться проповіді Мухаммеда, які були нав'язані йому безпосередньо Аллахом, а також подані в переказах Мухаммеда древні легенди й навчання, низка його полемічних виступів проти християнства та іудейства. У Корані визначено типи людських вчинків і міру покарання за недотримання певних їх видів. Варто зауважити, що Коран – це витвір, який створювався стихійно, без будь-якого плану. Записи проповідей, умовлянь, історико-релігійних розповідей і пророцтв Мухаммеда робилися випадково. За легендою, у 651 р. всі одкровення Мухаммеда, які збереглися в пам'яті та в приватних записах, були зібрані та зведені до одного списку. Саме цей текст визнається єдиним істинним словом Аллаха [5].

Другим джерелом мусульманського права є Сунна – життєпис Пророка Мухаммеда, тобто це ті закони, які Бог дає людині, слідуючи за якими, будуючи своє життя згідно з якими,

людина зможе досягти певних благ. Однак стосуються вони насамперед духовної сторони людського життя. Переважна частина нормативних приписів, які містить у собі Сунна, має казуальне походження. Багато з них збігаються з відповідними нормами Корану [5].

Таким, третім за значенням, джерелом мусульманського права є іджма. Іджма – історична згода суспільства, збірка одностайних рішень юристів щодо вирішення питань, які не врегульовані Кораном та Сунною, які запроваджували нові загальнообов'язкові правила поведінки. Це метод отримання юридичних знань, згідно з яким правову норму формує погоджена спільна думка юристів певного періоду. За допомогою іджми було утверджено канонічний текст Корану, тексти основних збірників хадісів, затверджено перелік мусульманських свят. Отже, Коран і Сунна становлять історичну та концептуально-ідеологічну основу мусульманського права, а іджма формулює конкретні норми права, що застосовують у тих чи інших життєвих ситуаціях [5].

Кійас (аль-кійас), рішення за аналогією, застосовують тоді, коли в божественному законі не можуть знайти відповідь на питання, що стосуються конкретного випадку, однак схожий випадок мав місце й описується в Корані чи Сунні. Такий підхід уможлиблює не тільки усунення прогалини в нормативних приписах Корану й Сунни, а й усунення протиріч, що в них містяться. Таких приписів нараховується декілька десятків. Як свідчать джерела мусульманського права, шаріатом встановлено далеко не всі закони, а лише створено загальні норми поведінки, сформовано орієнтири та принципи, на основі яких згодом можна сформулювати рішення в будь-якій справі з найрізноманітніших галузей життя людини. Вважається, що кійас сприяв як заповненню прогалин, що існували в Корані й Сунні, так і усуненню наявних у них значних суперечностей [5].

Ісламське право може бути охарактеризовано через такі ознаки, як нерозривний взаємозв'язок права й ісламу; регулювання ісламським правом суспільних відносин тільки між мусульманами; ісламське право складається переважно з обов'язків людини і санкцій за їх порушення; архаїчний, казуальний і формальний характер права; несистематизований характер права; існування декількох течій і шкіл мусульманського права [7].

Необхідно розрізняти два близьких, проте не ідентичних поняття, а саме «мусульманське право» та «право мусульманських держав». Д.В. Лук'янов зауважує, що суспільство в мусульманських державах завжди підкоряється звичаям і законам, які, безумовно, спираються переважно на принципи мусульманського права, відводячи їм провідне значення. Однак у різні епохи в деяких країнах звичаї й закони могли відходити від ортодоксальних положень із певних питань і суперечити принципам і нормам релігійного мусульманського права. Навіть коли мусульманське право мало найвищий авторитет, не завжди його елементи набували однакового практичного значення [8].

Крім того, сьогодні можна говорити про дві групи мусульманських держав, використовуючи два критерії поділу: ступінь використання мусульманського права для регулювання суспільних відносин у цих країнах і обумовленість норм національного права нормами шаріату.

До першої групи належать ті країни, іслам в яких є державною релігією, а ісламське право становить підґрунтя правової системи держави. Усі джерела національного права повинні відповідати приписам шаріату. З'явився навіть термін такий – «конституційна ісламізація» [9]. Як відзначають дослідники вказаних процесів, однією з основних характеристик правових систем сучасних ісламських держав є процес ісламізації, який проявляється в спробі приведення законодавства у відповідність з класичними принципами і нормами ісламського права. Вплив класичного ісламського права найбільш відчутним є на правову ідеологію, правову культуру, правову свідомість і правовий менталітет громадян цих держав [7].

Другу групу становлять держави, у яких мусульманське право регулює тільки окремі сторони громадського життя, що стосуються особистого статусу й релігійних установ, іноді земельного режиму, тоді як світське право регулює всі інші сфери суспільних відносин на принципах, які не відповідають положенням шаріату. Ця група, у свою чергу, поділяється на

підгрупи залежно від того, на яких засадах розвивалося національне право – за зразком загального права (Нігерія, Судан, Танзанія, Індія, Бангладеш, Малайзія,), французького (Алжир, Марокко, Сенегал, Сирія, Туніс, Йорданія) чи голландського (Індонезія).

Таким чином, головною особливістю мусульманського права, що дозволяє виокремити його серед інших правових систем, є тісне поєднання релігійних та юридичних основ, які знаходять прояв у особливостях його джерел, структурі, механізмі дії та праворозумінні. У невизначеності змісту й форми мусульманського права ісламські правознавці вбачають одну з його головних цінностей. Вони стверджують, що, ґрунтуючись на загальних принципах шариату й використовуючи ті чи інші джерела та їх комбінації, завжди можна підібрати норму, яка стосується цього випадку. У цьому виявляється універсальність і гнучкість шариату.

Література

1. Саїдов А.Х. Порівняльне правознавство: підручник. Москва: Юрист, 2003. 448 с.
2. Сюкияйнен Л.Р. Мусульманське право: питання теорії і практики. Москва: Наука, 1986. 256 с.
3. Цвайгерт К., Кетц Х. Порівняльне приватне право. Москва: Міжнародні відносини, 2010. 447 с.
4. Сухарев А.Я. Правові системи країн світу: енциклопедичний довідник. Москва: Норма-Інфра, 2001. 831 с.
5. Войтович Х.М. Поняття «шариат» та «фікх» та їх співвідношення у мусульманському праві. Науковий вісник ЛДУВС 2010. № 3. С. 43–47.
6. Souaiaia Ahmed E. Contesting justice: women, Islam, law, and society. State University of New York Press, 2008. 196 p.
7. Бехруз Х.Ф. Еволюція ісламського права. Одеса: Фенікс, 2006. 410 с.
8. Лук'янов Д.В. Ісламське право: ознаки та тенденції розвитку. *Порівняльно-аналітичне право: електрон. фахове наук. видання*. 2013. № 3-2. С. 40–43.
9. Benner C. Lombardi. State Law As Islamic Law in Modern Egypt (Studies in Islamic Law and Society). Series: Studies in Islamic Law and Society. Brill Academic Publishers, 2006. 318 p.
10. Удовика Л.Г. Правова система України: глобалізаційні трансформації. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2014. 320 с.

Проблемні питання відповідальності перевізника у міжнародних морських перевезеннях вантажу

Шеховцова Т.О., студентка

Науковий керівник:

Бичківський О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Морський транспорт вважається найбільш універсальним видом транспорту, який спеціалізується на обслуговуванні міжнародної торгівлі. Успіх морських перевезень пояснюють їх низької собівартістю, більшою вантажопідйомністю морських суден, з найбільшою, порівняно з іншими видами транспорту, екологічною безпечністю, можливістю доставки в різні порти, де проходять морські лінії [1, 3].

Разом з тим, ризики та небезпеки у морі суттєво впливають на збереження вантажу, та, як наслідок, інститут відповідальності морського перевізника. Як відзначається в літературі, питання, пов'язані із вирішенням спорів між сторонами за договорами міжнародних морських перевезень, залишаються найбільш складними для практики.

Проблеми, присвячені відповідальності перевізника за збереження вантажу у морських перевезеннях, досліджували: В.В. Алтунін, Т.Т. Кумалагова, А.С. Касаткіна, В.Н. Гаврилова, Г.Г. Іванов та інші. Проте питання міжнародно-правової відповідальності

морського перевізника при здійсненні міжнародного перевезення вантажів до сьогодення залишається відкритим.

Метою цієї роботи є теоретичний аналіз проблем, пов'язаних із визначенням відповідальності морського перевізника у міжнародних морських перевезеннях.

Інститут відповідальності морського перевізника на протязі останнього століття приділялась значна увага на міжнародному рівні, що знайшло відображення у прийнятті ряду міжнародних нормативних документів. На даний момент існує чотири основні правові режими такої відповідальності, що обумовлено існуванням чотирьох конвенцій, які регулюють це питання: Міжнародна конвенція про уніфікацію деяких правил про коносамент 1924 р. (Гаазькі правила); Протокол про зміну Міжнародної конвенції про уніфікацію деяких правил про коносамент від 1968 р. (Гаазько-Вісбійські правила); Гамбурзькі правила і Роттердамські правила. Проте перелічені конвенції по-різному регламентують питання відповідальності, що не сприяє уніфікації відповідних норм [1, 11].

Суттєве значення у регулюванні відповідальності морських перевізників відіграють міжнародні звичаї, зокрема, Йорк-Антверпенські правила 1950 р., які встановлюють поняття загальної аварії, та правила ІНКОТЕРМС [1, 11]. Разом з тим, дані документи, незважаючи на їх кодифікований характер, не мають загальнообов'язкової сили та вступають в регулювання відповідних відносин лише у тому випадку, якщо вони не врегульовані нормативним актом.

Крім того, при регулюванні відносин між перевізником та власником вантажу, в т.ч. й відповідальності, застосовуються норми внутрішнього права. Так, В.В. Алтунін наголошує на тому, що такі норми мають переважну роль в регламентації умов перевезень [2, 12].

Однією з найбільш складних проблем при врегулюванні спорів у міжнародних морських перевезеннях є визначення юрисдикції спорів. Саме в цьому питанні суттєве значення має суб'єктивний фактор, який полягає в тому, що інтереси перевізника та власника вантажу зазвичай не співпадають.

У міжнародних правових актах ця проблема також вирішується по-різному. Так, Гаазькі правила 1924 р. не містять положень про юрисдикцію. Зазначене питання вирішується на основі загальних норм морського права – спори розглядаються у суді за місцезнаходженням основного комерційного підприємства перевізника [3, 311]. Інакше це питання врегульоване Гамбурзькими правилами.

Частиною 1 статті 21 Правил встановлено альтернативну юрисдикцію для спорів, що виникають у зв'язку із перевезенням вантажу. Згідно положень цієї статті, такі спори можуть вирішуватись не тільки за місцезнаходженням основного комерційного підприємства перевізника, але й за місцем укладення договору, місцезнаходженням порту завантаження чи розвантаження, та у будь-якому іншому місці, вказаному у договорі перевезення [4].

Важливим для визначення наявності чи відсутності відповідальності морського перевізника є момент настання відповідальності. Точне визначення періоду часу, який вантаж знаходився у віданні перевізника, допомагає захистити його права та не допустити понесення ним матеріальних збитків.

Закони, звичаї і правила портів, судова та арбітражна практика встановлюють різний розподіл відповідальності перевізника та власника вантажу. У загальному вигляді, відповідальність перевізника за вантаж може виникати з моменту: закріплення на березі; відкріплення вантажу на судно; видачі вантажу зі складу для доставки на судно; прийняття вантажу на склад для подальшої відправки на судно. Відповідальність перевізника продовжується до моменту: закріплення в трюмі на гак крану; відкріплення на березі; здачі вантажу на склад в порту; видачі отримувачу зі складу [2, 18-19].

Гамбурзькі правила встановлюють, що перевізник несе відповідальність за збереження вантажу «від порту до порту», тобто, з моменту прийняття вантажу від вантажовідправника до моменту його здачі [4].

Гаазькими правилами встановлений незначний ліміт відповідальності перевізника: ні перевізник, ні судно не несуть відповідальності за збитки, що перевищують 100 фунтів

стерлінгів за одиницю вантажу. У багатьох країнах виникала проблема визначення одиниці вантажу, коли він перевозився у контейнерах чи інших пристосуваннях для перевезення. Іноземна судова практика виходить з того, що контейнер вважається місцем лише у тому випадку, коли в коносаменті не вказується кількість місць чи одиниць вантажу, поміщених у нього. Наприклад, судом у справі *Standart Electrica S/A v. Hamburg sudarmericansche* було визначено, що контейнер розглядається як одиниця вантажу [5, 173].

Іншим чином межі відповідальності врегульовані Правилами Гаага-Вісбі. Цим актом максимальна межа відповідальності була збільшена (до 665, 67 розрахункових одиниць за місце або одиницю). При цьому сума відшкодування повинна розраховуватись на день, коли вантаж був відвантажений в порту прибуття, виходячи із вартості втраченого вантажу, а, якщо така вартість не визначена в коносаменті, виходячи з ринкової вартості відповідного товару [5, 175].

Проте найбільш розгорнуте визначення меж відповідальності перевізника наводиться у Гамбурзьких правилах. Так, ст.6 зазначених Правил встановлює, що відповідальність перевізника за збитки, спричинені втратою або пошкодженням вантажу, обмежується сумою, еквівалентною 835 розрахунковим одиницям за місце; відповідальність за затримку у здачі обмежується сумою, в 2,5 разів кратною фрахту, який підлягає сплаті за вантаж [4].

Особливої уваги заслуговують випадки звільнення перевізника від відповідальності за пошкодження або втрату вантажу. За загальним правилом, морський перевізник несе відповідальність за будь-яке пошкодження вантажу у тому випадку, якщо буде доведено, що це пошкодження сталось з його вини та у період його відповідальності. Разом з тим, міжнародні нормативні акти передбачають виключення з цього правила – т.зв. «каталоги виключень».

Однією з підстав звільнення морського перевізника від відповідальності є загальна аварія. Цей інститут є одним із найдавніших інститутів морського права. Вперше він був сформульований в Родоському законі про мореплавство у VIII ст. до н.е. [1, 16]. На сьогоднішній день визначення сутності та значення загальної аварії міститься у Йорк-Антверпенських правилах.

Відповідно до Йорк-Антверпенських правил, акт загальної аварії має місце тоді і тільки тоді, коли умисно і розумно здійснені надзвичайні пожертви чи понесені надзвичайні витрати заради загальної безпеки з метою збереження від небезпеки майна, що приймає участь у морському заході [3, 317]. Виходячи з наведеного визначення, можна виокремити характерні риси, які дозволяють визначити подію як загальна аварія.

Такими рисами є: загальність небезпеки для всього морського перевезення, фрахту та вантажу; збитки спричиняються умисними жертвами та витратами; витрати і жертви повинні бути надзвичайними.

Загальна небезпека – одна із основних умов наявності загальної аварії. В літературі відзначається, що під загальною небезпекою розуміються усі жертви та витрати, які були здійснені в інтересах безпеки судна, вантажу та іншого майна, яке задіяне в морському перевезенні [3, 317].

В Йорк-Антверпенських правилах встановлюється пріоритет загальної користі. Загальна користь – витрати, понесені і в інтересах спасіння, і в інтересах завершення рейсу, включаючи витрати в порту-притулку: обробка вантажу, портові збори, заробітна плата членів екіпажу, паливо, предмети постачання та заміщуючі витрати [3, 317].

Застосування Йорк-Антверпенських правил залежить від домовленості між сторонами договору, яка фіксується у чартері або коносаменті. Відсутність такої домовленості є підставою для застосування при визначенні загальної аварії колізійних норм. Зокрема, у Кодексі Бустаманте закріплено, що для вирішення питання про наявність простої чи загальної аварії застосовується закон прапора [3, 317-318].

Разом з тим, варто відзначити, що застосування закону прапора при регулюванні відносин, пов'язаних із загальною аварією, є виключенням із правил. Найбільш поширеною у

відповідних відносинах є колізійна прив'язка порту вивантаження (або порту, в якому судно закінчило рейс). Таке правило встановлено і в Кодексі торговельного мореплавства України.

Л.А. Лунц під портом, в якому судно закінчило рейс, розуміє порт, в якому перевезення вантажу іноземним судном закінчилось тому, що він є портом призначення, або через те, що судно було неспроможне продовжувати перевезення та вимушене здійснити вивантаження в цьому порту. Ця колізійна прив'язка є найбільш прийнятною для врегулювання відносин, пов'язаних із загальною аварією, оскільки існує тісний зв'язок між змістом відповідних правовідносин та портом вивантаження [3, 318].

Одним із найскладніших та спірних інститутів відповідальності морського перевізника є навігаційна помилка. Відповідно до Гаазьких правил, навігаційною помилкою є недбалість чи упущення членів екіпажу, капітана, лоцмана чи службовців перевізника в управлінні чи супроводі судна. Ця обставина є підставою для звільнення перевізника від відповідальності. Разом з тим, Роттердамські правила не визначають навігаційну помилку як обставину, що виключає відповідальність [1, 18].

Як відзначає Т.Т. Кумалагова, навігаційну помилку слід розглядати у двох її проявах: помилки в навігації – тобто помилки безпосередньо в організації процесу плавання судна; помилки в управлінні судном – помилки в користуванні судовими механізмами та пристроями [1, 19]. Вважаємо, що такий підхід до визначення сутності навігаційної помилки є цілком виправданим, дозволяє врахувати та відокремити різні її прояви, які можуть мати значення для визначення відповідальності морського перевізника.

На нашу думку, навігаційна помилка може бути підставою для звільнення від відповідальності морського перевізника лише у першому випадку – тобто, якщо має місце порушення організації процесу плавання судна. При цьому, такі порушення повинні статись внаслідок об'єктивних обставин (наприклад, складність фарватеру на шляху слідування судна, неможливість екіпажу передбачити ці труднощі). В іншому випадку, якщо навігаційна помилка відбулась внаслідок непрофесійних дій екіпажу, вона не повинна визначатись як обставина, що виключає відповідальність.

Література

1. Кумалагова Т.Т. Ответственность перевозчика за несохранность груза по договору международной морской перевозки груза: автореф. дисс. ... канд. юр. наук: 12.00.03. М., 2011. 27 с.
2. Алтунин В.В. Ответственность морского перевозчика за невыполнение обязательств по перевозке грузов в международном сообщении: автореф. дисс. ... канд. юр. наук: 12.00.03. Саратов, 2005. 28 с.
3. Гетьман-Павлова И.В. Международное частное право: учебник. М.: Эксмо, 2014. 640 с.
4. Конвенция Организации Объединенных Наций о морской перевозке грузов 1978 г. (Гамбургские правила): Конвенция от 31.03.1978 г. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_391 (дата обращения: 07.04.2018).
5. Касаткина А.С. Международные морские перевозки грузов: актуальные проблемы правового регулирования. *Право. Журнал Высшей школы экономики*. 2016. № 2. С. 171-185.

Соціально-правовий захист прав дітей в умовах проведення антитерористичної операції в зоні АТО

Яловой І.В., студент

Науковий керівник:

Самойленко Г.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

В Україні під час проведення АТО виникла складна ситуація із забезпеченням прав людини, а загалом і дітей. Ще до початку проведення антитерористичної операції АТО було

zareєстровано понад 386 тис. сімей які перебувають у складному становищі в яких виховується приблизно 609 тис. дітей. Їх кількість зросла більше ніж на 1 млн. переселенців кожний 6 з яких є дитиною. За даними української делегації під час дебатів Радбезу ООН було повідомлено що під час збройного конфлікту в Україні загинуло 68 дітей і 186 дітей отримали поранення з початку цього конфлікту. За період проведення антитерористичної операції АТО постраждало приблизно 580 тисяч дітей були отримані поранення або знищені їх домівки також загибель батьків та рідних, що дуже сильно впливає на стан дітей. Більша частина правників України зазначають що в умовах проведення АТО потрібно поділяти дітей на дві категорії – які були переміщені з тимчасово окупованих районів та територій і ті, які проживають на тимчасово окупованих територіях, де державні органи тимчасово не здійснюють свої повноваження [1].

Цей перелік не є повним, тому що в ньому можна вказати дітей учасників бойових дій; безвісно відсутніх дітей, дітей, оголошених померлими.

За всесвітню історію було прийнято не мало нормативно-правових актів та міжнародних договорів які регулюють захист прав та свобод дітей в умовах проведення збройних конфліктів але не так багато документів які встановлюють особливості правового регулювання прав дітей в умовах збройних конфліктів. Починаючи з 2014 року в Україні було прийнято ряд законів які містять норми регулювання правового захисту дітей в умовах збройного конфлікту, але вони не деталізовані, містять тільки загальні норми, що не є панацеєю для вирішення цього глобального питання.

Відповідно до Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення додаткових соціальних гарантій окремих категорій громадян» від 29 жовтня 2014 року звернено увагу на необхідність вирішення питання щодо навчання дітей учасників бойових дій і дітей, батьки яких загинули під час участі в антитерористичній операції. До 2016 року фактично єдиною спеціальною правовою нормою, що врегульовувала статус дитини в умовах збройного конфлікту, було положення статей 30-33 Закону України «Про охорону дитинства», які не відповідали ситуації, що склалася в Україні [2]. Цей гібридний конфлікт на сході України дуже сильно вплинув на стан охорони прав дітей соціального захисту дітей. І в Україні було прийнято ряд змін в законодавстві задля удосконалення захисту прав та свобод дітей в умовах збройного конфлікту. Розвиток соціальних послуг для сімей, які потрапили в складне становище або постраждали в наслідок бойових дій. Тому 26 січня 2016 року Верховною Радою України було прийнято рішення щодо внесення змін в Закон України «Про внесення змін до деяких законів України, спрямованих на посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми» [3].

Норми цього закону спрямовані посилення захисту дітей та сімей в умовах проведення АТО за допомогою внесення поправок до багатьох нормативно-правових актів України, наприклад:

- Сімейного кодексу України
- Законів України «Про місцеве самоврядування»
- «Про місцеві державні адміністрації»
- «Про охорону дитинства»
- «Про соціальні послуги»
- «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»
- «Про безоплатну правову допомогу»
- «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»

Ці норми законодавства України були прийняті у відповідності до конвенції ООН про права дитини. Основними причинами для внесення змін в законодавство було для удосконалення та посилення механізмів захисту прав дітей та попередження соціального сирітства так як кожна дитина має право виховуватися у сім'ї.

Розширено повноваження органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо розвитку соціальних послуг з підтримки сімей з дітьми, які потрапили в складні життєві обставини; створено правові підстави для тимчасового влаштування дітей у сім'ї патронатних вихователів і запровадження послуги «сімейного патронату».

Крім цього, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини наголошує на прискоренні прийняття Верховною Радою України проекту закону «Про забезпечення прав та гарантій дітей-жертв збройного конфлікту, воєнних дій, тимчасової окупації території України». Законопроект був розроблений для забезпечення гарантій для дітей які постраждали внаслідок проведення операції АТО. Загалом можна зазначити, що це досить новий стан для нашої держави і у нас не має тієї законодавчої бази, яка б змогла повністю захистити права дітей в умовах цього збройного конфлікту. Тому нашій державі слід покращити механізми національного захисту прав дітей. В умовах проведення антитерористичної операції в зоні АТО в Україні важливе місце посідає забезпечення прав і свобод людини займає соціально-правовий захист дітей як однієї із самих вразливих груп населення. Соціальний захист дітей в умовах проведення антитерористичної операції це належне закріплення охорони та захисту прав дітей [4].

Наведене дає підстави для висновку, що в Україні важливе місце в системі забезпечення прав і свобод людини займає соціально-правовий захист дітей як найбільш вразливої групи населення. Соціально-правовий захист дітей в умовах проведення АТО в Україні – це забезпечення державою належних умов для юридичного закріплення, реалізації, охорони, захисту і відновлення соціального захисту дітей під час проведення в Україні АТО.

Література

1. 68 дітей загинули за час конфлікту на сході України. URL: <http://www.volynpost.com/news/7293168ditejzagynuly-za-chas-konfliktu-na-shodi-ukrainy>.
2. Про забезпечення прав та гарантій дітей-жертв збройного конфлікту, воєнних дій, тимчасової окупації території України від 16.02.2015 р. № 2146: Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=54062&pf35401=33708> (дата звернення: 24.10.2018).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми: Закон України від 26.01.2016 р. №936 VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/936-19> (дата звернення: 24.10.2018).
4. Про забезпечення права та гарантій дітей-жертв збройного конфлікту, воєнних дій, тимчасової окупації території України: від 16.02.2015 № 2146. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54062 (дата звернення: 24.10.2018).

Повноваження органів місцевого самоврядування

Ялоха Д.О., студент

Науковий керівник:

Верлос Н. В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Актуальність теми про повноваження органів місцевого самоврядування полягає в тому, що дослідивши це питання можна буде зрозуміти, наскільки місцеве самоврядування здатне самостійно вирішувати питання місцевого значення та безпосередньо впливати на якість життя населення.

Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст [1].

Повноваження місцевого самоврядування — це визначені Конституцією і законами України, іншими правовими актами права і обов'язки територіальних громад, органів місцевого самоврядування із здійснення завдань та функцій місцевого самоврядування.

Повноваження органів місцевого самоврядування, як їх права і обов'язки, у сукупності становлять їх компетенцію. Повноваження визначаються двома факторами: 1) законодавчим закріпленням; 2) спроможністю територіальних громад їх реалізовувати. Законодавче закріплення повноважень місцевого самоврядування є принципом, проголошеним Європейською хартією місцевого самоврядування [2, с. 13].

Закон "Про місцеве самоврядування в Україні" визначає групи повноважень місцевого самоврядування в таких сферах та галузях:

- соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку;
- бюджету, фінансів і цін;
- управління комунальною власністю;
- -житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку;
- будівництва: освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту; регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища;
- соціального захисту населення;
- зовнішньоекономічної діяльності;
- оборонної роботи;
- адміністративно-територіального устрою;
- забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних Інтересів громадян;
- відзначення державними нагородами, відзнаками Президента України та присвоєння почесних звань України.

У статті 143 Конституції України також приводяться найважливіші питання, віднесені до повноважень органів місцевого самоврядування.

Одним із найбільш важливих пунктів серед повноважень органів місцевого самоврядування є розробка та прийняття правових актів. Ці акти дають можливість органам місцевого самоврядування встановити норми права, яких мають дотримуватися установи, організації та, безпосередньо, населення, що перебуває у межах певної території.

Правові акти органів місцевих рад поділяються на дві категорії: нормативні та індивідуальні. До нормативних актів місцевих рад належать такі правові акти: а) статут територіальної громади, регламенти місцевих рад та їх структурних підрозділів; б) рішення місцевих рад нормативного характеру; в) публічно-правові договори. Індивідуальні правові акти місцевих рад складають: а) рішення місцевих рад ненормативного характеру; б) розпорядження голови районної, обласної, районної у місті ради. Специфічним правовим актом місцевого самоврядування є програми соціально-економічного та культурного розвитку громади, району, області, маючи рамковий і програмний характер [3, с. 355].

Отже, на основі поданого матеріалу можна зробити висновок, що місцеве самоврядування в Україні наділене достатньою кількістю повноважень для того, щоб мати змогу безпосередньо вирішувати питання місцевого значення, та мати вплив на суспільне життя регіону.

Література

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-вр. Дата оновлення: 04.11.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр/ed20181104>

2. Ковбасюк Ю.В., Ващенко К.О., Толкованов В.В. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації: наук. доп. Київ: НАДУ, 2014. 128 с.
3. Погорілко В.Ф., Баймуратов М.О., Бальций Ю.Ю. Муніципальне Право України: підручник / за заг. ред. М.О. Баймуратова. Київ: Правова єдність, 2009. 720 с.

*Наукове видання
(українською мовою)*

„АКТУЛЬНІ ПИТАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ НАУКИ”

Збірник студентських наукових статей
м. Запоріжжя 2018 р.

Відповідальний за випуск: Коломоець Т.О.
Відповідальний редактор: Віхляєв М.Ю.
Технічний редактор: Шиванова М.Г.
Комп’ютерна верстка: Шиванова М.Г.